

Rapportserie
Nr. 7: 2021

Tilstandsrapport for høyere utdanning 2021

Utgiver: Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku)

Dato: Mai 2021

Ansvarlig redaktør: Ragnhild Tungesvik

Utarbeidet av: Arne Haugen, Trude Holme, Bjarte Håvik, Nataskja-Elena Kersting Lie, Ane Landøy, Sofie Axelsen Osland, Linda Petrine Rutledal, Hilde Ørnes og Stig Helge Pedersen (prosjektleder)

ISSN: 2535-5961

ISBN: 978-82-8421-020-9

Rapporten kan lastes ned fra diku.no

Forord

Diku utarbeider Tilstandsrapport for høyere utdanning på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet (KD). Rapporten er en del av grunnlaget for departementets etatsstyring av statlige universiteter og høyskoler, for dialogen med de private institusjonene og kan være et grunnlag for departementets budsjettarbeid og politikkutvikling.

Rapporten presenterer forrige års tall og oversikt over utviklingen over tid på en rekke områder i UH-sektoren. Analysene er basert på et omfattende datagrunnlag fra ulike kilder. Nytt av året er oppslag om studenter etter kjønn og alder, oppslag som ser nærmere på planlagt undervisningsspråk for studenter, samt et oppslag om systematisk kvalitetsarbeid i sektoren. Detaljert informasjon og resultater presenteres i vår digitale vedleggsløsning.

Rapporten inneholder kapitler om utdanning, doktorgradsutdanning og forskning, samt styring, økonomi og menneskelige ressurser. Internasjonalisering er omtalt både i utdannings- og forskningskapittelet. Årets temakapittel handler om veien mot livslang læring i universitets- og høyskolesektoren. Her ser vi nærmere på data om studenter, studietilbud og gjennomføring og presenterer foreløpige resultater for Utdanningsløftet.

Mange av tallene i årets tilstandsrapport er påvirket av koronapandemien og smitteverntiltakene som er innført både nasjonalt og lokalt. Det har vært en markant vekst i antallet studenter og en stor nedgang i utvekslingsstudenter både til og fra Norge.

Det viktigste grunnlaget for rapporten er Database for statistikk om høgere utdanning (DBH) ved Norsk senter for forskningsdata (NSD). NSD leverer datagrunnlag og produserer tabeller og figurer til rapporten. Øvrige data er levert av NOKUT, NIFU, Unit, Forskningsrådet og Statistisk Sentralbyrå.

Årets tilstandsrapport er utarbeidet av medarbeidere i Diku i samarbeid med NSD, KD, Forskningsrådet, NOKUT, Unit, Språkrådet og UHR. Tusen takk for alle tekstbidrag og godt samarbeid. Takk til Kompetanse Norge for innspill til årets temakapittel om livslang læring. Ved NSD har Bjarne Mundal bidratt med data og tilrettelegging av tabell og figurmateriale, en stor takk for omfattende arbeid og god service.

Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku) skal styrke kvaliteten i norsk utdanning. Vi fremmer utvikling og nyskaping, internasjonalt samarbeid og digitale læringsformer.

Gjennom utredning, analyse og rådgivning skal Diku bidra til å utvide og styrke kunnskapsgrunnlaget for kvalitetsutvikling. Formålet er å gi myndigheter og utdanningssektoren bedre forutsetninger for utforming av politikk, tiltak og strategier.

Fra 1. juli 2021 blir Diku en del av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse.

Sektorbildet i tall 2021

Høyere utdanningsinstitusjoner med bevilgning fra KD

Statlige institusjoner	21
Private institusjoner	15

Søkning til høyere utdanning

Antall førstevalgssøkere	147 603
Antall kvalifiserte førstevalgssøkere	127 797
Kvalifiserte førstevalgssøkere per studieplass	2,1

Antall studenter

Antall registrerte studenter (egenfinansiert, KD)	273 175
Antall studenter alle inst. (inkl. ikke finansiert av KD)	292 834
Ph.d.-studenter	11 209
Mastergradsstudenter	51 788
Studenter på integrert master og lange profesjonsutd.	41 220
Bachelorstudenter	134 384
Studenter på årskurs	24 935
Studenter på korte programmer	19 721
Andre	1 126
Innvandrere i høyere utdanning	33 152
Andel studenter på fleksible utdanningstilbud	10,1

Gjennomstrømming

Nye studiepoeng per heltidsstudent	47,2
Gjennomføring iht. utdanningsplan	88,3
Mastergradsstudenter gj.ført på normert tid	53,9
Bachelorgradsstudenter gj.ført på normert tid	51,7
Master, gj.ført normert tid + ett år	71,4
Bachelor, gj.ført normert tid + ett år	60,8

Uteksaminerte kandidater

Antall uteksaminerte kandidater	50 727
Sykepleierutdanning	4 174
Grunnskolelærerutdanning (1–7 og 5–10)	2 074
Ingeniørutdanning	2 609

Karakterer

A og B	42,6
Stryk	5,8

Doktorgrader

Antall avlagte doktorgrader	1 634
Andel kvinnelige doktorander	50,6

Stipendiater i kunstnerisk stipendiatprogram

Antall stipendiater i kunstnerisk utviklingsarbeid	107
Fullførte kandidater 2020	14

Vitenskapelig publisering

Antall publiseringspoeng	29 325
Publiseringspoeng per faglige årsverk	1,24
Andelen publikasjoner på nivå 2, i %	24

Finansiering av forskning (i kroner)

Tildeling fra EUs rammeprogram	714 mill.
EU-tildeling per faglige årsverk	29 800
Tildeling fra Forskningsrådet	3,35 mrd.
Tildeling Forskningsrådet per faglige årsverk	141 100
Bidrag- og oppdrag utenom EU, RCN og RFF	3,7 mrd.
Bidrag- og oppdrag utenom EU, RCN og RFF per faglige årsverk	156 400

Kommersialisering av forskning

Mottatte forretningsideer	515
Inngåtte lisensieringskontrakter	56
Nye foretak etablert	8
Antall patentsøknader	161

Internasjonalisering

Fremmedspråklige emner	7429
Internasjonale fellesgrader	40
Norske gradsstudenter i utlandet	15 366
Utreisende utvekslingsstudenter	3 811
Innreisende utvekslingsstudenter	4 603
Utenlandske statsborgere blant doktorander	40,1

Antall ansatte (årsverk)

Totalt antall ansatte	40 428
Faglig ansatte (ekskl. rekrutteringsstillinger)	17 700
Rekrutteringsstillinger	7 603
Administrativt ansatte	9 757
Øvrige stillingsgrupper	5 368
Midlertidig ansatte % (utvalgte stillingstyper)	11,8

Likestilling (kvinner/menn)

Andel kvinner/menn % studenter	59,6/40,4
Andel kvinner/menn % alle ansatte	54/46
Faglig ansatte (ekskl. rekr.still.) (% kvinner/menn)	48,7/51,3
Dosent- og professorstillinger (% kvinner/menn)	33,5/66,5
Stipendiatstillinger (% kvinner/menn)	54/46

Stillingsstruktur blant faglig personale

Professorer %	24
Førstestillinger (inkl. professorer) %	75,5
Stipendiater %	24,8

Styre- og ledelsesmodell pr. august 2018

Statlige institusjoner med valgt rektor	11
Statlige institusjoner med ansatt rektor	10
Ekstern styreleder private inst. m/bevilgn.KD	15

Finansielle ressurser (i mrd. kroner)

Statlige institusjoner

Bevilgning	37,5
Sum driftsinntekter	47,5

Private institusjoner

Statstilskudd	1,7
Sum driftsinntekter	4,1

Innhold

Tabelloversikt	6
Tekstbokser	6
Institusjonskategorier og institusjoner	7
Om rapport og vedlegg	8
1 Sammendrag	9
1.1 Utdanning	9
1.2 Doktorgradsutdanning og forskning	10
1.3 Styring, økonomi og personal	12
1.4 Livslang læring	13
1.5 Summary in English	15
2 Utdanning	21
2.1 Søkere	21
2.2 Studenter	23
2.3 Studenter etter kjønn, alder og fag	25
2.4 Studiepoeng per faglige årsverk – nasjonal styringsparameter	27
2.5 Gjennomføring på normert tid – nasjonal styringsparameter	29
2.6 Uteksaminerte	30
2.7 Oppfyllelse måltall på helsefag- og lærerutdanningene - nasjonal styringsparameter	33
2.8 Studentenes tidsbruk - nasjonal styringsparameter	36
2.9 Studenttilfredshet - nasjonal styringsparameter	38
2.10 Planlagt undervisningsspråk, norsk og engelsk	41
2.11 Studenter på fleksible studietilbud	43
2.12 Digitalisering i læring og vurdering	44
2.13 Tilpasning på arbeidsmarkedet - nasjonal styringsparameter	46
2.14 Studenter med innvandrerbakgrunn	48
2.15 Norske gradsstudenter i utlandet	49
2.16 Internasjonale gradsstudenter i Norge	51
2.17 Studentutveksling	52
2.18 Erasmus+ – nasjonal styringsparameter	54
3 Doktorgradsutdanning og forskning	55
3.1 Avlagte doktorgrader i Norge	55
3.2 Fagområdefordeling på avlagte doktorgrader	56
3.3 Utenlandske statsborgere som disputerte for doktorgrad	57
3.4 Gjennomstrømming i doktorgradsutdanningen – nasjonal styringsparameter	58
3.5 Publiseringspoeng – nasjonal styringsparameter	61
3.6 Publisering på nivå 2 i de vitenskapelige publiseringskanalene	62
3.7 Åpen tilgang	64
3.8 Forskningsinnsats i MNT-fag – nasjonal styringsparameter	67
3.9 Bidragsinntekter fra Forskningsrådet per faglig årsverk – nasjonal styringsparameter	69
3.10 Andre bidrags- og oppdragsinntekter per faglig årsverk – nasjonal styringsparameter	70
3.11 Midler fra deltakelse i EU-prosjekter	71
3.12 Finansiering fra Det europeiske forskningsråd	72
3.13 Verdien av Horisont 2020-kontraktene per FoU-årsverk – nasjonal styringsparameter	74
3.14 Sikring og bevaring av universitetsmuseene – nasjonal styringsparameter	76
4 Styring, økonomi og personal	77
4.1 Styrings- og ledelsesmodell ved universiteter og høyskoler	77
4.2 Tilsyn med systematisk kvalitetsarbeid	78
4.3 Finansielle ressurser fordelt på kilde	80
4.4 Studie- og eksamensavgifter ved private høyskoler	81
4.5 Andelen førstestillinger blant de faglig ansatte	82
4.6 Forholdet mellom faglige og administrative stillinger	84

4.7	Andelen kvinner i faglige toppstillinger – nasjonal styringsparameter	86
4.8	Andelen midlertidig ansatte i undervisnings- og forskningsstillinger – nasjonal styringsparameter	88

5 Veien til livslang læring.....90

5.1	Politiske føringer og kunnskapsgrunnlag.....	90
5.2	Livslang læring ved høyere utdanningsinstitusjoner – en analyse av DBH-data	94
5.3	Utdanningsløftet.....	112
5.4	Fremtidsutsikter – mer fleksibilitet og digitalisering	121

6 Litteraturliste.....125

Figuroversikt

Figur 2.1 Totalt antall studenter 2011–20	23
Figur 2.2 Studenter etter kjønn og fagområder, 2020. Prosent	25
Figur 2.3 Studiepoeng per faglig årsverk 2011–20. Antall	27
Figur 2.4 Gjennomføring på normert tid for bachelor- og masterstudenter. Prosent	29
Figur 2.5 Utviklingen i uteksaminerte per fagområder 2011–20. Antall	30
Figur 2.6 Oppfyllelse av måltall på helsefagutdanninger i 2020. Prosent	33
Figur 2.7 Oppfyllelse av måltall på lærerutdanninger i 2020. Prosent	34
Figur 2.8 Faglig tidsbruk i timer per uke, heltidsprogrammer, per institusjon, gj.snitt 2020	37
Figur 2.9 Studentenes tilfredshet med studiekvaliteten, per institusjon. Gj.snitt 2020	39
Figur 2.10 Studenter på fleksible studietilbud 2011–20. Antall	43
Figur 2.11 Uteksaminerte med mastergrad i relevant arbeid et halvt år etter utdanning	46
Figur 2.12 Studenter med innvandrerbakgrunn 2011–20. Prosent	48
Figur 2.13 Internasjonale gradsstudenter i Norge 2013–20, land med flest studenter	51
Figur 2.14 Utvekslingsstudenter til og fra Norge 2011–20. Antall	52
Figur 2.15 Fem mest populære land for norske utvekslingsstudenter 2011–20. Antall	53
Figur 2.16 Innreisende utvekslingsstudenter 2011–20 fordelt på land. Antall	53
Figur 2.17 Utreisende utvekslingsstudenter Erasmus+ 2014–20. Prosent av totalt ant. stud.	54
Figur 3.1 Totalt antall avlagte doktorgrader 2011–20, fordelt på kjønn	55
Figur 3.2 Avlagte doktorgrader per fagområde i Norge 2011–2020. Antall	56
Figur 3.3 Doktorander med ikke-norsk statsborgerskap 2010–19, etter verdensregion	57
Figur 3.4 Publiseringspoeng per faglig årsverk 2011–20. Antall	61
Figur 3.5 Publikasjoner på nivå 2, 2011–20. Prosent	62
Figur 3.6 Åpen tilgang i UH-sektoren 2013–2020. Antall artikler	64
Figur 3.7 Åpen tilgang i UH-sektoren 2020. De ti største institusjonene i sektoren. Andel	65
Figur 3.8 Forskningsinnsats i MNT-fag i 2019. Prosent	67
Figur 3.9 Relativ utvikling i driftsutgifter til FoU per fagområde 2001–19	68
Figur 3.10 Tildeling fra Forskningsrådet per faglig årsverk 2020. 1000 kr	69
Figur 3.11 Andre bidrags- og oppdragsinntekter per faglig årsverk 2020, statlige inst. 1000 kr	70
Figur 3.12 Midler fra EU 2011–20. 1000 kr	71
Figur 3.13 Antall norske ERC-prosjekter per år og ordning. 2015–2020	72
Figur 3.14 Totale returandeler per sektor 2017–2020. Prosent	75
Figur 3.15 Verdien av Horisont 2020-kontrakter per FoU-årsverk 2017–20. Euro	75
Figur 4.1 Finansielle ressurser ved universiteter og høyskoler 2011–20. 1000 kr	80
Figur 4.2 Studie- og eksamensavgifter per registrerte student for private høyskoler 2020. 1000 kr	81
Figur 4.3 Faglig ansatte fordelt på stillinger 2011–20. Prosent	82
Figur 4.4 Andel i førstestillinger per institusjon 2019. Prosent	83
Figur 4.5 Forholdstall mellom årsverk i faglige og i administrative stillinger per institusjon. 2020	85
Figur 4.6 Kvinner i dosent- og professorstillinger 2011–20. Prosent	86
Figur 4.7 Midlertidige årsverk i ulike stillingsgrupper 2011–20. Prosent	88
Figur 5.1 Heltidsekvivalenter fordelt på alderskategori, 2011–2020	95
Figur 5.2: Endring i heltidsekvivalenter og antall registrerte studenter fordelt på alder. 2011– 2020	96
Figur 5.3 Andel studiepoengproduksjon fordelt på alderskategori per institusjon, 2011–20	97
Figur 5.4 Andel heltidsekvivalenter etter alderskategori og kjønn, 2011–2020	98
Figur 5.5: Heltidsekvivalenter per alderskategori, 2011 til 2020	99
Figur 5.6: Produksjon av heltidsekvivalenter for studenter over og under 35 år, etter kjønn 2011 til 2020.	100
Figur 5.7: Andel produserte heltidsekvivalenter per registrerte student, 2011–2020	101
Figur 5.8 Antall uteksaminerte studenter fordelt på alderskategorier (over 120 studiepoeng), 2011–2020 ..	102

Figur 5.9 Heltidsekvivalenter etter fagområde for studenter under og over 35 år, 2011–2020.....	103
Figur 5.10 Heltidsekvivalenter for alle studenter og studenter på videreutdanning etter alder, 2020	105
Figur 5.11 Studiepoeng i videreutdanning som andel av alle studiepoeng etter fagfelt og alder, 2020.....	105
Figur 5.12 Heltidsekvivalenter i videreutdanning etter fagfelt, 2011–2020.....	106
Figur 5.13 Desentraliserte og nettbaserte utdanningstilbud som andel av alle studiepoeng, 2011–2020.....	108
Figur 5.14 Produksjon fra desentraliserte og nettbaserte utdanningstilbud for fagfelt i 2020	109
Figur 5.15 Endring i studiepoeng 2019–2020 for desentraliserte og nettbaserte utdanningstilbud etter fagfelt	109
Figur 5.16 Studiepoeng fra desentraliserte og nettbaserte utdanningstilbud etter alder, 2011–2020	110
Figur 5.17 Utdanningsløftet: studiepoengproduksjon per institusjon. 2020.....	115
Figur 5.18 Utdanningsløftet: studiepoengproduksjon levert fra ulike fagområder	116

Tabelloversikt

Tabell 2.1 Kvalifiserte førstevalgssøkere per studieplass 2016–20	21
Tabell 2.2 Registrerte studenter fordelt på fagområder 2010, 2015, 2020.....	26
Tabell 2.3 Undervisningsspråk per studenter, etter fagområde, 2011, 2015 og 2020. Prosent.....	41
Tabell 2.4 Gjennomsnittsverdier, bruk av digitale verktøy. Studiebarometeret 2018-2020.....	44
Tabell 2.5 Norske gradsstudenter i utlandet, fordelt på land. Antall	49
Tabell 2.6 Gradsstudenter i utlandet per fagområde, sortert etter antall studenter.....	50
Tabell 3.1 Andel disputerte av kandidater opptatt på doktorgradsprogram seks år tidligere, 2011–20	58
Tabell 3.2 Graden av tilfredsstillende sikring og bevaring 2020, utvalgte kriterier. Prosent.....	76
Tabell 4.1 Styringsform ved statlige høyere utdanningsinstitusjoner	77
Tabell 5.1 Heltidsekvivalenter for hhv. ikke videreutdanning og videreutdanning for studenter over og under 35 år etter studienivå. 2020.....	107
Tabell 5.2 Deltakere i fleksible utdanningstilbud i Utdanningsløftet, per institusjon, 2020	113
Tabell 5.3 Antall fleksible utdanningstilbud i Utdanningsløftet etter antall studiepoeng, 2020.....	114
Tabell 5.4 Fleksible utdanningstilbud i Utdanningsløftet per institusjonstype, 2020	114
Tabell 5.5 Utdanningsløftet: Antall fleksible utdanningstilbud per fagområde, 2020.....	116
Tabell 5.6 Utdanningsløftet: Antall fleksible utdanningstilbud etter størrelse, 2020	117
Tabell 5.7 Utdanningsløftet: Antall registrert ledige/permitterte. Per fagområde. 2020	119

Tekstbokser

Tekstboks 2.1 Redusert undervisningstilbud og faglig utbytte som følge av korona	31
Tekstboks 2.2 Et akademisk annerledesår	35
Tekstboks 2.3 Operasjon praksis.....	40
Tekstboks 3.1 Kunstnerisk utviklingsarbeid	59
Tekstboks 3.2 Nasjonale retningslinjer for åpen tilgang	63
Tekstboks 3.3 Termportalen - Felles inngangsport til norsk terminologi	66
Tekstboks 4.1 Vurderingskort for det grønne skiftet	79
Tekstboks 4.2 Likestillings- og mangfoldsarbeid i UH-sektoren og forskningsinstitutter.....	87
Tekstboks 4.3 Kartlegging av postdoktorstillingen.....	89
Tekstboks 5.1 Kartlegging av studiesentre	111
Tekstboks 5.2 Oppskalering av fleksible tilbud ved UiA	118
Tekstboks 5.3 Arbeidslivet utfordrer utdanningene i ECIU	122

Institusjonskategorier og institusjoner

Listen over institusjoner per institusjonskategori. For informasjon om siste organisasjonsendringer se sluttnote.ⁱ

Universiteter

- Nord universitet (NU)
- Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)
- Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)
- OsloMet – storbyuniversitetet (OsloMet)
- Universitetet i Agder (UiA)
- Universitetet i Bergen (UiB)
- Universitetet i Oslo (UiO)
- Universitetet i Stavanger (UiS)
- Universitetet i Sørøst-Norge (USN)
- Universitetet i Tromsø - Norges arktiske universitet (UiT)

Statlige vitenskapelige høyskoler

- Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO)
- Høgskolen i Molde, vitenskapelig høgskole i logistikk (HiM)
- Kunsthøgskolen i Oslo (KHiO)
- Norges handelshøyskole (NHH)
- Norges idrettshøgskole (NIH)
- Norges musikkhøgskole (NMH)

Statlige høyskoler

- Høgskolen i Innlandet (HINN)
- Høgskolen i Østfold (HiØ)
- Høgskulen i Volda (HVO)
- Høgskulen på Vestlandet (HVL)
- Samisk høgskole (SH)

Private vitenskapelige høyskoler

- Handelshøyskolen BI (BI)
- MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn (MF)
- VID vitenskapelige høgskole (VID)

Private høyskoler

- Ansgar Teologiske Høgskole (ATH)
- Barratt Due Musikk institutt (BDM)
- Bergen Arkitekt høgskole (BAS)
- Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning (DMMH)
- Fjellhaug Internasjonale Høgskole (FIH)
- Høgskulen for grøn utvikling (HGuT)
- Høyskolen for dansekunst (HFDK)
- Høyskolen for ledelse og teologi (HLT)
- Høyskolen Kristiania (HK)
- Lovisenberg diakonale høgskole (LDH)
- NLA Høgskolen (NLA)
- Steinerhøyskolen (RS)

Om rapport og vedlegg

Institusjonsnavn og forkortelser

I rapporten brukes forkortelser for alle institusjonsnavn for universiteter og høyskoler. Liste over alle institusjoner og forkortelser finnes i oversikt i på side 8.

Digital løsning for vedleggsrapport

Vedlegg presenteres digitalt på <https://vedlegg.diku.no/TRHU/2021>

Alle referanser til vedleggstabeller i rapporten er lenket direkte til den aktuelle tabellen i den digitale løsningen. Dette fungerer best om rapporten lastes ned og leses i egen dokumentleser (Adobe). Ved bruk av nettleser vil tabellene åpnes i samme vindu og ta deg bort fra siden du er i rapporten. Det er også mulig å gå direkte til tabellene i en nettleser ved å skrive tabellnummer på slutten av nettadressen, for eksempel /tabell/V2.1. Nettsiden med vedlegg kan også brukes uavhengig av rapporten og inneholder tabeller som ikke er omtalt. Vedleggløsningen har også en søkefunksjon som gir treff på tabellenes titler og innhold.

Alle tabeller kan leses i nettleser eller lastes ned som Excel-fil. Noen tabeller har variasjoner, og ønsket visning velges i menyen øverst i tabellen.

1 Sammendrag

1.1 Utdanning

I 2020 økte antallet søkere til høyere utdanning med over 13 prosent, til nær 128 000 kvalifiserte søkere. Det høye søkertallet må ses i lys av koronapandemien og dens negative påvirkning på arbeidsmarkedet, sysselsettingen og mulighetene for å studere i utlandet. Den rekordhøye søkningen har allikevel ikke ført til vesentlig hardere konkurranse om studieplassene, noe som delvis kan tilskrives den store økningen i antallet studieplasser som kom med Utdanningsløftet høsten 2020.

Antallet registrerte studenter i høyere utdanning steg med fire prosent fra året før, til over 273 000. Veksten i studentpopulasjonen var sterkere enn i foregående år og må også ses i sammenheng med pandemien og tiltakene rettet mot høyere utdanning. Av de nær 12 000 studentene som kom til i 2020, var halvparten registrert ved statlige institusjoner og halvparten ved private. Relativt sett fanger de private institusjonene opp mer av den økte etterspørselen etter studieplasser enn de statlige institusjonene. Mens antallet studenter ved statlige institusjoner steg med 2,5 prosent, økte studenttallet ved private institusjoner med 14 prosent.

Det ble uteksaminert rundt 50 700 personer ved norske universiteter og høyskoler i 2020. Dette er en økning på om lag 2 400 uteksaminerte kandidater sammenlignet med 2019. Den samlede veksten de siste ti årene har vært på 42 prosent. Helsefag- og lærerutdanningene uteksaminerte hhv. tre og syv prosent færre kandidater i 2020 enn året før. Likevel oppfyller begge disse utdanningsområdene sitt samlede måltall med en margin på elleve prosent for helsefagene og åtte prosent for lærerutdanningene.

Studiepoengproduksjonen per student økte til et gjennomsnitt på 47,2 i 2020, dette er en økning på 1,1 prosent sammenlignet med 2019. Blant de store kullene på bachelornivå er det flere som fullfører. Over 50 prosent av bachelorstudentene i opptakskullet 2017 fullførte studieprogrammet til normert tid, og nær 54 prosent av opptakskullet 2018 i toårige masterutdanninger. Også antallet studiepoeng per faglig ansatt økte i 2020, med en vekst på 4,5 prosent fra 2019. Som tidligere er det vesentlige forskjeller mellom institusjonene i studiepoengproduksjon per faglig ansatt, noe som blant annet skyldes forskjeller i institusjonenes forskningsprofil og størrelsen på studieprogrammene som tilbys.

Tall fra NIFUs kandidatundersøkelse i 2019 viser at andelen sysselsatte kandidater som oppgir å være i relevant arbeid et halvt år etter fullført utdanning har økt siden forrige undersøkelse. Dette gjelder innenfor de fleste fagområdene. Arbeidsledigheten har vært svakt nedadgående siden 2015 og færre av respondentene opplever å være i irrelevant arbeid på grunn av arbeidsmarkedet. Disse tallene er imidlertid fra før pandemien inntraff. Foreløpige tall fra kandidatundersøkelsen 2020 viser en økning på 1,7 prosentpoeng i arbeidsledigheten blant nyutdannede med mastergrad. Gjennomsnittlig arbeidsledighet for denne gruppen er da på 8,5 prosent, mens tilsvarende tall for personer med universitets- og høyskoleutdanning er 3,2 prosent.

Data fra Studiebarometeret indikerer at norske *heltidsstudenter* i snitt bruker 34 timer på studiene per uke. I tillegg bruker de nesten åtte timer i uken på lønnet arbeid. Samlet utgjør dette mer enn en normalarbeidsuke. Tiden studentene bruker på studier har vært svakt fallende siden 2016. Også i 2020 er det en liten nedgang i total faglig tidsbruk. Dette skyldes

at studentene brukte klart mindre tid på organiserte læringsaktiviteter i 2020, noe som igjen kan tilskrives nedstengte campuser og redusert undervisningstilbud under koronapandemien. Samtidig oppgir studentene å ha brukt en time mer i uken på egenstudier.

I 2020 sank studentenes generelle tilfredshet med studieprogrammet noe, etter å ha ligget stabilt siden 2013. Dette henger trolig sammen med pandemien. De aller fleste studentene er likevel godt fornøyde med studieprogrammet sitt.

Fra 2019 til 2020 steg antall studenter på desentraliserte og nettbaserte studietilbud markant. Antallet studenter på desentraliserte tilbud steg for første gang siden 2015, og antall studenter på nettbaserte tilbud økte med 25 prosent. Veksten i 2020 og økningen i antall studenter på nettbaserte tilbud de siste fem årene er i stor grad preget av utviklingen ved enkeltinstitusjoner som HK og HINN, som tilbyr slik utdanning og registrerer data om dette.

Norsk er fremdeles det dominerende undervisningsspråket for de aller fleste studenter ved norske universiteter, men med forskjeller innen ulike studienivå. Nærmere 90 prosent av studentene på lavere grad og 44 prosent på høyere grad er registrert på emner med planlagt undervisningsspråk norsk. Andelen studenter med planlagt undervisningsspråk norsk er høyest i lærerutdanninger og pedagogikk, samt innen helse, sosial og idrettsfag.

I 2020 tok over 33 000 studenter med innvandrerbakgrunn høyere utdanning i Norge. Dette utgjør nesten 3 000 flere enn i 2019, en økning på over ni prosent. Det siste året har den prosentvise økningen i antall studenter med innvandrerbakgrunn dermed vært over dobbelt så stor som økningen i studentpopulasjonen ellers. Økningen er allikevel ikke stor nok til at andelen innvandrere i den totale studentpopulasjonen øker vesentlig fra foregående år.

I overkant av 4 600 studenter kom på utveksling til Norge og over 3 800 studenter dro ut fra norske institusjoner i 2020, mot henholdsvis nesten 9 000 og 7 500 studenter i 2019. Nedgangen var særlig stor i høstsemesteret 2020 på grunn av reisebegrensninger som følge av koronapandemien. Nedgangen gjelder også Erasmus+. Etter jevn vekst siden 2015, faller andelen utreisende Erasmus-studenter til under nivået ved oppstarten av programperioden i 2014.

Også antallet norske gradsstudenter i utlandet avtar. Dermed fortsetter den nedgangen som har vært observert blant denne gruppen siden 2016. Det kan se ut som koronasituasjonen forsterker den fallende trenden blant gradsstudentene. Basert på foreløpige tall fra Lånekassen for studieåret 2020/21 ser vi at det også til neste år vil bli nedgang i antall gradsstudenter i utlandet. For innreisende gradsstudenter er bildet annerledes. I 2020 kom det over 13 000 internasjonale gradsstudenter til Norge, dette er om lag 500 flere enn i 2019.

1.2 Doktorgradsutdanning og forskning

I 2020 ble det avlagt 1 634 doktorgrader ved norske universiteter. Dette er tredje år på rad med rekordmange avlagte doktorgrader. 40 prosent av doktorgradene i 2020 ble avlagt av personer med utenlandsk statsborgerskap. Omtrent halvparten av disse 655 doktorandene kommer fra land i Europa, mens rundt 30 prosent kommer fra land i Asia. Det var en tydelig økning i andelen doktorander som disputerte innen seks år etter oppstart i 2020,

sammenlignet med tidligere år. Samlet for sektoren er andelen som gjennomfører innen seks år på 70 prosent, mot 66 prosent i 2019.

Antall publiseringspoeng per faglige årsverk fortsatte å gå noe opp i 2020. Likeledes økte andelen publikasjoner på nivå 2. Imidlertid kan det tenkes at antallet publiseringer blir lavere de neste årene som følge av koronapandemien og at mange forskningsprosjekter er forsinket. Andelen vitenskapelige publikasjoner som er åpent tilgjengelig fortsetter å øke. I 2020 var om lag 21 prosent publisert lukket mot 63 prosent i 2013. Norge er på vei til å nå målet om full åpen tilgang i 2024. Det er fremdeles et betydelig potensial i å frigjøre artikler fra tidligere år. Anslagsvis er minst 60 prosent av alle lukkede artikler hvert år publisert i abonnementstidsskrift som også tillater egenarkivering. Egenarkivering betyr at publikasjoner gjøres tilgjengelig på nett i åpne vitenarkiv, enten via egen institusjon eller sentrale fagspesifikke arkiv.

Oppdaterte tall for 2019 viser at det er en økning i forskningsinnsats i fagene matematikk, naturvitenskap og teknologi (MNT-fagene) i UH-sektoren på én prosent sammenlignet med 2017. Den samlede FoU-aktiviteten i MNT-fag i UH-sektoren utgjorde 7,1 milliarder kroner i 2019, dette tilsvarer 36 prosent av samlede driftsutgifter til FoU.

Inntekter fra Forskningsrådet er en nasjonal indikator på forskningskvalitet og evne til å vinne frem i nasjonale konkurranser om forskningsmidler. Tildelingen fra Forskningsrådet per faglige årsverk falt for de fleste institusjonene i 2020 sammenlignet med 2019. Generelt har denne indikatoren hatt en klar vekst i perioden 2013 til 2017, før den falt noe i 2018 og nå i 2020. Nedgangen i 2020 henger sammen med en reduksjon i forskningsbevilgninger gjennom Forskningsrådet på 366 millioner fra 2019 til 2020, samt lavere aktivitetsnivå for forskningsprosjekter som følge av pandemien.

Bidrags- og oppdragsfinansiert aktivitet utenom Forskningsrådet, regionale forskningsfond og EU (andre BOA-inntekter) er en indikasjon på UH-sektorens samspill med omverdenen. Samlet sett hentet statlige universiteter og høyskoler inn om lag 3,6 milliarder kroner i andre BOA-inntekter i 2020. Dette er omtrent på samme nivå som i 2019. Fraværet av økning i BOA-inntekter i 2020 kan forklares med at noen institusjoner har hatt lavere aktivitetsnivå for eksternt finansierte prosjekter på grunn av pandemien. Aktiviteten forventes å øke når virkningene av pandemien avtar.

Tall fra UH-institusjonenes årsregnskap viser at forskningsmidler fra EU tilsvarer 640 millioner kroner i 2020, og har økt med nesten ni prosent fra 584 millioner kroner i 2019. Det har vært en jevn årlig vekst helt tilbake til 2013.

Norske forskere har de senere årene fått betydelig bedre uttelling i EUs forskningsprogram Horisont 2020 (H2020). Per april 2021 har 2,5 prosent av alle utlyste midler i programmet gått til norske miljøer. 477 millioner av midlene som norske miljøer har mottatt har gått til aktører i UH-sektoren, dette utgjør 31 prosent av midlene til Norge.

Det europeiske forskningsrådet (ERC), som er del av H2020, er en av de mest krevende konkurransearenaene norske forskere deltar på. Foreløpig returandel for utlysningene i 2020 er på 2,4 prosent. Antallet søknader som sendes inn fra Norge har økt siden oppstarten av H2020. Til utlysningene i ERCs arbeidsprogram i 2020 ble det sendt inn vel 200 søknader med norsk koordinator, dobbelt så mange som i 2016. Særlig unge, kvinnelige forskere innen humaniora og samfunnsvitenskap gjør det godt i ERC. UiO er klart størst når det gjelder uttelling i ERC, med UiB som en god nummer to.

1.3 Styring, økonomi og personal

I 2020 var de samlede driftsinntektene til universiteter og høyskoler over 51 milliarder kroner. Fordelingen mellom finansieringskildene har vært stabil de siste ti årene.¹ For statlige institusjoner utgjorde statstilskudd 79 prosent av de samlede driftsinntektene i 2020, omtrent samme andel som i andre år siden 2011. For de private institusjonene vokste statstilskuddenes andel av driftsinntektene fra 38 prosent i 2011 til 42 prosent i 2014 som følge av økte statstilskudd. Deretter har andelen vært stabil, også i 2020 var andelen 42 prosent.

Finansiering fra Forskningsrådet utgjør en betydelig inntektskilde for de statlige institusjonene. Dette utgjorde syv prosent av de samlede driftsinntektene i 2020. For de private institusjonene som gruppe utgjorde finansiering fra Forskningsrådet én prosent. For private institusjoner utgjør *andre inntekter* den største enkeltposten. Samlet mottok de private institusjonene 2 milliarder kroner gjennom studie- og eksamensavgifter i 2020, en økning fra 1,8 milliarder i 2019.

For statlige institusjoner samlet økte andelen førstestillingskompetente fra 70 prosent i 2011 til 77 prosent i 2020. Høyest andel av alle institusjoner har NHH med 96 prosent. UiO, UiB og NMBU har alle en andel førstestillingskompetente på rundt 90 prosent. Veksten det siste tiåret har fremfor alt funnet sted ved høyskoler og nyere universiteter. Også ved de private institusjonene har andelen økt det siste tiåret, men mindre enn ved de statlige.

Forholdstallet mellom faglige og administrative årsverk endres lite over tid. I 2011 var gjennomsnittet for norske universiteter og høyskoler 2,5 faglige årsverk per administrative årsverk, de siste fire årene har tallet vært 2,6. Det er imidlertid store forskjeller mellom institusjonene. I 2020, som året før, hadde NTNU det høyeste forholdstallet med 3,4 faglige per administrative årsverk. Dette er klart høyere enn de øvrige universitetene, hvor forholdstallet lå mellom 2,3 og 2,8.

Andelen kvinner i faglige toppstillinger har økt fra 23 prosent til 34 prosent de siste ti årene, og økningen har vært sterkere i siste del av perioden. Fra 2019 til 2020 økte kvinneandelen med 1,3 prosent. Den høyeste kvinneandelen finner vi ved institusjoner der kvinneorienterte profesjonsstudier har en relativt stor plass.

Siden 2017 har 20 institusjoner sammen med NOKUT vært gjennom tilsyn med systematisk kvalitetsarbeid. Institusjonene har vist at de arbeider godt og systematisk for å sikre og videreutvikle kvaliteten i utdanningene. I dette arbeidet har institusjonene også sikret god forankring av og eierskap til kvalitetsarbeidet blant ansatte og studenter.

Universiteter og høyskoler har en betydelig andel midlertidige stillinger, men utviklingen de siste to årene har vært positiv. Midlertidigheten har sunket innen alle stillingskategorier; undervisnings- og forskerstillinger, saksbehandler- og utrederstillinger, samt støttestillinger. Innen undervisnings- og forskerstillinger har nedgangen vært særlig sterk de siste to årene. I 2020 var 13 prosent av årsverkene i denne stillingskategorien midlertidige, mot 17 prosent to år tidligere. Den totale nedgangen disse to årene var større enn nedgangen for de syv foregående årene samlet. Siste år er nedgangen 2,3 prosent. Også for de to andre stillingskategoriene fortsatte nedgangen fra tidligere år. For alle stillingskategoriene samlet, har forekomsten av midlertidighet de to siste årene sunket fra 15 til 12 prosent.

¹ Finansieringskildene er 1) Bevilgning/statstilskudd, 2) Finansiering fra Forskningsrådet, Regionale forskningsfond (RFF) og EU, 3) Annen bidrags- og oppdragsfinansiering, 4) Andre inntekter.

1.4 Livslang læring

Kompetansereformen – Lære hele livet og arbeidsrelevansmeldingen fremhever økt åpenhet og tilgjengelighet av høyere utdanning for studenter i alle aldre. Det skal legges til rette for utdanning uavhengig av livssituasjon og bosted. Målet med kompetansepolitikken er at ingen skal gå ut på dato som følge av manglende kompetanse, og at gapet mellom arbeidslivets kompetansebehov og den kompetansen arbeidstakerne har skal bli mindre.

I temakapittelet om livslang læring presenteres analyser basert på NSDs statistikk om høyere utdanning og forskning (DBH) som viser forskjeller i aldersfordeling av studenter ved universiteter og høyskoler, hvor høyskolene oftere har flere eldre studenter enn universitetene. Temakapittelet viser hvordan universitetene og høyskolene leverer utdanning til alle aldersgrupper, og dermed bidrar til livslang læring. Den klart største studentgruppen er likevel unge under 35 år, som utgjør 83 prosent av studentene. I løpet av den siste tiårsperioden har studenter under 35 år økt studiepoengproduksjonen med 33 prosent, mens studenter over 35 år har en reduksjon på 5 prosent. Ser vi på 2020 sammenlignet med 2019 økte produksjonen av studiepoeng fra studenter under 35 med 6,8 prosent, mot 2,6 for studenter over 35 år.

Det er store forskjeller mellom institusjonene når det gjelder grad av deltakelse fra eldre studenter. Trenden er at store forskningstunge institusjoner har en større andel yngre studenter, mens enkelte høyskoler har langt større spredning i alder blant studentene. Dette henger blant annet sammen med fagprofil, der stort innslag av profesjonsfag som lærerutdanning og sykepleie gir økt aldersspredning. I tillegg til disse fagområdene er det administrasjon og økonomiske fag som har størst bidrag i studiepoengproduksjon fra eldre studenter over 35 år. Disse tre områdene har om lag tre ganger større produksjon fra eldre studenter enn de andre fagfeltene samlet. De har også flest studenter og høyest studiepoengproduksjon innen tilbud registrert som henholdsvis videreutdanning og nettbaserte utdanninger.

Videreutdanninger har stått for 5,5 prosent av all studiepoengproduksjon siste ti år. Samtidig har det vært en tydelig nedgang i årlig studiepoengproduksjonen fra videreutdanning i perioden. Nedgangen har kommet innenfor helse-, sosial- og idrettsfag, samt administrasjon og økonomiske fag, som er de to fagområdene som er størst på videreutdanning. Desentraliserte og nettbaserte utdanningstilbud stod for henholdsvis 1,5 og 2,4 prosent av all studiepoengproduksjon i 2020. Bruken av desentraliserte studietilbud har falt, mens nettbaserte studietilbud har økt med over 100 prosent siste tiår.

Koronapandemien satte samfunnet på prøve på flere områder. Det var store forventninger til høyere utdanningssektor om å bidra til å dekke behovet for omstilling i arbeidslivet. Med Utdanningsløftet ble universiteter og høyskoler tilført ressurser til 4 000 nye studieplasser innen fagområder det antas å være stort behov for fremover, og flere korte nettbaserte kurs rettet mot ledige og permitterte ble opprettet. I tillegg førte regelendringer til åpne studietilbud for nye grupper, som permitterte og arbeidsledige.

Pandemien har også satt fart på digitaliseringsarbeidet i hele sektoren, ved de fleste institusjoner har nesten all undervisning foregått digitalt. Men når vi ser på studietilbud som er registrert i DBH som nettbasert, er det også her ett fagområde som skiller seg ut: Økonomi og administrasjon. Her er det en vekst i studiepoengproduksjon på 156 prosent fra nettbasert undervisning fra 2019 til 2020.

Gjennom to av tiltakene i Utdanningsløftet er det utviklet og oppskalert over 200 ulike utdanningstilbud i høyere utdanning, gjennomført av til sammen over 8 000 studenter. Institusjoner med allerede godt utviklede nettbaserte tilbud og fagområder med etablert etterspørsel og som egner seg for hurtig oppskalering står for en vesentlig del av denne produksjonen. Som et resultat leverer et relativt lite antall institusjoner store studentgrupper innenfor fagområdet økonomiske og administrative fag. Dette fagområdet står for 41 prosent av studiepoengproduksjonen i de to tiltakene som omtales i rapporten.

Rapporten gir et detaljert bilde av livslang læring i UH-sektoren, basert på de datakildene som er tilgjengelig. Vi kan slå fast at norske universiteter og høyskoler gir utdanning til alle aldersgrupper, samtidig som den typiske studenten er ung. Det er også store forskjeller mellom fagområder og institusjoner. Med økt vektlegging av livslang læring, ser Diku behov for revisjon av systemet for rapportering og registrering av data, med sikte på bedre datakvalitet. Det trengs mer data og analyser om hvordan individuelle studievalg og lærestedenes samlede studietilbud svarer på eksisterende og fremtidige kunnskapsbehov i samfunns- og arbeidsliv.

1.5 Summary in English

Education

In 2020, the number of applicants for higher education increased by more than 13 per cent to almost 128,000 qualified applicants. The high number of applicants must be seen in light of the COVID-19 pandemic and its negative impact on the labour market, employment and possibility to study abroad. Nonetheless, the record number of applicants has not resulted in significantly stronger competition for places, which is partly a result of earmarked government funding to expand and upscale existing courses as well establish new study places.

The number of enrolled higher education students rose by four per cent from the year before to more than 273,000. The growth of the student population was stronger than in the previous year, and must also be seen in connection with the pandemic and initiatives aimed at higher education. Of the approx. 12,000 students who were added in 2020, half were enrolled at state-owned institutions and the other half at private institutions. Relatively speaking, private institutions catch more of the increased demand for places than state-owned institutions. While the number of students at state-owned institutions rose by 2.5 per cent, the number of students at private institutions rose by 14 per cent.

In 2020, around 50,700 students graduated from Norwegian universities and university colleges. Compared to 2019, this is an increase of approximately 2,400 graduates. In the past ten years, the total growth has been 42 per cent. Programmes within the health sciences and teacher training had three and seven per cent fewer candidates, respectively, in 2020 compared to the year before. Nonetheless, both these education areas meet their general target figures with an eleven per cent margin for the health sciences and an eight per cent margin for teacher training programmes.

The credit point production per student increased to an average of 47.2 in 2020, which is a 1.1 per cent increase compared to 2019. At bachelor's degree level, fewer students are dropping out. More than 50 per cent of the bachelor's degree students in the 2017 admission cohort completed their study programme within the normal time frame and almost 54 per cent of the 2018 admission cohort completed their two-year master's degree programme. In addition, the number of credit points per academic employee increased in 2020 with a growth of 4.5 per cent from 2019. As earlier, there are significant differences between the institutions in terms of the number of credit points produced per academic employee which, among others, is due to differences in the institutions' research profiles and size of the study programmes offered.

Figures from the 2019 Candidate Survey of the Nordic Institute for Studies in Innovation, Research and Education (NIFU) show that the percentage of employed candidates stating that they have a relevant job six months after completing their study programme has increased since the last survey. This applies to most areas of study. There has been a slight decline in unemployment since 2015 and fewer respondents find themselves in irrelevant jobs due to the labour market. However, these figures stem from the pre-COVID-19 era. Preliminary figures from the 2020 candidate survey show that unemployment among new graduates with a master's degree has increased by 1.7 per cent. Thus, the average unemployment rate for this group is 8.5 per cent, while the corresponding figure for persons with a university or university college education is 3.2 per cent.

Data from the Studiebarometeret (student survey) indicate that Norwegian full-time students spend on average just under 34 hours per week studying. In addition, they spend almost

eight hours per week in paid employment. Combined, this amounts to more than a normal working week. The time students spend on studying has been decreasing slightly since 2016. In 2020, there was also a slight decline in the total time spent on academic work. This is due to the fact that the students clearly spent less time on organised learning activities in 2020, which in return can be attributed to locked down campuses and less teaching during the COVID-19 pandemic. At the same time, the students state that they spent an additional hour on self-study per week.

The general student satisfaction with their study programme fell slightly in 2020 after having remained stable since 2013. Presumably this is related to the COVID-19 pandemic. Nonetheless, most students are generally very satisfied with their study programme.

From 2019 to 2020, there was a sharp increase in the number of students taking decentralised and online courses. The number of students taking decentralised programmes rose for the first time since 2015 and there was a 25 per cent increase in the number of students taking online courses. The growth in 2020 and increase in the number of students taking online courses the last five years is largely characterised by the development of individual institutions, such as Kristiania University College (HK) and Inland Norway University of Applied Sciences (HINN), which offer this type of education and record the related data.

Norwegian remains the dominant language of instruction for most students at Norwegian universities, but with differences at various levels of study. Almost 90 per cent of the students taking a first degree and 44 per cent taking a second degree are enrolled on courses where the planned language of instruction is Norwegian. The highest percentage of students where Norwegian is the planned language of instruction is found on teacher training programmes and pedagogy, and within health, social and sports sciences.

In 2020, more than 33,000 students with an immigrant background took higher education in Norway. This equates to almost 3,000 more than in 2019, more than a nine per cent increase. The percentage increase in the number of students with an immigrant background in the past year was therefore two-fold the increase in the general student population. However, the increase was still not large enough to make the percentage of immigrants in the total student population significantly higher compared to the previous year.

Just over 4,600 students came to Norway on exchange programmes and more than 3,800 students went on exchange programmes from Norwegian institutions in 2020 compared to almost 9,000 and 7,500 students, respectively, in 2019. The decline was especially sharp in the autumn semester 2020 due to travel restrictions caused by the COVID-19 pandemic. The decline also applies to Erasmus+. After steady growth since 2015, the number of Erasmus students from Norwegian institutions fell to just under the level at the start of the programme period in 2014.

The number of Norwegian degree students abroad has also fallen. Thus, the decline that has been observed among this group since 2016 continues. It appears that the COVID-19 situation is exacerbating the declining trend among degree students. Based on preliminary figures from the State Educational Loan Fund for the 2020/21 academic year, we can see that the number of degree students studying abroad will also fall next year. For degree students coming to Norway, the picture is different. In 2020, more than 13,000 international degree students came to Norway, which is around 500 more than in 2019.

PhDs and Research

In 2020, 1,634 PhDs were awarded by Norwegian universities. This is the third consecutive year with a record number of completed PhDs. 40 per cent of the PhDs in 2020 were completed by foreign nationals. Approximately half of these, i.e., 655 doctoral candidates, came from European countries and approx. 30 per cent from Asian countries. There was a distinct increase in the percentage of doctoral candidates who defended their dissertation within six years after start-up in 2020 compared to previous years. In general for the sector, the percentage who finish within six years is 70, compared to 66 per cent in 2019.

The number of publication points per academic full-time equivalent (FTE) continued to rise slightly in 2020. Similarly, the percentage of Level 2 publications also increased. Nonetheless, there may be a lower number of publications in the coming years due to the COVID-19 pandemic, and because many research projects are delayed. The percentage of scientific publications that are openly available continues to increase. In 2020, around 21 per cent of publications were closed compared to 63 per cent in 2013. Norway is on the way to reaching the goal of full open access in 2024. There is still great potential in making available articles from previous years. It is estimated that at least 60 per cent of all closed articles are published in subscription-based journals which also allow self-archiving. Self-archiving means that publications are made available online in an open archive via one's own institution or a central discipline-specific archive.

Updated figures for 2019 show that research within mathematics, natural science and technology (MNT subjects) in the university and university college sector has increased by one per cent compared to 2017. The total R&D activity in the MNT subjects in the university and university college sector amounted to NOK 7.1 billion in 2019, which corresponds to 36 per cent of the total operating costs of R&D.

Income from the Research Council of Norway is a national indicator of the quality of research and ability to compete successfully for national research funds. Allocations from the Research Council of Norway per academic FTE fell for most institutions in 2020 compared to 2019. In general, this indicator significantly grew in the period from 2013 to 2017 before falling slightly in 2018 and now in 2020. The decline in 2020 is related to the reduction in research grants through the Research Council of Norway amounting to NOK 366 million from 2019 to 2020, as well as reduced level of activity in research projects due to the pandemic.

External funding not associated with the Research Council of Norway, Regional Research Fund and the EU (other revenue from externally funded activities (BOA)) is an indicator of the university and university college sector's interaction with the outside world. Overall, state universities and university colleges received around NOK 3.6 billion in such funding in 2020. This is approximately the same level as in 2019. The absence of increased revenue from externally funded activities (BOA) in 2020 may be explained by the fact that some institutions have had a lower level of activity for externally funded projects due to the pandemic. The activity is expected to increase as the effects of the pandemic subside.

Figures from the annual accounts of the university and university college sector show that EU funded research corresponded to NOK 640 million in 2020, which is almost a nine per cent increase from NOK 584 million in 2019. A steady annual increase has been seen since 2013.

In recent years, Norwegian researchers have received more funding from the Horizon Europe research programme 2020 (H2020). As of April 2021, 2.5 per cent of all announced

funding from the programme has been awarded to Norwegian environments. NOK 477 million of the funding that has been awarded to Norwegian environments has gone to actors in the university and university college sector, which amounts to 31 per cent of the funding for Norway.

The European Research Council (ERC), which is part of H2020, is one of the most demanding competition arenas Norwegian researchers participate in. The preliminary return rate for the calls in 2020 is 2.4 per cent. The number of applications submitted from Norway has increased since H2020 started. For the calls in the ERC Work Programme in 2020, more than 200 applications were submitted with a Norwegian coordinator, which was twice as many as in 2016. Young female researchers within the humanities and social science do particularly well at the ERC. The University of Oslo (UiO) is clearly most successful in ERC applications closely followed by the University of Bergen (UiB).

Management, Finances and Personnel

In 2020, the total operating revenue of universities and university colleges exceeded NOK 51 billion. The distribution between financial sources has been stable for the last ten years. For state-owned institutions, government funding amounted to 79 per cent of the total operating revenue in 2020, which is approximately the same percentage as other years since 2011. For private institutions, the percentage of government funding in the operating revenue increased from 38 per cent in 2011 to 42 per cent in 2014 due to higher state subsidies. Thereafter, the percentage has remained stable and was 42 per cent in 2020 as well.

Funding from the Research Council of Norway is a significant source of revenue for the state-owned institutions. This amounted to seven per cent of the total operating revenue in 2020. For private institutions (as a group), funding from the Research Council of Norway amounted to one per cent. For private institutions, 'other revenue' constitutes the largest individual item. In general, private institutions received NOK 2 billion from tuition and examination fees in 2020, an increase from NOK 1.8 billion in 2019.

For state-owned institutions, the total share of formally qualified persons in positions requiring a completed doctorate or equivalent increased from 70 per cent in 2011 to 77 per cent in 2020. NHH - Norwegian School of Economics has the highest share at 96 per cent. The University of Oslo (UiO), University of Bergen (UiB) and the Norwegian University of Life Sciences (NMBU) all have an approx. 90 per cent share of formally qualified persons in positions requiring a completed doctorate or equivalent. The growth in the last ten years primarily applies to university colleges and new universities. The percentage has also increased at private institutions in the past ten years, but less than at the state-owned institutions.

The ratio between academic and administrative FTEs changes very little over time. At Norwegian universities and university colleges in 2011, there was an average of 2.5 academic FTEs per administrative FTE. For the last four years, the figure has been 2.6. However, major differences exist between the institutions. In 2020 (as the year before), the Norwegian University of Science and Technology (NTNU) has the highest ratio with 3.4 academic FTEs per administrative FTE. This is distinctly higher than the other universities, which have a similar ratio ranging from 2.3. and 2.8.

The percentage of women in senior management positions has increased from 23 per cent to 34 per cent in the past ten years with the increase being stronger in the latter part of the period. From 2019 to 2020, the percentage of women increased by 1.3 per cent. The

highest percentage of women is found at institutions where professional study programmes dominated by female students play a relatively central role.

Since 2017, the systematic quality work of 20 institutions has been supervised under the auspices of NOKUT (the Norwegian Agency for Quality Assurance in Education). The institutions have demonstrated that they work in a sound and systematic manner by ensuring and further developing quality in the study programmes. In this work, the institutions have also ensured good anchoring and ownership of quality work among employees and students.

Universities and university colleges have a high number of temporary positions; however positive developments have been seen in the last two years. Temporality has been reduced in all types of positions, teaching and research positions, administrator and analysis positions, and support positions. The reduction has particularly been strong the last two years in teaching and research positions. In 2020, 13 per cent of the FTEs in this job category were temporary compared to 17 per cent two years earlier. The total decline in the last two years was higher than the decline for the last seven years combined. There was a 2.3 per cent decline last year. The decline based on previous years also continued for the other two job categories. For all the job categories combined, the ratio of temporary appointments has fallen from 15 to 12 per cent in recent years.

Lifelong Learning

The skills reform and White Paper on relevance for working life, emphasises increased transparency and availability of higher education to students of all ages. Education shall be facilitated irrespective of one's life situation and place of residence. The objective of the skills policy is that no one shall be irrelevant due to insufficient skills, and the gap between the labour market's need for skills and the skills of employees shall decrease.

In the theme chapter on lifelong learning, analyses are presented based on the Norwegian Centre for Data Research's (NSD) Database for Statistics on Higher Education and Research (DBH). These show differences in the distribution of students' ages at universities and university colleges, where university colleges often have more mature students than universities. The theme chapter shows how the universities and university colleges provide study programmes for all age groups and thus contribute to lifelong learning. Nevertheless, the largest group of students is young people under the age of 35, who constitute 83 per cent of the students. During the course of the last decade, students under the age of 35 have increased their credit point production by 33 per cent. Students over the age of 35 have produced 5 per cent less. If we look at 2020 compared to 2019, credit point production increased by 6.8 per cent for students under the age of 35 and 2.6 per cent for students over the age of 35.

There are major differences between the institutions in relation to the degree to which mature students participate. The trend is that large research-intensive institutions have a larger percentage of younger students, while some university colleges have a much wider range of age intervals for the students. Among others, this is related to the academic profile, where a large number of programmes of professional study, such as teacher training and nursing, often result in a broader age range. In addition to these areas of study, administrative subjects and economics are the highest contributors to the credit point production of mature students over the age of 35. The production from mature students in these three areas is approx. three times more than all the other areas of study combined.

They also have more students and the highest credit point production within programmes and courses registered as further education and online study programmes, respectively.

Further education constitute 5.5 per cent of all the produced credit points in the last ten years at the same time as there has been a distinct decline in the annual credit point production from further education during the period. The decline has emerged within health and social sciences, sport science, and administrative subjects and economics, which represent the most common areas of study for further education. Decentralised and online study programmes were responsible for 1.5 and 2.4 per cent of all credit points produced in 2020, respectively. The utilisation of decentralised study programmes has fallen, yet online study programmes have increased by more than 100 per cent in the last decade.

The COVID-19 pandemic, tested society in several areas. There were high expectations that the higher education sector would contribute to needed reorganisation in working life. Through the government response to the pandemic, universities and university colleges received additional funding for 4,000 study places within areas of study which are presumed to be increasingly in demand in the future and several short online courses aimed at the unemployed and furloughed were created. Furthermore, changed rules led to open programmes and courses for new groups, such as the furloughed and unemployed.

The COVID-19 crisis has also accelerated the work on digitalisation throughout the sector. At most institutions practically all teaching has been performed online. When looking at the programmes and courses recorded in the Database for Statistics on Higher Education and Research (DBH), there is one area of study that stands out here as well: Economics and Administration. Here there was a 156 per cent growth in credit point production from online teaching from 2019 to 2020.

Through two of the initiatives in the government's response, 200 different higher education programmes and courses were developed, upscaled and implemented - and completed by more than 8,000 students. This can largely be attributed to institutions that already had well-developed online programmes and courses, in addition to areas of study with an established demand suitable for rapid escalation. As a result, relatively few institutions deliver large groups of students in the area of economics and administration. This area of study is responsible for 41 per cent of the credit point production in the two initiatives discussed in the report.

The report provides a detailed picture of lifelong learning in the university and university college sector based on available data sources. We can affirm that Norwegian universities and university colleges offer education to all age groups at the same time as students are typically young. Major differences also exist between areas of study and institutions. With increased emphasis on lifelong learning, Diku sees the need for revision of the system for reporting and recording data with the aim of improving accuracy quality. More data and analyses are required on how individual study options and all the programmes and courses education institutions offer meet the existing and future needs for knowledge in society and working life.

2 Utdanning

Kapittelet inneholder data om søkere, studentpopulasjon, gjennomføring, og internasjonalisering av høyere utdanning. Syv av oppslagene gjelder nasjonale styringsparametere: Studiepoeng per faglige årsverk, gjennomføring på normert tid, oppfyllelse av måltall på helsefag- og lærerutdanningene, studentenes tidsbruk, studenttilfredshet, tilpasning til arbeidsmarkedet, samt Erasmus+. Noen tema er bare dekket i vedlegg. Dette gjelder fordeling av studentene etter utdanningsnivå, karakterfordeling, strykpersent og internasjonale fellesgrader. Vedlegget inneholder også detaljerte tabeller om de temaene som dekkes i hovedrapporten, for eksempel institusjonsvise tall og utvikling over tid.

2.1 Søkere

Antallet søkere til høyere utdanning gjennom Samordna opptak har økt gradvis de siste årene, med unntak av 2019, hvor det var en nedgang på fire prosent. I 2020 økte derimot søkerantallet betraktelig, til nær 128 000 kvalifiserte søkere, mot om lag 113 000 året før. Totalt var det 20 prosent flere søkere til høyere utdanning i 2020 enn fem år tidligere og over 13 prosent flere enn året før. Det høye søkerantallet i 2020 må ses i lys av koronapandemien og dens negative påvirkning på arbeidsmarked, sysselsetting, og muligheter for å studere i utlandet.

Også antall søkere per studieplass økte noe, se [tabell 2.1](#). Ved de statlige institusjonene var det i snitt 2,2 søkere per studieplass i 2020 mot 2,0 året før. Konkurransen mellom søkerne er dermed tilbake på 2018-nivå, og økningen det siste året er ikke høyere enn for den siste femårsperioden under ett. Når den rekordhøye søkningen ikke har ført til vesentlig hardere konkurranse om studieplassene ved statlige institusjoner, kan det til dels tilskrives den betydelige økningen i antallet studieplasser som kom med Utdanningsløftet. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 2.2. Se ellers vedleggstabell [V2.4](#) for tidsserie per institusjon.

Tabell 2.1 Kvalifiserte førstevalgssøkere per studieplass 2016–20

	2016		2017		2018		2019		2020		Endring
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	2019-2020
Statlige inst.	2,0	96,4	2,1	96,2	2,1	96,1	2,0	96,3	2,2	96,7	0,2
Private inst.	1,4	3,6	1,5	3,8	1,5	3,9	1,3	3,7	1,2	3,3	-0,1
Gj.snitt	2,0	100,0	2,0	100,0	2,1	100,0	1,9	100,0	2,1	100,0	0,2

Kilde: NSD

For den samlede gruppen av private institusjoner er bildet mer usikkert, fordi datagrunnlaget kun omfatter studieplasser som tildeles gjennom Samordna opptak. Store private institusjoner som BI og HK står utenfor dette systemet. Ved de private institusjonene som er inkludert i tabell 2.1, er konkurransen om studieplassene imidlertid vesentlig lavere enn ved de statlige. Det er naturlig at konkurransen om gratis studieplasser ved de statlige institusjonene er sterkere enn skolepengefinansierte studieplasser ved de private

institusjonene. I tillegg kan vi anta at private utdanningsinstitusjoner er mer markedsorienterte og i større grad dimensjonerer tilbudet av studieplasser etter endringer i etterspørselen, og at antallet søkere per plass dermed holdes lavt.

Tallet på kvalifiserte førstevalgssøkere per studieplass varierer mye mellom utdanningsinstitusjonene, se vedleggstabell [V2.5](#). Enkelte av de spesialiserte institusjonene har flest søkere per studieplass. Aller flest hadde AHO med hele 7,7 søkere per plass. Blant store institusjoner med et bredt utdanningstilbud og høyt antall studieplasser, skiller UiO og OsloMet seg ut, med henholdsvis 3,0 og 2,9 kvalifiserte førstevalgssøkere per studieplass. De to Oslo-institusjonene ligger tydelig foran den neste store institusjonen, UiB.

Blant universitetene har de to nordligste, UiT og NU den laveste tilstrømmingen av kvalifiserte førstevalgssøkere, med henholdsvis 1,6 og 1,3 søkere per studieplass. Ved siden av UiO, var UiT imidlertid den av institusjonene som i 2020 hadde høyest økning i antallet kvalifiserte førstevalgssøkere per plass i forhold til året før.

Tallene indikerer at studentene søker seg til de store byene og til Oslo spesielt. Søknadstallene understøtter dermed den sentraliserende effekten høyere utdanning har på flyttemønsteret nasjonalt, slik det blant annet er beskrevet i demografiutvalgets utredning *Det handler om Norge* (NOU 2020:15). Av de fem statlige institusjonene som har hatt flest kvalifiserte førstevalgssøkere per studieplass de siste fem årene, ligger fire i Oslo (NIH, AHO, UiO, og OsloMet) og én i Bergen (NHH).

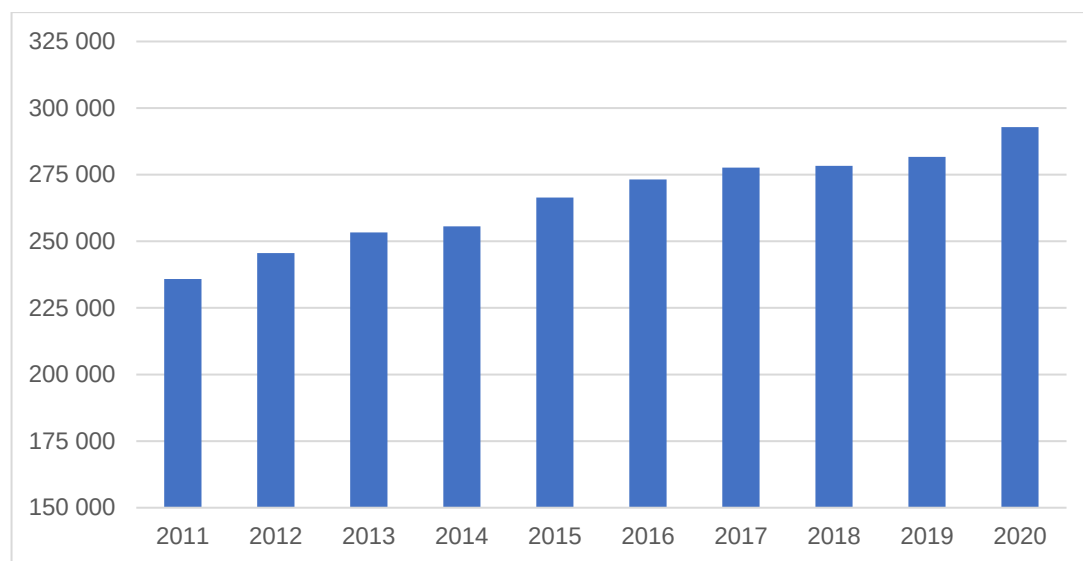
Vedleggstabell [V2.6](#) viser poengsnitt for studenter som er tatt opp. Blant de ti institusjonene med høyest poengsnitt ved opptak, ligger halvparten i Oslo og to i Bergen. I en bivariat analyse på institusjonsnivå, finner vi en lineær sammenheng mellom antall kvalifiserte førstevalgssøkere per studieplass og poengsnitt ved opptak ($R^2=0,58$). Graden av konkurranse om studieplassene ser dermed ut til å forklare mye av variasjonen i inntakskvalitet blant studentene. Institusjoner som får flest kvalifiserte førstevalgssøkere er også de som har mulighet til å ta opp de beste studentene.

2.2 Studenter

I 2020 var det registrert over 292 800 studenter ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge. Tallet inkluderer Forsvarets høgskole og Politihøgskolen, se figur 2.1. Studentpopulasjonen økte dermed med 3,95 prosent i forhold til året før. Dette er i tråd med utviklingen de siste ti årene, hvor det har vært en relativt jevn økning i antall studenter i høyere utdanning fra år til år.

Økningen i 2020 var imidlertid sterkere enn veksten i foregående år. Mens antall studenter i snitt har økt med 2,3 prosent årlig i perioden 2011 til 2019, var økningen på fire prosent i 2020. Tall fra DBH viser at det høsten 2020 var i overkant av 273 000 studenter finansiert over Kunnskapsdepartementets budsjett. Dette utgjør en økning på 4,5 prosent fra året før.

Figur 2.1 Totalt antall studenter 2011–20

Figuren viser tall for alle institusjoner, også de som ikke rapporterer til DBH (jf. vedleggstabell V2.7).

Kilde: Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk

Veksten i antall studenter må blant annet ses i lys av Utdanningsløftet 2020, der regjeringen bevilget penger til 4 000 nye studieplasser i høyere utdanning. I tillegg tildelte Kompetanse Norge og Diku 85 millioner kroner i konkurransebaserte tilskudd til sektoren for å utvide eksisterende fleksible utdanningstilbud. Det er vanskelig å tallfeste et nøyaktig antall studieplasser som er opprettet med disse tilskuddsmidlene, men ordningene blir nærmere omtalt i kapittel 5.3.

Vedleggstabell V2.8 viser antall studenter per institusjon, finansiert over Kunnskapsdepartementets budsjetter. Av de nær 12 000 studentene som kom til i 2020, var halvparten registrert ved statlige institusjoner og halvparten ved private. Mens antallet studenter ved statlige institusjoner steg med 2,5 prosent, økte tallet på studenter ved private institusjoner med 14 prosent. Sammenlignet med de private institusjonene, fanger dermed de statlige institusjonene i begrenset grad opp den økte etterspørselen etter studieplasser i 2020.

Selv om flertallet (82 prosent) av studentene i Norge fortsatt er registrert ved de statlige høyere utdanningsinstitusjonene, har markedsandelen til de private institusjonene økt med

fire prosentpoeng de siste ti årene. Det siste året alene økte de private utdanningsinstitusjonene sin markedsandel med 1,5 prosentpoeng, noe som tilsvarer en vekst i markedsandeler på 9,3 prosent fra året før. Det er flere årsaker til dette, blant annet politiske prioriteringer og økte statlige tilskudd til private utdanningstilbydere de siste årene, se kapittel 4.3.

Utviklingen skyldes også at private utdanningsinstitusjoner har tilpasset seg en stadig voksende etterspørsel i markedet. Særlig stor økning i studenttallet hadde HK med en vekst på nesten 40 prosent fra 2019 til 2020. Denne institusjonen alene står for en tredel av veksten i sektoren samlet og 63 prosent av veksten i det private markedet. Om vi holder de 4 000 nye studieplassene i Utdanningsløftet utenfor, stod HK i 2020 for nær halvparten av veksten i antall studenter i høyere utdanning (47 prosent). I løpet av de siste ti årene har HK hatt en vekst i antall registrerte studenter på 565 prosent.

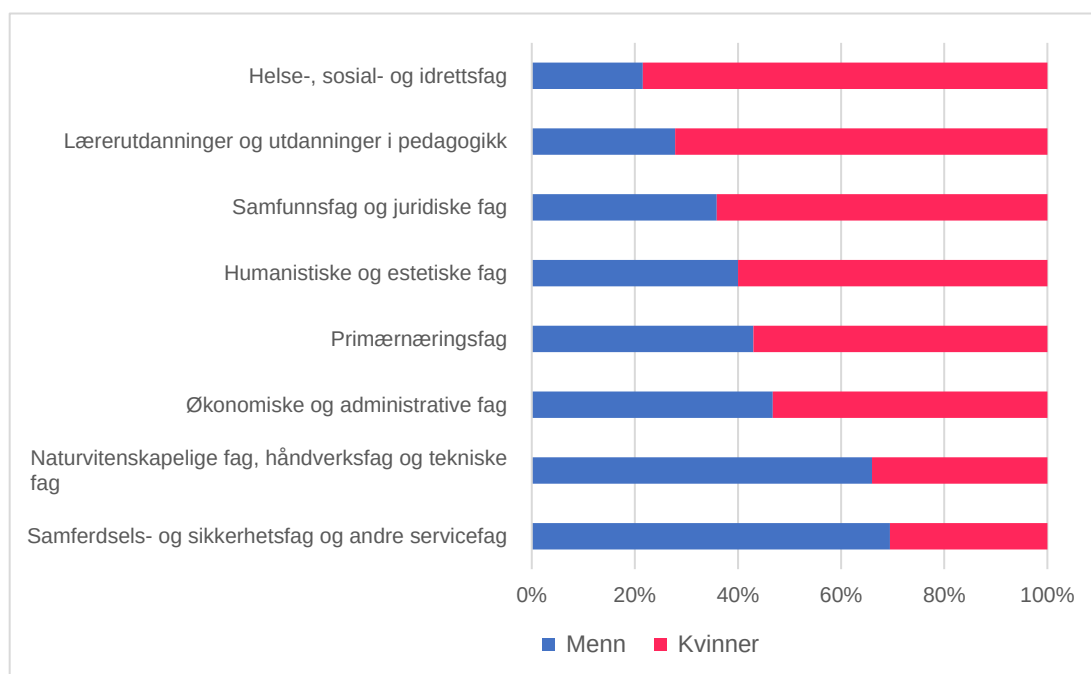
Flest studenter har NTNU med over 39 000 og UiO med 26 000. Dernest følger OsloMet og BI med 21 000 studenter hver.

2.3 Studenter etter kjønn, alder og fag

Kvinner dominerer fortsatt studentmassene innen høyere utdanning med en andel på 60 prosent. [Figur 2.2](#) viser at kjønnsfordelingen varierer vesentlig mellom ulike fagområder. De store fagområdene helse, sosialfag og idrett, samt lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk, bidrar særlig til å løfte kvinneandelen i høyere utdanning med hhv. 78 og 72 prosent kvinnelige studenter. På den andre siden er mannlige studenter i flertall med 66 prosent i naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag. Den største overvekten av mannlige studenter finner vi i samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag (69 prosent), men dette er et lite fagområde med kun én prosent av studentene.

De siste ti årene har kjønnsfordelingen vært relativt konstant, også på tvers av fagområdene. Siden 2011 har det riktignok vært en svakt kjønnsutjevneende utvikling innenfor naturvitenskapelige, humanistiske og estetiske fag, samt i lærer- og pedagogikkutdanninger. For samfunnsfag og juridiske fag derimot, har utviklingen gått i motsatt retning.

[Figur 2.2 Studenter etter kjønn og fagområder, 2020. Prosent](#)

Kilde: NSD

Flertallet av norske studenter er i tjueårene (68 prosent). Nær halvparten av de registrerte studentene (47 prosent) er i alderen 20–24 år. En av fire studenter er 30 år eller eldre. Enkelte store fagområder bidrar til å øke snittalderen, som humanistiske og estetiske fag og økonomiske og administrative fag. Her er 32 prosent av studentene 30 år eller eldre. De yngste studentene finner vi i kategorien naturvitenskapelige fag. Se vedleggstabell [V2.11](#).

Kjønnsfordelingen er jevnest i aldersgruppen 25–29 år, hvor mannlige studenter utgjør 45 prosent. Ubalansen mellom kjønnene er tydeligst blant de ti prosent eldste studentene, fra 40 år og oppover. Her utgjør kvinner 70 prosent av studentene. Naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag har de yngste studentene, mens humanistiske og estetiske fag har de eldste. Dette ser vi nærmere på i temakapittelet om livslang læring.

Tabell 2.2 viser studentenes fordeling på fagområder det siste tiåret. Helse-, sosial- og idrettsfag har hatt flest studenter i denne perioden, og hadde om lag 54 000 studenter i 2020. Det siste året har økonomiske og administrative fag imidlertid gått forbi helsefagene og har nå nær 56 000 studenter. Av de største fagområdene står økonomi og administrasjon også for den sterkeste økningen i studenttallet (57 prosent) de siste ti årene. Dette er en langt sterkere vekst enn den totale økningen i studenttall på 32 prosent i samme periode.

Tabell 2.2 Registrerte studenter fordelt på fagområder 2010, 2015, 2020

	2010	2015	2020	% endring 2010-20
Økonomiske og administrative fag	35 669	47 395	55 891	57
Helse-, sosial- og idrettsfag	43 506	48 823	53 999	24
Naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag	35 961	47 007	50 323	40
Lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	30 702	36 886	42 040	37
Samfunnsfag og juridiske fag	30 434	32 458	36 026	18
Humanistiske og estetiske fag	25 890	26 948	28 122	9
Samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag	1 683	2 505	3 015	79
Uoppgitt/emnestudenter	2 049	2 619	1 962	-4
Primærnæringsfag	1 101	1 417	1 798	63
Sum	206 995	246 058	273 175	32

Fagområdene er sortert etter antall registrerte studenter (egenfinansierte) i 2020.

Kilde: NSD

Økningen for økonomiske og administrative fag har imidlertid ikke vært jevn gjennom tiårsperioden, se vedleggstabell V2.10. Den kraftige veksten på over 6 000 studenter i 2020 må ses i sammenheng med den sterke økningen ved HK omtalt under kapittel 2.2. Også naturvitenskapelige fag- og tekniske fag og lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk økte mer enn gjennomsnittet i siste tiårsperiode. Innen lærerutdanning og pedagogikk har imidlertid økningen flatet ut etter 2018. Ikke for noen av fagområdene gikk antall studenter tilbake, men humanistiske og estetiske fag har hatt den svakeste veksten i siste tiårsperiode.

Fordelingen av veksten mellom fagområdene kan ses i sammenheng med de 4 000 nye studieplassene som kom med Utdanningsløftet høsten 2020. Gjennom tiltaket har regjeringen ønsket å styrke fagområder samfunnet har behov for i årene som kommer, som helse- og sosialfag, lærerutdanning, juridiske og økonomisk-administrative fag, samt IKT-relaterte fag. For lærerutdanningene er veksten i antall studenter siste år omtrent identisk med antallet nye studieplasser bevilget gjennom Utdanningsløftet. Innen helse- og sosialfag er tilveksten på om lag 700 *flere* studenter enn antallet nye studieplasser, mens matematisk-naturvitenskapelige fag har om lag 100 *færre* studenter enn de ekstra studieplassene skulle tilsi. Igjen står de økonomisk-administrative fagene i en særstilling. Dette fagområdet alene har hatt en tilvekst på over 5 300 flere studenter enn antallet nye studieplasser til juridiske og økonomisk-administrative fag til sammen skulle tilsi.²

² Vi tar forbehold om at fagområdene som fikk nye studieplasser gjennom Utdanningsløftet ikke alltid samsvarer med inndelingen i fagområder som ligger til grunn for Tabell 2.2 og vedleggstabell V2.10. Det er også viktig å være oppmerksom på at antall studieplasser og antall studenter ikke er korresponderende størrelser.

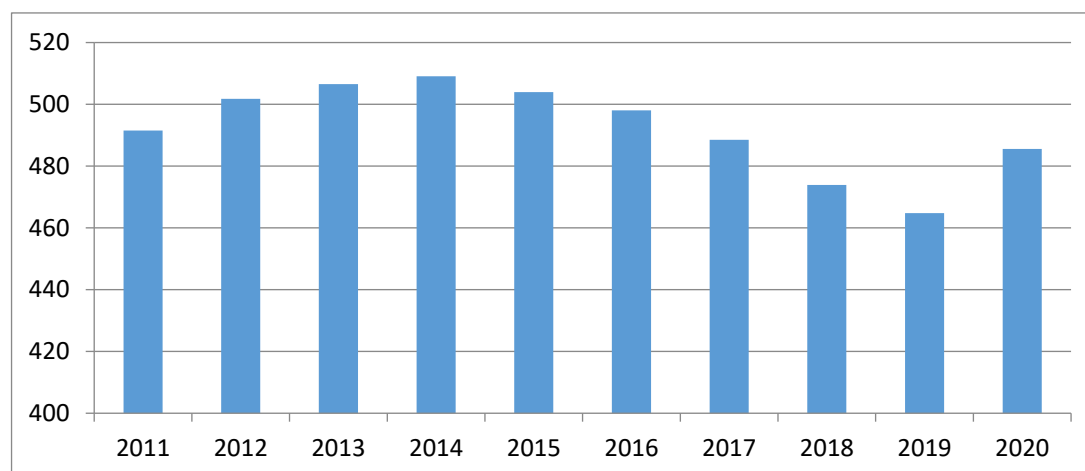
2.4 Studiepoeng per faglige årsverk – nasjonal styringsparameter

Antallet studiepoeng per faglige årsverk er nasjonal styringsparameter for sektoren, fastsatt av Kunnskapsdepartementet. Dette er ett av flere mål på hvor mye utdanning det norske samfunnet får for midlene som brukes på området. Etter flere år med nedgang, økte antallet studiepoeng per faglig ansatt i 2020 med om lag 21, se figur 2.3 for utvikling siste 10 år. Delvis skyldes dette at veksten i antall faglige årsverk (1,8 prosent) var lavere enn veksten i antall studenter (4,5 prosent). Se vedleggstabell V4.13 og kapittel 2.2. I tillegg økte studiepoengproduksjonen per student, noe vi kommer nærmere inn på nedenfor.

Institusjonsvise resultater for studiepoengproduksjon per faglige årsverk vises i vedleggstabell V2.16. Som tidligere er det store forskjeller mellom institusjonene, spesielt mellom de statlige og private. Delvis skyldes dette institusjonenes profil. Institusjoner med stor forskningsaktivitet og mange stipendiater vil gjerne produsere færre studiepoeng per faglige årsverk enn institusjoner hvor undervisning utgjør en større del av virksomheten. Tilsvarende kan studieprogram med få studenter bidra til færre studiepoeng per faglige årsverk enn studieprogram med undervisning i store grupper.

De private institusjonene økte i 2020 sin studiepoengproduksjon med 40,6 per faglig ansatt, til et gjennomsnitt på 1247. De statlige institusjonene hadde tilsvarende en økning på 17,9 studiepoeng per faglige ansatt, til et snitt på 438. Blant de statlige institusjonene ligger HINN klart høyest med henholdsvis 847 studiepoeng per faglig ansatt.

Figur 2.3 Studiepoeng per faglig årsverk 2011–20. Antall

De faglige årsverkene inkluderer forskere og stipendiater.

Kilde: NSD

De siste årene har antall studiepoeng per registrerte student i høyere utdanning steget fra 45,4 i 2016 til 46,1 i 2019. Studentenes poengproduksjon har imidlertid økt mer i 2020 enn de foregående årene. I gjennomsnitt oppnådde norske studenter 47,2 studiepoeng i 2020. Det er en økning på 1,1 poeng sammenlignet med 2019. Økningen henger sammen med lavere strykprosent ved landets universiteter og høyskoler, fra 7,2 prosent i 2019 til 5,8 prosent i 2020.³ Endrede rammebetingelser som følge av pandemien med blant annet omlegging til nye vurderingsformer, overgang fra karakter til bestått/ikke bestått for mange studier, samt økt egeninnsats blant studentene kan ha bidratt til dette (se tekstboks 2.1).

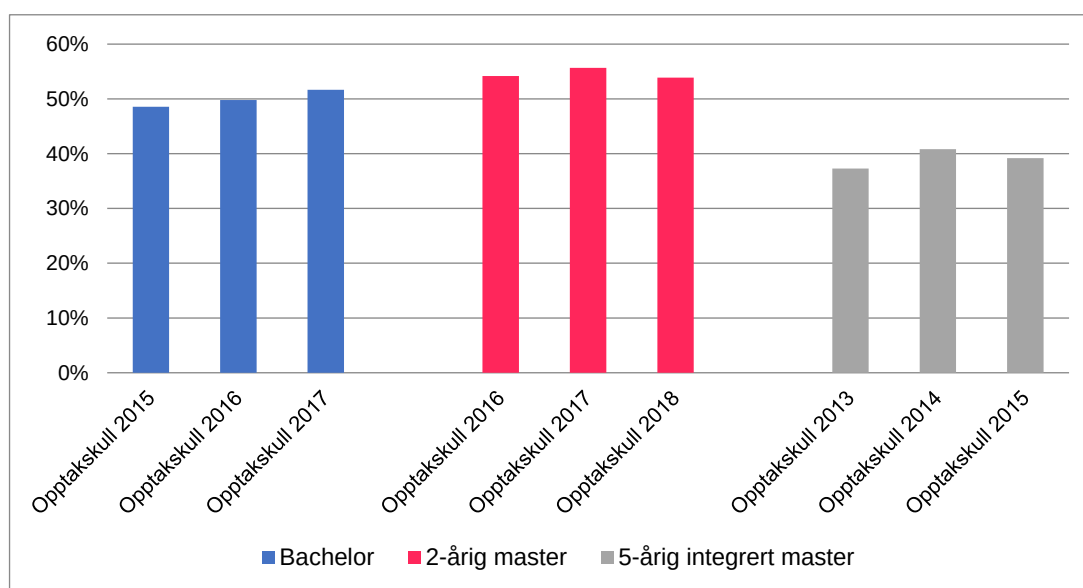
³. <https://dbh.nsd.uib.no/statistikk/>

Studiepoengproduksjonen varierer mellom institusjonene. De statlige institusjonene hadde en økning på 1,5 studiepoeng per heltidsekvivalent. For de private institusjonene har studiepoengproduksjonen derimot gått ned med 0,7 poeng i 2020, til 45 poeng pr student. Vedleggstabell [V2.15](#) viser totalt antall studiepoeng per institusjon og antall studiepoeng per registrerte student. Av de større statlige institusjonene hadde NHH sterkest økning med 4,1 studiepoeng, mens studentene ved HiM og NMBU i snitt oppnådde 1,1 færre studiepoeng enn året før.

2.5 Gjennomføring på normert tid – nasjonal styringsparameter

Andelen studenter som gjennomfører på normert tid, er en av styringsparameterne for målet om høy kvalitet i utdanning og forskning. Over 50 prosent av bachelorstudentene i opptakskullet 2017 fullførte studieprogrammet til normert tid, se figur 2.4. Dette er opp 1,9 prosentpoeng sammenlignet med opptakskullet 2016. Den høyeste andelen som har fullført på normert tid finner vi i de 2-årige masterutdanningene. Nær 54 prosent av masterstudentene fra opptakskullet 2018 gjennomførte på normert tid. Dette er imidlertid en nedgang på 1,8 prosentpoeng fra opptakskullet 2017. Også femårig integrert master har en nedgang, fra 40,8 prosent for opptakskullet 2013 til 39,2 prosent for opptakskullet 2015.

Figur 2.4 Gjennomføring på normert tid for bachelor- og masterstudenter. Prosent

Figuren viser gjennomføring på normert tid på sektornivå (hvor bytte av institusjon ikke regnes som frafall).⁴

Kilde: NSD

Som tidligere år er det store forskjeller mellom institusjonene i andelen som fullfører på normert tid. Vedleggstabell V2.18 viser tallene for 3-årig bachelorgrad. Her ligger UiO og UiB lavest med hhv. 38 og 41 prosent, mens HVL og HINN har nærmere 60 prosent. Enkelte spesialiserte høyskoler ligger høyest, som KHiO med 76 prosent. Sett over tid for de tre siste bachelorkullene, har NMBU hatt den mest positive utviklingen, etterfulgt av NU. Også UiO og UiB har hatt en positiv utvikling.

Vedleggstabell V2.19 viser andelen av et opptakskull som fullfører mastergrad på normert tid. Også her utmerker KHiO seg med den høyeste andelen som fullfører på normert tid, nær 90 prosent, mens NHH har en normert gjennomføring på 77 prosent og NMBU 61 prosent. Blant de private institusjonene er det svært store variasjoner mellom institusjonene, men store institusjoner som BI og HK drar her opp andelen som fullfører mastergrad på normert tid. Av de statlige institusjonene med et tresifret antall masterstudenter ligger HVO særlig lavt med 13,8 prosent. HVO har også hatt den svakeste utviklingen over tid, med en betydelig redusert gjennomføringsgrad på mastergradsnivå i 2020 sammenliknet med de to foregående kullene.

⁴ Om gjennomføring på institusjonsnivå (hvor studenten må være møtt og fullført på samme institusjon) legges til grunn, går andelen ned med ca. 0,7 prosentpoeng for bachelor og 0,3 prosentpoeng for master.

2.6 Uteksaminerte

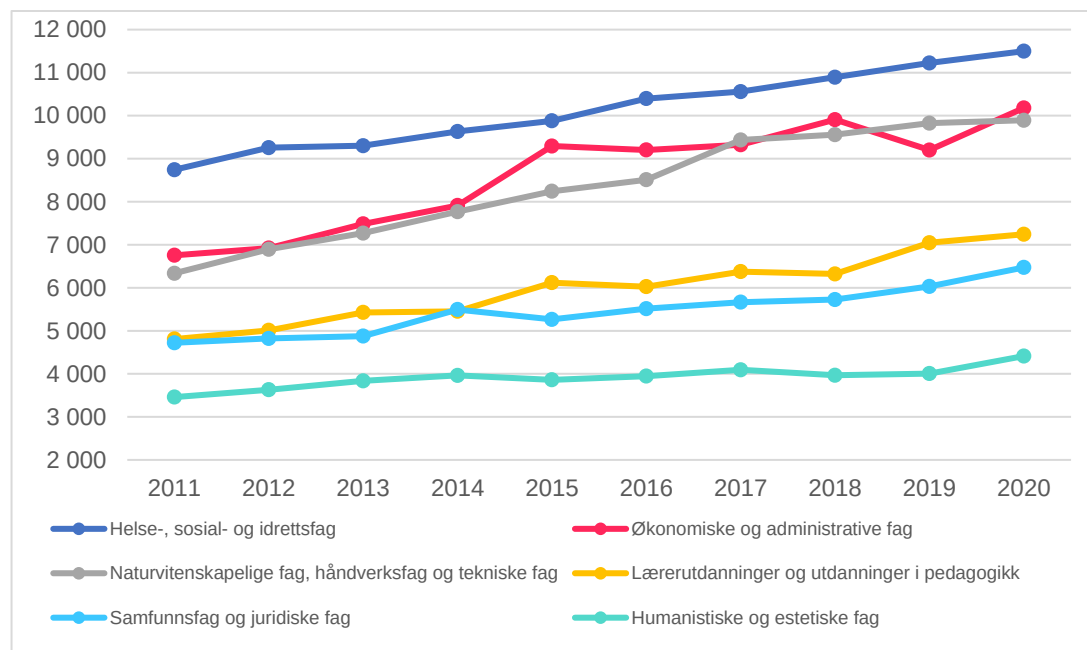
Det ble uteksaminert rundt 50 700 personer ved norske universiteter og høyskoler i 2020. Dette er en vekst på om lag 2 400 uteksaminerte studenter sammenlignet med 2019. Den samlede veksten de siste ti årene har vært på 42 prosent. Mens statlige institusjoner har hatt en vekst på 38 prosent i perioden, har de private institusjonene hatt en økning på 70 prosent. Utviklingen er i tråd med veksten i antall studenter og fordelingen av disse mellom statlige og private institusjoner.

Vedleggstabell V2.21 viser fordelingen av uteksaminerte på ulike studienivå. Det er økning i antall uteksaminerte for alle de tre kategoriene lavere grad, høyere grad og integrert master/profesjon, både siste år og for de siste ti årene under ett.

Vedleggstabellene V2.22 og V2.23 viser antall uteksaminerte ved de statlige institusjonene for henholdsvis master- og bachelorstudier. Veksten i antallet uteksaminerte fordeler seg på et flertall av institusjonene, mens noen institusjoner i varierende grad har en nedgang fra 2019 til 2020. UiT, HVL og SH har nedgang både på bachelor- og mastergrad, mens UiB har en lavere andel uteksaminerte på mastergrad enn året før.

Figur 2.5 viser uteksaminerte studenter per fagområder i perioden 2011–2020. Helse- og sosialfag er den klart største kategorien og har jevn vekst i hele perioden. Deretter følger økonomiske og administrative fag og naturvitenskapelige og tekniske fag, som er relativt jevnstore målt i antallet uteksaminerte kandidater og som de siste fem årene har byttet på å være det nest største fagområdet. Humanistiske og estetiske fag har hatt den svakeste veksten i antall uteksaminerte i tiårsperioden.

Figur 2.5 Utviklingen i uteksaminerte per fagområder 2011–20. Antall

De minste fagfeltene (Samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag og Primærnæringsfag) er ikke inkludert i figuren.

Kilde: NSD

Store deler av vårsemesteret 2020 var sterkt påvirket av koronapandemien. For studentenes del ble studiehverdagen helt annerledes enn tidligere. Undervisning og andre aktiviteter ble digitalisert, og flere aktiviteter ble også avlyst. I Studiebarometeret ble det satt av god plass til spørsmål om koronasituasjonen. Disse spørsmålene ble utviklet i tett samarbeid med Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU). Her presenteres noen av funnene, som må ses i sammenheng med at spørsmålene handlet om situasjonen i vårsemesteret 2020.

Omstillingen til nettbasert undervisning var stor for mange. Men det er verd å nevne at et ikke ubetydelig mindretall av studentene (18 prosent) oppga at andelen nettbasert undervisning før 12. mars 2020 utgjorde over halvparten eller alt. En del studenter var altså godt vant med dette fra før.

Om lag fire av ti studenter oppga at de ikke hadde tilgang på egnet sted for å jobbe med studier da campus stengte og at plassmangel hjemme og digital infrastruktur var et hinder for å delta på nettbasert undervisning.

Studentene ble spurt om de fikk like stort undervisningstilbud etter 12. mars og resten av vårsemesteret som opprinnelig var satt opp. Rundt 30 prosent oppga at undervisningstilbudet var like stort etter 12. mars, resten at det var noe eller betydelig redusert. På utdanningstyper som er preget av praktiske undervisningsformer (f.eks. arkeologi, barnehagelærer, barnevern, musikk, dans og drama og odontologi) oppga om lag halvparten at undervisningstilbudet ble betydelig redusert. På den annen side oppga kun om lag 10 prosent av studentene på sosiologi, religion og ernæring og folkehelse at tilbudet ble betydelig redusert. Se vedleggstabell [V2.62](#).

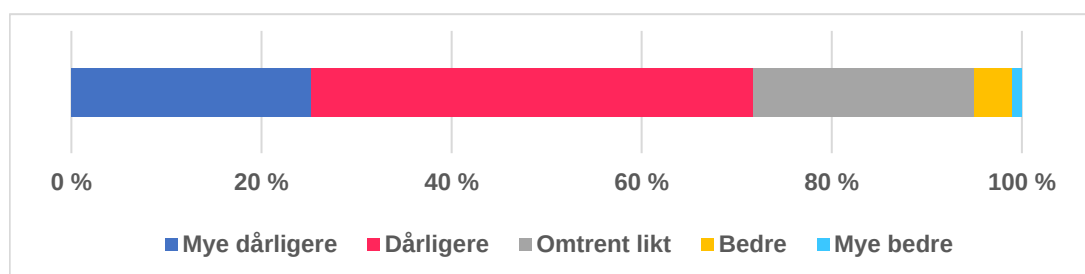
Omfanget av de fleste læringsaktiviteter ble redusert etter nedstengingen, ifølge studentene. Dette gjaldt spesielt praktiske aktiviteter som f.eks. feltarbeid, praksis og laboratorieøving. Om lag halvparten oppga at omfanget av forelesninger ble redusert. De fleste læringsaktivitetene er mindre brukt. Unntaket er innleveringsoppgaver, der det store flertallet oppga at det er like mye brukt. Det kan tyde på at institusjonene i liten grad har kompensert bortfallet av noen aktiviteter med innføring eller økning av andre.

Studentene opprettholdt imidlertid sin faglige tidsbruk fra 2019 til 2020. Den reduserte tidsbruken på organiserte læringsaktiviteter ble kompensert for med økt tidsbruk på egenstudier, jf. kapittel 2.8. I 2020 ble studentene også spurt om de i tiden etter 12. mars har brukt enten mindre tid, like mye tid eller mer tid på henholdsvis undervisning, egenstudier og betalt arbeid. Her oppga 34 prosent å ha brukt mer tid på egenstudier, mens noe over halvparten oppga å ha brukt mindre tid på undervisning. Dette harmonerer godt med endringene i den oppgitte timeinnsatsen og med det reduserte undervisningstilbudet.

Det har altså vært en omlegging av undervisningen, redusert omfang av ulike læringsaktiviteter og en del studenter har opplevd utfordringer som plassmangel hjemme. I tillegg oppga et flertall av studentene at de var mer ensomme og savnet det sosiale studiemiljøet, samtidig med at studiemotivasjonen ble lavere og de opplevde det som vanskeligere å strukturere studiehverdagen. Alt dette kan bidra til redusert læringsutbytte.

Studentene ble også spurt hvordan de opplevde det faglige utbyttet av undervisningen etter 12. mars og resten av våsemesteret, sammenlignet med vanlig undervisning før 12. mars. Vi viser her tall for de 71 prosent av studentene som oppga å ikke ha hatt noe nettundervisning før 12. mars.

Figur T1: Hvordan opplevde du det faglige utbyttet av undervisningen etter 12. mars og resten av våsemesteret, sammenlignet med vanlig undervisning før 12. mars? Studenter som har oppgitt at det var ingen nettundervisning før 12. mars.

Den store majoriteten av respondentene mener at det faglige utbyttet av undervisningen har blitt dårligere. Slår man sammen kategoriene «Mye dårligere» og «Dårligere», gjelder det 7 av 10 studenter.

I alle utdanningstyper oppga et flertall av studentene at det faglige utbyttet har blitt dårligere. Innen utdanningstypene geografi, barnevern, geologi, barnehagelærer og musikk, dans og drama finner vi høyest andel studenter som opplevde et dårligere faglig utbytte (over 80 prosent), på samfunnsøkonomi, sosialantropologi og religion er andelen lavest (noe over halvparten). Se vedleggstabell V2.63.

Mer om studentenes erfaringer med koronapandemien kan finnes i NOKUTs rapport *Studiebarometeret 2020 – Hovedtendenser* (NOKUT, 2021) og i NIFUs rapport *Et akademisk annerledesår* (Solberg et al., 2021).

Utarbeidet av NOKUT

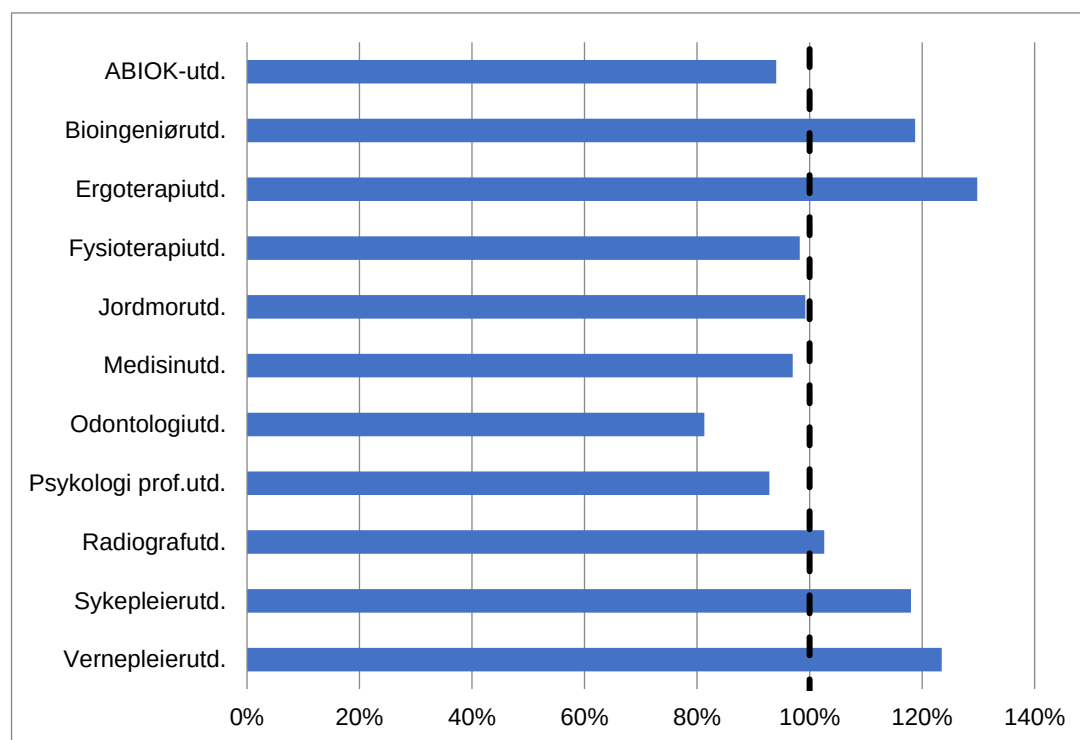
2.7 Oppfyllelse måltall på helsefag- og lærerutdanningene - nasjonal styringsparameter

Tilgang på kvalifisert arbeidskraft innen helsesektoren og skoleverket er avgjørende for det norske samfunnet. Kunnskapsdepartementet setter derfor måltall for antallet uteksaminerte kandidater fra helsefaglige utdanninger og lærerutdanning.

Totalt ble det uteksaminert om lag 8 200 helsefagstudenter i 2020. Dette utgjør en samlet nedgang på tre prosent i forhold til året før, se vedleggstabell V2.28. Likevel oppfyller helsefagene samlet sett måltallet for 2020 med en margin på 11 prosent. Det er imidlertid forskjeller mellom de ulike utdanningene. Kun tre av totalt 19 helsefagutdanninger har hatt en økning i antall uteksaminerte kandidater fra 2019, og 11 av utdanningene oppfyller heller ikke måltallene for 2020. For enkelte av utdanningene kan svingninger i måloppnåelse fra år til år blant annet skyldes opptak annethvert år og andre institusjonsspesifikke årsaker. Dette gjelder for eksempel endringen for ABIOK⁵ fra 2019 til 2020, der vi ser en nedgang i måloppnåelse fra 130 til 94 prosent.

Figur 2.6 viser oppfyllelsen av måltall blant de største helsefagutdanningene i 2020. Av disse er odontologiutdanningen lengst unna målet. Fem av de største helsefagutdanningene når målet for antall uteksaminerte i 2020, mens resultatene ligger nær måltallet innenfor medisin (97 prosent), fysioterapi (98 prosent) og jordmorutdanning (99 prosent). Blant de mindre helsefagene utmerker 3-årig farmasiutdanning seg, med nær dobbelt så mange uteksaminerte som målet.

Figur 2.6 Oppfyllelse av måltall på helsefagutdanninger i 2020. Prosent

Merknad: Treårig farmasiutdanning, og utdanninger med færre enn 100 uteksaminerte i 2019, er ikke med i figuren.

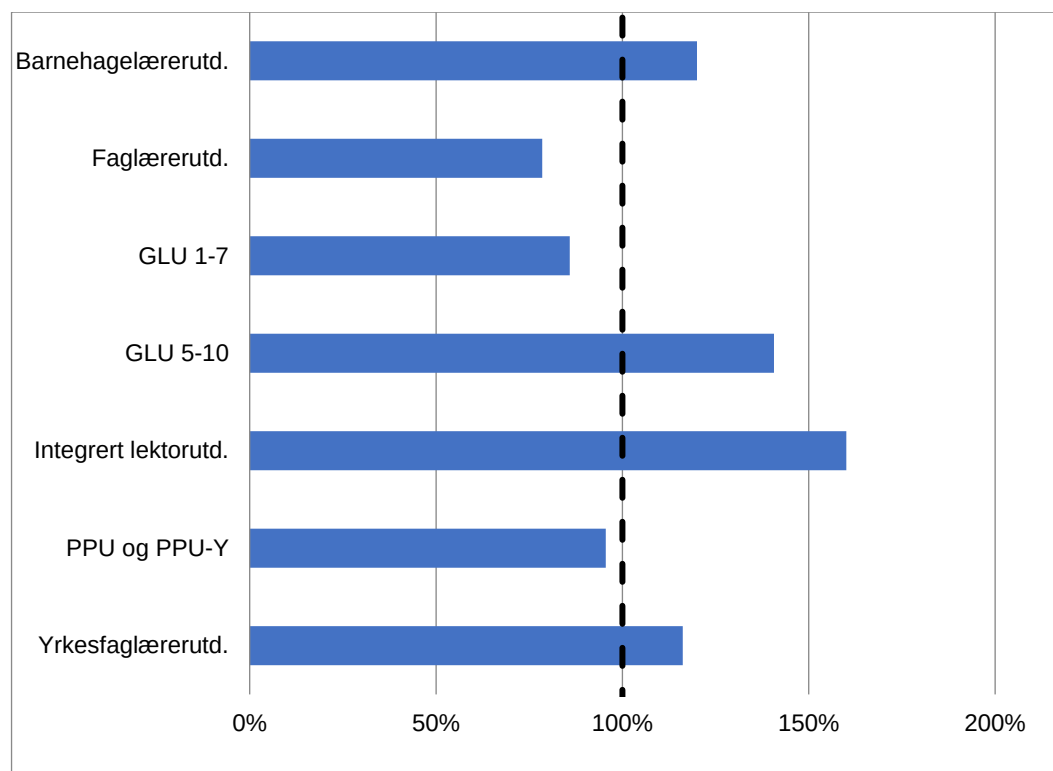
Kilde: NSD

⁵ ABIOK omfatter akuttisykepleie, anestesisykepleie, barnesykepleie, intensivsykepleie og operasjonssykepleie.

Innenfor lærerutdanning ble det uteksaminert om lag 7 500 kandidater i 2020 mot i underkant av 8 100 i 2019. Dette er en nedgang på syv prosent, som særlig skyldes en markert nedgang i uteksaminerte fra PPU. Kun de integrerte lektorutdanningene uteksaminerte flere i 2020 enn året før.

På tross av nedgangen i antall uteksaminerte oppfyller lærerutdanningene det samlede måltallet for 2020 med en margin på åtte prosent. Samtidig ser vi av [figur 2.7](#) at måloppnåelsen varierer fra 78 prosent for faglærerutdanningene til 160 prosent for de integrerte lektorutdanningene.

Figur 2.7 Oppfyllelse av måltall på lærerutdanninger i 2020. Prosent

Kilde: NSD

Vedleggstabell [V2.28](#) viser stor variasjon mellom de ulike institusjonenes oppfyllelse av måltallene for helse- og lærerutdanninger. Tabellen vises med totaltall for de ulike utdanningstypene, men tall per institusjon kan velges i menyen i tabellen. For eksempel overoppfyller HiM måltallet for helseutdanningene med 67 prosent, mens lærerutdanningene ved UiT til sammen kun uteksaminerte noe over halvparten av de 443 kandidatene som var målet.

På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet har NIFU gjort en undersøkelse av konsekvenser av koronapandemien ved norske universiteter og høyskoler. Analysene er basert på et stort datamateriale. Det er gjennomført to spørreundersøkelser, en til studenter gjennom et eget koronabatteri i studiebarometeret 2020 og en til faglig ansatte. I tillegg er det gjort intervjuer med nøkkelpersoner ved noen institusjoner (Solberg et al., 2021).

Rapporten dokumenterer en omfattende omlegging til digitale undervisnings- og arbeidsformer ved norske universiteter og høyskoler under pandemien. Rapporten viser at det har blitt lagt ned en betydelig innsats fra ansatte og studenter. For de faglige ansatte har økt arbeidsmengde med omlegging av undervisning ført til vesentlig mindre tid brukt på forskning. På tross av økt innsats til undervisning har et flertall (to av tre) av studentene fått et redusert undervisningstilbud. Både faglige ansatte og studentene mener at det ville blitt mer læring med undervisning på campus. Et flertall av studentene rapporterer om redusert motivasjon og problemer med å strukturere studiearbeidet.

Nesten alle faglige ansatte svarer at situasjonen under pandemien har styrket deres digitale kompetanse. Et flertall mener det vil bli mer digital undervisning også etter pandemien. Intervjuene som er gjennomført med ansatte ved tre institusjoner viser at det har vært en utvikling fra sjokk og stor dognadsvilje til slitasje og bekymring for langtidskonsekvenser av pandemien.

To tredjedeler av studentene hadde ingen digital undervisning før pandemien, mens under én av ti svarte det samme høsten 2020. Selv om mange faglige ansatte ikke hadde erfaring med digital undervisning før 12. mars, svarte halvparten at de hadde den digitale kompetansen de trengte. 70 prosent av de faglige ansatte svarer at de økte sin digitale kompetanse under pandemien, men kanskje enda mer interessant er det at omtrent halvparten svarer at de har økt sin pedagogiske kompetanse.

Pandemien har store konsekvenser for studentenes sosiale liv. De fleste studentene savner det sosiale studiemiljøet, studiemotivasjonen er redusert og det har vært vanskelig å strukturere arbeidet med mer tid til egenstudier. Samtidig svarer tre av ti studenter at de har fått mer ro over livet. De studentene som generelt gir en positiv vurdering av situasjonen under koronapandemien utgjør likevel bare et mindretall på 14 prosent. Spørreundersøkelsen til studentene rettet seg mot situasjonen våren 2020. Tilbakemeldinger i intervjumateriale kan tyde på at belastningen for studenter og ansatte økte utover høsten og vinteren.

De faglige ansatte er mer fornøyd med veiledning av studenter enn det studentene er selv. Når det gjelder eksamensform er det omvendt, her er over halvparten av studentene positiv til nettbasert hjemmeeksamen (godt egnet for deres fag/studieprogram) mens bare om lag en tredjedel av de faglige ansatte mente det samme.

Når situasjonen forhåpentligvis går mot normalisering, peker NIFU i rapporten på behov for refleksjon rundt de langvarige konsekvensene og læringspunktene fra pandemien.

⁶ Datamaterialet NIFUs rapport 2021/9 (koronabatteriet i studiebarometeret 2020) er det samme som er omtalt i tekstboks 2.1 Redusert faglig utbytte som følge av korona.

2.8 Studentenes tidsbruk - nasjonal styringsparameter

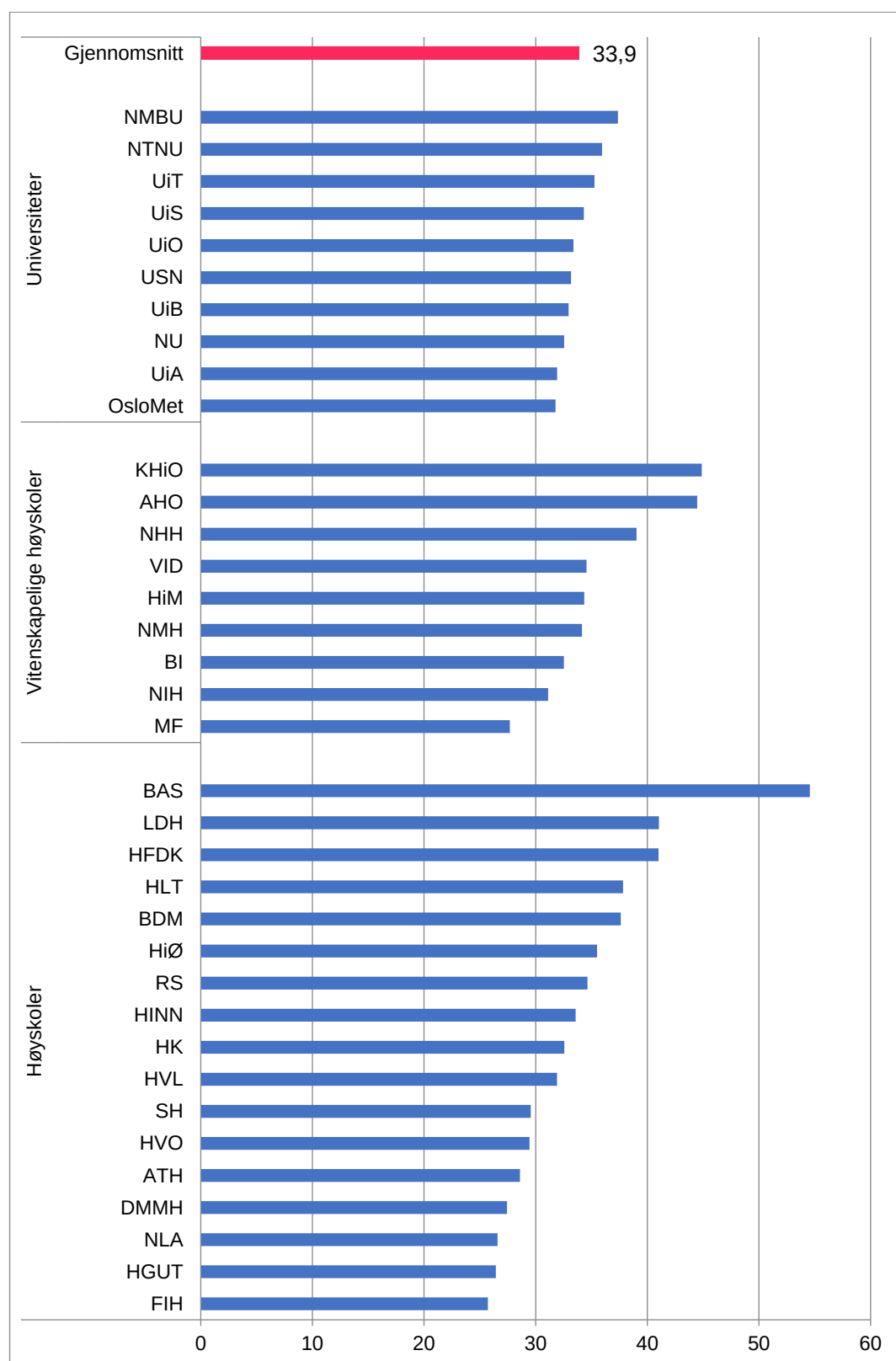
Tilstrekkelig høy studieinnsats er en forutsetning for at studentene skal sitte igjen med et godt læringsutbytte. Data fra Studiebarometeret viser at norske *heltidsstudenter* i snitt bruker 34 timer på studiene sine per uke. I tillegg bruker de nesten åtte timer på betalt arbeid (NOKUT, 2021). Samlet sett er dette mer enn en normalarbeidsuke. De nasjonale tallene på total faglig tidsbruk har vært temmelig stabile i den perioden vi har sammenlignbare data fra (2014–20), men trenden viser en svak nedgang siden toppen i 2016. Den lille nedgangen vi ser i 2020, skyldes derfor ikke nødvendigvis koronasituasjonen, men ville kanskje kommet uansett.

Imidlertid ser vi i 2020 en klar nedgang i gjennomsnittlige timer i uken brukt på organiserte læringsaktiviteter, fra 16,4 til 14,8. Nedgangen kan i hovedsak trolig forklares av det reduserte undervisningstilbudet i 2020 som følge av koronapandemien. Studentene rapporterer samtidig om økt tidsbruk på egenstudier fra 18,4 til 19,4 timer. Det kan tenkes at studentene fikk mer tid til egenstudier og dermed i stor grad kompenserte for nedgangen i tidsbruk på organiserte læringsaktiviteter. Samlet sett opprettholdt altså studentene i stor grad studieinnsatsen; vi ser jo også bare en liten nedgang fra 2019 til 2020 i total faglig tidsbruk (NOKUT, 2021).

Bak de overordnede tallene skjuler det seg en del institusjonelle forskjeller, se [figur 2.8](#). Figuren er kategorisert etter universiteter, vitenskapelige høyskoler og høyskoler. Studentene ved institusjoner med utøvende kunstutdanning (inkludert arkitektur) bruker mest tid på studiene. Studentene ved BAS bruker godt over 50 timer i uka, mens studentene ved KHiO og AHO bruker om lag 45 timer i uka. Disse institusjonene var også blant dem med størst nedgang i faglig tidsbruk fra 2019 til 2020. Vi ser at universitetene ligger relativt samlet rundt gjennomsnittet, mens det for vitenskapelige høyskoler er større variasjon i tidsbruken. Se vedleggstabell [V2.36](#).

Fordelt på utdanningstyper bruker arkitektur-, tannlege- og medisinstudentene mest tid. I den andre enden av skalaen finner vi pedagogikk, språk og kategorien andre humanistiske fag, alle med under 27 timer per uke. Se vedleggstabell [V2.37](#).

Figur 2.8 Faglig tidsbruk i timer per uke, heltidsprogrammer, per institusjon, gj.snitt 2020

Figuren viser gjennomsnittlig faglig tidsbruk i antall timer per uke. For Høgskulen for grøn utvikling er det oppgitt gjennomsnittsverdi for siste tre år (2018-2020) på grunn av få respondenter i Studiebarometeret.

Kilde: NOKUT, Studiebarometeret

2.9 Studenttilfredshet - nasjonal styringsparameter

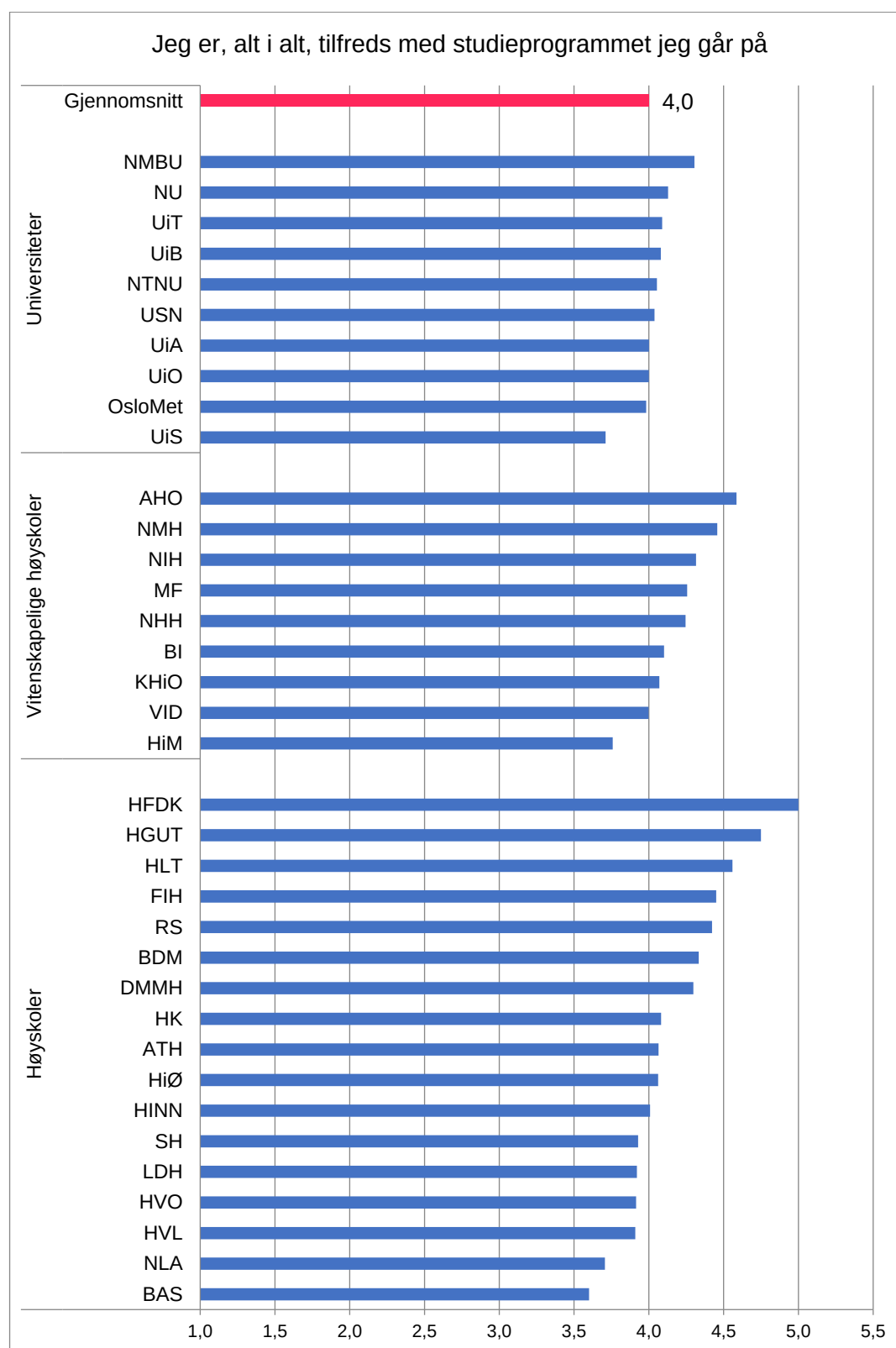
Denne indikatoren sier noe om hvordan studentene oppfatter kvaliteten på studiene (NOKUT, 2021). Spørsmålet i Studiebarometeret som indikatoren er basert på er formulert åpent og generelt, og studentene kan dermed legge vekt på mange ulike faktorer når de svarer. Den åpne formuleringen gir respondentene muligheten til selv å vektlegge hva som er viktigst for dem når de vurderer overordnet tilfredshet med studiene. Det er sannsynlig at svarene også påvirkes av ikke-faglige forhold. Tilfredsheten med å være student, med 'å ha kommet inn på drømmestudiet' o.l. har blitt poengtert av studenter i forbindelse med testing av dette spørsmålet. Det kan også være en tendens til å besvare generelle spørsmål mer positivt enn spesifikke spørsmål. Og dette spørsmålet er langt mer generelt enn de andre i spørreundersøkelsen. Alle disse faktorene kan være med å forklare at dette spørsmålet jevnt over får høyere skår enn de aller fleste andre i Studiebarometeret. Forskjellen mellom skåren på overordnet tilfredshet og andre spørsmål er omtrent den samme i 2020 som tidligere år.

Det nasjonale gjennomsnittet har ligget på 4,1 helt fra 2013 og frem til 2019. I 2020 sank det til 4,0, noe som trolig skyldes koronapandemien og smitteverntiltakene. De relativt høye tallene (på skalaen 1–5) viser at de aller fleste studentene overordnet sett er godt fornøyde med studieprogrammet sitt.

Norske studenter er altså generelt sett veldig tilfredse med studiekvaliteten, noe som også kommer frem av [figur 2.9](#) på neste side. På flere av de små, spesialiserte institusjonene er studentene svært tilfredse med studiekvaliteten. På noen av disse institusjonene er antallet studenter, og dermed antall respondenter i Studiebarometeret, lavt. Høyest overordnet tilfredshet har studentene på AHO og Høyskolen for Ledelse og Teologi (HLT). De største institusjonene ligger svært nært det nasjonale snittet på 4,0. Blant universitetene ligger NMBU høyest. De fleste universitetene og høyskolene ligger stabilt på denne indikatoren over tid, se vedleggstabell [V2.38](#). I 2020 var det imidlertid en nedgang på flere institusjoner. Spesielt gjelder det enkelte små, spesialiserte institusjoner med praktisk rettede utdanninger, som kanskje i større grad enn andre led under koronatiltakene i høyere utdanning.

Når vi ser på utdanningstyper, er studenter på religionsfag de mest fornøyde. Studenter på grunnskolelærer- og lektorutdanninger er mindre fornøyde, se vedleggstabell [V2.39](#). For flertallet av utdanningstypene har det vært en liten nedgang fra 2019 til 2020.

Figur 2.9 Studentenes tilfredshet med studiekvaliteten, per institusjon. Gj.snitt 2020

Dataene er basert på spørsmål i studiebarometeret 2020: Skalaen går fra 1 til 5, der 5 er mest fornøyd. For Høgskulen for grøn utvikling er det oppgitt gjennomsnittsverdi for 2018-2020 på grunn av få respondenter i.

Kilde: NOKUT, Studiebarometeret 2020

I 2018 publiserte NOKUT en rapport (Hegerstrøm, 2018) som viste at mange studenter opplever praksis som en svært verdifull læringsarena, men også at mange opplever sviktende kvalitet på ulike områder knyttet til praksis. Kvaliteten i praksis ble karakterisert som for tilfeldig. Samtidig pågikk en stor debatt om arbeidslivsrelevans i høyere utdanning, der mange sentrale aktører fremhevet at praksis bør tas mer i bruk.

På bakgrunn av dette gjennomførte NOKUT i perioden 2018–2020 prosjektet *Operasjon praksis*. Formålet var å kartlegge bruken av praksis i høyere utdanning, systematisere kunnskap om utfordringer og muligheter, og fange opp gode virkemidler for å sikre og utvikle kvalitet i praksis. Prosjektet omfatter også en evaluering av arbeidslivsrelevans i disiplinlag. Nedenfor oppsummeres noen av hovedfunnene.

Det vesentligste for å gi studentene et høyt læringsutbytte av praksis er at praksis er godt integrert i studieprogrammene. Det dreier seg i første rekke om den faglige sammenhengen mellom praksis og øvrige læringsaktiviteter, men også om organisatoriske forhold, som for eksempel at praksis ikke kolliderer med campusundervisningen.

For profesjonsutdanninger fremstår begrenset kapasitet på praksisplasser som den største utfordringen for kvalitet. Det kan føre til at praksisen ikke har tilstrekkelig relevans og at oppfølgingen av studentene ikke blir god nok, både fordi institusjonen må ta i bruk alle praksisplassene den kan få og fordi praksisfeltets kapasitet til å ta imot studenter er presset.

For disiplinlag fremstår hovedutfordringen for kvalitet at formålet med praksis, og hvilke læringsutbytter studentene skal oppnå, ofte er uklart. Spørsmål som stilles i rapportene fra prosjektet er: *Hvilket problem er det praksis skal løse? Er problemet en reell mangel på arbeidslivsrelevans i studiene eller handler det om behovet for oversettelse eller synliggjøring?* Praksis kan ha stor verdi, men kvaliteten blir bedre når formålet med praksis blir tydeliggjort.

Samarbeid og kommunikasjon mellom UH-institusjoner, praksisfeltet og studenter er av avgjørende betydning for integrasjon og for kvalitet i praksis. Et godt samarbeid bidrar til hensiktsmessig organisering av praksis og at studentene får tilfredsstillende veiledning og oppfølging av alle parter.

Praksisperiodenes lengde, antall og plassering i studieløpet har betydning for studentenes læringsutbytte. De må være av tilstrekkelig lengde for at studentene skal opparbeide seg kompetanse og selvtillit til å utføre selvstendig arbeid og tilstrekkelig repetisjon i å utøve profesjonsspesifikke ferdigheter. Flere praksisperioder gir mulighet for progresjon og for å oppleve ulike typer praksisarenaer.

Det er behov for mer oppmerksomhet rundt systematisk kvalitetssikring av studentenes læringsutbytte av praksis, spesielt gjelder det at praksisfeltet tar del i denne kvalitetssikringen. Også regulering kan bli bedre. Et upresist hjemmelsgrunnlag i UH-loven gir institusjonene mulighet til å regulere praksis svært ulikt. UH-institusjonene har i liten grad hatt reell mulighet til å kreve at praksisavtaler overholdes av praksisstedene. Videre reguleres praksisfeltets ansvar for å bidra til gjennomføring av praksis av ulike departementer og ofte svært ulikt.

Utarbeidet av NOKUT

2.10 Planlagt undervisningsspråk, norsk og engelsk

Norsk er fremdeles det dominerende undervisningsspråket for de aller fleste studenter ved norske universiteter, men med forskjeller innen ulike studienivå. Totalt for sektoren er nærmere 90 prosent av studentene på lavere grad registrert på emner med planlagt undervisningsspråk norsk. For høyere grad er tilsvarende tall 44 prosent (Diku, 2021b).

Når vi ser på de ulike fagområdene, jf. tabell 2.3, finner vi at andelen studenter som er oppmeldt i emner med planlagt undervisningsspråk norsk varierer fra 95 prosent i lærerutdanninger og 93,5 prosent innen helse-, sosial- og idrettsfag, til 65 prosent i naturvitenskapelige, håndverks- og tekniske fag i 2020. Samfunnsfag og juridiske fag, humanistiske og estetiske fag og økonomiske og administrative fag har alle rundt 82 prosent studenter som er meldt opp i emne med planlagt undervisningsspråk norsk.

Tabell 2.3 Undervisningsspråk per studenter, etter fagområde, 2011, 2015 og 2020. Prosent

	2011		2015		2020	
	Norsk	Engelsk	Norsk	Engelsk	Norsk	Engelsk
Humanistiske og estetiske fag	91,8	8,2	89,5	10,5	80,6	19,4
Lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	98,2	1,8	97,7	2,3	95,1	4,9
Samfunnsfag og juridiske fag	86,8	13,2	84,3	15,7	82,0	18,0
Økonomiske og administrative fag	89,9	10,1	86,4	13,6	81,5	18,5
Naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag	81,2	18,8	75,5	24,5	65,0	35,0
Helse-, sosial- og idrettsfag	96,2	3,8	95,8	4,2	93,5	6,5
Primærnæringsfag	82,8	17,2	81,4	18,6	79,4	20,6
Samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag	78,0	22,0	73,7	26,3	59,9	40,1
Uoppgitt/allmenne fag	85,9	14,1	84,9	15,1	78,0	22,0
Sum	89,2	10,8	86,5	13,5	80,8	19,2

Prosentandel studenter rapportert på emner med undervisningsspråk hhv. norsk og ulikt norsk, dvs engelsk. Emner innen språkutdanning (NUS-faggruppe 11) og emner med undervisningsspråk «Ukjent» teller ikke med.

Kilde: NSD

Utviklingen fra 2011 er entydig også når det gjelder prosentdelen emner med planlagt undervisningsspråk. Her går andelen emner med planlagt undervisningsspråk norsk ned i alle fagområder. Innen fagområdet naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag har omtrent halvparten av emnene planlagt undervisning på fremmedspråk (dvs. engelsk) i 2020. Dette er en endring fra 2011, der vel 70 prosent av emnene innen dette fagområdet hadde planlagt undervisningsspråk norsk.

Likevel er det gjennomsnittlige antallet studenter høyere på emner med norsk som planlagt undervisningsspråk, enn engelsk. Dette øker jevnt gjennom perioden 2011-2020, og likt for alle undergrupper. Det kan tyde på at de store innføringsemnene på lavere grad fortsatt undervises på norsk, mens mindre spesialiseringseminer og emner på mastergrad i større grad planlegges på engelsk. For internasjonale utvekslingsstudenter er det avgjørende at det tilbys emner på engelsk.

Vedleggstabell V2.41 viser antall emner og V2.42 viser antall studenter fordelt på emner med planlagt undervisningsspråk norsk og engelsk for utvalgte år. For humanistiske og estetiske fag er det nokså stabile tall for studenter som er registrert på de norskspråklige

emnene mellom 2011 og 2015, om lag 82 000 studenter. I 2020 er det en dobling av studenter på engelskspråklige emner sammenlignet med 2015 og noe reduksjon i antallet studenter med norsk undervisningsspråk. Lærerutdanningsfagene har et jevnt forhold mellom antall studenter med planlagt undervisningsspråk norsk og engelsk gjennom hele perioden. Det er mellom 124 000 og 140 000 studenter registrerte på norskspråklige emner. Fagområdene samfunnsfag og juridiske fag og helse-, sosial- og idrettsfag har samme tendens: Økning i studenttall, men forholdstallene mellom antallet studenter på norskspråklige og engelskspråklige emner er rimelig likt gjennom perioden. Vi ser en relativ økning i antallet studenter eksamensoppmeldt i engelskspråklige emner i økonomiske og administrative fag mellom 2015 og 2020. På naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag er det dobling i antallet studenter registrert på emner med engelsk som planlagt undervisningsspråk mellom 2011 og 2020.

I Felles Studentsystem (FS) må studenter oppgi hvilket språk de ønsker at lærestedet skal kommunisere med dem på. Disse tallene viser at 12 prosent av studentene ønsker å kommunisere på engelsk i 2019, og at denne andelen er svakt stigende fra 10,6 prosent i 2015 (Diku, 2021b).

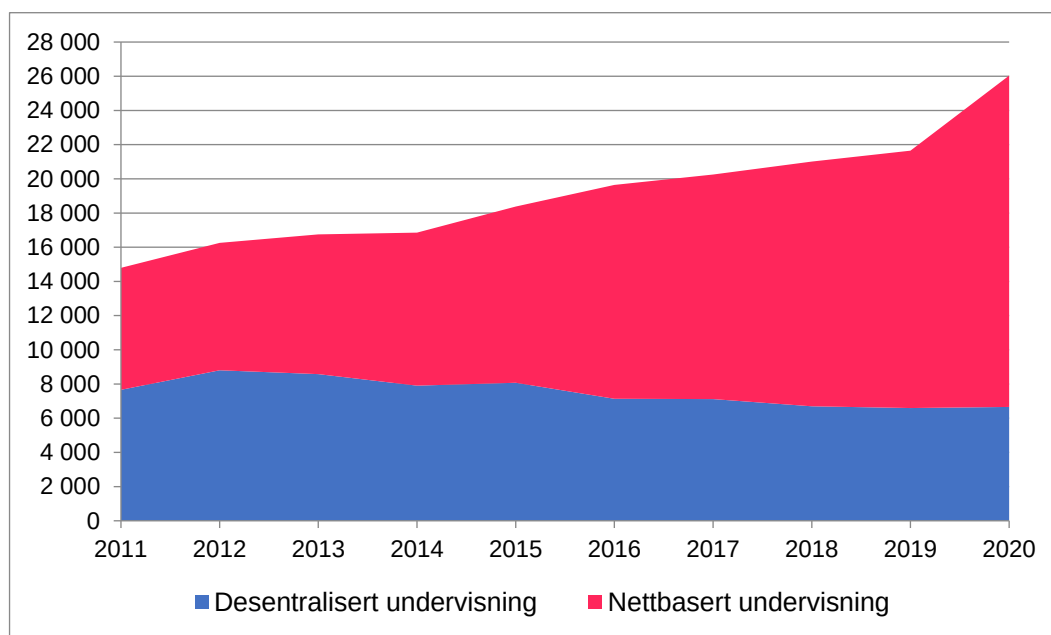
2.11 Studenter på fleksible studietilbud

I institusjonenes rapportering om studieprogrammer skilles det mellom «undervisning ved institusjonen», «desentralisert undervisning» og «nettbasert undervisning». De to siste utgjør til sammen «fleksible studietilbud». I programmer med desentralisert undervisning møter studentene fysisk opp til undervisning andre steder enn ved institusjonens ordinære campuslokaliteter, mens nettbasert undervisning omfatter programmer som tilbys som ren nettundervisning eller i kombinasjon med fysiske samlinger. Det er imidlertid en så stor grad av overlapp i definisjonen av de to undervisningsformene, at det i realiteten ikke er to klart atskilte kategorier. Ved rapportering fra institusjonene kan det derfor være uklart hvor et gitt studieprogram hører hjemme.

I 2011 utgjorde de om lag 15 000 studentene på fleksible studietilbud 6,8 prosent av alle registrerte studenter. I 2020 var antall studenter på slike tilbud økt til over 26 000 studenter og andelen økt til 10,1 prosent. I 2011 var det flere studenter på programmer i kategorien desentraliserte tilbud enn på nettbaserte programmer. Her er tyngdepunktet klart forskjøvet i tiårsperioden, og i 2020 var det nesten tre ganger så mange studenter, i overkant av 19 000, på programmer med nettbasert undervisning. Det klart største fagområdet for fleksible tilbud er økonomiske og administrative fag, fulgt av samfunnsfag og jus.

Fra 2019 til 2020 steg antall studenter på fleksible utdanningstilbud markant, se figur 2.10. I 2020 vokste tallet på studenter på desentraliserte tilbud for første gang siden 2015. Den virkelig sterke veksten kom imidlertid innenfor nettbaserte tilbud. Sammenliknet med 2019 steg antall studenter på slike tilbud med 29 prosent. Veksten i 2020 og økningen i antall studenter på nettbaserte tilbud de siste fem årene er i høy grad preget av den allerede omtalte utviklingen ved HK. I 2020 hadde denne institusjonen 26 prosent av alle studenter på nettbaserte tilbud med nesten 5 000 studenter, og 55 prosent av økningen nasjonalt siden 2015 har funnet sted ved HK. Av de statlige institusjonene er HINN, USN og HVO størst på fleksible studietilbud. Se vedleggstabell V2.13 og V2.14 for tall per institusjon.

Figur 2.10 Studenter på fleksible studietilbud 2011–20. Antall

Studenter (både egen- og eksterntfinansierte) på programmer der undervisningen gis andre steder enn ved institusjonens ordinære studiesteder, eller som nettundervisning.

Kilde: NSD

2.12 Digitalisering i læring og vurdering

Ifølge målbildet for studentenes studiehverdag i *Digitaliseringsstrategi for universitets- og høyskolesektoren* skal studenter blant annet møte et akademisk fellesskap der digitale muligheter utnyttes i aktiviserende og varierte lærings- og vurderingsformer som skaper best mulig læringsutbytte (Kunnskapsdepartementet, 2017). Bruk av digitale verktøy og ressurser står derfor sentralt i studiehverdagen til studentene, og formålet med teknologibruken kan variere. I 2020 opplevde studentene mer digital undervisning enn tidligere, fordi mange læresteder måtte legge om fra fysisk undervisning og skoleeksamener til digital undervisning og hjemmeeksamen.

Flere UH-institusjoner har gjennomført egne interne studentundersøkelser for å følge opp studentenes erfaringer med og opplevelser fra den digitale omleggingen av undervisning. En utbredt tilbakemelding er at kvaliteten på den digitale/nettbaserte undervisningen har vært varierende. En stor andel av de nettbaserte undervisningsoppleggene ble tilrettelagt på kort tid, og i noen tilfeller med begrenset tilgang til og/eller kunnskap om gode digitale verktøy og ressurser. Det er derfor ikke gitt at alle nettbaserte undervisningsopplegg har omfattet god pedagogisk tilrettelegging og bruk av digitale verktøy og ressurser for å fremme læring.

Studiebarometeret har de tre siste årene inkludert et spørsmål der respondentene bes om å ta stilling til fire utsagn om bruk av digitale verktøy (NOKUT, 2021). Dette gjør det mulig å undersøke om studentenes vurderinger av digital praksis er vesentlig endret i et år hvor mange i stor grad har hatt en digital studiehverdag. [Tabell 2.4](#) gjengir gjennomsnittsskåren for hvert utsagn, vurdert langs en skala fra «1 – I liten grad» til «5 – I stor grad». På tross av den omfattende økningen i bruk av digitale verktøy i 2020, er det små endringer i studentenes vurdering av ulike sider ved digital praksis i forhold til foregående år. Vurderingene er på samme nivå eller så vidt lavere enn i 2018 og 2019.

Tabell 2.4 Gjennomsnittsverdier, bruk av digitale verktøy. Studiebarometeret 2018-2020

Spørsmål: I hvilken grad opplever du følgende?	2018	2019	2020
Digitale verktøy brukes på en slik måte at jeg blir aktivt involvert i undervisningen	3,4	3,4	3,4
De faglig ansatte har nødvendig kompetanse til å bruke digitale verktøy i undervisningen	3,4	3,4	3,3
Jeg får opplæring i å bruke digitale verktøy/programmer som er relevante for fagområdet	3,1	3,1	3,0
Bruken av digital læringsplattform fungerer godt på studieprogrammet mitt	3,5	3,6	3,4
Samlet indeksverdi for spørsmålet om bruk av digitale verktøy	3,4	3,4	3,3

Kilde: NOKUT, Studiebarometeret

Høyest snittvurdering får påstandene *Digitale verktøy brukes på en slik måte at jeg blir aktivt involvert i undervisningen* og *Bruken av digital læringsplattform fungerer godt på studieprogrammet mitt*. Gjennomsnittsverdien for det siste utsagnet har gått noe ned siden 2019. Lavest vurdering får utsagnet *Jeg får opplæring i å bruke digitale verktøy/programmer som er relevante for fagområdet*, dette gjelder både i 2018, 2019 og 2020. Det er en del variasjon mellom ulike utdanninger; den gjennomsnittlige indeksverdien er lavest i medisinfagene (2,8) og høyest i geologi og religion (3,7).

I samarbeid med NIFU, hadde Studiebarometeret høsten 2020 et eget batteri med koronarelaterte spørsmål, se tekstboksene 2.1 og 2.2. Undersøkelsen viser at studenter som helt eller delvis hadde nettbasert undervisning før 12. mars er noe mer fornøyde med den nettbaserte undervisningen enn de øvrige studentene, 48 prosent versus 41 prosent.

Nesten tre av fire studenter i undersøkelsen mener at de ville lært mer hvis de kunne vært fysisk til stede på lærestedet. I tillegg svarer syv av ti studenter at de opplevde at det faglige utbyttet etter 12. mars var dårligere enn i perioden med vanlig undervisning. Om lag halvparten av de svarende gir uttrykk for at «koronasituasjonen har vist at fysiske møter er helt nødvendig for læring».

Det er mulig at den økte utbredelsen av digital teknologi i undervisningssammenheng i 2020 kan ha påvirket både studentenes generelle tilfredshet og deres holdninger til bruk av digitale læringsplattformer eller andre typer teknologi, i negativ retning. Samtidig er det en nesten like stor andel av de svarende (46 prosent) som sier at koronasituasjonen har gjort dem mer positive til nettundervisning. I tillegg er det mange av studentene som ønsker å ha opptak av forelesninger digitalt tilgjengelig. Det gir både frihet og fleksibilitet i studiehverdagen. Videre mener både studenter og fagansatte at de har fått økt sin digitale kompetanse i pandemien.

Trolig vil erfaringene fra pandemien påvirke hvordan undervisning tilbys videre, og at omfanget av digital undervisning i ulike former vil øke i årene som kommer. Det er behov for å følge hvordan feltet utvikler seg og hvilke erfaringer og preferanser studenter og ansatte ved norske UH-institusjoner har til digital undervisning.

Data fra FS gir oversikt over antall registrerte sluttvurderinger for årene 2017 til 2020, jf. vedleggstabell [V2.32](#). Tabellen viser at det totale antallet eksamener som avholdes er relativt konstant i perioden, men at antallet digitale eksamener øker år for år på bekostning av antallet analoge eksamener. Fra 2017 til 2020 økte andelen digitale eksamener fra 36 prosent til 77 prosent. Det siste året alene har andelen digitale eksamener økt med 17 prosent. Dette er større økning enn året før, men på samme nivå som økningen fra 2017 til 2018.

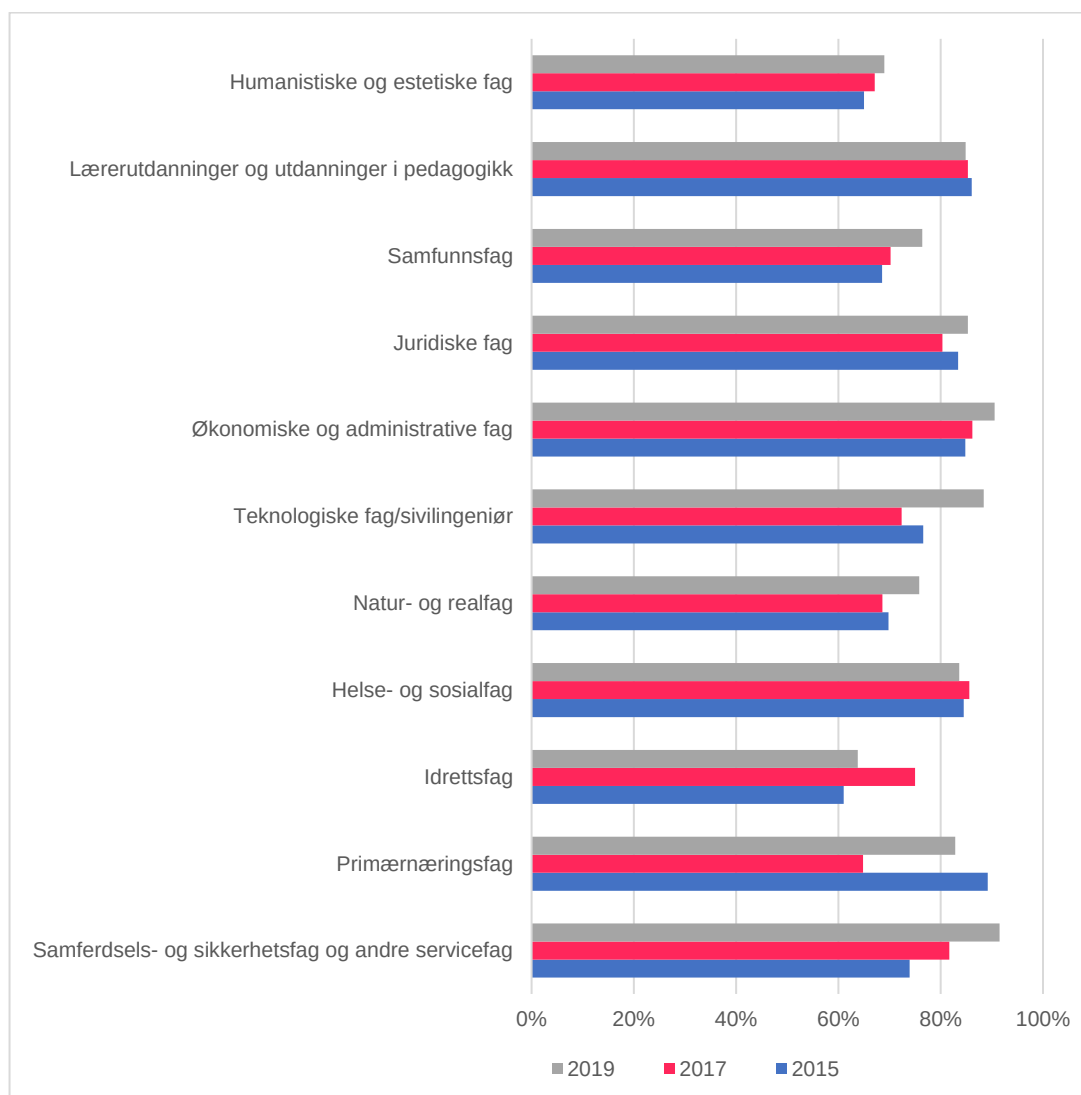
Derimot viser tallene for 2020 en betydelig omlegging i eksamensformen for mange studenter som følge av pandemien, hvor skriftlige eksamener /skoleeksamener er avløst av hjemmeeksamen. I 2019 ble det gjennomført cirka 17 000 skriftlige eksamener/skoleeksamener, og vel 10 000 av disse var digitale. I 2020 er antallet betydelig redusert, til cirka 10 400 skriftlige/skoleeksamener totalt, hvorav 8 800 var digitale. For de øvrige eksamensformene er det mindre endringer, både når det gjelder eksamensform og antall.

2.13 Tilpasning på arbeidsmarkedet - nasjonal styringsparameter

Sysselsetting i relevant arbeid er et mål på om utdanningen er tilpasset arbeidsmarkedet. NIFUs kandidatundersøkelse gjennomføres annethvert år, og dataene som presenteres nedenfor er basert på den undersøkelsen NIFU gjennomførte i november 2019 blant kandidater uteksaminert i vårsemesteret samme år (Nesje et al., 2020). Indikatoren tar utgangspunkt i spørsmål om mastergradkandidatene opplever å være i relevant jobb seks måneder etter avsluttede studier.

Figur 2.11 viser andel sysselsatte kandidater som oppgir å være i relevant arbeid et halvt år etter fullført utdanning fordelt på fagområde. Andelen svarende som opplever å ha relevant arbeid har økt for de fleste fagområdene siden forrige undersøkelse. For kandidater fra lærerutdanning, pedagogikk, samt helse- og sosialfag er andelen stabil. Ferske kandidater fra humanistiske og estetiske fag, samfunnsfag, natur- og realfag, opplever i mindre grad enn andre faggrupper å være sysselsatt i relevant arbeid. Svakest tilpasset og sysselsatt er kandidatene med idrettsfaglig utdanningsbakgrunn, men disse utgjør en relativt liten gruppe i undersøkelsen.

Figur 2.11 Uteksaminerte med mastergrad i relevant arbeid et halvt år etter utdanning

Kilde: NIFU, Kandidatundersøkelsen

Arbeidsledigheten har vært svakt nedadgående blant respondentene i de tre siste undersøkelsene. Her er gjennomsnittstallet ned fra 8,9 i 2015 til 7,4 i 2019. Se vedleggstabell V2.40 for gjennomsnittstall og resultater per institusjon.

En del nyutdannede masterkandidater svarer at de er undersysselsatt eller har arbeidsoppgaver som ikke krever høyere utdanning.⁷ I 2019 svarer 6,2 prosent at de er undersysselsatt, 4,2 prosent at de er i irrelevant arbeid på grunn av arbeidsmarkedet og 1,5 prosent at de er i irrelevant arbeid av andre grunner. For svaralternativet irrelevant arbeid på grunn av arbeidsmarkedet er det en nedgang på 2,4 prosentpoeng fra 2017. Det er viktig å merke seg at tallene fra kandidatundersøkelsen i 2019 er fra før koronapandemien inntraff. Både for arbeidsledige og masterkandidater i irrelevant arbeid kan det forventes en markant økning når tallene for 2021 er klare.

Foreløpige tall NIFUs kandidatundersøkelse 2020 viser en økning på 1,7 prosentpoeng i arbeidsledigheten blant nyutdannede med mastergrad. Gjennomsnittlig arbeidsledighet for denne gruppen er da på 8,5 prosent, mens tilsvarende tall for alle personer med universitets- og høyskoleutdanning er 3,2 (Skjelbred & Ulvestad, 2021).

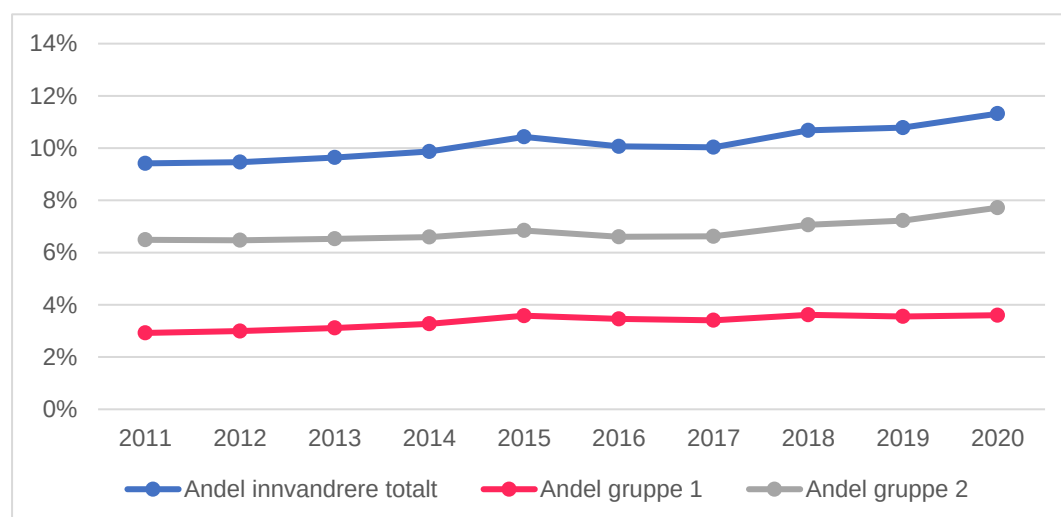
⁷ Definisjon på undersysselsatt fra SSB: Deltidssysselsatte personer som har forsøkt å få lengre avtalt arbeidstid og som kan starte med økt avtalt arbeidstid innen en måned. <https://www.ssb.no/a/metadata/conceptvariable/vardok/1126/nb>

2.14 Studenter med innvandrerbakgrunn

I 2020 tok 33 152 studenter med innvandrerbakgrunn høyere utdanning i Norge. Dette utgjør nesten 3 000 flere enn året før, en økning på mer enn ni prosent. Det siste året har den prosentvise økningen i antall studenter med innvandrerbakgrunn dermed vært over dobbelt så stor som økningen i studentpopulasjonen totalt, se kapittel 2.2. Økningen er likevel ikke stor nok til at andelen innvandrere i studentpopulasjonen øker vesentlig.

Figur 2.12 viser at studenter med innvandrerbakgrunn utgjorde elleve prosent av studentene i høyere utdanning i 2020. Denne andelen har vært relativt stabil over tid. I et lengre tidsperspektiv har det derimot vært en tydelig vekst i andelen studenter med innvandrerbakgrunn, fra totalt seks prosent i 2003 til elleve prosent i 2020. De siste tre årene har det vært en liten økning i andelen innvandrere fra gruppe 2 (ikke-vestlig bakgrunn) i høyere utdanning.

Figur 2.12 Studenter med innvandrerbakgrunn 2011–20. Prosent

Innvandrere i dette tilfellet er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre. Gruppe 1: EU/EØS, USA, Canada, Australia, New Zealand. Gruppe 2: Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand og Europa utenom EU/EØS/EFTA

Kilde: Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk

Deltakelsen i høyere utdanning varierer betydelig blant ulike grupper i befolkningen. Vedleggstabell V2.45 viser at personer i alderen 19 til 34 som selv har innvandret til Norge i langt mindre grad enn den øvrige befolkningen er registrert i høyere utdanning. For personer født i Norge av innvandrede foreldre er bildet motsatt. Blant både menn og kvinner er studietilbøyeligheten i denne gruppen høyere enn for gjennomsnittet av befolkningen.

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre skiller seg på noen områder fra den øvrige befolkningen i valg av studier, se vedleggstabell V2.44. Personer med innvandrerbakgrunn er underrepresentert innenfor lærerutdanningene, mens det motsatte er tilfelle innenfor andre utdanninger, spesielt farmasi og odontologi.

2.15 Norske gradsstudenter i utlandet

I studieåret 2019-20 var det 15 366 norske gradsstudenter i utlandet med støtte fra Lånekassen. Dette er en nedgang sammenlignet med årene før. Se [tabell 2.5](#) under for totaltall og de ti mest populære landene. Med dette fortsetter nedgangen som har vært observert siden 2016, som nok har sammensatte årsaker. Viktige forklaringsfaktorer spenner fra økonomi og valuta (svak kronekurs og økte kostander for studentene), størrelsen på studentkull i Norge og politiske og kulturelle forhold i store mottakerland. Det har vært nedgang på tvers av de fleste fagområdene, men økonomi og administrasjon har den klart største nedgangen, se nærmere omtale av fagområder på neste side.

Storbritannia, Danmark, USA og Polen er de mest populære destinasjonene for norske gradsstudenter. Nedgangen fortsetter for de fleste landene, mens Polen og Spania har noe økning. Siden 2014 er antallet norske gradsstudenter i Storbritannia redusert med 26 prosent, mens det totale antallet studenter har gått ned 11 prosent i samme periode. Tyskland tok i 2019 imot 318 studenter, omtrent samme antall som i 2018. Tyskland havnet imidlertid i kategorien «andre land» i 2019. Tyskland og Spania har i løpet av siste årene byttet på å være på tiende plass på listen. Detaljerte tall per land finnes på Dikus statistikkportal for mobilitet og internasjonalt utdanningssamarbeid (statistikk.diku.no).

Tabell 2.5 Norske gradsstudenter i utlandet, fordelt på land. Antall

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Storbritannia	3 499	4 102	4 622	5 003	5 295	5 078	4 568	4 326	4 058	3 885
Danmark	2 535	2 752	2 793	2 802	2 745	2 770	2 514	2 454	2 371	2 408
USA	1 261	1 437	1 637	1 840	2 088	2 096	1 968	1 905	1 858	1 750
Polen	1 384	1 475	1 523	1 504	1 566	1 604	1 553	1 524	1 538	1 579
Ungarn	787	832	856	814	924	997	1 043	949	874	766
Australia	1 457	1 328	1 188	1 080	980	926	909	906	848	714
Nederland	362	370	386	381	377	405	450	519	599	614
Slovakia	332	373	480	514	529	547	579	603	575	541
Sverige	750	733	770	656	625	566	584	625	600	512
Spania	110	118	132	136	194	276	263	304	289	357
Andre land	1 737	1 798	1 884	1 879	1 970	2 177	2 482	2 519	2 342	2 240
Total	14 214	15 318	16 271	16 609	17 293	17 442	16 913	16 634	15 952	15 366

Tabellen viser norske gradsstudenter i utlandet med støtte fra Lånekassen per studieår, for eksempel gjelder 2019 studieåret 2019–20.

Kilde: Lånekassen

Basert på foreløpige tall fra Lånekassen for studieåret 2020/21 ser vi at det også til neste år vil bli nedgang i antall gradsstudenter. Det kan se ut som koronasituasjonen fortsetter og muligens forsterker trenden med nedgang de siste årene. Imidlertid er nedgangen i de foreløpige tallene lavere enn det vi forventet basert på koronapandemien. Det kan se ut som det er nedgang i studenter som starter på nye studier, men at studenter som er i gang med studier fortsetter. Lånekassen har siden våren 2020 hatt unntak fra kravet om at gradsstudentene må oppholde seg ved lærestedet.

Medisin og økonomi/business/administrasjon/ledelse er fortsatt de to fagområdene med klart flest studenter i utlandet, se [tabell 2.6](#). Den største nedgangen i antall studenter har riktignok vært innen økonomi/business/administrasjon/ledelse, et fagområde som frem til 2019 var det mest populære blant norske utenlandsstudenter. For de øvrige fagområdene er det noe nedgang for alle fag utenom psykologi. Detaljerte tall per alle fagområder finnes på Dikus statistikkportal.

Tabell 2.6 Gradsstudenter i utlandet per fagområde, sortert etter antall studenter

Fagområde	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Medisin	3 100	3 225	3 318	3 285	3 177	3 101	3 071
Økonomi/business/administrasjon/ledelse	3 491	3 674	3 680	3 441	3 297	3 063	2 852
Samfunnsfag	1 334	1 328	1 343	1 374	1 362	1 306	1 264
Psykologi	885	983	1 065	1 005	956	951	967
Ingeniørfag	692	750	812	823	803	776	708
Humanistiske fag	889	885	839	770	765	723	671
Realfag	498	539	582	605	667	681	658
Bildende kunst / kunsthåndverk	716	689	649	555	483	482	462
Øvrige fagområder	5 004	5 220	5 154	5 055	5 124	4 869	4 713
Total	16 609	17 293	17 442	16 913	16 634	15 952	15 366

Kilde: Lånekassen

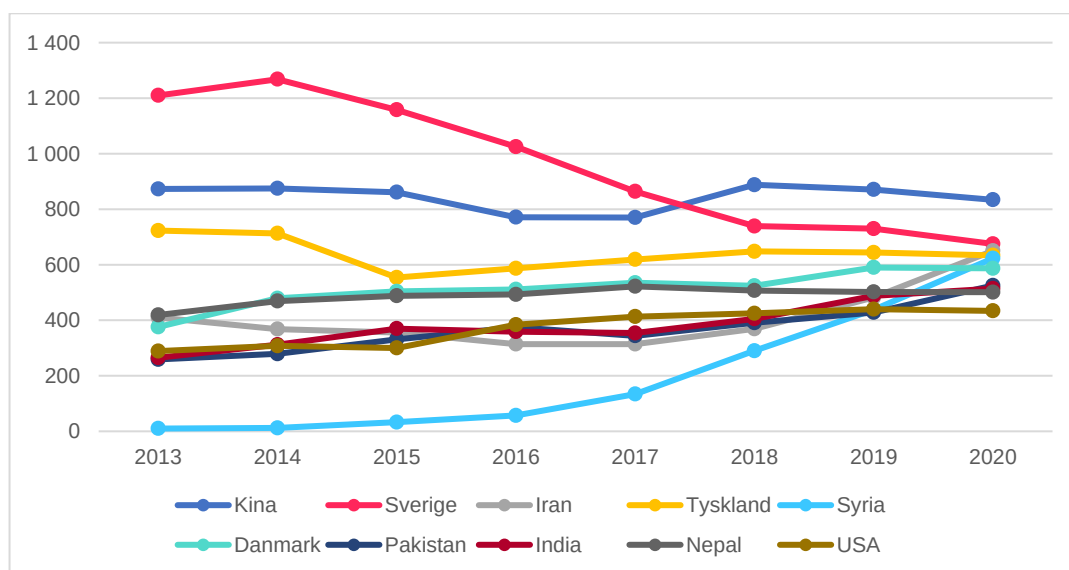
2.16 Internasjonale gradsstudenter i Norge

Fra og med 2019 har tilstandsrapporten presentert tall for internasjonale gradsstudenter basert på OECDs definisjon som har til hensikt å telle de studentene som har krysset landegrensene for å studere. Utnvekslingsstudenter holdes utenfor. Statistisk sentralbyrå har operasjonalisert dette som «studenter som har sin videregående opplæring fra utlandet og som har flyttet til Norge for mindre enn fem år siden». I praksis er det ofte statsborgerskap og opphold i Norge i mindre enn fem år som blir utvalgs-kriterium når det ikke finnes data for land for videregående skole eller såkalt landbakgrunn. Statsborgerskapsvariabelen er tilgjengelig fra 2013, derfor starter tidsserien fra dette året.

I praksis gir denne operasjonaliseringen langt flere internasjonale gradsstudenter enn de som krysser grensen med intensjon om studier i Norge. Dette vil for eksempel gjelde personer som kommer til Norge for å arbeide og deres familiemedlemmer, eller flyktninger og asylsøkere med oppholdstillatelse. Her kan det være relevant å nevne at tall fra UDI for 2020 viser en kraftig nedgang siste år i innvilgede førstegangs oppholdstillatelse for helgradsutdanning i Norge (47,6 prosent). Også antallet EU-/EØS-borgere som har registrert seg med utdanning som formål for opphold går kraftig ned fra 2019 til 2020 (61,9 prosent).⁸

I 2020 kom det over 13 000 internasjonale gradsstudenter til Norge i tråd med OECD-definisjon og utvalgs-kriterier over. Dette er om lag 500 flere enn i 2019. Figur 2.13 viser utviklingen for de åtte landene som hadde flest studenter i Norge i 2019. Vi ser at det har vært en klar tendens til samling på midten, mellom 400 og 800 studenter.

Figur 2.13 Internasjonale gradsstudenter i Norge 2013–20, land med flest studenter

Kilde: Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk

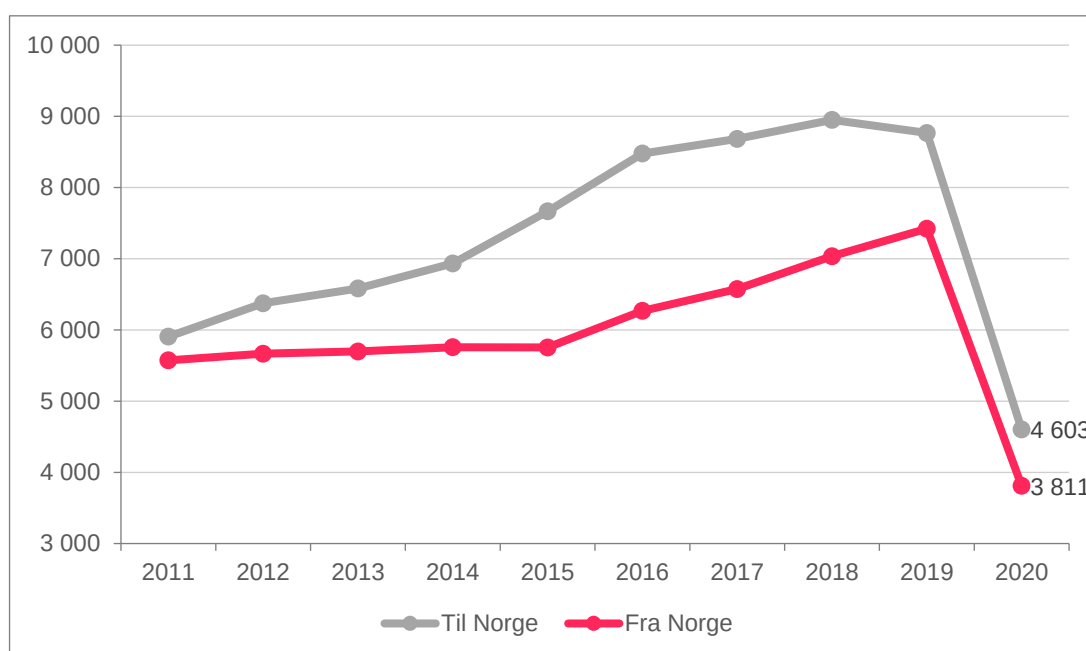
Flest studenter kommer fra Kina og Sverige. Antallet kinesiske studenter har vært relativt stabilt de siste årene, mens antallet studenter fra Sverige fortsetter å gå ned. Deretter følger Iran, Tyskland, Syria og Danmark. Veksten vi ser for studenter fra Iran og Syria gjenspeiler antallet flyktninger fra disse landene. Også landene India, Pakistan og USA har hatt en tydelig vekst i antallet studenter i perioden 2013–2020. Vedleggstabellene V2.56, V2.57 og V2.58 gir mer detaljert informasjon om hvordan de internasjonale gradsstudentene er fordelt på land, fagområder og norske høyere utdanningsinstitusjoner.

⁸ <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/?year=0&filter=4>

2.17 Studentutveksling

Som forventet var det et dramatisk fall i antall studenter både til og fra Norge i 2020, dette er tydelig illustrert i figur 2.14. I overkant av 4 600 studenter kom på utveksling til Norge og over 3 800 studenter dro ut fra norske institusjoner. Årsakene til den store nedgangen er at utveksling i stor grad ble avlyst for høstsemesteret 2020 på grunn av reisebegrensninger som følge av koronapandemien. Ser vi på tallene isolert per semester er det en liten nedgang i utreisende studenter for vårsemesteret, fra 4 125 i 2019 til 3 690 i 2020. Høstsemesteret 2020 var det bare 265 studenter som reiste ut, som er langt lavere enn 3560 i 2019. Det var stort sett bare universitetene som sendte ut et fåtall studenter høstsemesteret 2020. Vedleggstabellene V2.50 og V2.52 viser henholdsvis antall utreisende og antall innreisende studenter fordelt på private og statlige utdanningsinstitusjoner.

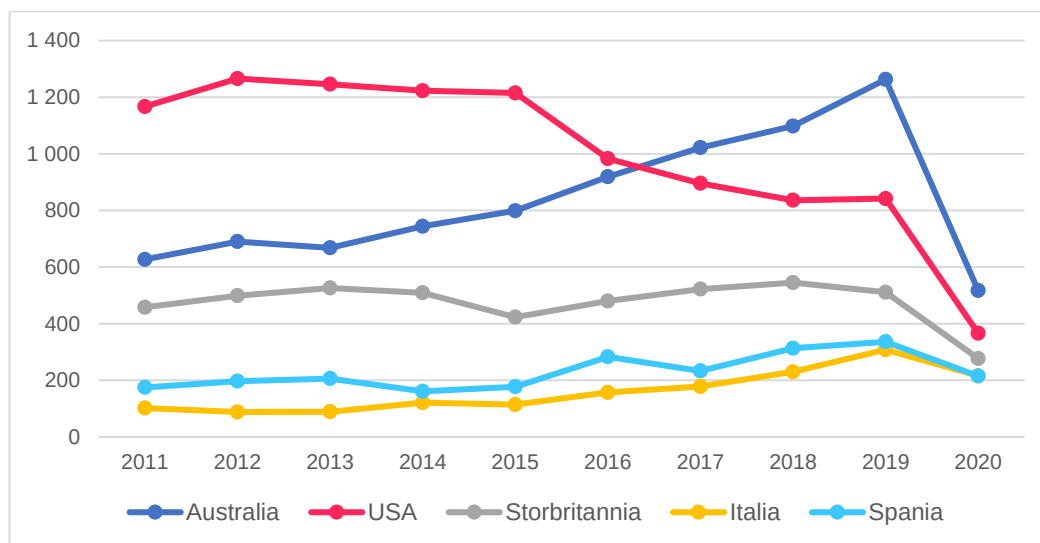
Figur 2.14 Utvekslingsstudenter til og fra Norge 2011–20. Antall

Kilde: NSD

Figur 2.15 viser de fem mest populære land for norske utvekslingsstudenter. Rekkefølgen blant de mest populære landene er den samme som i 2019. De to største landene, USA og Australia, har imidlertid størst nedgang. I motsetning til de fleste andre populære land, ser vi en nedgang også i vårsemesteret for disse to. Se vedleggstabell V2.49 for detaljerte tall per land.

Figur 2.15 Fem mest populære land for norske utvekslingsstudenter 2011–20. Antall

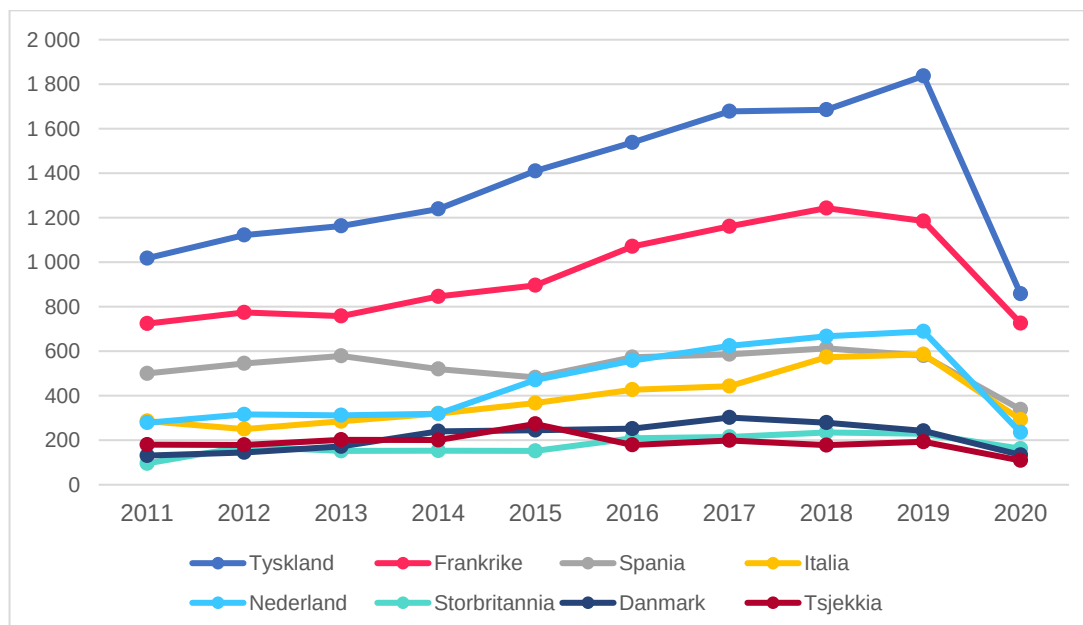

Fem mest populære destinasjonsland i perioden 2011 – 2020. Studenter på individbaserte avtaler og studenter på forskerutdanning er ikke tatt med.

Kilde: NSD

Figur 2.16 viser de åtte landene med flest innreisende utvekslingsstudenter til Norge. Også her ser vi at det er de landene som sender flest studenter faller mest. Når vi ser på vårsemesteret isolert, er det flere land som har noe vekst. Blant andre Tyskland, Spania, Nederland og Danmark. Land som Frankrike, Italia og Storbritannia har noe nedgang også for vårsemesteret. Se vedleggstabell V2.51 for tall per land.

Figur 2.16 Innreisende utvekslingsstudenter 2011–20 fordelt på land. Antall

Studenter på individbaserte avtaler og studenter på forskerutdanning er ikke tatt med.

Kilde: NSD

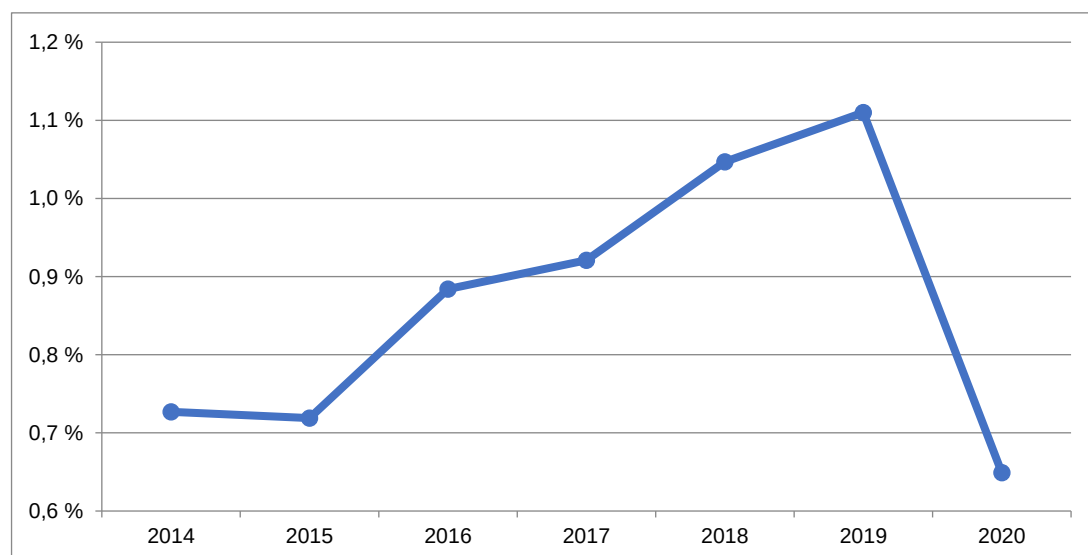
2.18 Erasmus+ – nasjonal styringsparameter

Programperioden for Erasmus+ 2014–2020 er nå avsluttet. Koronapandemien har ført til et kraftig fall i antall studenter på utveksling i 2020. Andelen studenter som reiser på utveksling gjennom Erasmus+ er styringsparameter for målet om høy kvalitet i utdanningen. Figur 2.17 viser utreisende utvekslingsstudenter fra Norge som andel av alle studenter. Etter jevn vekst fra 2015 til 2019 faller andelen utreisende utvekslingsstudenter som forventet kraftig til 0.65 prosent. Dette er under nivået ved oppstarten av programperioden.

Som for utveksling generelt ble utveksling gjennom Erasmus+ vårsemesteret 2020 påbegynt som normalt. Da pandemien inntraff i februar/mars ble mange utvekslingsopphold avbrutt. Noen studenter fullførte studiet hjemmefra digitalt. Alle studenter som enten fullførte i utvekslingslandet eller digitalt fra Norge ble godkjent og ført som utveksling.

Høsten 2020 ble imidlertid nesten all utveksling fra norske universitet og høyskoler avlyst. Vedleggstabell V2.47 viser detaljerte tall per institusjon over tid.

Figur 2.17 Utreisende utvekslingsstudenter Erasmus+ 2014–20. Prosent av totalt ant. stud.

Kilde: NSD

Som påpekt i Tilstandsrapporten for høyere utdanning i 2020, kan vi knytte veksten i utvekslingsstudenter i perioden 2015–2019 til incentivet for utreisende Erasmus-studenter som ble innført i finansieringssystemet fra 2015, samtidig som mange institusjoner har jobbet systematisk og godt med utveksling. I tilstandsrapporten 2020 var temakapittelet Norges deltakelse i EUs rammeprogrammer for forskning og innovasjon, utdanning, ungdom og idrett. Her ble Norges deltakelse i programperioden gjennomgått mer detaljert, samtidig som det ble rettet et blikk mot neste programperiode som startet i 2021 (Diku, 2020). Det store spørsmålet nå er hvordan studentutvekslingen vil utvikle seg etter pandemien.

3 Doktorgradsutdanning og forskning

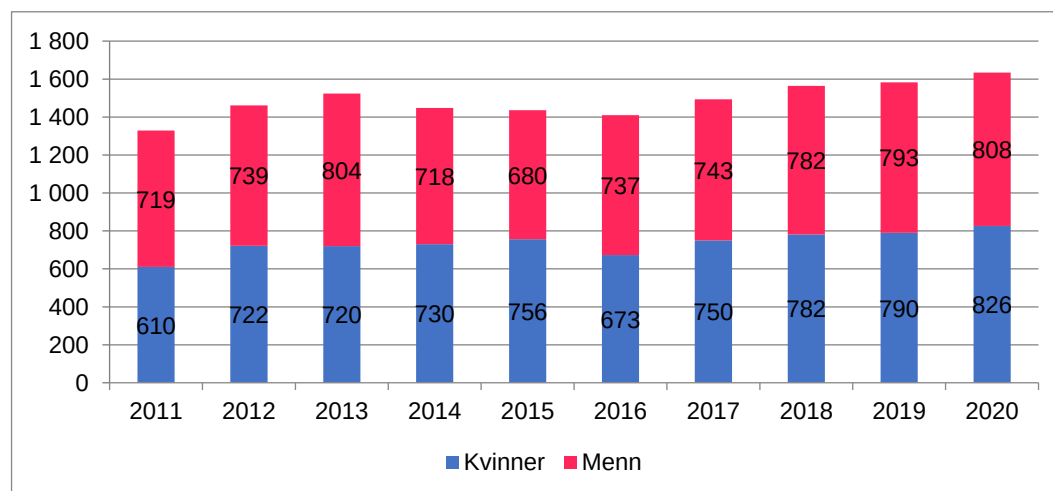
Kapittel tre inneholder tall for avlagte doktorgrader, vitenskapelig publisering, åpen publisering av artikler, og forskningsinnsats i matematisk-naturvitenskapelige og teknologiske fag (MNT-fag). Videre presenteres tall for inntekter fra Forskningsrådet, andre bidrags- og oppdragsinntekter (BOA), og tall for mottatte midler fra EUs forsknings- og innovasjonsprogram Horisont 2020. Syv underkapittel gjelder nasjonale styringsparametere: Gjennomstrømming i doktorgradsutdanningen, publiseringspoeng, forskningsinnsats i MNT-fag, bidragsinntekter fra Forskningsrådet per faglig årsverk, andre bidrags- og oppdragsinntekter per faglig årsverk, verdien av Horisont 2020-kontraktene per FoU-årsverk, og sikring og bevaring av universitetsmuseene.

3.1 Avlagte doktorgrader i Norge

I 2020 ble det avlagt 1634 doktorgrader ved norske universiteter. Dette er tredje år på rad med rekordmange avlagte doktorgrader, se figur 3.1. Av disse er om lag halvparten avlagt av kvinner. Kjønnsbalansen blant doktorandene har vært forholdsvis jevn de siste ti årene.

De statlige UH-institusjonene og spesielt de gamle breddeuniversitetene står for nesten hele doktorgradsproduksjonen. I 2020 står de statlige institusjonene for 99 prosent. UiO, NTNU, UiB og UiT står til sammen for 77 prosent av de avlagte doktorgradene i 2020. Selv om volumet i antall doktorgrader for disse fire enten har vært relativt stabilt (UiO, UiB og UiT) eller har gått noe opp (NTNU), har prosentandelen doktorgrader produsert av disse fire institusjonene gått ned fra 85 prosent i 2011. Størst nedgang har UiB, som går fra en andel på 19 til 15 prosent i tiårsperioden. Institusjoner med sterk vekst i tiårsperioden er UiA, UiS og OsloMet. KHiO og HVL er nykommere i statistikken med avlagte doktorgrader de to siste årene. Denne utviklingen må ses i sammenheng med endringer i institusjonslandskapet siden 2005, hvor flere læresteder har bygd opp doktorgradsutdanninger. Se vedleggstabell V3.1 for tall på institusjonsnivå.

Figur 3.1 Totalt antall avlagte doktorgrader 2011–20, fordelt på kjønn

Kilde: NSD

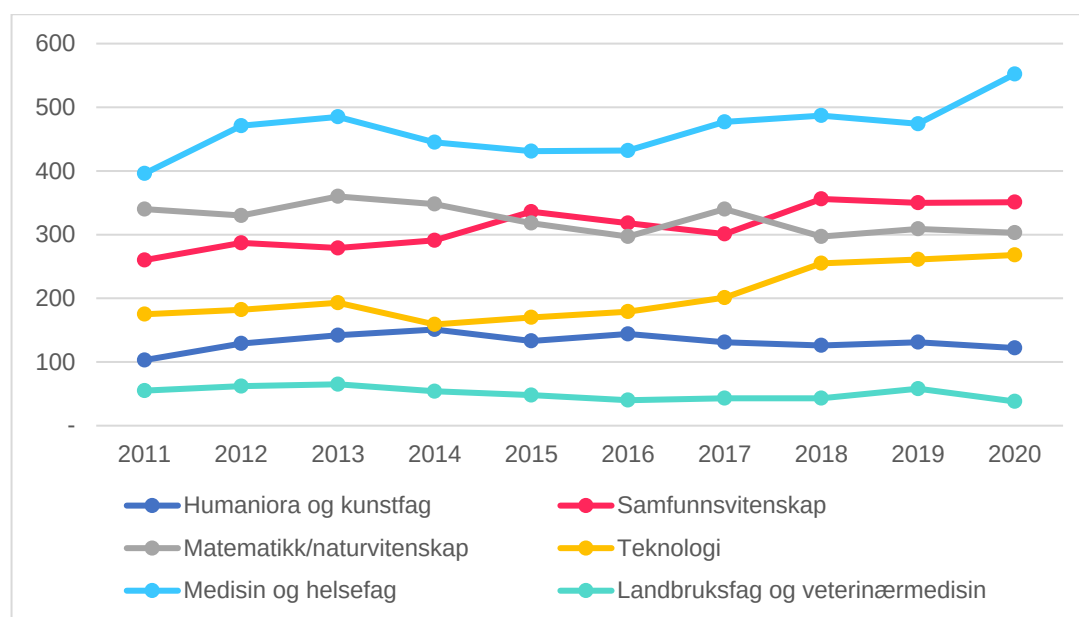
3.2 Fagområdefordeling på avlagte doktorgrader

Fordelingen av avlagte doktorgrader på fagområder har endret seg nokså lite i den siste tiårsperioden. **Figur 3.2** sorterer antall avlagte doktorgrader etter fagområde, og viser at to fagområder har byttet plass i løpet av perioden. I 2011 var tallet på doktorgrader noe høyere i matematikk/naturvitenskap enn i samfunnsvitenskap. Fra 2018 ble det derimot avlagt flere doktorgrader i samfunnsvitenskap enn i matematikk/naturvitenskap. Det er innen medisin og helsefag det avlegges klart flest doktorgrader.

Endringene fra 2019 til 2020 er små for de fleste fagområdene, unntatt for medisin og helsefag, der økningen er markant. I den siste tiårsperioden har antallet avlagte doktorgrader økt mest innen teknologi (53,1 prosent), medisin og helsefag (39,4 prosent) og samfunnsvitenskap (37,3 prosent). Økningen på disse fagområdene kan ses i sammenheng med veksten i finansiering av forskning innen disse fagområdene, jf. kapittel 3.8 og **figur 3.9**. Fra 2019 til 2020 er det liten eller ingen endring i antall avlagte doktorgrader i matematikk/naturvitenskap, humaniora og kunsthøgskolefag, og landbruksfag og veterinærmedisin.

Over tiårsperioden har vekstraten variert mellom fagområdene. Medisin og helsefag økte markant fra 2011 til 2013. I teknologifagene har antall doktorgrader økt tydelig siden 2014, mens samfunnsvitenskap har hatt en nokså jevn stigning i det meste av tiårsperioden fra 2010.

Figur 3.2 Avlagte doktorgrader per fagområde i Norge 2011–2020. Antall

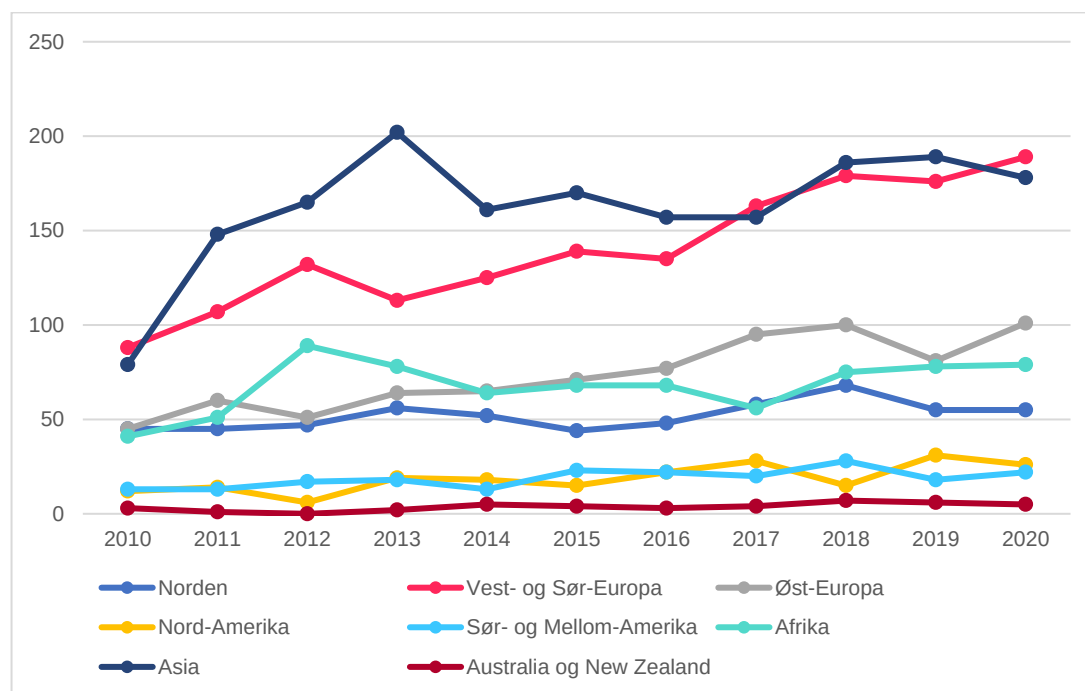

Kilde: NIFU, Doktorgradsregisteret

3.3 Utenlandske statsborgere som disputerte for doktorgrad

Andelen avlagte doktorgrader av personer med utenlandsk statsborgerskap var 40 prosent i 2020. NIFUs doktorgradsstatistikk viser at andelen var 28 prosent i 2010 og 13 prosent i år 2000. [Figur 3.3](#) viser hvor de utenlandske statsborgerne som disputerer i Norge kommer fra. Omtrent halvparten har bakgrunn fra land i Europa, mens rundt 30 prosent er fra land i Asia. Den sterkeste økningen i tiårsperioden har vært for Asia og Vest- eller Sør-Europa. Utover dette har den geografiske fordelingen vært relativt stabil.

Figur 3.3 Doktorander med ikke-norsk statsborgerskap 2010–19, etter verdensregion

Kilde: NIFU, Doktorgradsregisteret

Det er innen fagområdene teknologi, samt matematikk og naturvitenskap at det er størst andel utenlandske statsborgere som avlegger doktorgrad. I 2020 var prosentandelen 60 for teknologi og 54 for matematikk og naturvitenskap. Også innen landbruksfag og veterinærmedisin er andelen utenlandske statsborgere høy med 53 prosent, men her er antallet doktorgrader langt lavere enn innen de to førstnevnte fagområdene. Vedleggstabellene [V3.4](#) og [V3.5](#) viser hvordan de utenlandske statsborgerne fordeler seg på verdensregioner og fagområder.

Vedleggstabell [V3.8](#) viser andelen utenlandske doktorander på institusjonsnivå. Tallene for 2020 viser at andelen er høyest ved NHH med 69 prosent, fulgt av NMBU med 55 prosent. Deretter følger NTNU, UiT og NU, alle med 44 prosent.

3.4 Gjennomstrømming i doktorgradsutdanningen – nasjonal styringsparameter

Vanlig åremålsperiode i stipendiatstilling er fire år med 25 prosent pliktarbeid. Andelen av et gitt årskull som har disputert innen seks år etter oppstart, brukes som en nasjonal styringsparameter for gjennomstrømming i doktorgradsutdanningen. Denne tar hensyn til lengre opphold som følge av permisjoner, og at enkelte tar doktorgraden uten å være tilsatt i stipendiatstilling. Det er mange som av ulike årsaker bruker mer enn normert tid på sin doktorgrad, samtidig som det er et mål å få flere raskere igjennom.

Rapporteringen for 2020 viser resultater for kullet som ble tatt opp til doktorgradsprogram i 2014. I sektoren var det totalt sett en tydelig økning i andel doktorander som disputerte innen seks år i 2020, sammenlignet med tidligere år. Samlet for sektoren er andelen som gjennomfører 70 prosent, mot 66 prosent i 2019. Se [tabell 3.1](#), som viser tidsserie med andel disputerte etter seks år per institusjon.

Ved de statlige institusjonene gikk andelen som disputerte innen seks år opp med nesten fire prosentpoeng fra 2019. Vi ser at det er store forskjeller mellom institusjonene, men at flere av de store ligger på godt over 70 prosent. De private institusjonene har en nedgang på nesten ni prosentpoeng fra 2019 til 2020. De private institusjonene har imidlertid langt færre doktorgrader, noe som gir større utslag i prosenttallene fra år til år. Av de historiske tallene ser vi at gjennomsnitt for private institusjoner varierer mellom 50 og 80 prosent.

Tabell 3.1 Andel disputerte av kandidater opptatt på doktorgradsprogram seks år tidligere, 2011–20

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
NU	41,7	71,4	58,3	59,1	60,0	61,8	50,0	64,3	78,3	72,7
NMBU	65,4	63,5	72,9	62,4	69,6	74,8	67,1	77,6	81,8	75,7
NTNU	67,1	64,7	68,5	67,8	64,6	72,3	69,4	75,9	75,1	75,5
OsloMet	50,0	55,6	36,8	33,3	75,0	60,0	58,8	52,4	61,8	76,3
UiA	55,6	35,3	58,3	62,1	55,6	53,3	63,0	62,5	65,0	66,0
UiB	66,9	72,9	68,4	74,0	77,4	65,3	70,7	68,8	64,4	73,7
UiO	67,3	65,5	64,2	65,3	65,8	66,7	63,5	66,0	61,4	67,2
UiS	64,1	52,4	45,3	56,9	49,1	68,2	63,8	63,5	57,8	75,0
USN	-	-	-	-	-	42,9	71,4	57,9	66,7	65,7
UiT	68,9	68,5	51,8	50,4	61,5	63,2	59,7	65,7	64,7	55,9
AHO	-	40,0	50,0	53,3	50,0	50,0	60,0	41,7	12,5	57,1
HiM	50,0	50,0	40,0	66,7	69,2	100,0	50,0	40,0	20,0	100,0
NHH	42,9	61,9	27,8	57,9	46,2	61,5	77,3	76,2	72,2	81,8
NIH	69,2	87,5	75,0	71,4	77,8	82,4	66,7	58,3	78,3	75,0
NMH	0,0	66,7	100,0	66,7	75,0	75,0	75,0	33,3	66,7	66,7
HINN	-	-	-	-	-	-	40,0	46,2	51,7	85,7
Statlige inst.	66,4	65,9	64,0	65,5	66,3	67,9	66,0	68,4	66,4	70,2
BI	-	50,0	33,3	66,7	45,5	73,3	87,5	63,2	71,4	66,7
MF	80,0	60,0	50,0	37,5	60,0	56,3	75,0	80,0	42,9	60,0
VID	60,0	25,0	75,0	33,3	33,3	0,0	71,4	42,9	71,4	40,0
Private inst.	70,0	47,6	55,6	52,2	50,0	62,5	78,9	61,3	64,3	55,6
Sum	66,4	65,7	64,0	65,4	66,0	67,8	66,2	68,2	66,4	70,0

Kilde: NSD

Program for kunstnerisk utviklingsarbeid har vært en samlende strategisk aktør for kunstnerisk utviklingsarbeid i Norge siden tidlig på 2000-tallet, og er med møteplassene sine et nasjonalt bindeledd for høyere utdanningsinstitusjoner innen skapende og utøvende fag.

Nasjonal forskerskole og nye doktorgradsprogram i kunstnerisk utviklingsarbeid

Den nasjonale forskerskolen i kunstnerisk utviklingsarbeid tilbyr fellesfaglig opplæring for stipendiater innen kunstfag. Formålet er å gi stipendiatene innføring i metode, teori og etikk knyttet til kunstnerisk utviklingsarbeid, og trening i formidling av resultat.

Det nasjonale stipendiatprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid ble etablert i 2003, og i 2018 opprettet de første norske institusjonene egne doktorgradsprogram der kunstutøvelsen står i sentrum. I 2020 ble stipendiat nummer 100 innen kunstnerisk utviklingsarbeid uteksaminert, og ved utgangen av året var det avlagt 101 ph.d.-grader eller fullførte prosjekt fra Stipendiatprogrammet. Om lag 85 stipendiater er knyttet til Stipendiatprogrammet eller institusjonelle ph.d.-program. Kandidatproduksjonen har de siste årene ligget på rundt ti disputaser årlig. Som følge av vekst i antallet stipendiater kan vi forvente et økende antall disputaser fra institusjonelle doktorgradsprogram de kommende årene.

2020 var siste år med opptak i Stipendiatprogrammet, som blir faset ut til fordel for de institusjonelle doktorgradsprogrammene. Siden 2018 har NMH, KHiO, NTNU og UiB hatt doktorgradsutdanning basert på kunstnerisk utviklingsarbeid. UiS og UiA sluttførte nylig arbeidet med å etablere felles doktorgrad i kunstnerisk utviklingsarbeid.

Forskerskolen har i likhet med utdanningssektoren digitalisert undervisningstilbudet. Aktiviserende læringsformer, som også gir rom for samskapning, har vært vektlagt. Digitale seminarer har blitt arrangert flere ganger for å gi stipendiatene fleksibilitet og fange opp de som er forsinket i løpet. Forskerskolen har invitert stipendiater til å delta i en ressursgruppe for å utvikle det digitale undervisningstilbudet og komme frem til en god fremtidig balanse mellom fysiske og digitale samlinger. Digitalisering er utfordrende, men kan potensielt også knytte fagmiljøer over hele verden tettere sammen, ved å i større grad åpne opp for internasjonal deltakelse.

Program for kunstnerisk utviklingsarbeid

Prosjektprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid, ble opprettet i 2011. Programmet støtter forskingsprosjekt som har kunstnerisk praksis som kjerne. Gjennom årlige utlysinger har programmet mottatt 157 søknader, og i alt 51 prosjekt har fått tildeling, med en samlet ramme på om lag 130 millioner kroner.

For prosjekt som får tildelt støtte stilles det krav om å søke internasjonal publisering, men antallet fagfellevurderte publiseringskanaler er få. Program for kunstnerisk utviklingsarbeid har derfor sammen med Stockholms konstnärliga högskola initiert et nordisk nettbasert tidsskrift for kunstnerisk utviklingsarbeid. Det fagfellevurderte tidsskriftet VIS er åpent tilgjengelig og publiserer på nordisk og engelsk. VIS er et viktig grep for utvikling av det nordiske fagspråket, og skal bidra til større grad av formidling og publisering av kunstnerisk utviklingsarbeid i varige format.

Tidsskriftet VIS bruker databasen Research Catalogue som plattform for publisering. Dette er ikke en fagfellevurdert publiseringskanal, men tidsskriftene som benytter katalogen som plattform er fagfellevurderte (f.eks. VIS og JAR). Research Catalogue blir også brukt til deling av pågående stipendiatarbeid under seminar i den nasjonale forskerskolen i kunstnerisk utviklingsarbeid, og av institusjoner i undervisning på masternivå. Bedre dokumentasjon av prosjekt støttet av Prosjektprogrammet gjennom Research Catalogue kan bidra til at kunstnerisk utviklingsarbeid blir mer synlig i samfunnet og tilgjengelig for en større målgruppe.

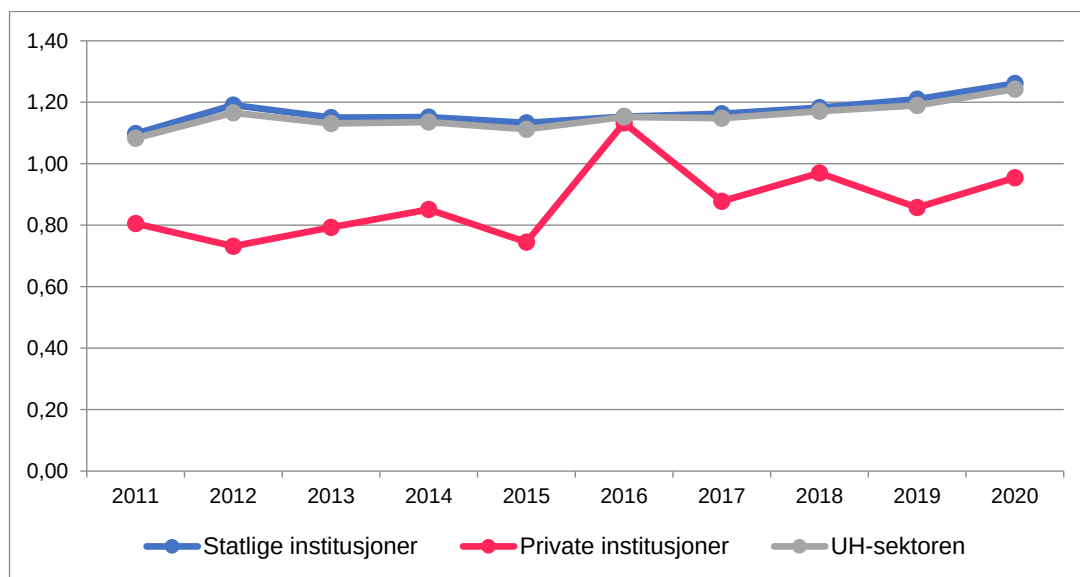
Program for kunstnerisk utviklingsarbeid er medlem i organisasjonene European League of Institutes of the Arts (ELIA), Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen (AEC) og Society for Artistic Research (SAR), og en aktiv bidragsyter i et internasjonalt nettverk. Organisasjonene har i fellesskap med andre europeiske organisasjoner for kunstutdanninger utarbeidet dokumentet «The Vienna Declaration on Artistic Research», som argumenterer for endringer i Frascati-manualen når det gjelder å gi kunstnerisk forskning status som egen disiplin i kategoriseringen av forskingsdisipliner, noe som vil ha stor betydning for rammevilkårene for kunstnerisk utviklingsarbeid.

Norske kunstutdanningsinstitusjoner har ordninger for behandling av etikk i henhold til forskningsetikkloven. Imidlertid er særskilte problemstillinger for fagområdet kunstnerisk utviklingsarbeid ikke tilstrekkelig ivaretatt her. Med økende antall stipendiater og satsing på kunstnerisk utviklingsarbeid er det viktig å få egne nasjonale forskningsetiske retningslinjer. Det er derfor etablert en egen spesialistgruppe som skal utarbeide dette. Åpen forskning krever også avklaringer knyttet til rettigheter, etikk og plattformer for samarbeid og deling av kunstnerisk utviklingsarbeid.

3.5 Publiseringspoeng – nasjonal styringsparameter

Publiseringspoeng er en indikator for omfang av og kvalitet på vitenskapelig publisering, og utregnes på grunnlag av forfatterandeler og nivåinndeling av publikasjonskanaler. For de statlige institusjonene fortsatte antall publiseringspoeng per faglige årsverk å øke i 2020, jf. figur 3.4. For de private institusjonene er det også økning i publiseringspoeng i 2020 sammenlignet med året før. Hvis vi derimot ser på tallene bakover i tid, kan vi se at de private institusjonene har større variasjoner fra år til år, noe som kan forklares med relativt få forskerårsverk ved disse institusjonene. De statlige institusjonene produserer om lag 96 prosent av de høyere utdanningsinstitusjonenes samlede publikasjonspoeng, og andelen har vært stabil de siste årene.

Figur 3.4 Publiseringspoeng per faglig årsverk 2011–20. Antall

Kilde: NSD

Vedleggstabell V3.16 viser publiseringspoeng per institusjon. Den klart sterkeste veksten i antall publiseringspoeng fra 2019 til 2020 ser vi hos NTNU, med en økning på 461 poeng. Deretter følger UiB med en vekst på 216 poeng. I årene 2015 til 2020 er det HiØ og HVL som har hatt den aller sterkeste prosentvise veksten i publiseringspoeng blant de statlige institusjonene, med henholdsvis 185 og 89 prosent økning.

Blant de private institusjonene finner vi den sterkeste veksten i perioden 2015 til 2020 hos Lovisenberg diakonale høyskole (LDH) og HK. Mange av de private institusjonene har riktignok et lavt antall publikasjonspoeng, slik at små variasjoner kan gi kraftige utslag på prosentall. Likevel ser vi en reell vekst i antallet publikasjonspoeng fra 2015 til i dag blant de private institusjonene, også når vi ser på antallet publikasjonspoeng per faglig ansatt, se vedleggstabell V3.15. Den gjennomsnittlige veksten i publikasjonspoeng for sektoren i denne perioden var om lag 25 prosent. Disse resultatene kan sees som et resultat av tydelige styringsforventninger knyttet til kvalitet og aktivitet i forskningen hos alle institusjonene.

Flest publikasjonspoeng per faglig årsverk har NIH, se vedleggstabell V3.15. Blant de store statlige institusjonene, hadde UiO flest publikasjonspoeng per faglig årsverk, etterfulgt av UiB og UiS.

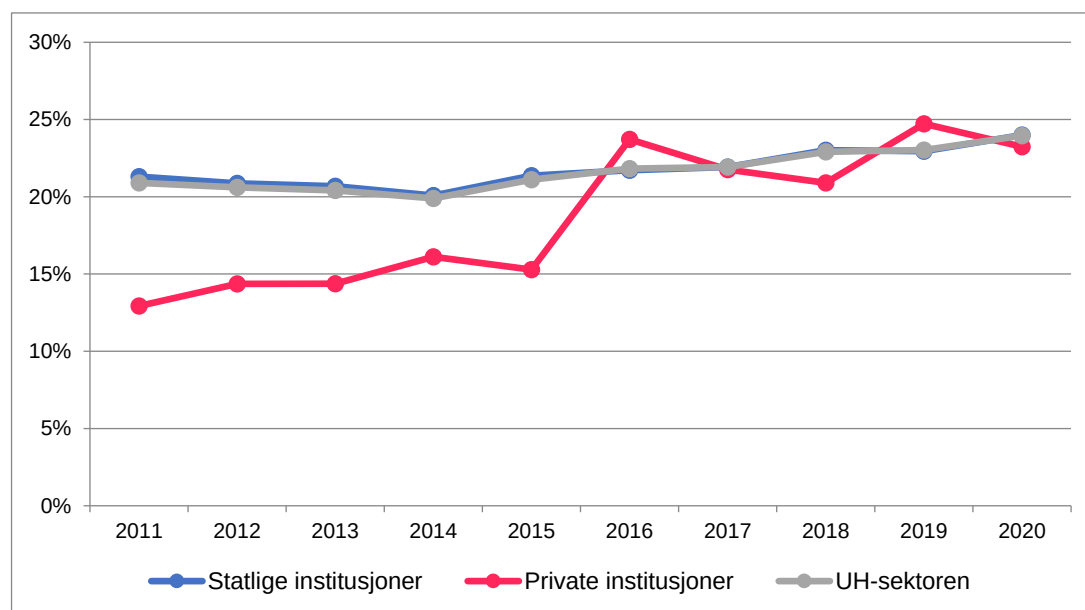
3.6 Publisering på nivå 2 i de vitenskapelige publiseringskanalene

Siden 2006 har dokumentasjon av vitenskapelig publisering vært en del av grunnlaget for den resultatbaserte komponenten i finansieringen av høyere utdanningsinstitusjoner. Tidsskrifter, serier og forlag er inndelt i to nivåer for å skape et insentiv til å publisere i de mest prestisjefylte kanalene innenfor de ulike fagområdene. Nivå 2 skal romme publikasjonskanaler som oppfattes som ledende og mest prestisjetunge innenfor de respektive fagene. I tillegg skal inndelingen mellom nivå 1 og 2 gjøres slik at nivå 2 utgjør om lag 20 prosent av fagets vitenskapelige publikasjoner.⁹

Det er etablert fagorganer som foreslår nivåinndeling for publikasjonskanaler, mens fastsetting av nivå foretas av det nasjonale publiseringsutvalget som Universitets- og høyskolerådet (UHR) har etablert på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet.

Figur 3.5 viser andelen publikasjoner på nivå 2 og hvordan fordelingen mellom de to nivåene har utviklet seg siden 2011 for statlige og private institusjoner. For de statlige har det vært moderat vekst i andelen publikasjoner på nivå 2 siden 2015. For de private har utviklingen vært sterkere, om enn mer ujevn, dette skyldes trolig et langt lavere volum. Fra 2016 ligger de statlige og private relativt likt på andel nivå 2 publikasjoner, og i 2020 ser vi at de offentlige ligger så vidt høyere med 24 prosent mot 23 for de private. Vedleggstabell V3.17 viser forfatterandelene på nivå 2 per institusjon. Høyest andel på nivå 2 i 2020 har institusjonene NHH, NIH, SH, UiO og BI, alle med over 30 prosent.

Figur 3.5 Publikasjoner på nivå 2, 2011–20. Prosent

Kilde: NSD

⁹ (Norsk publiseringsindikator, 2015) For detaljert informasjon om nivåinndelingen se: <https://npi.nsd.no/informasjon#nivaainndeling>

Åpen tilgang til vitenskapelige artikler har vært på den forskningspolitiske agendaen i Norge siden 2005. Stortinget har stadfestet målet om åpen tilgang gjennom prinsipputtalelser og vedtak i en rekke stortingsmeldinger og -proposisjoner. Åpen tilgang sikrer bedre kunnskapsutvikling og mer bruk av kunnskap ved at forskere nasjonalt og internasjonalt, brukere i arbeids- og næringsliv og allmenheten får del i resultatene fra forskning.

Regjeringen fastsatte 22. august 2017 nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til vitenskapelige artikler. De slo fast at vitenskapelige artikler fra offentlig finansiert forskning skal gjøres åpent tilgjengelige innen 2024.

Det finnes flere hovedformer for åpen tilgang:

- Grønn åpen tilgang: Her blir en versjon av forskerens allerede publiserte artikkel i et lukket tidsskrift arkivert i et åpent tilgjengelig vitenarkiv.
- Gull åpen tilgang: Gir umiddelbar åpen tilgang der artikkelen publiseres i et åpent tidsskrift og umiddelbart kan leses på nettet av alle. Mange av disse gulltidsskriftene krever en publiseringsavgift av forfatteren.
- Hybrid åpen tilgang: Gir også umiddelbar tilgang; enkeltartikler er kjøpt fri i abonnementsbaserte tidsskrift. Denne versjonen har tradisjonelt vært frarådet siden den medfører usikkerhet om hvorvidt man betaler for både abonnement og frikjøp av enkeltartikler. Et minimumskrav er at avtaler med forlaget sørger for at slik dobbeltbetaling ikke forekommer.

Hybridpublisering har fått en fornyet strategisk betydning gjennom publiser-og-les-avtalene med forlagene som både sikrer lesing og publisering i abonnementstidsskrifter. Det strategiske elementet ligger i at avtalene bidrar til at tidsskriftene konverterer til helt åpne tidsskrift.

Utarbeidet av Unit

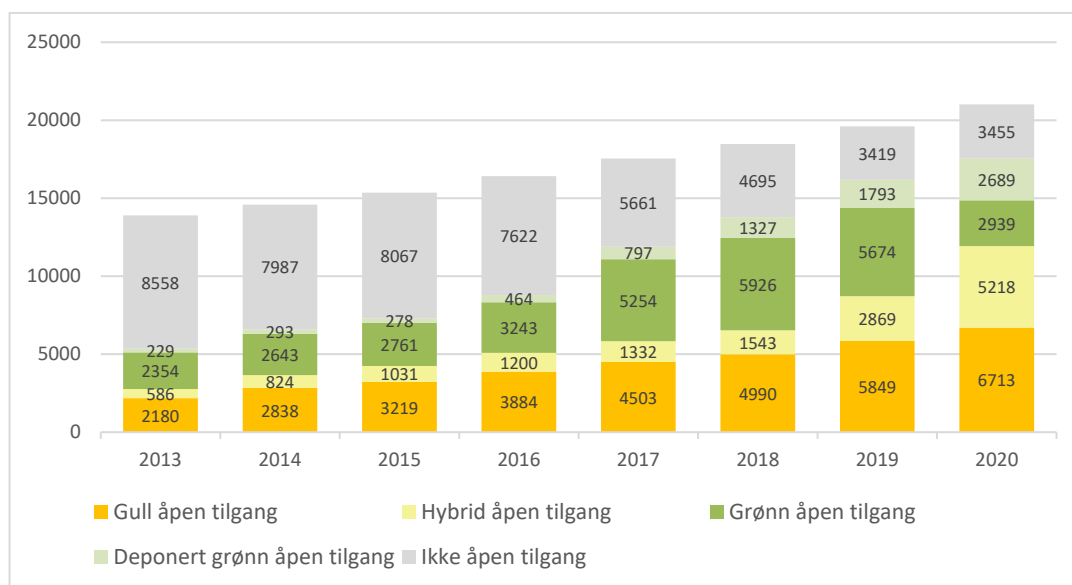
3.7 Åpen tilgang

Det er lagt stor vekt på åpen tilgang til vitenskapelige publikasjoner i Norge, og regjeringen har fastsatt nasjonale retningslinjer med et mål om full åpen tilgang innen 2024, se tekstboks 3.2.

I tillegg til det nasjonale målet kommer Forskningsrådets tilslutning til Plan S, hvor et sentralt punkt er initiativet rundt transformative publiser og les-avtaler. Avtalene er et strategisk grep for å få forlag til å konvertere tidsskrift til gull åpen tilgang. I 2019 forhandlet Unit frem transformative publiser og les-avtaler med forlagene Elsevier, Springer, Wiley og Taylor & Francis, og i 2020 ble avtaler med ytterligere seks forlag inngått. Avtalene innebærer at publisering i forlagenes tidsskrift kan gjøres åpent tilgjengelig for forfattere ved institusjoner som er tilsluttet avtalene. Effekten av disse avtalene er en stor økning i hybridpublisering og gir også et positivt utslag på gullpublisering, da gulltidsskrift er en del av avtalene.

Figur 3.6 viser hvor mange artikler som er publisert i et åpent tilgjengelig tidsskrift (gull), hvor mange artikler som er publisert i et abonnementsbasert tidsskrift og kjøpt fri (hybrid), samt hvor mange artikler som er publisert i et abonnementsbasert tidsskrift og der en versjon av artikkelen er gjort tilgjengelig i et åpent vitenarkiv (grønn). I tillegg telles avleverte artikler som enda ikke er åpent tilgjengelige (lys grønn). Avleverte artikler som er gull eller hybrid telles ikke som grønn åpen tilgang eller som deponert, men fanges opp i de respektive gull/hybrid-segmentene.

Figur 3.6 Åpen tilgang i UH-sektoren 2013–2020. Antall artikler

Figuren omfatter alle UH-institusjoner, også Politi- og Forsvarets høyskole. Datagrunnlaget er hentet fra Cristin og data er kryssjekket mot en rekke datakilder. Avvik kan forekomme, se fotnote for mer informasjon.¹⁰

Kilde: Unit

Utviklingen de siste åtte årene viser en betydelig reduksjon i antall og andel ikke åpne artikler, fra 63 prosent i 2013 til anslagsvis 21 prosent i 2020. For 2020 er det da gjort et anslag på hvor mange publikasjoner som vil bevege seg fra lysgrønt til grønt segment.¹¹

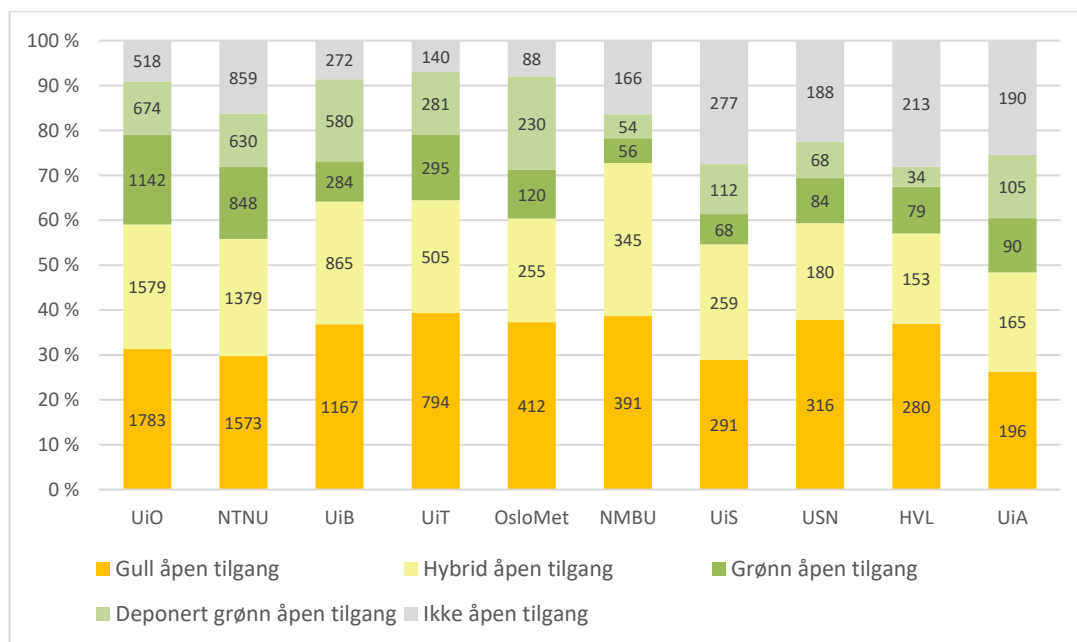
¹⁰ Rapporterte artikler er kryss-sjekket mot Unpaywall (kilde for data om Open Access-status på enkeltartikler), tidsskriftlister over åpne tilgangstidsskrift fra DOAJ og Scopus, samt data fra forlag i forbindelse med publiser og les-avtaler. Det må tas høyde for mangler og svakheter i kildene, disse kan gi utslag i både antall og distribusjon av de forskjellige åpen tilgang-variantene.

¹¹ For 2013 er lysegrønt segment regnet som lukket. For 2020 antar vi at 2/3 av lysegrønt segment blir grønt, beregningen er basert på tall fra 2018.

Den vesentligste endringen det siste året er det forholdsvis store innslaget av hybrid publisering. Denne andelen øker markant som en følge av publiser og les-avtaler og erstatter en del av de grønne segmentene. Mange av 2020-artiklene som er deponert er enda ikke åpent tilgjengelige, da utgivere ofte setter sperrefrist for når artiklene kan frigis. Mange institusjoner har innført krav om deponering av alle institusjonens vitenskapelige artikler, men det er ingen automatikk i at deponerte artikler blir gjort tilgjengelige selv etter sperrefristens utløp. Dette er noe av forklaringen på hvorfor det finnes avleverte artikler for tidligere år som ikke er blitt tilgjengeliggjort. Vi antar likevel at de fleste av de deponerte artiklene (lysegrønn) for 2020 kan forventes å bli tilgjengelig etter at forlagets sperrefrist er utløpt. Selv med usikkerheten rundt hvor stor andel av de deponerte artiklene som vil bli åpent tilgjengelige, viser tallene at antall åpne artikler øker.

Det eksisterer fremdeles et potensial i å frigjøre artikler fra tidligere år. Tidligere undersøkelser anslår at over halvparten av lukkede artikler (grått segment) er publisert i abonnementstidsskrift som tillater egenarkivering. Dette har Unit beregnet utfra SHERPA/ROmEO, som antas å være den mest komplette oversikten over tidsskriftenes retningslinjer for egenarkivering. Et eksempel på dette potensialet er antallet grønne artikler publisert i 2013 som nesten er doblet siden beregningene i tilstandsrapporten i 2018. Dette har økt som følge av etterdeponering ved norske institusjoner eller at artikler er gjort åpent tilgjengelig i vitenarkiv utenfor landets grenser der det er medforfatterskap med forskere ved utenlandske institusjoner.

Figur 3.7 Åpen tilgang i UH-sektoren 2020. De ti største institusjonene i sektoren. Andel

Tallgrunnlaget er hentet fra Cristin og data er kryssjekket mot en rekke datakilder. Avvik kan forekomme, se fotnote til figur 3.6 for mer informasjon.

Kilde: Unit

Figur 3.7 gir en oversikt over de ti største institusjonene i UH-sektoren målt i antall rapporterte artikler for 2020. Som i oversikten for hele UH-sektoren, inkluderer det grønne segmentet for den enkelte institusjon også artikler som er gjort tilgjengelig i utenlandske vitenarkiv. Tallene er derfor ikke et eksakt mål på institusjonenes egeninnsats. For en oversikt over alle UH-institusjoner, se vedleggstabell V3.19.

Tekstboks 3.3 Termportalen - Felles inngangsport til norsk terminologi

Kunnskapsdepartementet og Kulturdepartementet bevilger i statsbudsjettet for 2021 to millioner kroner hver til en årlig bevilgning som skal gå til utvikling og drift av Termportalen ved Språksamlingene, UiB. Termportalen skal bli en nasjonal portal for terminologi. Det vil si et nettsted der termbaser fra ulike fagområder og sektorer er tilgjengelige gjennom en felles søkeside, og der fagmiljøer kan publisere terminologi for sine felt.

Målene for portalen beskrives på følgende måte i proposisjonen for den nye språkloven (Prop. 108 L (2019/2020)):

«Termportalen kan bli eit viktig verktøy som vil bidra til at universiteta og høyskulane oppfyller dei pliktene dei har etter universitets- og høyskulelova § 1-7 og i dei språkpolitiske retningslinjene for kvar institusjon. I tillegg vil Termportalen bidra til at vi når den overordna målsetjinga i framlegget til språklov om å sikre norsk som eit samfunnsberande språk.»

Termportalen ble opprinnelig utviklet ved NHH med termbaser blant annet innenfor økonomi og maritime fag. I 2019 ble portalen overført til UiB, og samme år inngikk NHH, UiB og Språkrådet en intensjonsavtale om å videreutvikle portalen til en felles inngangsport for norsk terminologi fra ulike fag og sektorer.

Med finansiering over statsbudsjettet fra 2021 er planen at store termbaser som Standard Norges SNORRE-base, Utenriksdepartementets EU-termbase og Felles begrepskatalog i offentlig sektor skal tilgjengeliggjøres i portalen. Ambisjonen er at alle termbaser som utvikles av fagmiljøer i universitets- og høyskolesektoren skal legges til. Universitets- og høyskolerådets base over studieadministrativ terminologi, UHR-basen, har allerede i dag inngang via Termportalen.

Det skal også bygges opp et forsknings- og undervisningsmiljø innenfor terminologi ved Termportalen. Dette miljøet skal kvalitetssikre innholdet i portalen og gjøre den så brukervennlig som mulig. Et viktig mål for dette miljøet er å bidra til å bygge opp terminologikompetanse i universitets- og høyskolesektoren, ettersom etterspørselen etter slik kompetanse er stor og trolig kommer til å øke i årene som kommer. Det jobbes nå med å videreutvikle brukervennlighet i portalen både for de som skal søke etter termer, og for de som skal publisere terminologi.

For at Termportalen skal bli et godt verktøy for norsk fagspråk, er det viktig med tilførsel av terminologi fra blant annet universitets- og høyskolesektoren. Som nasjonalt samordningsorgan for terminologi arbeider Språkrådet blant annet for at fagmiljøer i sektoren skal opprette arbeidsgrupper som kan utvikle slik terminologi. Slike grupper finnes innenfor enkelte fag i dag. Om de språkpolitiske målene for portalen skal nås, må imidlertid langt flere fagmiljøer bidra. Ifølge Språkrådet vil det bli lettere å etablere flere termgrupper når et fagmiljø ved Termportalen kan ta imot termer til kvalitetssikring og tilby veiledning til grupper som vil sette i gang med terminologiarbeid.

I 2020 hadde Termportalen om lag 4 000 besøk. Språkrådet tror at når flere fagmiljøer bidrar med terminologi, så vil bruken av portalen gå opp – for eksempel ved at forelesere som bidrar med terminologi der, gjør Termportalen kjent for studentene.

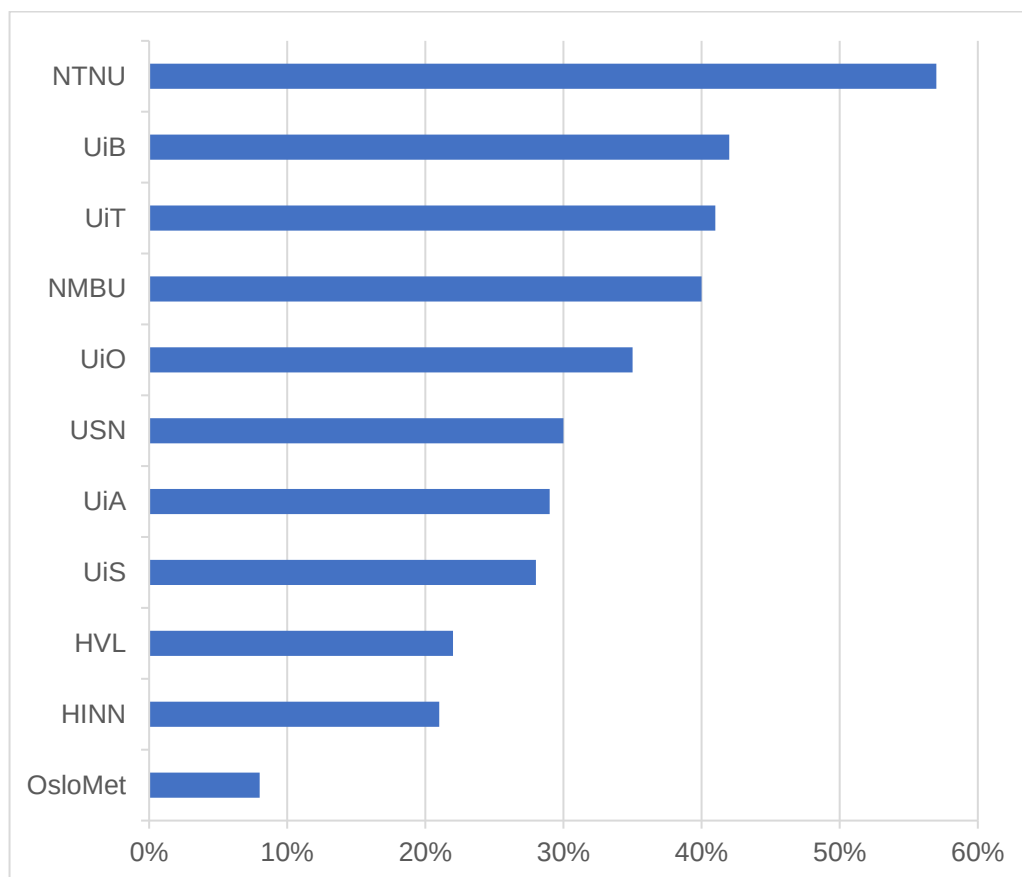
Utarbeidet av Språkrådet

3.8 Forskningsinnsats i MNT-fag – nasjonal styringsparameter

Fagene matematikk, naturvitenskap og teknologi (MNT-fagene) har særlig betydning for fremtidig verdiskaping og velferdsnivå i Norge. Forskningsinnsatsen i disse fagene er derfor en nasjonal styringsparameter. Flere av de langsiktige prioriteringene i langtidsplanen for forskning og høyere utdanning er innrettet mot å styrke forskningsinnsatsen i disse fagene.

Figur 3.8 viser andelen driftsutgifter til FoU i matematisk-naturvitenskapelige og teknologiske fag av totale FoU-utgifter ved institusjonene i 2019.¹² FoU ved universitetssykehus er unntatt fra beregningen. NTNU er i en særstilling med 57 prosent forskningsinnsats i MNT-fag. Dette er en økning på tre prosentpoeng fra 2017. De fleste universitetene ligger på mellom rundt 20 og 40 prosent. Når vi sammenligner med 2017-tallene, har UiT en økning på to prosentpoeng, mens UiA og UiS har en nedgang på henholdsvis fem og åtte prosentpoeng. Se vedleggstabell V3.22 for tidsserie per institusjon.

Figur 3.8 Forskningsinnsats i MNT-fag i 2019. Prosent

Data baseres på NIFUs FoU-undersøkelse i UH-sektoren som gjennomføres annethvert år.

Kilde: NIFU

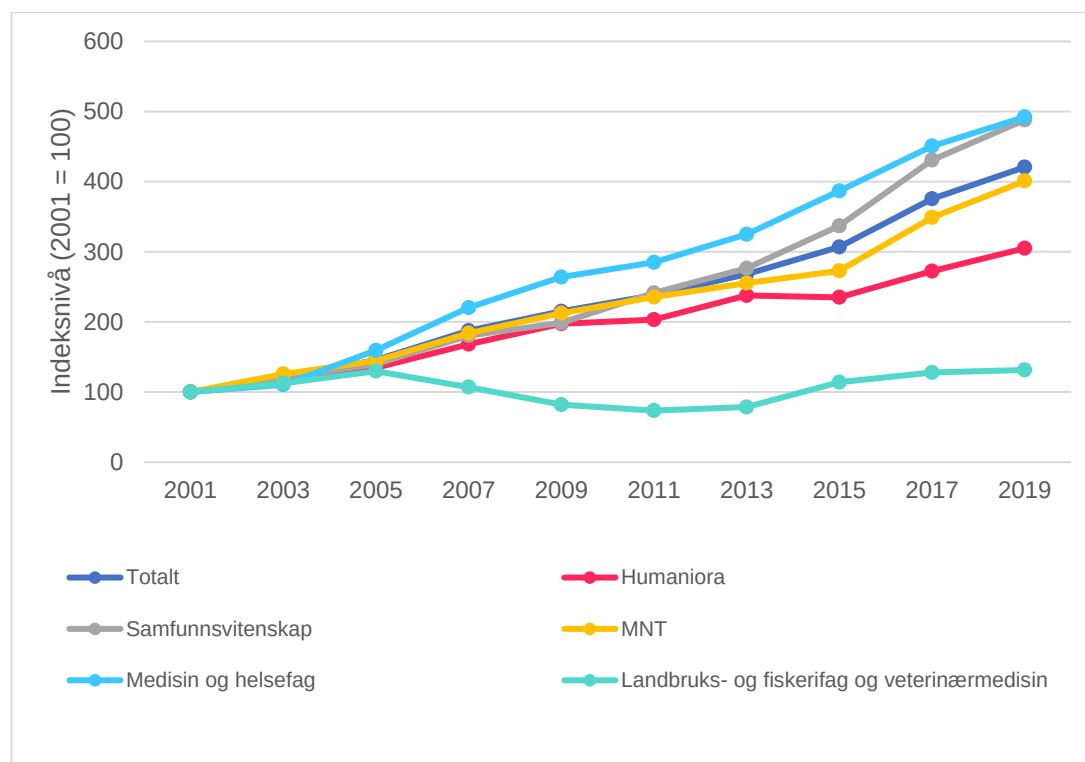
Det ble utført FoU i MNT-fag i UH-sektoren for 7,12 milliarder kroner i 2019. Dette er en økning fra 6,22 milliarder kroner i 2017. Det tilsvarer 36 prosent av samlede driftsutgifter til

¹² Prosentandel driftsutgifter til FoU innen MNT-fag, av totale driftsutgifter til FoU ved institusjonen. En del institusjoner har ikke MNT-fag. Institutter/avdelinger regnes her som tilhørende det fagområdet de har oppgitt størstedelen av sin FoU-aktivitet innenfor. Kilde er NIFUs FoU-undersøkelse, som gjennomføres hvert oddetallsår

FoU ved universiteter og høyskoler dette året, som er opp en prosent fra 2017. Denne prosentandelen har variert mellom 34 i 2015 og 37 i 2013.

figur 3.9 viser relativ utvikling i driftsutgifter til FoU, med nullpunkt satt i 2001, og illustrerer at MNT-fag har hatt dårligere relativ utvikling enn medisin og samfunnsvitenskap. Videre har MNT-fagene hatt marginalt mindre økning i driftsutgifter til FoU enn gjennomsnittet for alle fagområder i perioden 2001–2019. Utviklingen var i hovedtrekk lik for de fleste fagene frem til 2011, men i perioden 2011–2015 hadde MNT-fagene en svakere utvikling enn medisin og helsefag. Fra 2015 til 2019 har imidlertid FoU i MNT-fagene økt mer enn gjennomsnittet.

Figur 3.9 Relativ utvikling i driftsutgifter til FoU per fagområde 2001–19

Indeks satt til 100 i 2001. Figuren viser relativ utvikling etter dette.

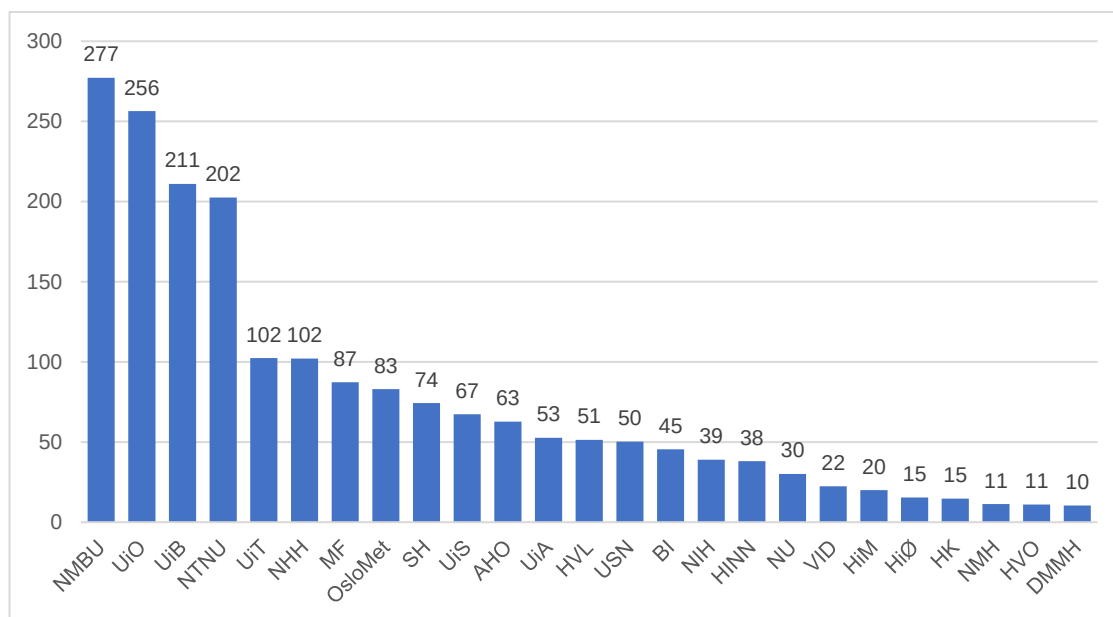
Kilde: NIFU, FoU-statistikken

3.9 Bidragsinntekter fra Forskningsrådet per faglig årsverk – nasjonal styringsparameter

Bidragsinntekter fra Forskningsrådet er en indikator på forskningskvalitet og evne til å vinne frem i nasjonale konkurranser om forskningsmidler. Tildelingen fra Forskningsrådet per faglige årsverk falt for de fleste institusjonene i 2020 sammenlignet med 2019. Generelt har denne indikatoren hatt en klar vekst i perioden 2013–2017, før den falt litt i 2018 og nå i 2020. En forklaring på nedgangen i 2020 er en nedgang i forskningsbevilgninger fra Forskningsrådet på 366 millioner fra 2019 til 2020 (Forskningsrådet, 2020). I tillegg påvirkes disse regnskapstallene av redusert forsknings- og prosjektaktivitet ved en del institusjoner som følge av pandemien. Dette er omtalt i flere institusjoners ledelseskommmentarer som publiseres av NSD og inneholder styrets vurdering av institusjonens drift i regnskapsåret.

Figur 3.10 nedenfor viser at NMBU har den høyeste tildelingen fra Forskningsrådet per faglige årsverk, med 277 000 kroner. Sammen med NMBU er UiO, NTNU og UiB de eneste institusjonene som mottar tildelinger over 200 000 kroner per faglige årsverk. Disse fire institusjonene mottar til sammen om lag 80 prosent av Forskningsrådets bevilgninger til universitetene. NHH og UiT mottok over 100 000 kroner per faglige årsverk i 2019, mens de øvrige institusjonene lå på under 90 000 kroner per faglige årsverk. Se vedleggstabell V3.23 for tilsvarende data i tidsserie 2011–2020.

Figur 3.10 Tildeling fra Forskningsrådet per faglig årsverk 2020. 1000 kr

Kilde: NSD

3.10 Andre bidrags- og oppdragsinntekter per faglig årsverk – nasjonal styringsparameter

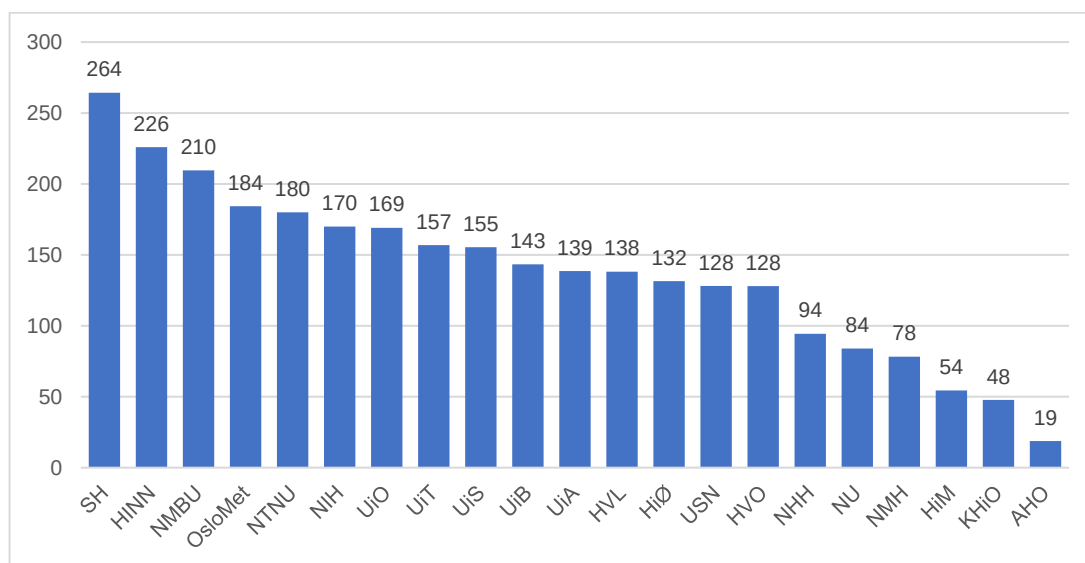
Bidrags- og oppdragsfinansiert aktivitet utenom Forskningsrådet, regionale forskningsfond og EU (andre BOA-inntekter) er en indikasjon på UH-sektorens samspill med omverdenen. I andre BOA-inntekter inngår midler til både utdanning og FoU fra et bredt spekter av kilder og samarbeidspartnere i privat næringsliv, offentlig sektor og frivillige organisasjoner.

Andre BOA-inntekter er jevnere fordelt mellom institusjonene enn midler fra Forskningsrådet og EU. Samlet sett hentet statlige universiteter og høyskoler inn om lag 3,6 milliarder kroner i andre BOA-inntekter i 2020. Dette er omtrent på samme nivå som i 2019. Som for bidragsinntekter fra Forskningsrådet, melder en del institusjoner med nedgang i BOA-inntekter at eksternt finansierte prosjekter har hatt et lavere aktivitetsnivå enn forventet på grunn av pandemien. Samtidig ser vi en økning på over én milliard kroner i de statlige institusjonenes avsetninger fra 2019 til 2020, jf. vedleggstabell V4.5. Vi kan dermed forvente aktivitetsøkning når effektene av pandemien avtar.

Andre BOA-inntekter utgjorde i 2020 159 000 kroner per faglig årsverk i gjennomsnitt i statlig del av UH-sektoren. Dette er det høyeste gjennomsnittstallet i tiårsperioden 2011–2020, der dette tallet varierer fra en del fra år til år. Se vedleggstabell V3.24.

Av figur 3.11 fremgår det at Samisk Høgskole (SH) hadde høyest andre BOA-inntekter per faglig årsverk av de statlige institusjonene, med 264 300 kroner i 2020. Deretter følger HINN og NMBU med henholdsvis 226 000 og 210 000 kroner per faglige årsverk. Lavest på denne indikatoren ligger KHiO og AHO. De private institusjonene ligger i 2020 en del lavere enn de statlige, med 118 000 kroner i gjennomsnitt. Vi ser at det er store forskjeller i andre BOA-inntekter blant de private institusjonene. Høyest ligger Høgskulen for grøn utvikling (HGuT) med 430 000 og BI med 256 000. Lavest ligger Barratt Due musikk institutt (BDM), KH og Steinerhøgskolen (RS). Se vedleggstabell V3.24 for detaljer per institusjon.

Figur 3.11 Andre bidrags- og oppdragsinntekter per faglig årsverk 2020, statlige inst. 1000 kr

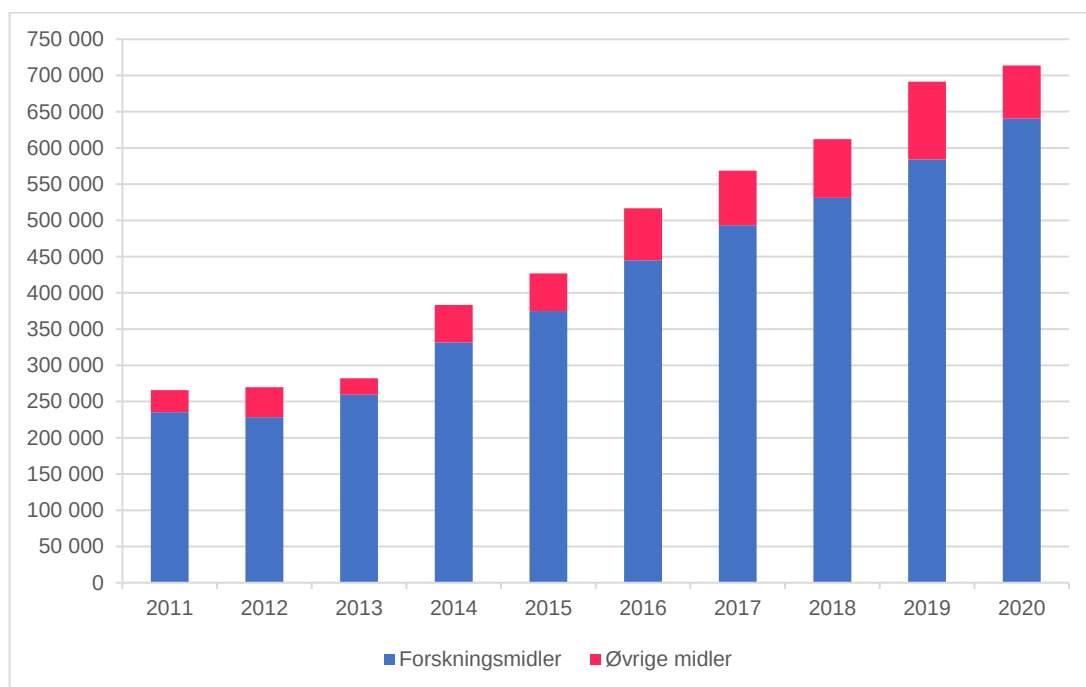
Kilde: NSD

3.11 Midler fra deltakelse i EU-prosjekter

God norsk deltakelse i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon (Horisont 2020) er nødvendig for å nå de overordnede målene i regjeringens strategi for forsknings- og innovasjonssamarbeidet med EU: Økt kvalitet i norsk forskning, styrket innovasjonsevne og verdiskapning, og bedret kapasitet til å møte store samfunnsutfordringer.

Figur 3.12 viser hvor mye norske universiteter og høyskoler mottok i midler fra EU i perioden 2011–20, basert på rapportering til DBH fra institusjonene. Forskningsmidlene tilsvarer 640 millioner kroner i 2020, og har økt med nesten ni prosent fra 584 millioner kroner i 2019. Figuren viser at det har vært en jevn årlig vekst i denne størrelsesordenen siden 2013. Data fra EU viser at tildelingene til Norge har økt mer enn den samlede veksten som har vært i programmet de siste fem årene. Den totale norske returandelen har økt fra 1,78 til 3,74 prosent i samme periode. De øvrige midlene utgjør 73 millioner kroner fra andre EU-programmer i 2020. I hovedsak er dette prosjektmidler i Erasmus+ og Interreg, som siden budsjettåret 2017 har gitt uttelling i finansieringssystemet for universiteter og høyskoler. Disse midlene er redusert fra 107 millioner i 2019.

Figur 3.12 Midler fra EU 2011–20. 1000 kr

Data hentes fra note 1 i årsregnskapet. Dette er midler som er inntektsført som mottatte EU-midler i løpet av regnskapsåret (2020). Inntektsføringen fra et prosjekt skjer i takt med hva som er påløpt av kostnader på prosjektet.

Kilde: NSD

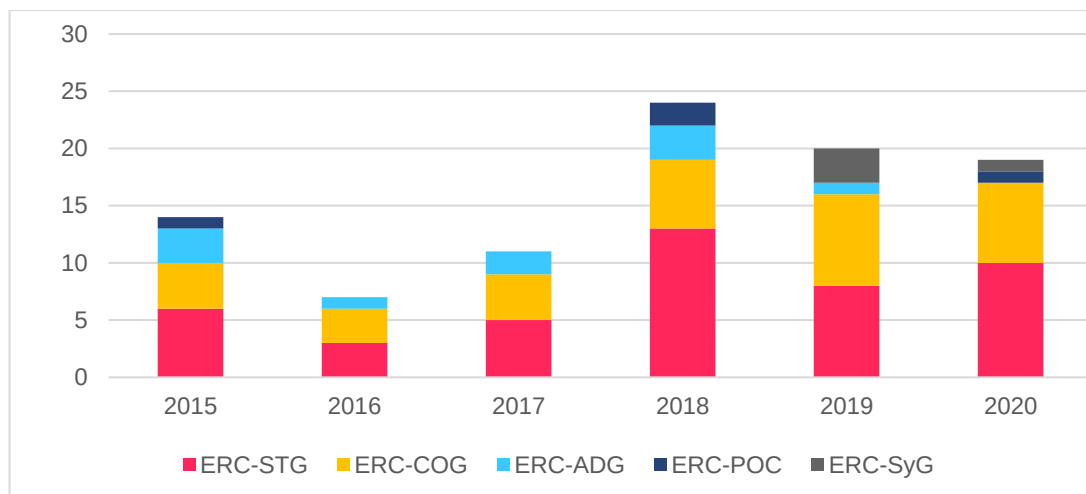
3.12 Finansiering fra Det europeiske forskningsråd

Norske forskere har de senere årene fått betydelig bedre uttelling i EUs forskningsprogram Horisont 2020 (H2020). Det europeiske forskningsrådet, ERC, som er del av programmet, er en av de mest krevende konkurransearenaene norske forskere deltar på. I 2020 var overordnet suksessrate for søknader fra alle land på 11 prosent. Total norsk returrate er på 1,46 prosent per april 2021. Den årlige returandelen var lavest de tre første årene med et gjennomsnitt på 1,1 prosent, i årene 2017-2019 var snittet på 1,7 prosent. Foreløpig returandel for utlysningene i 2020 er på 2,4 prosent, men noen utlysninger mangler i tallgrunnlaget.

Antallet søknader som sendes inn fra Norge har økt siden oppstarten av Horisont 2020. Til utlysningene i ERCs arbeidsprogram for 2020 ble det sendt inn vel 200 søknader med norsk koordinator, dobbelt så mange som i 2016. Mange av dem som søker ERC er forskere ved sentre for fremragende forskning (SFF) eller har fått finansiering som unge forskertalenter. Blant norske forskere er det de unge som gjør det best i ERC, og i de senere år er det særlig unge kvinner innen humaniora og samfunnsvitenskap som har lyktes. Over 40 prosent av de norske mottakerne er kvinner.

Figur 3.13 viser signerte ERC-kontrakter med norsk prosjektleder i Horisont 2020. Starting grants (StG) er for forskere med 2–7 års erfaring etter ph.d., og Consolidator grants (CoG) 7–12 år etter ph.d. Formålet med disse to konkurransearenaene er å gi talentfulle unge forskere en sjanse til å etablere seg som selvstendige forskere. 71 prosent av de norske ERC-søknadene er til StG og CoG, og utgjør 83 prosent av de innvilgede norske prosjektene i perioden 2014–2020. Det var spesielt stor norsk suksess for Starting grants i 2018, da 2,7 prosent av de innvilgede prosjektene var norske. En medvirkende årsak var at hele fire ERC-vinnere som opprinnelig søkte fra et annet land, tok med seg prosjektet til en norsk institusjon. ERC-vinnere er ettertraktete, og det er særlig de unge forskerne som benytter ERC grants til å etablere seg ved ønsket universitetet. Så langt i Horisont 2020 kjenner Forskningsrådet til åtte forskere som har flyttet ERC-prosjektet sitt til Norge og to som har flyttet ut.

Figur 3.13 Antall norske ERC-prosjekter per år og ordning. 2015–2020

Norske prosjektledere ("principal investigators") i innvilgede ERC-prosjekter fordelt på søknadskategori og år for undertegnet kontrakt i Horisont 2020. ERC har 8-10 måneder behandlingstid så det går rundt ett år fra søknadsfrist til kontrakt undertegnes, derfor viser figuren ingen signerte kontrakter i 2014.

Kilde: eCorda kontraktsdatabasen (Europakommisjonen)

Forskere med mer enn ti års erfaring kan søke om Advanced grants (AdG). I Norge utgjør de 25 prosent av søknadene og 13 prosent av de innvilgede prosjektene. Advanced grants har lavere utlyst budsjett og færre søknader enn de to andre individuelle ordningene. Alle søknadstypene har årlige utlysninger. I tillegg til prosjektene i figuren, er én StG, åtte CoG, fire AdG og én Synergy grants (SyG) innstilt til finansiering. Disse kommer med i de neste oppdateringene i eCorda. Synergy grants er for to til fire prosjektledere («principal investigators») uavhengig av erfaringsnivå, og ble gjeninnført i ERC-arbeidsprogrammet i 2018. De utgjør fire prosent av både norske søknader og norske tildelinger. Proof-of-Concept (PoC) er lite benyttet i Norge, det er bare forskere som har ERC-grant som kan søke om PoC.

UiO er klart størst når det gjelder ERC, med UiB som en god nummer to. UiO har 45 prosent av de koordinerte prosjektene og UiB har 21 prosent. Resten av prosjektene er fordelt på 16 institusjoner. Samlet har de fire gamle breddeuniversitetene (UiO, UiB, NTNU og UiT) 83 prosent, instituttsektoren ni prosent, helsesektoren én prosent, og resten av UH-sektoren syv prosent.

3.13 Verdien av Horisont 2020-kontraktene per FoU-årsverk – nasjonal styringsparameter

Per april 2021 har norske aktører mottatt totalt 1,56 milliarder euro fra Horisont 2020. Det betyr at 2,49 prosent av alle utlyste midler har gått til norske miljøer.

477 millioner euro har gått til de norske aktørene i UH-sektoren. Det utgjør 31 prosent av de totale midlene som norske miljøer har mottatt. Nesten to tredjedeler av midlene til UH-sektoren kommer fra utlysninger i programmene innenfor fremragende forskning, mens rundt 30 prosent kommer fra Samfunnsutfordringer i H2020. Aller mest har de konkurrert seg til i ERC (Det europeiske forskningsrådet), deretter følger MSCA (Marie Skłodowska-Curie actions).

Blant aktørene i UH-sektoren er det UiO (164 mill. euro), NTNU (116 mill. euro) og UiB (84 mill. euro) som har mottatt mest midler. Til sammen har disse tre store hentet inn 76 prosent av alle midlene til norske universiteter og høyskoler.

I regjeringens EU-strategi fra 2014 er det satt som ambisjon at Norges andel av de utlyste konkurranseutsatte midlene (returandel) fra Horisont 2020 skal øke til 2 prosent. Returandelen i 7. rammeprogram (2007-2013) var i underkant av 1,7 prosent.

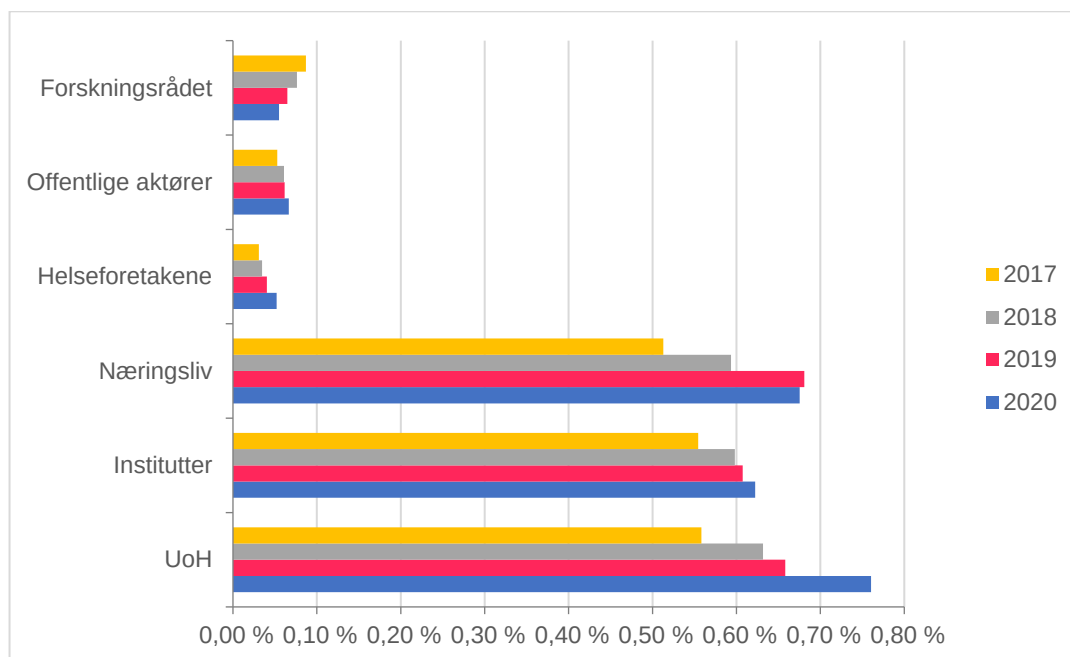
I april 2021 ligger returandelen for norsk deltakelse samlet for alle sektorer på rekordhøye 2,49 prosent, en oppgang fra 2,46 prosent ved forrige oppdatering i oktober 2020. Den norske returandelen, som viser hvor stor andel av de utlyste midlene som har gått til norske aktører, har økt jevnlig de siste årene. Regjeringens ambisjon om to prosent returandel for Norge i Horisont 2020 for hele programperioden er dermed nådd med god margin. Med en returprosent på 2,49 har Norge hentet inn en større andel av de utlyste midlene i Horisont 2020 enn Finland (2,24), men en lavere andel enn Sverige (3,43) og Danmark (2,60). Målt mot antall FoU-årsverk er det derimot Norge som har hentet inn mest midler av disse landene.

UH-sektoren har 5 892 deltakelser i søknadene og 832 i de innstilte prosjektene. Det gir en suksessrate på 14,1 prosent. Norsk suksessrate ligger samlet under snittet for alle deltakende land i søylen fremragende forskning, men godt over gjennomsnittet innenfor søylen samfunnsutfordringer og i søylen industrielt lederskap.

I figur 3.14 på neste side er det en oversikt over de ulike sektorenes returandeler. Universitets- og høyskolesektorens returandel er ved den siste oppdateringen på 0,76 prosent og dermed større enn både andelen for instituttsektoren (0,62) og for næringslivet (0,68).

Figur 3.15 på neste side viser verdien av Horisont 2020-kontrakter per FoU-årsverk for norske universiteter og høyskoler med uttelling i H2020 i perioden 2017–2020. Vi ser at UiO ligger klar høyest på denne indikatoren i 2020, fulgt av NTNU, NMBU og UiB. Ser vi på tallene for de foregående årene, kan vi se at resultatene svinger relativt mye, der NHH har en svært høy skåre i 2018 som følge av to store ERC-grants. Se vedlegg for resultater per sektor og program per april 2020 i tabell V3.29, og resultater per institusjon i tabellene V3.31 og V3.32.

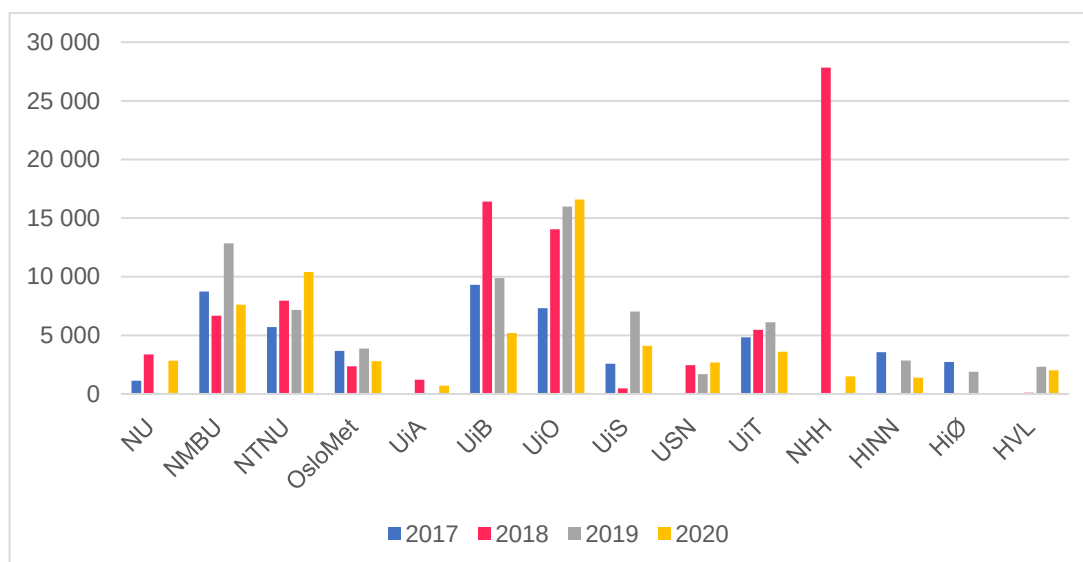
Figur 3.14 Totale returandeler per sektor 2017–2020. Prosent

Tall for 2020 er oppdatert per april 2020. Figuren omfatter resultater for offisielle partnere i søknadene (beneficiaries), og inkluderer ikke resultater for evt. tredjepartnere/assosierte partnere. Offentlige virksomheter: Kommuner og kommunale etater, fylker, departementer, offentlige organer (hovedsakelig ekskl. statlige og kommunale aksjeselskaper). Merk at de fleste statlige og kommunalt eide aksjeselskaper inngår i hhv. instituttsektoren og næringslivssektoren. Statlige låneinstitutter og banker inngår i næringslivssektoren.

Kilde: eCordas H2020 søknadsdatabase (Europakommisjonen)

Figur 3.15 Verdien av Horisont 2020-kontrakter per FoU-årsverk 2017–20. Euro

H2020-resultater fordeles på år ved bruk av kontraktssigneringsåret. Tall fra eCordas er oppdatert per april 2020. For 2020 mangler enkelte kontraktsresultater. FoU-årsverk for 2013 brukes i utregningen for 2014–15. FoU-årsverk for 2015 brukes i utregningen for 2016–17. FoU-årsverk for 2017 brukes i utregningen for 2018–19. FoU-årsverk for 2019 brukes i utregningen for 2020. NIFU definerer FoU-årsverk noe ulikt NSD/DBH, da de benytter den tiden det faglige personalet bruker til FoU. Videre er faglige ledere inkludert, mens bl.a. bistillinger ikke er inkludert fordi NIFU bare teller personer med minst 25 prosent stilling.

Kilde: Forskningsrådet og NIFU

3.14 Sikring og bevaring av universitetsmuseene – nasjonal styringsparameter

Det er til sammen seks universitetsmuseer i Norge: Kulturhistorisk museum og Naturhistorisk museum ved UiO, Universitetsmuseet i Bergen ved UiB, Vitenskapsmuseet ved NTNU, Tromsø museum – Universitetsmuseet ved UiT, og Arkeologisk museum ved UiS.

Nasjonal styringsparameter måler graden av sikring av museenes magasinarealer og bevaring av objekter eller samlinger etter gitte kriterier. Når det gjelder sikring, rapporterer institusjonene prosentandel av arealet som er sikret etter følgende kriterier: skallsikring, tyverisikring, brannsikring, vannskaderisiko, samt rutiner og beredskap. På området bevaring rapporterer institusjonene prosentandel av det totale antallet objekter/samlinger som har tilfredsstillende grad av bevaring etter følgende kriterier: luftfuktighet og temperatur, lysforhold, aktiv konservering, og preventiv konservering. Vurderingene gjøres skjønnsmessig, og kultur- og naturhistoriske samlinger vurderes hver for seg.

Tabell 3.2 viser institusjonenes rapportering på sikring og bevaring for 2020 for tre av de nevnte kriteriene. Som for tidligere år fremstår risiko for vannskade som den største utfordringen for de fleste museene. I vurderingen av rutiner og beredskap er det stor forskjell mellom institusjonene, fra 95 prosent ved UiT til 33 prosent ved UiO. Det er også store forskjeller i vurderingen av tilfredsstillende sikring og bevaring når det gjelder luftfuktighet og temperatur, fra 12 prosent ved UiT til 95 prosent ved NTNU. Når vi sammenligner tallene over tid, ser vi at det i stor grad rapporteres like tall fra år til år.

Vedleggstabellene V3.42, V3.43, V3.44 og V3.45 gir detaljert informasjon om bevaring og sikring, mens V3.46 viser utvikling og status for formidling ved universitetsmuseene.

Tabell 3.2 Graden av tilfredsstillende sikring og bevaring 2020, utvalgte kriterier. Prosent

	Kulturhistoriske samlinger/museum					Naturhistoriske samlinger/museum				
	NTNU	UiB	UiO	UiS	UiT	NTNU	UiB	UiO	UiS	UiT
Vannskaderisiko (%)	47	75	85	55	53	81	60	44	-	17
Rutiner og beredskap (%)	60	80	74	90	90	60	80	33	-	95
Luftfuktighet og temperatur (%)	95	80	97	50	21	93	90	50	-	12

Kilde: NSD

4 Styring, økonomi og personal

Dette kapittelet tar for seg styrings- og ledelsesmodellen ved universiteter og statlige høyskoler, institusjonenes ulike finansieringskilder, samt nøkkeltall om ansatte etter stillingsgrupper og kompetansenivåer. To underkapittel gjelder nasjonale styringsparametere: Andelen kvinner i faglige toppstillinger og andelen midlertidig ansatte i undervisnings- og forskningsstillinger. Nytt i årets rapport er kapittel 4.2 om NOKUTs tilsyn med systematisk kvalitetsarbeid.

4.1 Styrings- og ledelsesmodell ved universiteter og høyskoler

Våren 2021 har regjeringen lagt frem Meld. St. 19 (2020-2021) *Styring av statlige universiteter og høyskoler* og ny lov om universiteter og høyskoler. Her slås det fast at de statlige UH-institusjonene skal styres etter overordnede og institusjonstilpassede målsettinger. Institusjonene skal fortsatt selv bestemme hvilken ledelsesmodell de skal ha (Meld. St. 19 (2020-2021); NOU 2020:3, 2020).

Gjeldende Lov om universiteter og høyskoler fastsetter at styret er det øverste organet ved institusjonen. Styret ved de statlige institusjonene har normalt elleve medlemmer, hvorav fire er valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstillinger, ett er valgt blant de teknisk-administrativt ansatte, to er valgt blant studentene og fire oppnevnt av Kunnskapsdepartementet (KD). Styremedlemmer valgt av KD er listet opp på departementets nettsider.¹³ Kravene i likestillingsloven om representasjon av begge kjønn skal være oppfylt. Styremedlemmene velges/utnevnes for fire år. Loven angir to alternative styrings- og ledelsesmodeller på institusjonsnivå for de statlige institusjonene:

- Ekstern styreleder utpekt av departementet, styret ansetter rektor på åremål (hovedmodell)
- Rektor velges av de ansatte og studentene. Rektor er styrets leder

Tabell 4.1 Styringsform ved statlige høyere utdanningsinstitusjoner

Ekstern styreleder og ansatt rektor	Valgt rektor som styrets leder
Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO)	Høgskolen i Molde, vitenskapelig høgskole i logistikk (HiM)
Høgskolen i Innlandet (HINN)	Høgskolen i Østfold (HiØ)
Høgskulen på Vestlandet (HVL)	Høgskulen i Volda (HVO)
Nord universitet (NU)	Kunsthøgskolen i Oslo (KHiO)
Norges handelshøgskole (NHH)	Norges idrettshøgskole (NIH)
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)	Norges musikkhøgskole (NMH)
Norges teknisk- naturvitenskapelige universitet (NTNU)	Sámi allaskuvla / Samisk høgskole (SH)
OsloMet – storbyuniversitetet (OsloMet)	Universitetet i Agder (UiA)
Universitetet i Stavanger (UiS)	Universitetet i Bergen (UiB)
Universitetet i Sørøst-Norge (USN)	Universitetet i Oslo (UiO)
	Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT)

¹³ <https://www.regjeringen.no/no/dep/kd/org/styrer-rad-og-utvalg/styrer-til-tre-universiteter-og-fire-vit/id568047/>

4.2 Tilsyn med systematisk kvalitetsarbeid

Universiteter og høyskoler har selv ansvaret for utdanningskvaliteten i sine studietilbud. Institusjonene er pålagt å ha et system for kvalitetssikring og en strategi for å sikre og utvikle utdanningskvaliteten. NOKUT fører periodisk tilsyn med institusjonenes systematiske kvalitetsarbeid for å se om institusjonene ivaretar dette ansvaret på en tilfredsstillende måte. Resultatene fra kvalitetsarbeidet skal brukes til å utvikle kvaliteten i studiene og avdekke eventuelt sviktende kvalitet.

NOKUT har tidligere gjennomført to runder med evalueringer av institusjonenes systemer for kvalitetssikring av utdanningen.

- Den første runden var i perioden 2003–2010. Da var kravet om kvalitetssikringssystem nytt. Fokuset var derfor på om kvalitetssikringssystemet var utviklet og satt i funksjon.
- Den andre runden var i perioden 2009–2016. De sakkyndige komiteene så på om institusjonene hadde et kvalitetssikringssystem på plass, og hvordan systemet fungerte i praksis.

NOKUT er nå inne i tredje runde med periodisk oppfølging av institusjonene, som pågår i perioden 2017–2024, og bruker nå en litt annen metodikk enn tidligere. Målet med tilsynet er både å kontrollere at institusjonenes kvalitetsarbeid oppfyller gjeldende krav i lov og forskrifter, og å stimulere til videreutvikling av kvalitetsarbeidet.

I NOKUTs overordnede strategi for perioden 2020–2025 er det lagt vekt på mer omfattende dialog med institusjonene som et virkemiddel for å øke kunnskapen om regelverket. NOKUT ser at denne formen for dialog bidrar til at mange institusjoner retter større oppmerksomhet mot det systematiske kvalitetsarbeidet i årene før et planlagt tilsyn.

Siden 2017 har 20 institusjoner sammen med NOKUT vært gjennom tilsyn med systematisk kvalitetsarbeid. Institusjonene har vist at de arbeider på en god og systematisk måte med å sikre og videreutvikle kvaliteten i utdanningene. NOKUT ser at mange av institusjonene har utviklet nye kvalitetssystemer før tilsynene, noe som også har gitt institusjonene muligheter til å utvikle ordninger som er tilpasset deres særpreg. I dette arbeidet har institusjonene også sikret god forankring av og eierskap til kvalitetsarbeidet blant ansatte og studenter. Utvikling av helt nye systemer tett opp til et tilsyn kan imidlertid by på noen utfordringer for institusjonene når det skal dokumenteres at systemet er implementert og i bruk. De sakkyndige komiteene gir også anbefalinger til institusjonene om tiltak som ytterligere kan forbedre det systematiske kvalitetsarbeidet. Flere, spesielt de mindre institusjonene, har fått anbefalt å styrke den skriftlige dokumentasjonen av resultater fra kvalitetsarbeidet og på oppfølging av tiltak. NOKUT ser også at en del komiteer gir råd til institusjonene om å utvikle bedre balanse mellom de ulike kildene som brukes i kvalitetsarbeidet, slik at kildegrunnlaget for analyser av utdanningskvaliteten blir både bredere og mer systematisk.

Institusjonene har i sine tilbakemeldinger etter tilsyn blant annet påpekt at tilsynsprosessene gjør dem mer bevisste på eget kvalitetsarbeid. Institusjonene bruker også ofte denne muligheten til å få et større og bredere engasjement rundt dette arbeidet hos egne ansatte og studenter.

For mer informasjon om arbeidet med systematisk kvalitetsarbeid, se lenker i sluttnote.ⁱⁱ

Tekstboks 4.1 Vurderingskort for det grønne skiftet

I tilstandsrapporten for høyere utdanning 2019 handlet temakapittelet om det grønne skiftet og bærekraft. Her ble det blant annet pekt på at det, til tross for stor interesse og mye godt arbeid på feltet, er vanskelig å finne pålitelige data om UH-sektorens bidrag til og innsats på dette området.

Diku fikk i forlengelsen av dette et oppdrag fra KD om å utvikle et vurderingskort for det grønne skiftet. Målet for denne nasjonale prosessen var å finne måter å synliggjøre og forsterke arbeidet med det grønne skiftet som allerede er i gang ved institusjonene.

Samtidig hadde Asplan Viak fått i oppdrag fra KD å utarbeide to rapporter: *Klima- og miljøfaktorer for universitets- og høyskolesektoren* (faktorrapporten) og *Grønne indikatorer for universitets- og høyskolesektoren* (indikatorrapporten) (Asplan Viak, 2019a, 2019b). I arbeidet med vurderingskortet ble det besluttet å ta utgangspunkt i indikatorrapporten som inneholder forslag til indikatorer for det grønne skiftet i UH-sektoren, knyttet til driftskategorier som reise og transport, energi, bygg, biologisk mangfold med mer.

Indikatorrapporten fra Asplan Viak ble sendt på høring våren 2020. Innspillene fra høringsrunden ble sammenfattet i Diku-notatet Grønne indikatorer – høringsinnspill. Høringsinstansene var gjennomgående positive til at det ble satt fokus på klima- og miljøspørsmål og det grønne skiftet. Mange av institusjonene påpekte at de allerede jobber systematisk med bærekraft og/eller bidrag til det grønne skiftet, enten gjennom strategier og handlingsplaner, eller spesifikt gjennom ordninger som Miljøfyrtårn eller Klimapartner. Høringsinstansene hadde ulike syn på rapporten som sådan og på de ulike forslagene den inneholder. Noen av høringsinstansene var tydelig positive til rapporten og så den som et viktig bidrag til UH-institusjonenes arbeid med det grønne skiftet. Mange var likevel skeptiske til at rapporten skulle danne grunnlag for felles, obligatorisk rapportering, og enkelte kritiserte det pågående arbeidet med Vurderingskort for det grønne skiftet.

I *Styring av statlige universiteter og høyskoler* (Meld. St. 19 (2020-2021)) slås det fast at Kunnskapsdepartementet ikke vil gå videre med de grønne indikatorene for universitets- og høyskolesektoren som ble foreslått i 2019. Det fremholdes likevel at regjeringen har ambisiøse klimamål og at forskning og utdanning ved universiteter og høyskoler er et viktig bidrag i arbeidet med å nå disse målene. Videre forventer regjeringen at sektoren fortsetter arbeidet med å redusere eget klimaavtrykk.

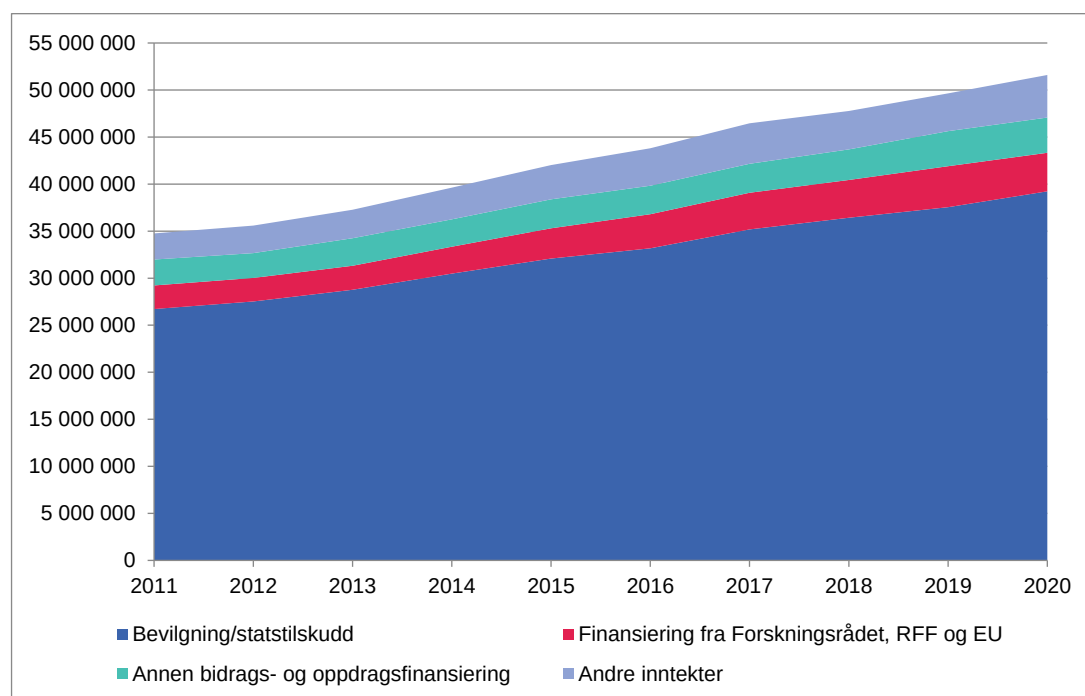
4.3 Finansielle ressurser fordelt på kilde

De samlede driftsinntektene til universiteter og høyskoler beløp seg i 2020 til over 51 milliarder kroner, se figur 4.1. Fordelingen av universiteters og høyskolars finansielle ressurser fordelt på kilde har vært stabil de siste ti årene. For statlige institusjoner utgjorde statstilskudd 79 prosent av de samlede driftsinntektene i 2020, som er samme andel som i 2011. For de private institusjonene vokste statstilskuddenes andel av driftsinntektene fra 38 prosent i 2011 til 42 prosent i 2014 som følge av økte statstilskudd. Deretter har andelen vært stabil, også i 2020 var andelen 42 prosent.

For statlige institusjoner er forskningsfinansiering fra Forskningsrådet en betydelig inntektskilde. Slik finansiering utgjorde i 2020 syv prosent av de statlige institusjonenes samlede driftsinntekter, det samme som i 2017. Finansiering fra Forskningsrådet, Regionale forskningsfond (RFF) og EU går tilbake til det samme nivået som 2016. For de private institusjonene som gruppe utgjorde finansiering fra Forskningsrådet derimot bare én prosent, også dette det samme som året før. For private institusjoner utgjør «andre inntekter» den største enkeltposten, selv om den har sunket fra 57 prosent i 2018 til 51 prosent i 2019 og 53 prosent i 2020. For de private institusjonene er eksamens- og studieavgifter omtalt i kapittel 4.4. For de statlige institusjonene økte andelen til «annen bidrags- og oppdragsfinansiering» fra syv prosent i 2018 til åtte prosent i 2019 og 2020. Sett over en tiårsperiode har ikke andelen endret seg betydelig. For de private institusjonene utgjorde denne inntekstposten fire prosent av samlede driftsinntekter i 2020, dette er ned fra 6 prosent i 2019.

Vedleggstabell V4.1 viser inntektsfordelingen for sektoren samlet, og adskilt for statlige og private institusjoner og per institusjon.

Figur 4.1 Finansielle ressurser ved universiteter og høyskoler 2011–20. 1000 kr

Tallene hentes fra Note 1. Fra 2016 hentes bevilgning for statlige institusjoner fra bevilgningsoppstillingen (BRIII.1).

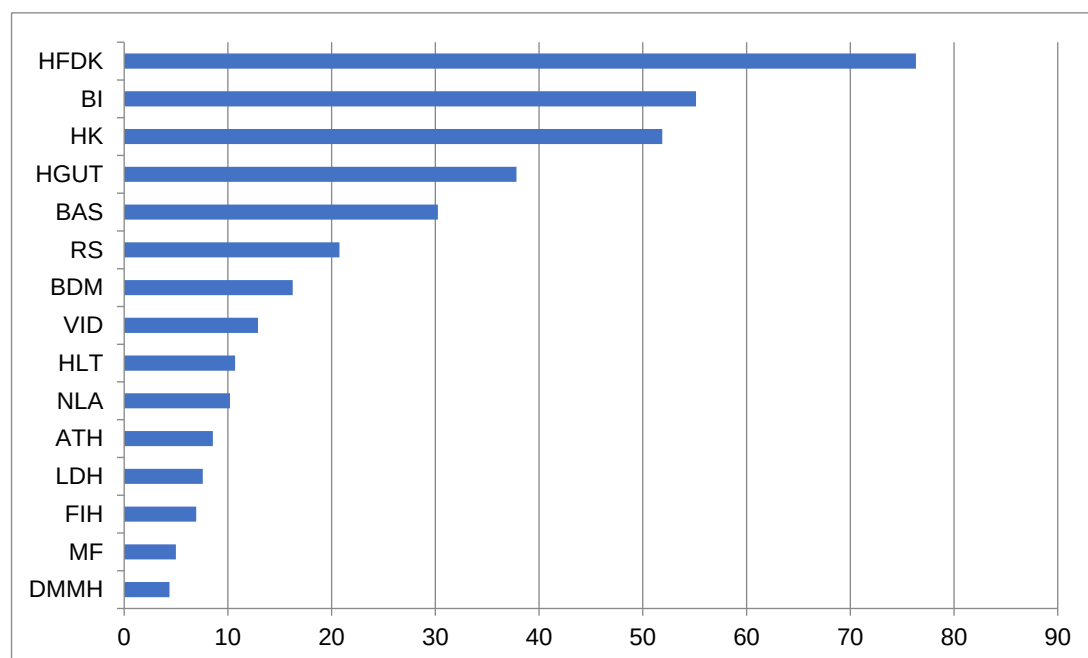
Kilde: NSD

4.4 Studie- og eksamensavgifter ved private høyskoler

Private høyskoler har mulighet til å ta studie- og eksamensavgifter fra studentene. Samlet mottok de private institusjonene to milliarder kroner i studie- og eksamensutgifter i 2020, en økning fra 1,8 milliarder i 2019. Etter en økning fra 2016 til 2017, har det nominelle beløpet vært tilnærmet det samme de tre siste årene.

I gjennomsnitt mottok de private institusjonene 41 800 kroner i studie- og eksamensavgifter per student i 2020, mot 42 700 kroner i 2019. Se vedleggstabell V4.2 for detaljer. Figur 4.2 viser omfanget av studieavgiftene per institusjon i 2020. Det høyeste beløpet per student mottok Høyskolen for Dansekunst (HFDK) med 76 300 kroner, etterfulgt av BI med 55 100 kroner og HK med 51 900 kroner. Laveste studie- og eksamensutgifter per student hadde DMMH og MF med henholdsvis 4 400 og 5 000 kroner. Forskjellene speiler den ulike betydningen av statstilskudd blant de private institusjonene. For BI utgjør statstilskudd 22 prosent av samlede inntekter, mens tilsvarende andel for MF er 80 prosent.

Figur 4.2 Studie- og eksamensavgifter per registrerte student for private høyskoler 2020. 1000 kr

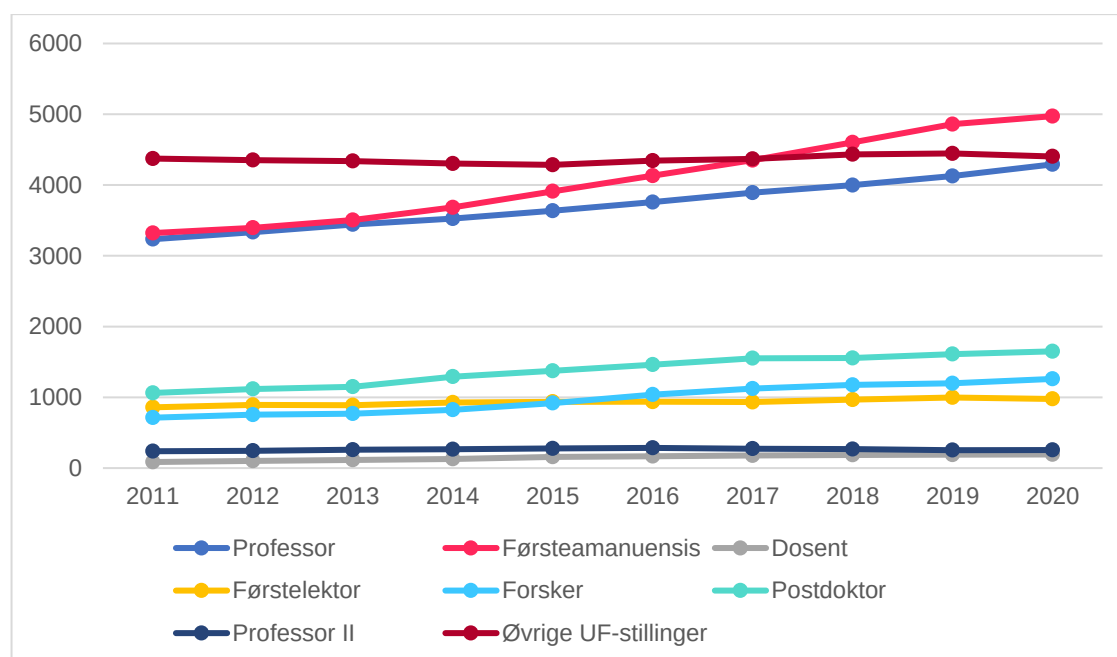
Kilde: NSD

4.5 Andelen førstestillinger blant de faglig ansatte

Førstestillinger er stillinger som krever doktorgrad eller tilsvarende, og omfatter følgende: dosent (inkl. høyskole- og undervisningsdosent), forsker, førsteamanuensis, førstelektor, postdoktor, professor og professor II. Andelen førstestillinger er en indikasjon på institusjonens kompetanseprofil.

Figur 4.3 viser fordelingen av faglig ansatte i ulike stillingskategorier ved universiteter og høyskoler de siste ti årene. Det har vært en gradvis økning i stillinger som førsteamanuensis, forsker og postdoktor. I 2011 utgjorde førstestillingene 69 prosent, i 2020 var andelen steget til 76 prosent, en vekst på ett prosentpoeng fra året før, se vedleggstabell V4.16.

Figur 4.3 Faglig ansatte fordelt på stillinger 2011–20. Prosent

Faglige stillinger omfatter undervisnings- og forskerstillinger, samt postdoktor og professor II. Stipendiater regnes ikke med.

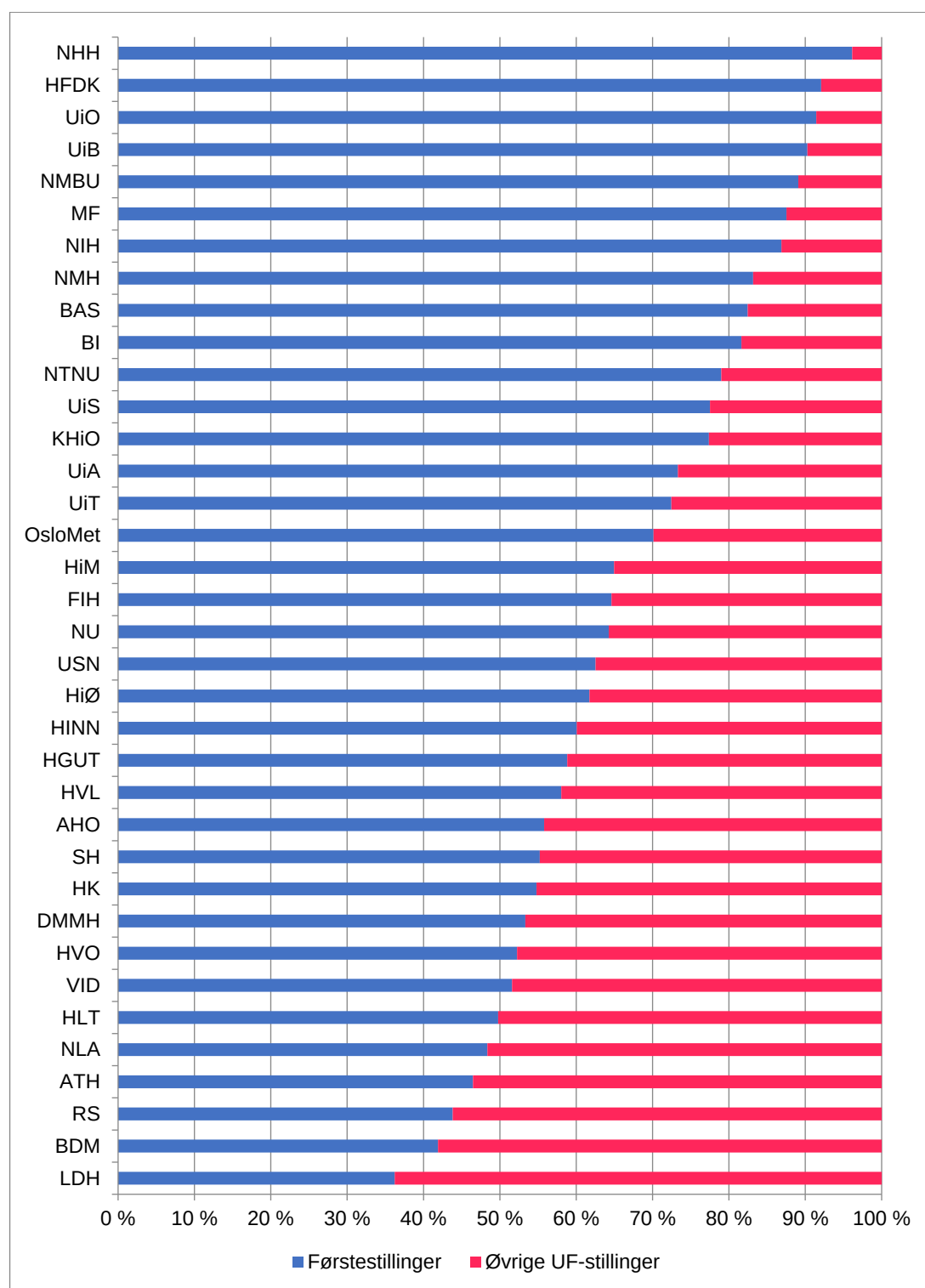
Kilde: NSD

For statlige institusjoner samlet økte andelen ansatte i førstestillinger fra 70 prosent i 2011 til 77 prosent i 2020. Høyest andel av alle institusjoner har NHH med 96 prosent, se figur 4.4. UiO, UiB og NMBU har alle en andel førstestillinger rett over eller rett under 90 prosent, og for disse institusjonene har andelen endret seg lite det siste tiåret.

Veksten i andel førstestillinger det siste tiåret har fremfor alt funnet sted ved høyskoler og nyere universiteter, og er kraftigst blant de store institusjonene. Ved OsloMet økte andelen fra 45 prosent i 2011 til 70 prosent i 2020. Sterk vekst i 2020 hadde også HVO, men institusjonen har likevel den laveste andelen ansatte i førstestilling blant de statlige høyskolene.

Også ved de private institusjonene har andelen førstestillinger økt det siste tiåret, men mindre enn ved de statlige. Etter at andelen har steget år for år siden 2012, gikk den ned fra 61 prosent i 2019 til 60 prosent i 2020.

Figur 4.4 Andel i førstestillinger per institusjon 2019. Prosent

Kilde: NSD

4.6 Forholdet mellom faglige og administrative stillinger

Forholdet mellom utførte årsverk i faglige og administrative stillinger er en viktig indikator på hvor stor andel av institusjonenes ressurser som brukes på henholdsvis faglig og administrativ virksomhet. Det er likevel ikke et fullstendig sammenfall mellom stillingstype og oppgavetype, siden også faglig ansatte gjerne utfører oppgaver av administrativ karakter.

På nasjonalt nivå endres forholdstallet mellom faglige og administrative årsverk lite over tid. I 2011 utførte norske universiteter og høyskoler 2,5 faglige årsverk per administrative årsverk, mens tallet de siste fire årene har vært 2,6. [Figur 4.5](#) på neste side viser at det er store forskjeller mellom institusjonene. I 2020, som året før, har NTNU det høyeste forholdstallet av universitetene, med 3,4 faglige per administrative årsverk. Dette er klart høyere enn de øvrige universitetene, som har et tilsvarende forholdstall på mellom 2,3 og 2,8. Lavest blant de statlige finner vi spesialiserte institusjoner som SH, KHiO, NHH og NIH.

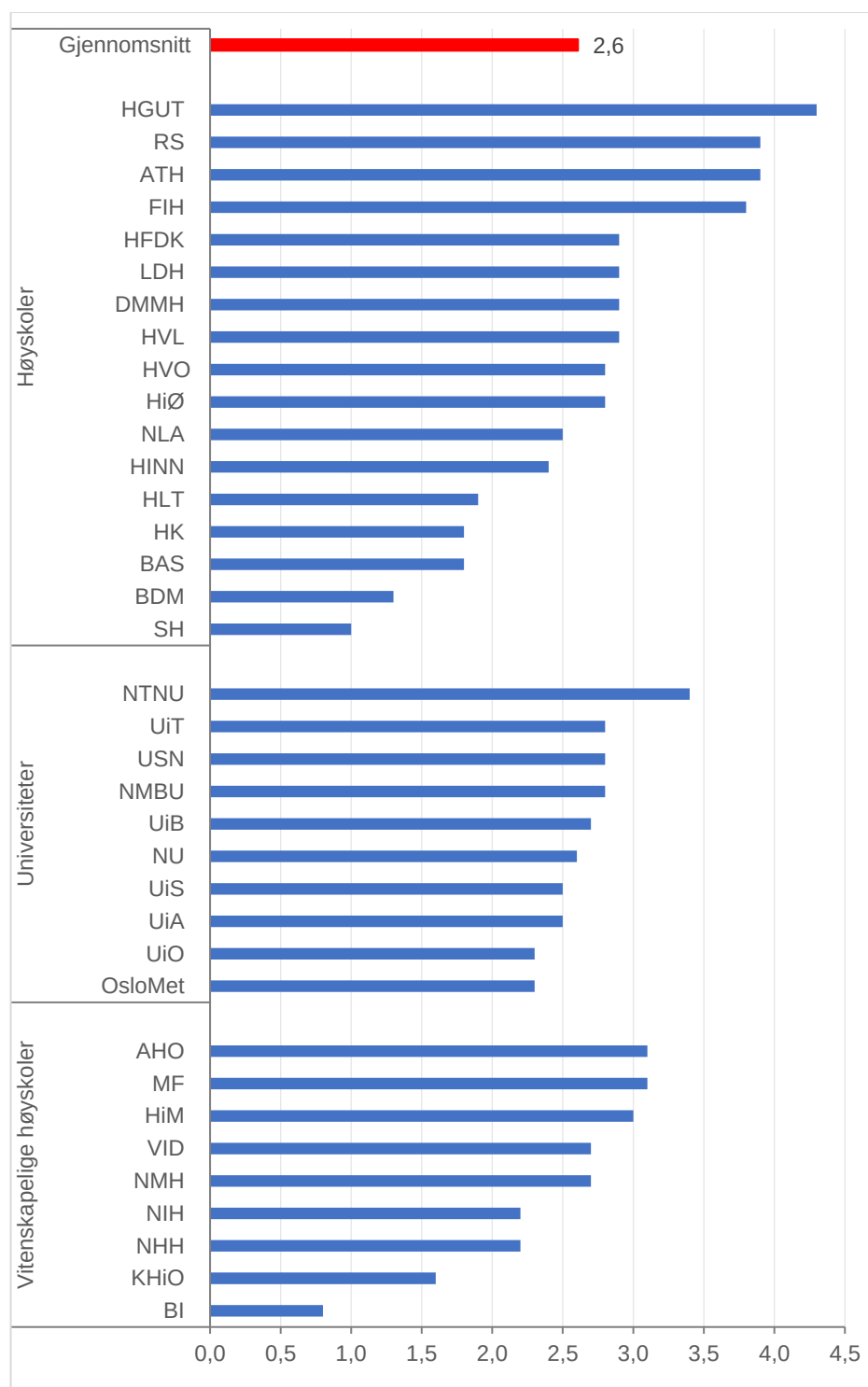
Samlet sett har de statlige institusjonene klart flere faglige stillinger per administrative stilling (2,7) enn de private (1,6), se vedleggstabell [V4.19](#). Det lavere forholdstallet for de private er i stor grad påvirket av at BI skiller seg klart ut som eneste institusjon med flere administrative enn faglige stillinger. Øvrige private institusjoner har en fordeling mellom faglige og administrative årsverk som likner mer på den vi finner blant de statlige.

I 2015 innførte regjeringen en avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform (ABE-reformen), som hadde som forutsetning at alle statlige virksomheter skulle gjennomføre tiltak for å bli mer effektive (Innst. 2 S (2015–2016)). I utgangspunktet gjaldt dette 0,5 prosent av alle driftsutgifter som bevilges over statsbudsjettet. Senere har ABE-reformen blitt videreført i hvert budsjett, og Stortinget har i budsjettbehandlingen vedtatt å øke kuttraten til mellom 0,6 og 0,8 prosent i årene 2015 til 2018. I 2019 og 2020 ble regjeringens forslag på 0,5 prosent beholdt.

For universitets- og høyskolesektoren kan vi tenke at et ABE-kutt ville bety reduksjon i antallet administrative stillinger. Likevel har forholdstallet mellom faglige og administrative stillinger ved de statlige institusjonene ligget jevnt mellom 2,5 og 2,7 i hele perioden fra 2015 til 2020. I 2020 er det rett under 40 000 årsverk i ordinære stillinger (unntatt bistillinger) ved universiteter og høyskoler, dette er opp fra om lag 36 000 i 2016.

Antallet faste undervisnings- og forskerstillinger økte fra 11 797 i 2016 til 13 705 i 2020, mens faste administrative stillinger økte fra 8 110 til 8 961 i samme periode. Dette er en tilnærmet lik relativ økning. Hvis vi ser nærmere på tallene for de administrative stillingene, kan vi se at antallet lederstillinger, særlig de som klassifiseres som mellomledere, er blitt redusert fra 1 488 til 1 386 fra 2016 til 2020, mens tallet på saksbehandler- og utrederstillinger har økt fra 6 581 til 7 541. I tillegg til ABE-reformen har perioden 2015–2020 vært karakterisert av store strukturelle reformer blant UH-institusjonene, noe som også kan ha påvirket stillingsstrukturen.

Figur 4.5 Forholdstall mellom årsverk i faglige og i administrative stillinger per institusjon. 2020

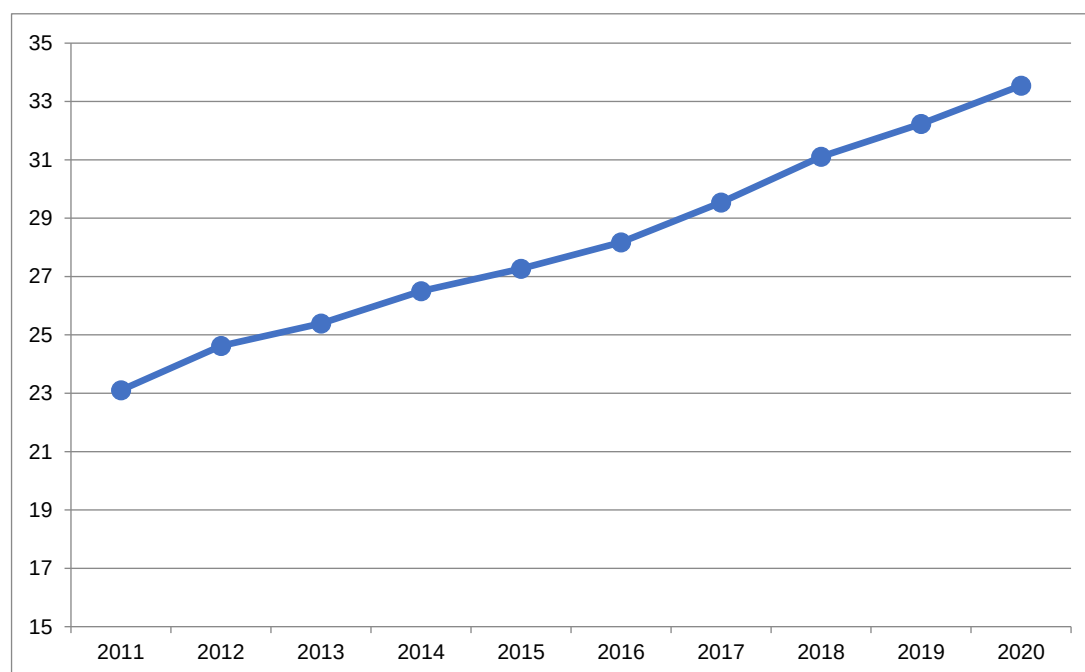

Kilde: NSD

4.7 Andelen kvinner i faglige toppstillinger – nasjonal styringsparameter

Kvinneandelen i faglige toppstillinger er en nasjonal styringsparameter som måler og skal stimulere til bedre kjønnsbalanse og likestilling i sektoren. Faglige toppstillinger omfatter professorer og dosenter. Figur 4.6 viser hvordan andelen kvinner i slike stillinger har økt fra 23 til 34 prosent de siste ti årene, og at økningen har vært sterkere i siste del av perioden. Andelen er likevel betydelig lavere enn i andre faglige stillinger, og fremfor alt lavere enn kvinners deltakelse i høyere utdanning samlet. Det er imidlertid grunn til å understreke det positive i den stabile økningen som har vært i tiårsperioden. Dersom veksten fortsetter i samme takt, vil det ta om lag ti år før kvinneandelen nærmer seg 50 prosent.

Figur 4.6 Kvinner i dosent- og professorstillinger 2011–20. Prosent

Dosent omfatter stillingskodene 1012, 1483 og 1532. Professor omfatter stillingskodene 1013 og 1404 (ekskl. professor II).

Kilde: NSD

Vedleggstabell V4.22 viser andelen kvinner i professor- og dosentstillinger på institusjonsnivå. Den høyeste kvinneandelen finner vi ved institusjoner der tradisjonelt kvinnedominerte profesjonsstudier har en relativt stor plass. OsloMet er fremdeles eneste statlige institusjon der kvinner er i flertall i faglige toppstillinger, med 54 prosent. Ved HiØ er det like mange kvinner som menn i slike stillinger. Klart lavest blant de statlige ligger NHH med 19 prosent. Deretter følger HVO med 25 prosent og de to universitetene med lavest kvinneandel i faglige toppstillinger, henholdsvis NMBU med 26 og NTNU med 27 prosent.

Nytt i 2021 er at Europakommisjonen stiller krav om at alle søkere til Horisont Europa må ha en likestillingsplan for å være kvalifisert for støtte, kravet vil gjelde fra januar 2022. Forhåpentligvis kan dette være med på å sette likestilling høyere på agendaen og bidra til en kulturendring både i Europa og Norge.

Komité for kjønnsbalanse og mangfold i forskning (Kif) har gjort en kartlegging av arbeidet for kjønnsbalanse og mangfold ved universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter. Funnene i kartleggingen er sammenstilt i rapporten «Fra visjon til praksis» (Tica, 2021). Rapporten dekker organisering av arbeidet ved institusjonene, hvordan institusjonene selv vurderer eget arbeid og hvordan koronapandemien har påvirket likestillings- og mangfoldsarbeidet.

Ressursbruk varierer med institusjonstype og -størrelse. Halvparten av institusjonene bruker mindre enn 200 000 kroner i året og svarer at feltet ikke er en del av noens stillingsbeskrivelse. Universitetene bruker langt mer ressurser, de fleste setter av over to millioner kroner, har ofte koordineringsgrupper, samt både lokale og sentrale handlingsplaner.

Rapporten utforsker tre verktøy som de fleste av institusjonene bruker i arbeidet med likestilling og mangfold: (1) handlingsplaner, (2) utvalg og koordineringsgrupper og (3) lederkompetanse

- Over halvparten av institusjonene har en implementert handlingsplan på sentralt nivå, og de fleste er basert på en forutgående kartlegging. Universitetenes handlingsplaner inkluderer flest diskrimineringsgrunnlag. Det er også i hovedsak universiteter som har handlingsplaner på fakultets- eller instituttnivå.
- Rundt halvparten har utvalg eller koordineringsgrupper; dette gjelder 90 prosent av universitetene og 22 prosent av forskningsinstituttene. To tredjedeler av institusjonene som har en handlingsplan, har også et slikt utvalg eller gruppe.
- En tredjedel av institusjonene inkluderer likestilling og mangfold i k rnepensumet for lederutviklingstiltak eller -kurs. Over halvparten av institusjonene har hatt likestilling og mangfold som tema på styremøter det siste året.

Over halvparten av institusjonene vurderer sitt arbeid for kjønnslikestilling og mot seksuell trakassering som «bra» på en trepunktsskala fra «svakt» til «bra». Under halvparten svarer imidlertid «bra» om arbeidet mot annen trakassering og for etnisk mangfold. Rapporten trekker her frem som mulig forklaring at sektoren har jobbet over lengre tid med utfordringer knyttet til kjønnslikestilling.

Koronapandemien har ifølge respondentene hatt liten innvirkning på likestillings- og mangfoldsarbeidet. Kun ti prosent svarer at de har opplevd forsinkelser i arbeidet. Om lag 30 prosent svarer at de har innført nye tiltak for bedret likestilling og mangfold, og at de har hatt det som tema i forbindelse med pandemien. Flere av institusjonene har tematisert utfordringer for andre utsatte grupper og risikoen for økte kjønnsforskjeller som følge av pandemien.

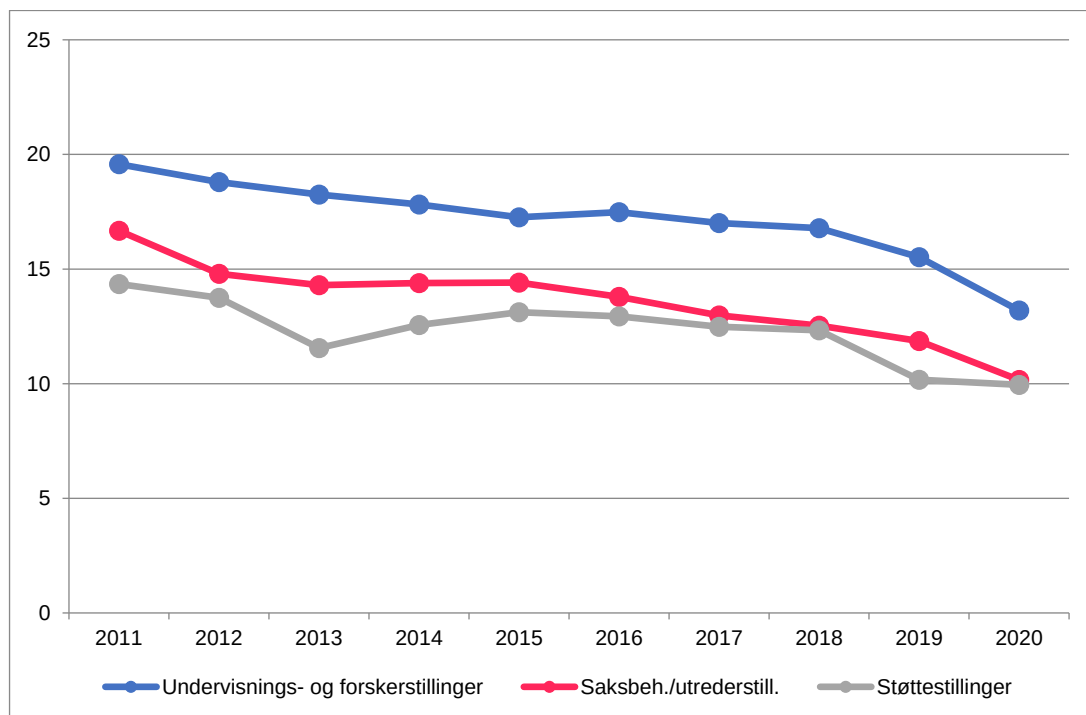
Rapporten konkluderer med at det er behov for å styrke likestillings- og mangfoldsarbeidet ved institusjoner for forskning og høyere utdanning. Dette inkluderer også lederes kompetanse på området. Det er behov for mer oppfølging av mindre institusjoner og forskningsinstitutter. Videre trengs det mer kunnskap om arbeidet for etnisk mangfold og ulike typer tiltak ved institusjonene.

Utarbeidet av Komité for kjønnsbalanse og mangfold i forskning (Kif)

4.8 Andelen midlertidig ansatte i undervisnings- og forskningsstillinger – nasjonal styringsparameter

Universiteter og høyskoler har et betydelig innslag av midlertidige stillinger. Imidlertid har utviklingen de siste to årene har vært positiv. Figur 4.7 viser at midlertidigheten har sunket for både undervisnings- og forskerstillinger, saksbehandler- og utrederstillinger, samt støttestillinger. Innen undervisnings- og forskerstillinger har nedgangen vært særlig sterk de siste to årene. Den totale nedgangen disse to årene var større enn nedgangen for de syv foregående årene samlet, og i 2020 var 13 prosent av årsverkene her midlertidige, mot 17 prosent to år tidligere. Også for de to andre stillingskategoriene fortsatte nedgangen fra tidligere år. For alle stillingskategoriene samlet har midlertidigheten de to siste årene sunket fra 15 til 12 prosent, se vedleggstabell V4.30 for tidsserie per institusjon.

Figur 4.7 Midlertidige årsverk i ulike stillingsgrupper 2011–20. Prosent

Fra og med 2015 telles ikke åremålsstillinger som midlertidige. Inkluderer stillingskoder i kategoriene UN1, AD3, ST1, ST2 og ST3 (gammel inndeling).

Kilde: NSD

Vedleggstabellene V4.27, V4.28 og V4.29 viser utviklingen per institusjon og stillingsgruppe de siste ti årene. Vedleggstabell V4.30 viser samlet andel for alle stillingskategorier. Hovedbildet er en nedgang i midlertidighet på tvers av institusjoner, mens enkelte institusjoner, også store, har kraftige utslag fra år til år. Ved UiT gikk for eksempel andelen midlertidige årsverk i undervisnings- og forskerstillinger ned fra 23 prosent i 2019 til 15 prosent i 2020.

I 2020 tok KD initiativ til en gjennomgang av hvordan statistikken om midlertidig ansettelse i UH-sektoren fremstilles. En arbeidsgruppe med representanter fra KD, Forskerforbundet, UHR og NSD utarbeidet i den forbindelse en rapport som anbefaler at statistikken videreføres med noen mindre justeringer. I rapporten anbefales det at endringene innføres fra og med 2021.

Tekstboks 4.3 Kartlegging av postdoktorstillingen

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) belyser i undersøkelsen *Kartlegging av postdoktorstillingen: Mål, praksis og erfaringer* ulike aspekter ved postdoktorstillingen (Gunnæs et al., 2020). Prosjektet er utført på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet og skal bidra til kunnskapsgrunnlaget for utarbeidelsen av Strategi for forskerrekruttering og karriereveier i forskning og høyere utdanning. Kartleggingen er gjort ved hjelp av tilgjengelige registerdata om postdoktorene i Norge, en spørreundersøkelse til personer som er/har vært postdoktorer og intervjuer med nøkkelpersoner ved institusjoner som benytter postdoktorstillingen.

Antall postdoktorer har økt kraftig de siste 20 årene, fra 313 i 1999 til 2 162 i 2019. Den internasjonale rekrutteringen til denne stillingskategorien har også økt. Andelen av postdoktorene som har doktorgraden sin fra et annet land enn Norge økte fra en fjerdedel i 2001 til halvparten i 2019.

Hovedformålet med postdoktorstillingen er å kvalifisere for vitenskapelige toppstillinger. Undersøkelsen bekrefter at postdoktorstillingen generelt gir gode muligheter til å utvikle forskningskompetanse. Om lag halvparten av postdoktorene har en vitenskapelig stilling ved forsknings- og høyere utdanningsinstitusjoner eller i helseforetak i Norge fem år etter endt postdoktorperiode. Likevel blir det i de fleste tilfeller ikke formidlet tydelig til kandidatene at stillingens hovedmål skal være kvalifisering til professornivå. Postdoktorene gis ofte også begrensede muligheter til å opparbeide de undervisningskvalifikasjoner som kreves for professorkompetanse. Noen miljøer mangler faste strukturer for faglig oppfølging av postdoktorer.

Fra postdoktorenes synspunkt ser forskningsinteresse ut til å være hovedmotivasjonen for å søke stilling. Rundt 60 prosent ser stillingen som ledd i å bygge en akademisk karriere, men mange opplever at det i liten grad er eller var et uttalt mål å tilrettelegge for kvalifisering til professornivå. Likevel er to av tre tidligere postdoktorer i noen eller høy grad enig i at stillingen gir eller har gitt dem muligheten til å bygge den forsknings- og publiseringskompetansen som skal til for å kvalifisere til en stilling på professornivå.

Institusjonene foretrekker gjerne postdoktorstillinger fremfor midlertidige forskerstillinger. Dette begrunnes med at det er en åremålsstilling der det ikke opparbeides rettigheter til fast stilling, og at postdoktorstillingen gir større muligheter til å ivareta både undervisnings- og forskningsoppgaver. Postdoktorstillingene benyttes til ulike formål, og hovedmålet er ikke alltid å kvalifisere unge forskere til vitenskapelige toppstillinger. Stillingen brukes i rekrutteringsøyemed, til å bygge kompetanse i forskningsprosjekter, og til å håndtere den fleksibiliteten i forskerstaben som institusjonene ønsker for å ivareta eksterntfinansierte forskningsprosjekter.

Undersøkelsen viser at én av fem postdoktorer har første- eller toppstilling i Norge fire år etter sin postdoktorperiode. Høyest andel av postdoktorer med første- eller toppstilling i Norge fire til fem år etter postdoktorperioden finner vi innenfor humaniora og samfunnsvitenskap, lavest andel innen matematikk, naturvitenskap og teknologi (MNT-fag).

Kartleggingen dokumenter en spenning i postdoktorstillingen som også har blitt avdekket i internasjonale undersøkelser og som er fremmet i offentlige diskusjoner i Norge.

5 Veien til livslang læring

Temakapittelet i Tilstandsrapporten varierer fra år til år, og beslutningen om hva som skal løftes frem blir tatt av KD. Årets arbeidstittel har vært *livslang læring og digitalisering*, et ordpar som har vært utgangspunkt for arbeidet med dette kapittelet.

For å supplere eksisterende kunnskap på området har vi gjort et dypdykk i noe av NSDs statistikk om høyere utdanning og forskning (DBH). Livslang læring er et omfattende begrep, og vi har valgt å gjøre analyser blant annet ved å se på likheter og forskjeller mellom studenter i ulike alderskategorier. Det henvises ofte i dette kapittelet til studentgruppen over og under 35 år, ut fra en observasjon om at studentenes studievalg endrer seg rundt denne alderen. I tillegg er det en antakelse om at studenter over 35 år i større grad har en tilknytning til arbeidslivet, enten før de begynte på studiene eller også mens de studerer. I tillegg ser vi på variabler som kjønn, fagfelt, studienivå og studieprogrammets organisering.

Gjennom Utdanningsløftet tilførte regjeringen universiteter og høyskoler økte ressurser blant annet til nye studieplasser og utdanningstilbud rettet mot ledige og permitterte. I dette kapittelet presenterer vi foreløpige resultater fra noen av tilskuddsordningene som ble finansiert og etablert gjennom Utdanningsløftet og som forvaltes av Kompetanse Norge og Diku. Resultatene viser utdanningsinstitusjonenes evne til omstilling for å bidra til nye muligheter for mennesker som ble permittert eller mistet jobben som følge av pandemien.

Avslutningsvis reflekterer vi over veien videre i arbeidet med livslang læring, der både digitalisering og økt fleksibilitet er avgjørende utviklingstrekk for å åpne opp og gjøre høyere utdanning mer tilgjengelig for en stadig mer mangfoldig studentpopulasjon.

5.1 Politiske føringer og kunnskapsgrunnlag

Målet med kompetansepolitikken er at ingen skal gå ut på dato som følge av manglende kompetanse, og at arbeidslivet skal ha tilgang til nødvendig kompetanse for å sikre konkurransedyktighet. Det stiller store krav til UH-institusjonene om å tilby utdanning og kompetanseheving som er tilpasset enkeltmenneskers ulike behov gjennom livet, relevante for arbeidslivet og av høy kvalitet. Både Kompetansereformen – *Lære hele livet* (Meld. St. 14 (2019-2020)) og Arbeidsrelevansmeldingen – *Utdanning for omstilling – Økt arbeidslivsrelevans i høyere utdanning* (Meld. St. 16 2020–2021) fremhever hvor viktig økt åpenhet og tilgjengelighet av høyere utdanning er for en stadig mer mangfoldig populasjon.

Arbeidslivet er i endring på flere måter. Raske omstillinger, mangel på kapasitet og grupper av arbeidstakere som risikerer å bli overflødige er blant utfordringene. I arbeidet med å møte utfordringene, la regjeringen i mars 2021 frem Arbeidsrelevansmeldingen. Hovedformålet er å styrke kvaliteten og arbeidslivsrelevansen i høyere utdanning gjennom mer og bedre samarbeid mellom akademia og arbeidslivet om hva studentene lærer og hvordan de lærer. Studentene skal gjøres i stand til å delta i – og selv bidra til å utvikle – fremtidens arbeidsliv.

Etter- og videreutdanning er en av flere lovpålagte oppgaver for universiteter og høyskoler. Frem til i dag har de ordinære studietilbudene og etter- og videreutdanningene i stor grad

operert som separate aktiviteter ved institusjonene. Det tilbys svært mange og ulike studietilbud, både når det gjelder fagområder, hvordan de er organisert og hvorvidt de tilbys som etter- eller videreutdanning (Meld. St. 14 (2019-2020)). Kompetansereformens ambisjon er imidlertid å gi tilbudene overlappende nedslagsfelt: Flere utdanningstilbud skal være åpne, fleksible, desentraliserte og ha økt arbeidslivsrelevans.

Dagens mangfold av videreutdanninger, fleksible og desentraliserte utdanningstilbud, og videreutdanning gjennom ordinært studietilbud kan fremstå noe uoversiktlig. Mer kunnskap om behov, bruk og utvikling av utdanningstilbud for livslang læring er nødvendig. Ekspertutvalg for etter- og videreutdanning (EVU-utvalget) foreslo å legge vekk etter- og videreutdanning som begrep (NOU 2019:12, 2019). Men fordi disse betegnelse fortsatt er i bruk i sektoren og at videreutdanning er det som telles i datagrunnlaget Tilstandsrapporten bygger på, bruker vi dem her. Samtidig er det et viktig utgangspunkt at livslang læring omfatter mer enn disse begrepene dekker.

Regjeringen utarbeider videre en strategi for desentralisert og fleksibel utdanning, som legges frem før sommeren 2021. I tillegg er det utviklet nye virkemidler for livslang læring og fleksible utdanningstilbud både hos Diku og Kompetanse Norge. Målet er at dette skal bidra til omlegging i høyere utdanning som følger opp målsettingene i Kompetansereformen og Arbeidsrelevansmeldingen.

Digitalisering kan både ses som årsak og løsning på nye kompetansebehov. Det er særlig viktig med digitalisering som virkemiddel for å realisere UH-sektorens rolle som tilbyder av livslang læring. Regjeringen vil legge frem Digitaliseringsstrategi for universitets- og høyskolesektoren 2021–2025 i løpet av 2021. Målet er blant annet å øke takten i å utvikle og ta i bruk nye og varierte undervisnings- og læringsformer, både i ordinære campusbaserte studietilbud og ved å kombinere analoge og digitale medier, i tillegg til i nye modeller for fullstendig nettbaserte studier.

Behov for livslang læring

Det overordnede kompetansebehovet i Norge beskrives av Kompetansebehovsutvalget (KBU). KBU ble etablert i 2017, i første omgang for en treårsperiode. Utvalget er besluttet videreført for ytterligere seks år med et nytt mandat. KBU har beskrevet sentrale drivere for fremtidens kompetansebehov i *Fremtidige kompetansebehov III* (NOU 2020: 2) og inkluderer (1) teknologisk utvikling, (2) grønt skifte og (3) sentralisering og aldring. Tilsvarende drivere ligger også til grunn for European Skills Agenda og EUs politiske mål for konkurranseevne og sosial utvikling. På globalt nivå knyttes kompetansebehov ofte til den 4. og 5. industrielle revolusjon, FNs bærekraftsmål og en økt risiko for naturlige og menneskeskapte katastrofer.

De regionale behovene for kompetanse og arbeidskraft er kartlagt blant annet i utredningen *Det handler om Norge* (NOU 2020:15) og i Distriktsmeldingen *Levende lokalsamfunn for fremtiden* (Meld. St. 5 (2019–2020)). En satsning på fleksible og desentraliserte utdanninger skal bla. sikre kompetanse og arbeidskraft til områder uten studiesteder.

På den annen side viser fremskrivninger at behov for kompetanse og arbeidskraft også gjelder større næringslivsaktører og klynger, forhold som kan ha en sentraliserende effekt på arbeidskraft og kompetanse. Større næringslivsaktører fremstår ofte som drivere bak utviklingen av ny kompetanse og teknologi (NOU 2020: 2).

Arbeidslivets kompetansebehov beskrives og følges også av andre aktører. Dette inkluderer NHO sitt årlige kompetansebarometer, som kartlegger næringslivets utvikling (NHO, 2018). NAV utarbeider omverdensanalyser, arbeidsmarkedsprognoser og bedriftsanalyser. NAVs omverdensanalyse 2021 peker på at flere bransjer vil slite med å skaffe relevant og oppdatert kompetanse (NAV, 2021b). Særlig er behovet knyttet til skytjenester, kunstig intelligens, maskinlæring, digitale plattformer, hybridvirkelighet, mobilt høyhastighetsnett og tingenes internett.

Hindringer for deltakelse i livslang læring

Kompetansereformen har som mål å åpne høyere utdanning. Det skal legges til rette for utdanning uavhengig av livssituasjon og bosted. Likevel er det hindringer. Et problem er at tilbudet av arbeidslivsrettede studier for livslang læring fortsatt er mangelfullt og lite tilpasset arbeidslivets behov (NOU 2019:12). Videre er studietypene som tradisjonelt tilbys i etter- og videreutdanning gjerne for omfattende og tidkrevende. Innholdet og fleksibiliteten i studietilbudet er heller ikke tilpasset arbeidslivets skiftende behov.

For den enkelte er mangel på tid pekt på som en hindring for deltakelse i kompetanseutvikling. Kostnadene spiller også en viktig rolle. Over 80 prosent av arbeidstakere i læringsaktiviteter har mottatt støtte fra arbeidsgiver. For over 30 prosent av bedriftene har kostnader hindret dem å tilby ansatte opplæringstilbud (NOU 2020: 2).

Finansieringssystemet for UH-sektoren er i dag innrettet slik at satsing på etter-videreutdanning er mindre økonomisk gunstig enn tilbud som inngår i ordinære studietilbud/gradsprogrammer (Høst et al., 2019). Det er også punkter i regelverket som hindrer statlige institusjoner å tilby korte emner mot betaling og på denne måten kunne respondere på deler av arbeidslivets kompetansebehov i for eksempel omstillingsprosesser. I dag er det bare fag og emner utenom ordinære studie-/gradsprogram som kan tilbys mot betaling.

En revisjon av egenbetalingsforskriften er foreslått av Kunnskapsdepartementet og sendt på høring våren 2021. Formålet med endringene er at regelverket skal gi institusjonene større fleksibilitet og handlingsrom til å tilpasse utdanningstilbudene bedre til arbeidslivets og samfunnets behov. Regjeringen foreslår blant annet at universiteter og høyskoler skal få gjenbruke innhold fra gratis studietilbud i etter- og videreutdanning de tar betalt for. Styringsmeldingen (Meld. St. 19 (2020-2021)) varsler en helhetlig gjennomgang av finansieringen av universiteter og høyskoler, og problemstillinger knyttet til livslang læring vil ventelig stå sentralt også i dette arbeidet.

Koronakrisen

Koronapandemien har ført til høy arbeidsledighet og mange permitteringer på grunn av nedstenging av arbeids- og næringsvirksomhet i hele landet. I april 2020 økte tallet på arbeidssøkende registrert hos NAV raskt til over 400 000 personer – den største økningen noensinne i løpet av én måned. Risikoen og antall permitteringer var størst for arbeidstakere med lav inntekt og lite utdanning.

For å motvirke konsekvensene av krisen la regjeringen våren 2020 frem ulike tiltak for å gi arbeidsledige og permitterte anledning til å styrke sin kompetanse gjennom utdanning og opplæring. I første omgang bevilget Stortinget 190 millioner kroner i kompetansepakken Utdanningsløftet, som omfattet tiltak innen bransjeprogrammer, nettbasert utdanning, oppskalering av utdanningstilbud i høyere utdanning og opplæring av ufaglærte.

Utdanningsløftet ble utvidet og styrket i revidert nasjonalbudsjett i juni 2020, og totalt er 1,6 milliarder kroner bevilget til ulike tiltak innen videregående opplæring, høyere yrkesfaglig utdanning og høyere utdanning (Regjeringen, 2020). Det ble også utarbeidet et unntak i dagpengeregelverket som åpnet opp for at ledige og permitterte kunne motta dagpenger kombinert med alle former for opplæringstilbud.

5.2 Livslang læring ved høyere utdanningsinstitusjoner – en analyse av DBH-data

5.2.1 Datagrunnlag og metodisk tilnærming

Kunnskapen om hvordan ulike grupper av studenter bruker høyere utdanningstilbud i dag er mangelfull. Dette gjelder blant annet dybdekunnskap om hvilke studietyper som tilbys og velges, studentenes tilknytning til arbeidslivet i tiden før de begynte å studere, tidligere utdanningsnivå, og hvordan livslang læring organiseres for ulike fagfelt og i samarbeid med sektorer i arbeidslivet.

I dette kapittelet gjør vi et dypdykk i datamaterialet som finnes i DBH, basert på institusjonenes egen rapportering. Analyserer, figurer og tabeller er utarbeidet av Diku basert på datasett mottatt fra NSD. Datasettene fra DBH inkluderer alderskategorier for grupper av studenter som beskrevet under.

Data om videreutdanningstilbud og fleksible/desentraliserte tilbud må tolkes med forsiktighet. Diku mener at det er utfordringer med kvaliteten på dataene fra sektoren på dette området. Dette skyldes blant annet at det er uklare definisjoner og ikke gjensidig utelukkende kategorier som ligger til grunn for registrering av data i FS. Vi ser for eksempel at enkelte institusjoner registrerer mange utdanningstilbud som videreutdanning, mens andre ikke har noe slikt tilbud registrert i det hele tatt. Vi stiller da spørsmål om dette bare er knyttet til forskjeller i aktivitet eller om det også kan være ulik registreringspraksis. I lys av den økte satsingen på livslang læring ser vi behov for å videreutvikle rapportering og datainnhenting, og knytte dette tettere til hvordan utdanning er organisert og finansiert. I dette arbeidet er det viktig med god forankring ved institusjonene.

En del data er tilgjengelig, men ligger utenfor rammene for arbeidet med Tilstandsrapporten. Eksempler på dette er individdata om utdanningsnivå fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og individdata fra Samordna opptak og DBH om opptaksgrunnlag for høyere utdanning og studentdata/studieproduksjon. Her ligger det muligheter for mer dyptgående analyser i et eller flere større utrednings- eller forskningsprosjekt.

Denne rapporten tar i hovedsak for seg utdanningstilbud som gir studiepoeng. Det betyr ikke at utdanningstilbud uten studiepoeng er mindre relevante, men at data om disse ikke har vært tilgjengelige på tvers av UH-sektoren. I rapporten Forstudie om avkastning av kompetanseinvesteringer i arbeidslivet viser NIFU til mulige datakilder som kan belyse kompetansebygging i samarbeid med arbeidslivet (Mark et al., 2018). I denne gjennomgangen vurderer vi ikke i hvilken grad tilbudene involverer samarbeid med arbeidslivet.

5.2.2 Om definisjoner og begrepsbruk fra DBH

I analysene av data fra NSD og DBH bruker vi opplysninger om registrerte studenter, produserte studiepoeng og uteksaminerte kandidater. Data registreres i Felles studentsystem (FS) av den enkelte institusjon og rapporteres til NSD. Dersom ikke annet er spesifisert har vi for alle analyser av studenter og studiepoeng tatt utgangspunkt i den andelen som er finansiert av KD. For nærmere omtale av data og definisjoner se NSDs nettsider.¹⁴

Sentrale variabler og begrep som brukes i analysene er:

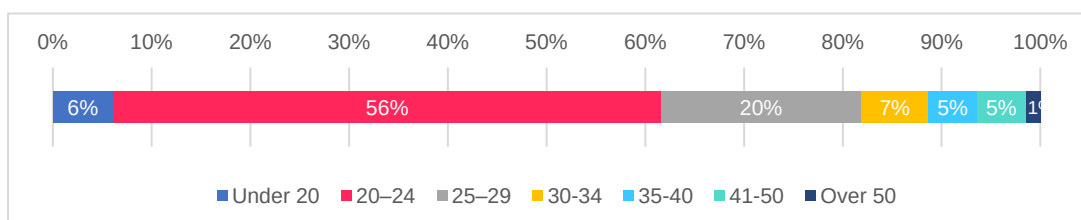
¹⁴ <https://dbh.nsd.uib.no/dokumentasjon/tabeller.action>

- *Registrerte studenter*: Antall studenter som har registrert seg og betalt semesteravgift ved tidspunkt for datauttak. Tall for høstsemesteret. Inkluderer ikke ph.d.-studenter.
- *Uteksaminerte*: Studenter som har fullført studieprogram som fører frem til en kvalifikasjon i form av et vitnemål eller en grad.
- *Studiepoeng/studiepoengproduksjon*: Her telles alle avlagte studiepoeng ved institusjonene som rapporterer til DBH. I analysene brukes egenfinansierte studenter (finansiert av KD).
- *Heltidsekvivalenter*: Definert som antall produserte studiepoeng delt på 60 (årsenheten for studiepoeng på fulltid). Dette kalles ofte også 60-studiepoengenheter eller studentårsverk.
- *Alder* er kategorisert på følgende måte: under 20 år, 20–24 år, 25–29 år, 30–34 år, 35–40 år, 41–50 år og over 50 år.
- *Alder, over og under 35 år*: Bruken av studietilbud endres rundt 35-årsalderen, som vist i analyser av DBH-data (Kap. 5.2.3)
- *Desentraliserte og nettbaserte utdanningstilbud*: Samlebetegnelsen for disse organiseringsformene er fleksible utdanningstilbud. Betegnelsene er knyttet til studieprogram og variabelen/feltet «*organisering*». Det er tre gyldige verdier for studieprogrammernes organisering: 1) undervisning ved institusjonen 2) desentralisert undervisning og 3) nettbasert undervisning (med eller uten samlinger). Det gis nærmere omtale av disse begrepene på NSDs nettsider.¹⁵
- *Videreutdanning/ikke videreutdanning*: Betegnelse knyttet til studieprogram og variabelen/feltet «*videreutdanning*». Videreutdanning er de studieprogrammene som institusjonen regner som spesielt tilrettelagte tilbud for videreutdanning, det vil si at tilbudet med hensyn til målgruppe og innhold har som intensjon å være videreutdanning tilpasset behov i samfunns- og arbeidsliv. Videreutdanning er ordinære studieprogrammer som gir ny formell kompetanse i universitets- og høyskolesektoren som blir registrert som videreutdanning, på lavere eller høyere nivå.

5.2.3 Studiepoengproduksjon fordelt på alder og kjønn

UH-institusjonene tilbyr utdanning gjennom det ordinære studietilbudet til studenter i alle aldre. Analysen viser forskjeller i aldersfordeling av studenter ved universiteter og høyskoler, hvor høyskoler oftere har flere eldre studenter enn universitetene. Resultatene viser en endring i studieadferd rundt alderen 35 år: I løpet av den siste tiårsperioden har studenter under 35 år en økt studiepoengproduksjon, mens studenter over 35 år har en reduksjon i sin studiepoengproduksjon. I tillegg viser analysene at kvinner totalt sett har høyest produksjon, som forsterkes med alder.

Figur 5.1 Heltidsekvivalenter fordelt på alderskategori, 2011–2020

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Heltidsekvivalenter er samlet for hele tiårsperioden og fordelt på alderskategori.

Kilde: NSD

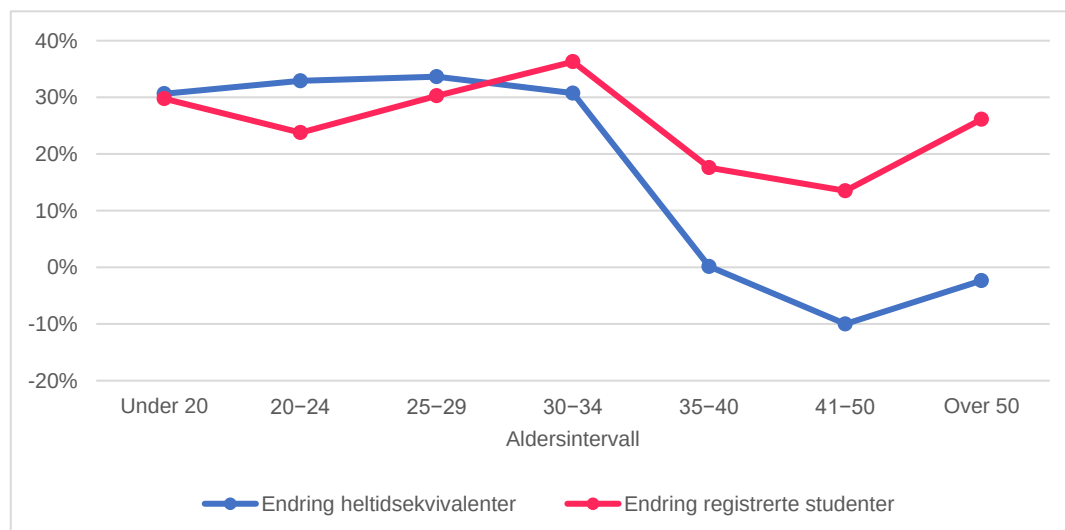
¹⁵ <https://dbh.nsd.uib.no/dokumentasjon/tabell.action?tabellId=347#Organisering>

Produksjonen av studiepoeng for ulike alderskategorier har i store trekk holdt seg stabile over tid, med noen årlige variasjoner (se figur 5.1). Grovt inndelt leveres 89 prosent av den totale studiepoengproduksjonen av alderskategoriene under 35 år, hvor alderskategorien 20–24 år har klart størst produksjon. Gruppen under 35 år utgjør 83 prosent av alle studenter.

Både for aldersgruppen over og under 35 år har det vært en økning i antall studenter på henholdsvis 27 prosent og 17 prosent mellom 2011 og 2020. Mens alderskategoriene under 35 år har bidratt til en økt studiepoengproduksjon i løpet av de siste ti årene på 33 prosent, har aldersgruppen over 35 år hatt en gjennomsnittlig nedgang på fem prosent i sin produksjon i samme periode (se figur 5.2).

Fordelingen av studenter og studiepoeng i de ulike alderskategoriene varierer betydelig mellom institusjonene (se figur 5.3). For universiteter varierer andelen studenter over 35 år mellom 5 og 21 prosent, for vitenskapelige høyskoler mellom 1 og 29 prosent og for høyskoler mellom 4 og 58 prosent.

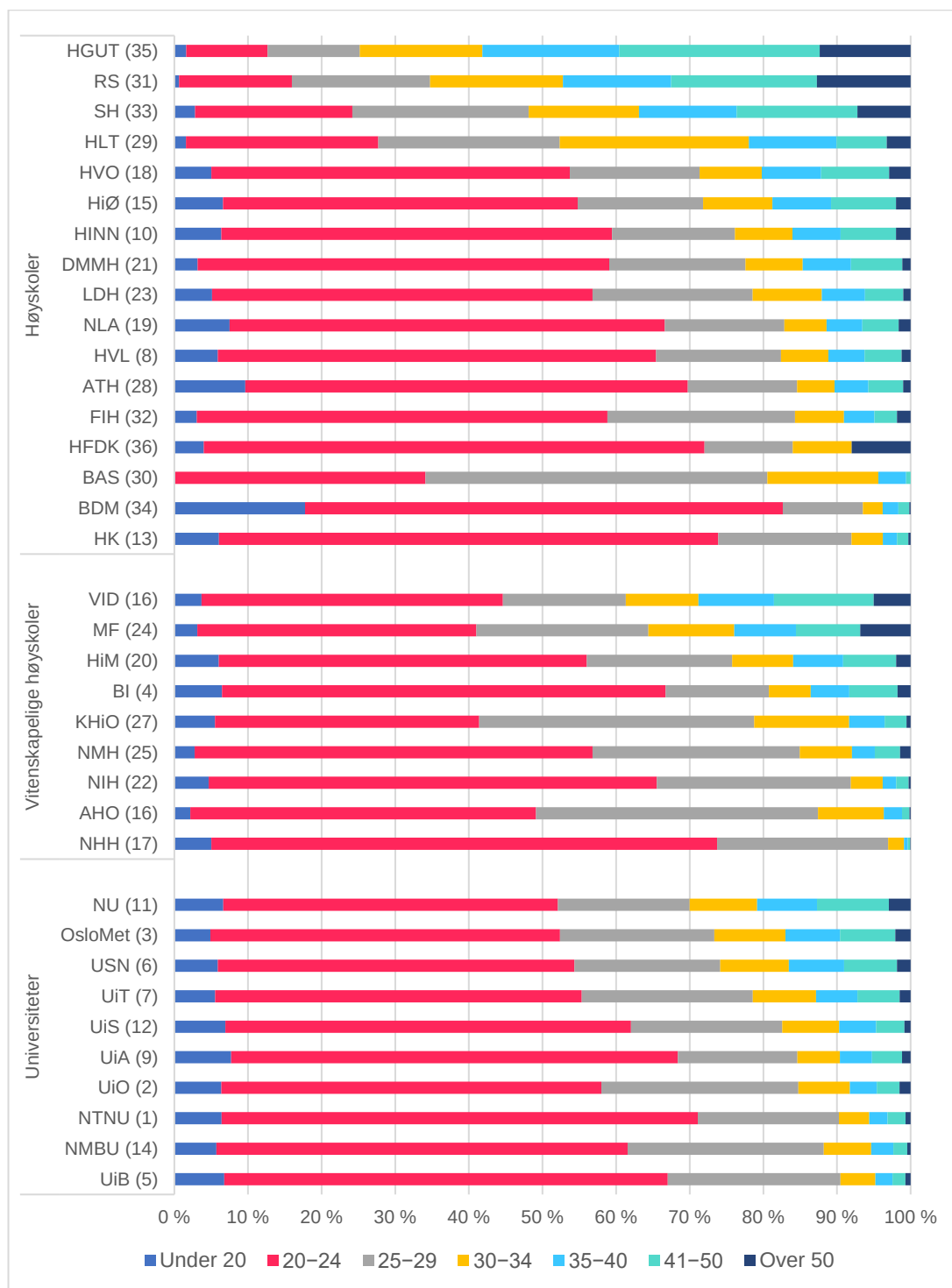
Figur 5.2: Endring i heltidsekvivalenter og antall registrerte studenter fordelt på alder. 2011–2020

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Årlige heltidsekvivalenter fordelt på alderskategori fra 2011 og 2020 er sammenlignet.

Kilde: NSD

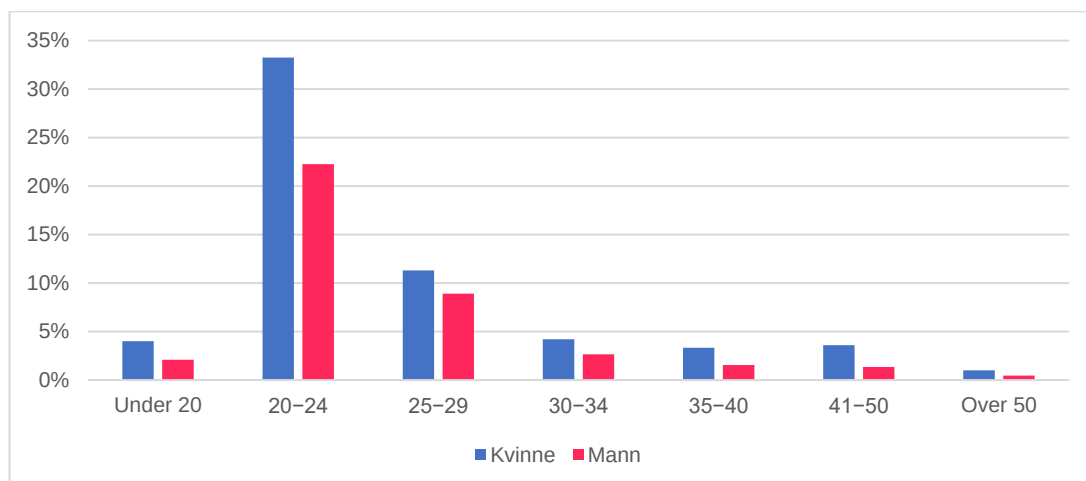
Figur 5.3 Andel studiepoengproduksjon fordelt på alderskategori per institusjon, 2011–20

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Totalt antall heltidsekvivalenter fordelt på alderskategori ble samlet for siste 10-årsperiode. Institusjonene er rangert etter synkende andel heltidsekvivalenter for studenter over 35 år. En institusjons størrelse mht. produserte studiepoeng totalt er rangert og angitt i parentes.

Kilde: NSD

Figur 5.4 Andel heltidsekvivalenter etter alderskategori og kjønn, 2011–2020

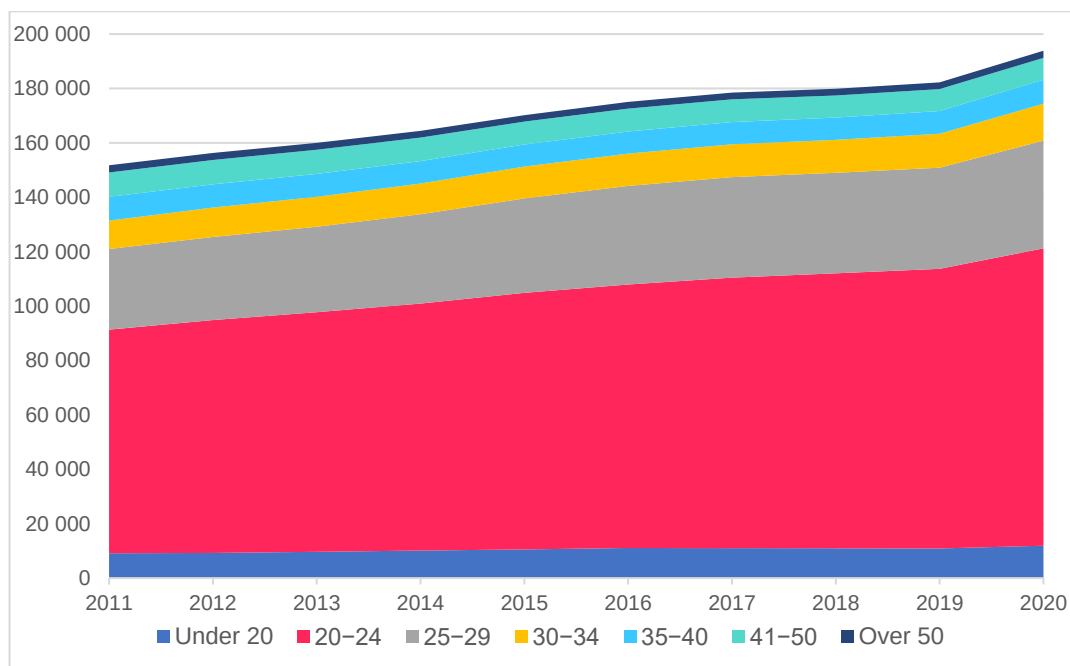
Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Totalt antall heltidsekvivalenter for siste tiårsperiode, fordelt på kvinner og menn, samt ulike alderskategorier.

Kilde: NSD

Som vi ser i figur 5.4 er det også betydelige forskjeller i produksjon mellom kjønn, som også forsterkes med alderen. Generelt er det flere kvinnelige studenter og de produserer flere studiepoeng og uteksamineres i større grad enn menn, se vedleggstabell V5.1 for prosentvise tall. For aldergruppene under og over 35 år leverer kvinner henholdsvis 60 og 70 prosent av studiepoengene. Den laveste forskjellen mellom kjønn finner vi for alderskategorien 25–29 år hvor kvinner leverer 56 prosent av total studiepoengproduksjon.

Studiepoengproduksjonen ved norske UH-institusjoner har økt med 28 prosent i løpet av de 10 siste årene, jf. figur 5.5. Det siste året alene var økningen på 6.4 prosent, noe som er en markant endring sammenlignet med siste tiårsperiode. Dette må sees som en konsekvens av koronakrisen. Se også vedleggsfigur V5.1 og vedleggstabell V5.2 for årlige prosentvise endringer i total studiepoengproduksjon fordelt på alderskategorier.

Figur 5.5: Heltidsekvivalenter per alderskategori, 2011 til 2020

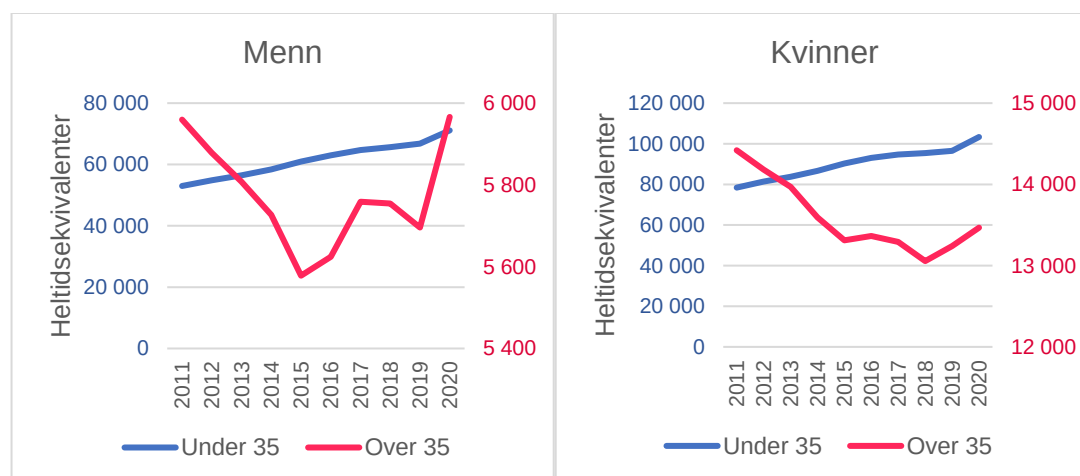
Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Totalt antall heltidsekvivalenter fordelt på ulike alderskategorier samlet for hvert år og fremstilt i figuren.

Kilde: NSD

Med hensyn til alder og kjønn har økningen i studiepoengproduksjon den siste tiårsperioden vært moderat høyere for menn enn for kvinner i gruppen under 35 år (henholdsvis 34 og 32 prosent). Et noe annet bilde tegner seg for studenter over 35 år, med en nedgang for kvinner på 7 prosent og tilnærmet lik produksjon for menn i 2020 sammenlignet med 2011. Det tilsynelatende uendrede bildet for menn skjuler derimot en reell nedgang i årene 2011 til 2019, men som kompenseres av en kraftig økning i 2020 (menn over 35 år, 4.7 prosent økning i 2020; se figur 5.6).

Til tross for en noe høyere produksjonsvekst for menn både over tiårsperioden og for enkeltåret 2020, sammenlignet med kvinner, står kvinner for det største totalbidraget med ca. to tredeler av alle leverte studiepoeng.

Figur 5.6: Produksjon av heltidsekvivalenter for studenter over og under 35 år, etter kjønn 2011 til 2020.

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Totalt antall heltidsekvivalenter for kvinner og menn, fordelt på aldersgruppene over og under 35 år, er samlet og fremstilt i figurene. Aldersgruppen bruker sin egen verdi-akse i figurene og er angitt med fargekoder.

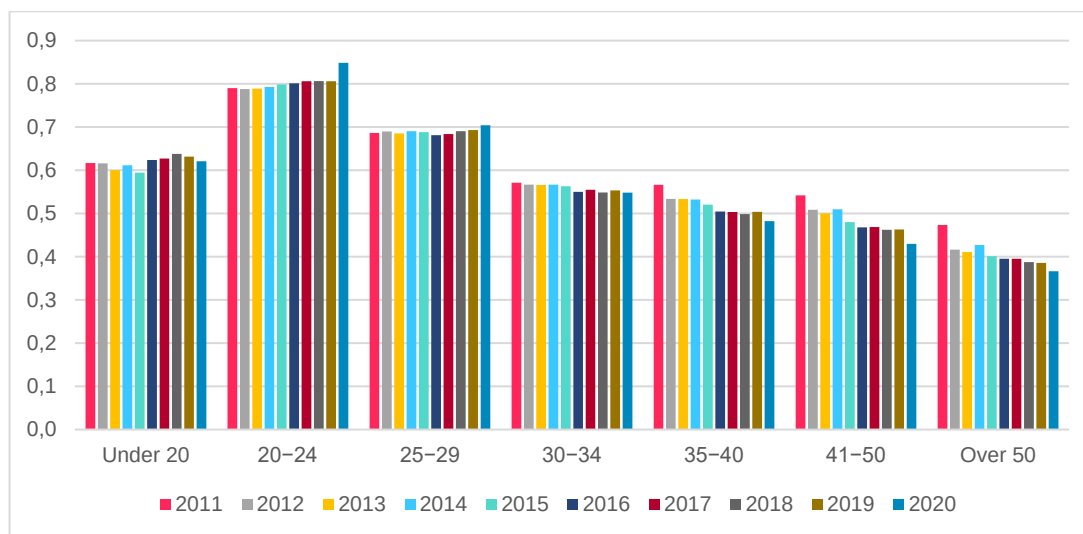
Kilde: NSD

5.2.4 Registrerte studenter og studiepoengproduksjon

Forholdet mellom studiepoengproduksjon og registrerte studenter et år sier noe om forholdet mellom antall studenter, planlagt studieproduksjon og gjennomføring. For studenter på heltidsutdanning vil andel heltidsekvivalent bli høyere enn for studenter som reelt sett studerer deltid. Analysene viser at studentene mellom 20–24 år har høyest studiepoengproduksjon, og særlig i 2020. Mens studenter under 35 år viser stabil studieproduksjon, har studenter over 35 år gradvis svekket sin studiepoengproduksjon siste ti år.

Andelen heltidsekvivalenter/registrerte studenter faller gradvis, og kraftigere over tid, med økt alder, se figur 5.7. For alderskategoriene over 35 år er det en tydelig nedgang over de ti siste årene – selv i annerledesåret 2020 hvor antallet registrerte studenter økte for alle grupper unntatt 40–49 år.

Figur 5.7: Andel produserte heltidsekvivalenter per registrerte student, 2011–2020

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Forholdstallet på verdiaksen viser til totalt antall heltidsekvivalenter/ totalt antall registrerte studenter for ulike alderskategorier.

Kilde: NSD

Oppsummert speiler utviklingen i heltidsekvivalenter og registrerte studenter tre ulike tendenser over de siste ti årene, som vist i vedlegg, figur V5.2 og V5.3. Først, en sterk økning i produserte heltidsekvivalenter og registrerte studenter i 2020, men lavest produksjon fra studenter over 35 år. Deretter, en periode mellom 2017–2019 karakterisert med små endringer uansett alderskategori. I tillegg, en periode frem til 2016 med årlig økning i produserte heltidsekvivalenter og registrerte studenter for gruppen under 35 år, og noe reduksjon for gruppen over 35 år.

Tiårsperioden som har vært undersøkt dekker til en viss grad perioden etter finanskrisen og oljeprisfallet i 2014. Datagrunnlaget og det overordnede bildet med historiske endringer viser tydelig økning i registrerte studenter, men ikke tilsvarende økning i studiepoengproduksjon. Unntaket er året 2020, hvor både antall registrerte studenter og produserte studiepoeng økte markant for de fleste alderskategoriene, se vedleggsfigurer nevnt over. Store deler av denne økningen kan knyttets til nye direktetildelte studieplasser og utvidelse av eksisterende fleksible studietilbud gjennom utlyste midler fra Diku og Kompetanse Norge. Det ble også tildelt 4000 ekstra ordinære studieplasser i 2020 i forbindelse med pandemien.

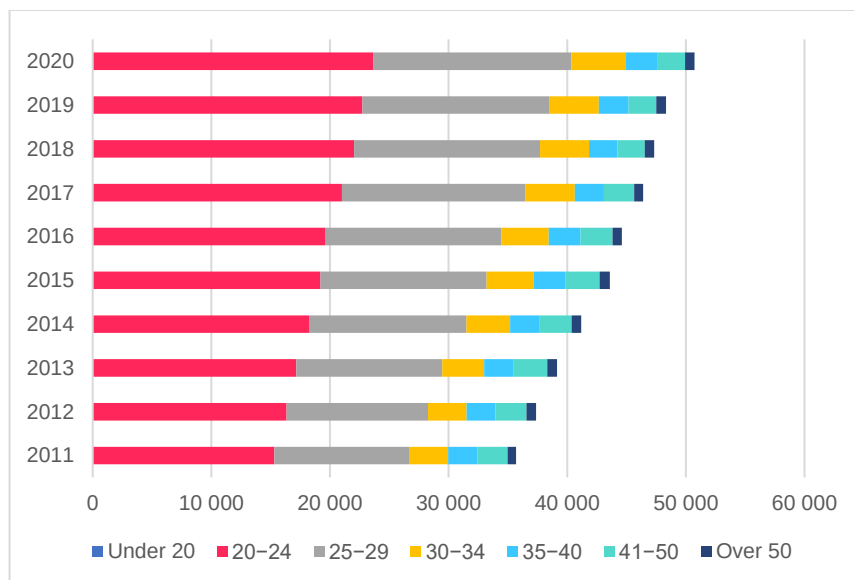
5.2.5 Uteksaminerte kandidater

Analyser av uteksaminerte grader viser en stabil gradvis økning over tid. I 2020 var det riktignok et lite hopp i antall uteksaminerte, men det er usikkert om dette kan knyttes til en effekt av koronapandemien samme år.

Årlige sporadiske variasjoner forekommer for ulike alderskategorier, se

figur 5.8. Antallet uteksaminerte kandidater økte i snitt med fem prosent i enkeltåret 2020. Det var en økning for alle alderskategorier bortsett fra for gruppen over 50 år (- 4,4 prosent). Selv om den totale økningen i 2020 var betydelig, representerte den likevel ikke en historisk markant økning, sett i et lengre tidsperspektiv enn sammenlignet med kun 2018 og 2019, som begge skiller seg ut med en lav økning (henholdsvis 2 og 2,1 prosent).

Figur 5.8 Antall uteksaminerte studenter fordelt på alderskategorier (over 120 studiepoeng), 2011–2020

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Totalt antall uteksaminerte på studieprogram statlige og private institusjoner over 120 studiepoeng fordelt på ulike alderskategorier. Uteksaminerte under 120 studiepoeng er en kategori for uteksaminerte som registreres i DBH og som i all hovedsak er brukt i lærerutdanninger.

Kilde: NSD

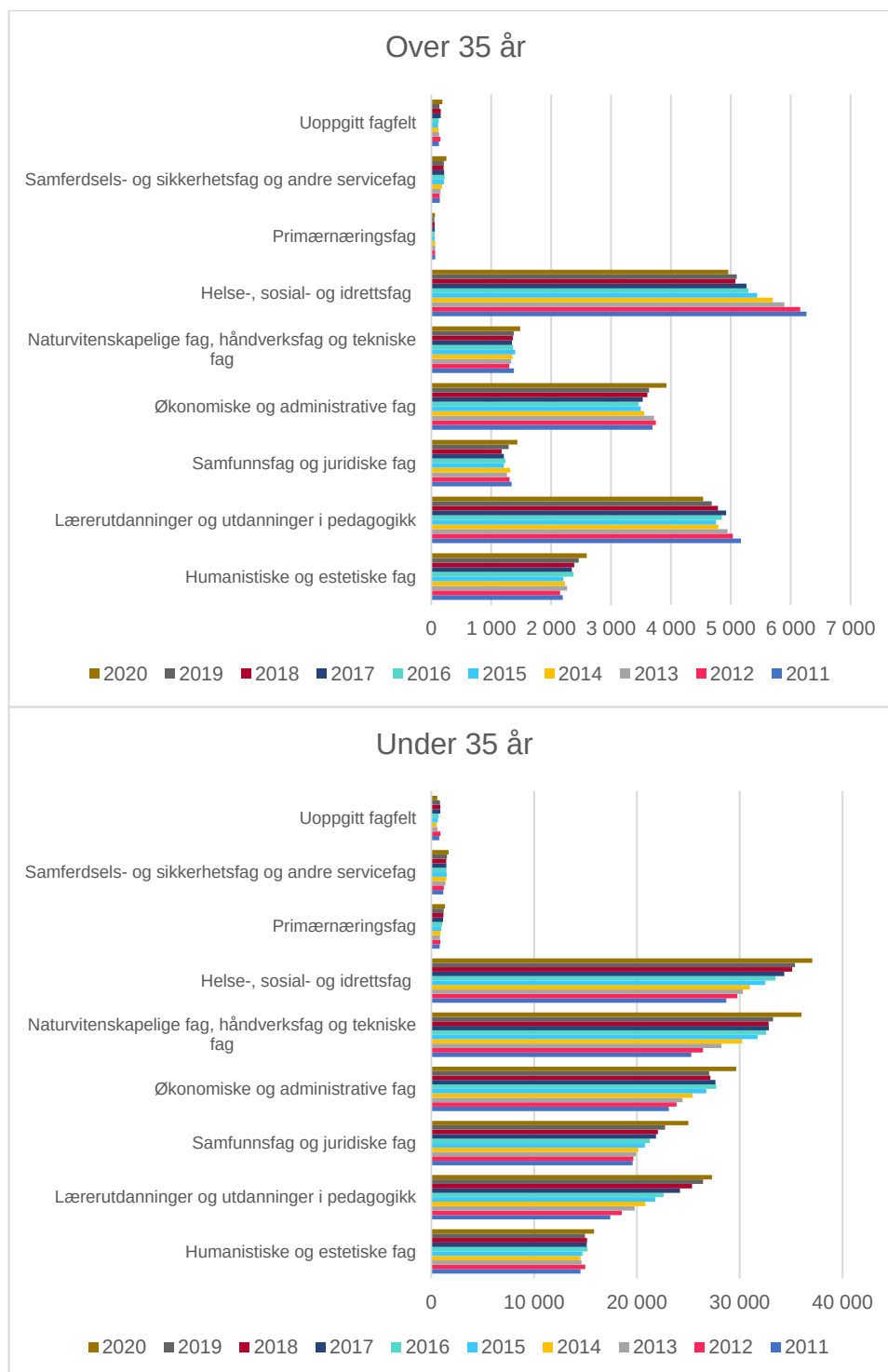
5.2.6 Forskjeller mellom fagfelt

De siste årene har det vært en økning i antall registrerte studenter og dermed en økt produksjon i høyere utdanning. Analysene nedenfor viser at denne veksten er forskjellig i ulike fagfelt og at den varierer med alder på studentene. Økt studiepoengproduksjon i 2020 kommer i all hovedsak fra studenter under 35 år. For studenter over 35 år registreres økt studiepoengproduksjon i all hovedsak for fagfeltet administrasjon og økonomiske fag. Se også kapittel 5.3 utdanningsløftet, hvis tiltak kan ha bidratt til denne effekten for studenter over 35 år.

I 2020 var det en uvanlig sterk produksjonsvekst for enkelte fagfelt. Både økonomiske/administrative fag og samfunnsfag/juridiske fag lå over gjennomsnittet på 6,4 prosent med økninger på 10 prosent (se figur 5.9). Endring i studiepoengproduksjonen de ti siste årene varierer ikke bare innen ulike aldersgrupper, men også med fagfelt. Samtlige fagfelt har hatt en positiv utvikling over siste tiårsperiode, med sterkest vekst for både lærerutdanninger og naturvitenskaplige fag (41 prosent for begge). Svakest vekst er observert for humanistiske og estetiske fag (10 prosent). Den generelle utviklingen henger tett sammen med veksten i antallet studenter i perioden.

Mellom fagfelt er det også forskjeller i hvordan alderskategoriene bidrar til samlet studiepoengproduksjon, og hvordan bidraget utvikler seg over tid, jf. figur 5.9 og vedleggstabeller V5.3 og V5.4. For de seks største fagfeltene, som alle har gjennomgått vekst i produksjon de siste ti årene, stammer bidraget i all hovedsak fra aldersgruppene under 35 år, bortsett fra i humanistiske og estetiske fag. Avhengig av fagfeltet, har aldersgruppen over 35 år en lav eller redusert vekst de siste ti årene. Lærerutdanninger og helse-/sosialfaglige profesjonsutdanninger har hatt et markant fall i produksjon over tid. De andre fagfeltene har moderate endringer, med unntak av humanistiske og estetiske fag hvis produksjon har vært i vekst over tidsperioden.

Figur 5.9 Heltidsekivalenter etter fagområde for studenter under og over 35 år, 2011–2020

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Totalt antall heltidsekivalenter fordelt på fagfelt og aldersgruppene over og under 35 år er samlet og fremstilt i figurene.

Kilde: NSD

Innen økonomi og administrasjon og profesjonsfagene for lærerutdanning og helse/sosial, har aldersgruppen over 35 år likevel et betydelig produksjonsbidrag totalt sett. Produksjonen av studiepoeng for denne gruppen er 2,8 ganger høyere enn for tilsvarende gruppe fra de tre fagfeltene humaniora, samfunnsfag og naturfag, jf. figur 5.9. For aldersgruppene under

35 år er produksjonen mer lik mellom de to gruppene av fag (tilvarende forholdstall er 1,2). Dette henger tett sammen med antall studenter for fagfeltene.

5.2.7 Trender for videreutdanning

Mens de foregående analysene bygger på data for ordinære studietilbud, vil vi her se på studietilbud som er registrert i DBH som videreutdanning. Analysene viser at studiepoengproduksjon fra videreutdanning har falt de siste ti årene. Samtidig viser resultatene at kategorien videreutdanning i all hovedsak omfatter fagfeltet administrasjon og økonomi, samt profesjonsfagene i offentlig sektor. For 2020 var det små endringer når det gjelder fordelingen mellom fagfelt i denne kategorien, bortsett fra et ytterligere fall for lærerutdanninger.

Studiepoeng registrert som videreutdanning utgjør 5,5 prosent av total studiepoengproduksjon i sektoren i perioden 2011–2020. Produksjonen fra denne gruppen har falt med hele 15 prosent siste tiårsperiode. Kategorien er derimot ikke i utstrakt bruk i alle fagfelt, men er mye brukt i fagfeltene økonomi- og administrasjonsfag, lærerutdanning, samt helse- og sosialfag.

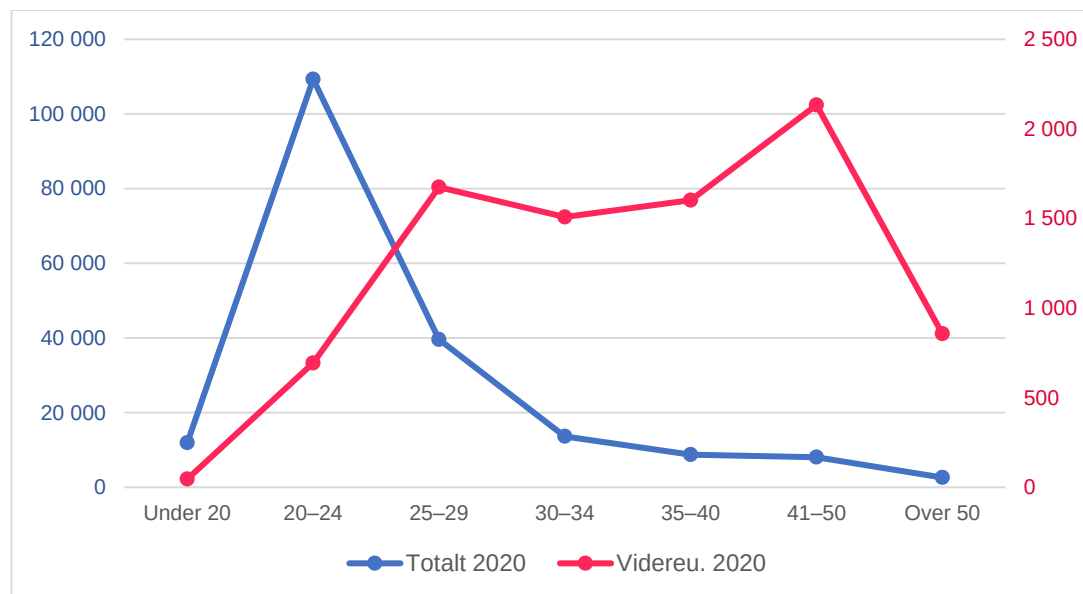
For videreutdanning øker studiepoengproduksjonen med økende alder (figur 5.10). Fordelt på aldersgrupper utgjør videreutdanning 4 prosent av all produksjon levert av studenter under 35 år og 24 prosent for studentgruppen over 35 år. Den totale produksjonen i videreutdanning for de to aldersgruppene er like.

I dataene kan vi observere at det er stor forskjell mellom UH-institusjonene med tanke på hvor mye produksjon som rapporteres som videreutdanning, som vist i vedleggsfigur V5.4. Det er rapportert mest videreutdanning innen fagfeltene økonomi og administrasjon, samt profesjonsfagene for lærerutdanning og helse/sosialfag, se figur 5.11. De store forskjellene mellom institusjoner og fagfelt gjør at Diku mener det er grunn til å se nærmere på om det er ulik praksis for registrering av utdanningstilbud som videreutdanning. Men med tanke på ambisjonen om å bygge ned skille mellom ordinære studietilbud og videreutdanning, vil dette gjerne se helt annerledes ut i fremtiden.

Det har vært et tydelig fall i registrerte videreutdanningsaktiviteter over de ti siste årene, men ulikt avhengig av fagfelt, jf. figur 5.12. I 2020 falt videreutdanningsaktiviteten mest i lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk.

Nedgangen i videreutdanningsaktivitet mellom 2011 og 2020 har i all hovedsak foregått for studenter i alderen 35–50 år, med størst endring for intervallet 35–40 år (nedgang på 26 prosent), som vist i vedlegg, figur V5.5. Produksjon fra videreutdanning innad i ulike fagfelt faller ofte til tross for at den totale studiepoengproduksjonen fra fagfeltet øker eller er stabil over tid, for eksempel for økonomiske og administrative fag.

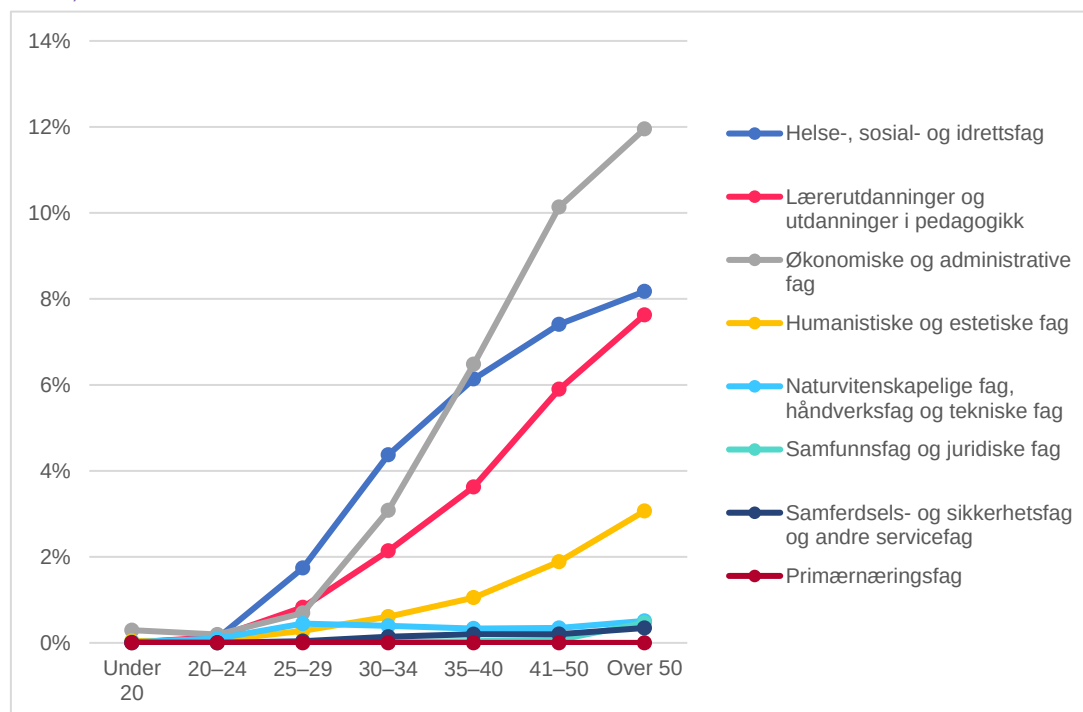
Figur 5.10 Heltidsekvivalenter for alle studenter og studenter på videreutdanning etter alder, 2020

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Totalt antall heltidsekvivalenter i 2020 fra alle utdanninger (blå) og fra videreutdanninger (rød) fordelt på alderskategorier. Grafene er fargekodet og bruker hver sin verdi-akse. Heltidsekvivalenter for alle studenter inkluderer videreutdanning.

Kilde: NSD

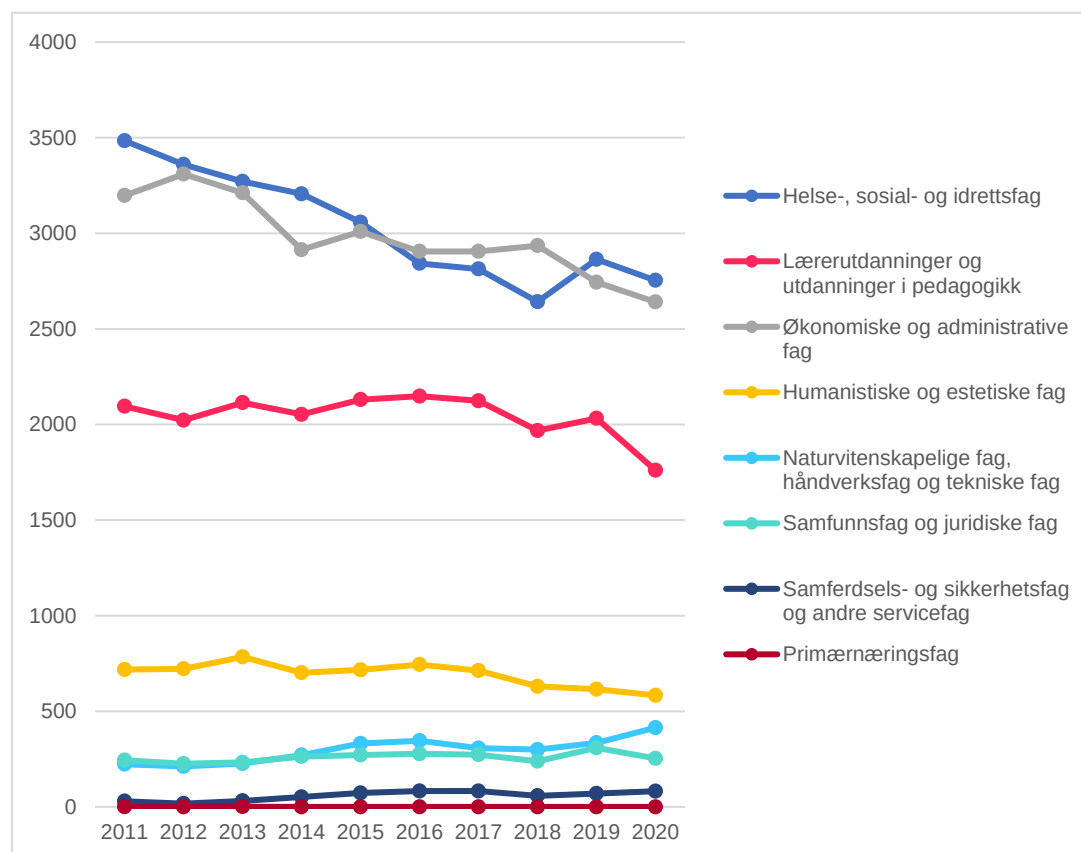
Figur 5.11 Studiepoeng i videreutdanning som andel av alle studiepoeng etter fagfelt og alder, 2020

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Figuren viser forholdet mellom heltidsekvivalenter produsert på videreutdanninger og totalt, fordelt på alderskategori og fagfelt.

Kilde: NSD

Figur 5.12 Heltidsekvivalenter i videreutdanning etter fagfelt, 2011–2020.

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Figuren viser utviklingen i antall heltidsekvivalenter produsert på videreutdanninger fordelt på fagfelt i perioden 2011–2020.

Kilde: NSD

5.2.8 Ulike studienivå

Forskjellige grupper av studenter søker gjerne til ulike studietyper. For å kartlegge bruken av studienivå, ble dette sett opp mot alder, fagfelt og om utdanningene var registrert som videreutdanning eller ikke. Analysene er gjort for heltidsekvivalenter for 2020. Resultatene viser at studenter i alle aldre deltar i 3-årige bachelorprogrammer, så vel som 2-årige masterprogrammer. Videreutdanninger er preget av kategorien *øvrige kurs* på både lavere og høyere nivå. Noen masterutdanninger registreres som videreutdanning, mens andre ikke gjør det. Det observeres også fagfeltspesifikke trender i bruk av studietyper.

Volumet av studieproduksjon i etter videreutdanning/ikke videreutdanning fordeler seg ulikt på studienivå for studenter over og under 35 år for, som vist i tabell 5.1. Vedleggstabell V5.5 viser tilsvarende tall per fagområde.¹⁶ Kunnskap om hvordan studenter fordeler seg på ulike typer studietilbud kan reflektere behov innenfor bestemte fagområder som kan ha betydning for utviklingen av utdanningstilbud for livslang læring. Bruken av studienivå korrelerer også med klassifiseringene fra DBH som *videreutdanning* eller *ikke videreutdanning*.

Når vi fastholder premisset om at studenter over 35 år tar utdanning etter en periode i arbeidslivet eller mens de er i arbeid ser vi at flest studenter tar slik videreutdanning innenfor 3-årige bachelorprogrammer. Studiepoengproduksjonen på master og årsstudium

¹⁶ Studienivå registreres i DBH etter ulike undernivå, jf. kategorier brukt i tabell 5.1.

øker også med alder og står samlet for en tredel av produksjonen levert av studenter over 35 år. Andre studietyper er i mindre bruk.

En stor andel av totalt produserte heltidsekvivalenter for henholdsvis treårig bachelor og toårig master, 41 prosent for begge disse gradstypene samlet, inngår ikke i uteksaminerte grader. Andelen er høyere for eldre enn yngre studenter, som vist i vedleggstabell V5.6. I hvilken grad produksjon utenfor uteksaminerte grader representerer videreutdanning eller livslang læring sett fra studentens side, er ukjent.

Tabell 5.1 Heltidsekvivalenter for hhv. ikke videreutdanning og videreutdanning for studenter over og under 35 år etter studienivå. 2020

Alle fag	Ikke videreutdanning			Videreutdanning		
	Tot	<35 år	>35 år	Tot	<35 år	>35 år
Bachelor, 3-årig	56,9 %	58,1 %	43,0 %	0,2 %	0,2 %	0,1 %
Bachelor, 4-årig	0,4 %	0,4 %	0,1 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Høyere nivå (øvrige)	0,3 %	0,3 %	0,7 %	24,3 %	20,3 %	27,7 %
Høyskolekandidat, 2-årig	0,2 %	0,2 %	0,2 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Lavere nivå (øvrige)	2,4 %	2,0 %	6,7 %	41,3 %	41,2 %	41,4 %
Master, 1-1,5-årig	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,6 %	0,4 %	0,7 %
Master, 2-årig	13,5 %	12,6 %	23,3 %	7,6 %	12,6 %	3,4 %
Master, 5-årig	15,5 %	16,6 %	3,9 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Master,erfaringsbasert, 1,5-2 år	0,8 %	0,3 %	6,9 %	9,9 %	6,6 %	12,7 %
Profesjonsstudium	3,5 %	3,7 %	1,4 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Yrkesutdanning, 4-årig	0,6 %	0,6 %	0,7 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Årsstudium, 60-studiepoeng	6,0 %	5,4 %	13,0 %	16,2 %	18,7 %	14,0 %
Totalt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabellen er basert på datasett mottatt fra DBH. Den prosentvise andelen av produserte heltidsekvivalenter på ulike studietyper er vist fordelt på aldersgrupper for henholdsvis utdanning utenfor videreutdanning og innenfor videreutdanning. Betinget fargeformatering er brukt i tabellen, hvor rød fargestyrke viser høy prosentandel.

Kilde: NSD

For utdanning registrert som videreutdanning er det andre studietyper som er mest brukt, sammenlignet med *ikke-videreutdanning*. Registrerte videreutdanninger gjennomføres både på lavere nivå (øvrige) og høyere nivå (øvrige), men ikke i lengre gradsprogrammer. Selv om bachelor ikke registreres som videreutdanning, er det kjent at studenter bruker deler av studieprogram uten å ta en grad. Erfaringsbasert master og årskurs er også mye brukt. I tillegg ser man at bruken av ulike studietyper korrelerer mindre med alder, trolig fordi mål for studiet er mer samlende for studentgruppen på videreutdanning enn alder.

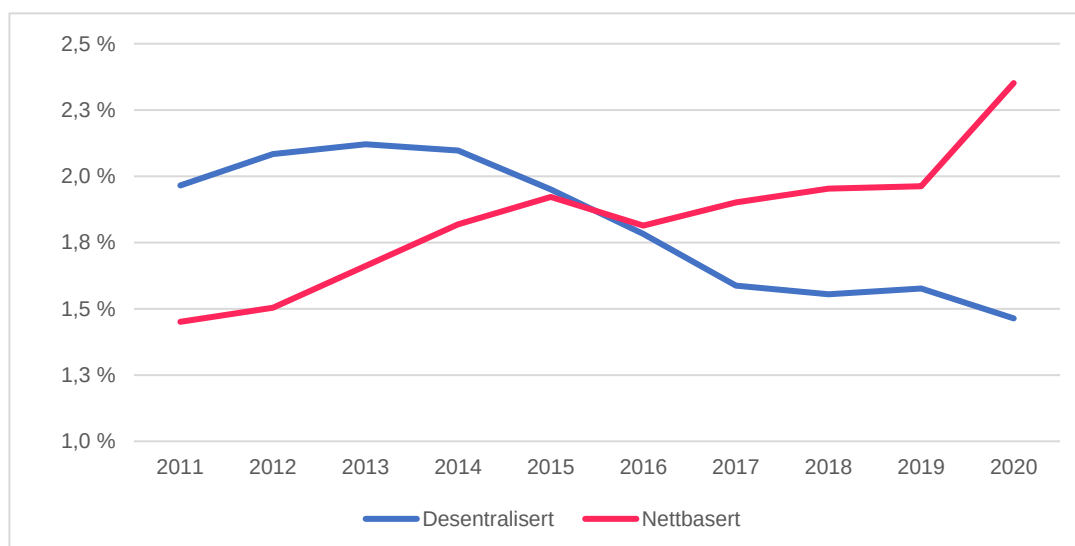
5.2.9 Fleksible studietilbud

Studieprogram kan organiseres på ulike måter og informasjon om dette registreres som *undervisning ved institusjon*, som *desentralisert* eller *nettbasert undervisning*. Generelt fører fleksible utdanningstilbud til økt tilgjengelighet, enten i regi av institusjonenes tilbud alene eller i samarbeid med andre aktører, for eksempel kommuner, næringsliv eller studiesentre. Flexibiliteten dreier seg om måter å organisere utdanningstilbudet på, og inkluderer blant annet nettbaserte tilbud. Diku har våren 2021 publisert en rapport om studiesentres organisering og rammebetingelser (Diku, 2021a). Se også tekstboks 5.1.

I 2020 ble det observert en kraftig økning i nettbaserte utdanninger. Kun 14 prosent av studiepoengproduksjonen fra desentraliserte og nettbaserte studier er samtidig registrert som videreutdanning i 2020. Desentraliserte og nettbaserte studietilbud utgjorde henholdsvis 1,5 og 2,4 prosent av all studiepoengproduksjon. HK og UiT var institusjonene som registrerte høyest studiepoengproduksjon fra nettbaserte studietilbud i 2020.

I løpet av de ti siste årene har utviklingen av de desentraliserte og nettbaserte utdanningstilbud gått ulik vei. Mens produksjon fra desentraliserte tilbud har falt har nettbaserte tilbud økt, se figur 5.13.

Figur 5.13 Desentraliserte og nettbaserte utdanningstilbud som andel av alle studiepoeng, 2011–2020

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Figuren viser den prosentvise andelen av heltidsekvivalenter produsert på ulike organisasjonsformer som desentraliserte og nettbaserte i forhold til det totale antallet produserte heltidsekvivalenter i perioden 2011–2020.

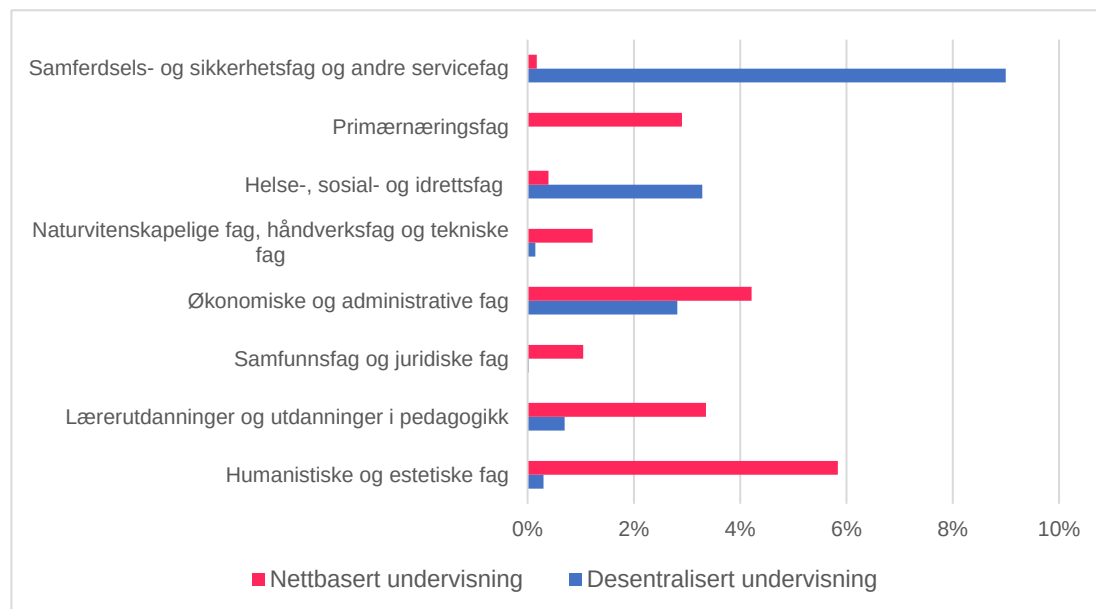
Kilde: NSD

Det er imidlertid betydelige forskjeller mellom fagfelt mht. graden av produksjonen som stammer fra henholdsvis desentraliserte og nettbaserte tilbud (jf. figur 5.14 og figur 5.15). Humanistiske og estetiske fag hadde høyest produksjonsandel fra nettbaserte studier (5,8 prosent). Produksjonsandelen fra desentraliserte studietilbud var høyest for fagfeltene samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag og for helse- og sosial- og idrettsfag.

Under koronakrisen i 2020 ble fleksible og nettbaserte utdanningstilbud styrket gjennom utdanningsløftet. Dette medvirket trolig til en markant økning på 28 prosent i registrerte nettbaserte tilbud dette året. Økningen varierer derimot mye med fagfelt, hvor administrative og økonomisk fag står for den største økningen (over 150 prosent, se figur 5.15). Enkelte

fagfelt har også vist en reduksjon i antall produserte studiepoeng fra nettbaserte utdanningstilbud i løpet 2020, for eksempel naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag.

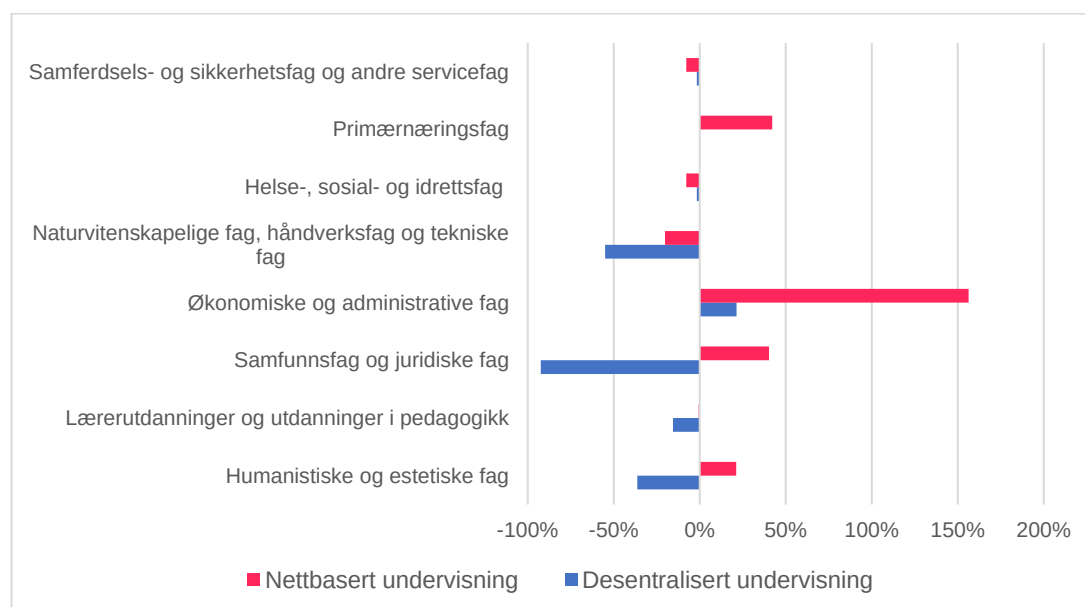
Figur 5.14 Produksjon fra desentraliserte og nettbaserte utdanningstilbud for fagfelt i 2020

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Figuren viser den prosentvise andelen av heltidsekvivalenter produsert på organisasjonsformene desentraliserte og nettbaserte i forhold til det totale antallet produserte heltidsekvivalenter fordelt på fagfelt.

Kilde: NSD

Figur 5.15 Endring i studiepoeng 2019–2020 for desentraliserte og nettbaserte utdanningstilbud etter fagfelt

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Figuren viser endringer i produserte heltidsekvivalenter for utdanningstilbud organisert som nettbaserte og desentraliserte fordelt på fagfelt.

Kilde: NSD

Utviklingen i bruken av desentraliserte utdanningstilbud endres også med alder. Bruken har falt gradvis over tid for alle aldersgrupper over 35 år, se figur 5.16. Bruken av nettbaserte studietilbud har samtidig økt gradvis over tid for alle, bortsett fra for aldersgruppen under 20 år.

Figur 5.16 Studiepoeng fra desentraliserte og nettbaserte utdanningstilbud etter alder, 2011–2020

Figuren er basert på datasett mottatt fra DBH. Figuren viser produserte heltidsekvivalenter for utdanningstilbud organisert som nettbaserte og desentraliserte fordelt på fagfelt og alderskategori i perioden 2011–2020.

Kilde: NSD

Tekstboks 5.1 Kartlegging av studiesentre

På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet har Diku gjennomført en kartlegging av studiesentre og lignende løsninger for desentralisert kompetanseutvikling i Norge. Kartleggingen hadde som mål å gi oversikt over studiesentre i Norge, deres organisering og rammebetingelser. Resultatene er publisert i Dikus rapportserie (Diku, 2021a) og baserer seg på en spørreundersøkelse til studiesentrene og gjennomgang av tilgjengelig informasjon.

Studiesentre kan beskrives som lokale fysiske enheter utenfor utdanningsinstitusjonenes egne studiesteder. Her legges det til rette for desentralisert utdanning og kompetanseutvikling i samarbeid med utdanningsinstitusjoner. Studiesentre kan ikke selv stå som ansvarlig for høyere yrkesfaglig utdanning eller høyere utdanning. De er derfor avhengig av et samarbeid med en utdanningsinstitusjon som tilbyr og kvalitetssikrer utdanningstilbudene.

Studiesentrenes funksjoner omtales gjerne som megler, møteplass og motor (Danielsen et al., 2015):

- Megler – avdekke kompetansebehov og koble behovene til utdanningsinstitusjoner
- Møteplass – møteplasser med nødvendig infrastruktur for læring og undervisning
- Motor – pådriver for lokal og regional kompetanseutvikling

Studiesentrene er en sammensatt gruppe av aktører. De kan være organisert som del av interkommunalt samarbeid, del av næringsavdeling i fylkeskommune eller kommune, eller på ulike måter være koblet til lokalt næringsliv. Fylkeskommuner og kommuner dominerer som eiere. Drift av studiesentrene finansieres blant annet gjennom tilskudd fra kommuner, fylkeskommuner og lokalt næringsliv. Disse aktørene bidrar i varierende grad og omfang også gjennom å gi tilgang til lokaler og tjenester. I tillegg har studiesentrene inntekter i form av studie- kurs- og eksamensavgifter. Flere studiesenter rapporterer om en generelt usikker økonomisk situasjon, som gjør at det går mye tid til å søke prosjektfinansiering. Dette går utover arbeidet med planlegging og utvikling av utdanningstilbud.

Flere studiesentre oppgir at det kan være vanskelig å inngå avtaler med utdanningsinstitusjonene. Det har derfor blitt utviklet overordnede nettverk mellom studiesentrene, et slags knutepunkt som tilbyr tjenester og fungerer som et slags bindeledd mellom studiesentrene og utdanningstilbydere. Andre nettverk er basert i den lokale aktiviteten og involverer primært samarbeid mellom lokale studiesentre og/eller annen offentlig virksomhet. Det kan dreie seg om regionale nettverk, interkommunalt samarbeid eller næringsnettverk.

Utdanningstilbudet ved studiesentrene er i hovedsak innenfor helse- og sykepleierfag, økonomiske og administrative fag, lærerutdanning og samferdsels-, sikkerhetsfag og andre servicefag. Tilbudet strekker seg fra enkeltemner til årstudium og universitets-, høyskole- eller fagskolegrad. Studiesentrene har i tillegg tilbud om etterutdanning og kurs.

Studiesentrenes funksjon ligger i spenningsfeltet mellom distrikts- og kompetansepoltiske interesser og hensyn. Det kreves videre undersøkelser for å få bedre forståelse for studiesentrenes rolle i det samlede tilbudet om desentralisert og fleksibel utdanning.

5.3 Utdanningsløftet

Pandemien førte i 2020 til høy arbeidsledighet og mange permitteringer. For å motvirke konsekvensene av krisen ønsket myndighetene å gi arbeidsledige og permitterte anledning til å styrke sin kompetanse gjennom utdanning og opplæring. Satsningen fikk betegnelsen Utdanningsløftet, og omfattet totalt 1,6 milliarder kroner bevilget i 2020 til ulike tiltak innen videregående opplæring, høyere yrkesfaglig utdanning og høyere utdanning. Det ble i perioden også utarbeidet et unntak i dagpengeregelverket som åpnet opp for at ledige og permitterte kunne motta dagpenger kombinert med alle former for opplæringstilbud.

I Utdanningsløftet var følgende tiltak relevante for høyere utdanning:

- Fra høsten 2020 ble det bevilget midler til 4 000 nye studieplasser i høyere utdanning innen fagområder med antatt store behov for kompetanse fremover.
- Styrking av treparts bransjeprogram for kompetanseutvikling, og nye bransjeprogrammer innen særlig rammede næringer. Bransjeprogrammene er skreddersydde utdanningstilbud hvor arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene sammen definerer hvilke utdanninger og opplæringer som er relevante i sine bransjer.
- Styrking av Program for fleksible utdanningstilbud, som gir midler til utvikling og drift av fleksible og desentraliserte studietilbud, inkludert videreutdanninger.
- Oppskalering av fleksible og nettbaserte tilbud til permitterte og ledige gjennom tildelinger fra Diku og Kompetanse Norge.

Her presenterer vi foreløpige resultater fra to tiltak for å oppskalere fleksible og nettbaserte tilbud i høyere utdanning. Data og analyser er basert på rapportering på tildelte midler, som utdanningsinstitusjonene har levert til Diku og Kompetanse Norge.

De to tiltakene hadde som mål å få frem korte, nettbaserte utdanningstilbud for ledige og permitterte. Tilbydere måtte ta utgangspunkt i allerede eksisterende kvalitetssikrede utdanningstilbud, og det kunne søkes om støtte til både ordinære tilbud og til etter- og videreutdanningstilbud på alle utdanningsnivå (universitet, høyskoler, fagskole og videregående opplæring). Det ble tildelt totalt 85 millioner i søknadsbaserte midler til gjennomføring av nettbaserte tilbud som kunne settes raskt i gang, og 63 prosent av tildelingen gikk til høyere utdanning.

I tillegg ble det tildelt 42 millioner til universiteter og høyskoler for å oppskalere eksisterende utdanningstilbud og tilby plasser til ledige og permitterte. Midlene ble tildelt institusjoner med kapasitet innenfor fagene økonomi og administrasjon, ingeniørfag, reiseliv og helse. Institusjonene prioriterte selv hvilke tilbud som skulle realiseres, ut fra kapasitet og etterspørsel lokalt og i dialog med lokale virksomheter og partene i arbeidslivet.

Oppskaleringen av nettbaserte og fleksible utdanningstilbud vurderes som vellykket i den forstand at tildelingene ga universiteter og høyskoler mulighet til å starte opp tilbud rettet mot ledige og permitterte på relativt kort tid og innenfor fag hvor det var både behov og kapasitet. Det er til sammen gitt over to hundre utdanningstilbud. Det har vært en positiv holdning ved institusjonene til å «bidra til dugnaden».

Foreløpige resultater fra Utdanningsløftet

I tidsrommet 1. juni 2020 til 1. april 2021 har 17 universiteter og høyskoler gjennomført 224 ulike korte, nettbaserte utdanningstilbud rettet mot ledige og permitterte, se tabell 5.2. I rapporteringen inngår data om antall tilbud, antall plasser tilgjengelig, påmeldte til tilbudene, samt informasjon om arbeidsmarkedsstatus. En del av dataene er noe usikre på grunn av ulikheter i rapportering mellom institusjonene. En liten andel tilbud er fortsatt åpne for at studentene kan fullføre, så antall studenter som har gjennomført kan øke noe frem mot sluttrapportering i juni 2021.

Tabell 5.2 Deltakere i fleksible utdanningstilbud i Utdanningsløftet, per institusjon, 2020

Institusjon	Antall tilbud	Deltakerplasser	Påmeldte	Est. Deltakere	Gj.ført pr 1.4.
AHO	2	42	44	43	43
BI	9	2 500	2 255	2 255	2 255
Bjørknes	2	200	189	171	162
HiM	6	220	288	219	256
HINN	12	1 145	913	854	433
HK	27	554	673	512	305
HVO	3	145	104	104	96
NIH	2	200	295	168	218
NMBU	22	706	1 354	700	433
NTNU	21	1 386	1 172	1 016	947
NU	3	160	130	130	80
OsloMet	16	1 117	1 059	914	489
UiA	26	948	911	882	555
UiB	4	160	144	124	93
UiS	30	1 975	4 158	2 110	1 367
UiT	23	1 135	818	732	326
USN	16	885	926	735	540
Totalsum	224	13 478	15 433	11 668	8 598

Data fra rapporter sendt inn fra utdanningsinstitusjonene til Diku og Kompetanse Norge som en del av Utdanningsløftet. Sluttrapport er ikke levert for alle utdanningstilbudene.

Kilde: Diku og Kompetanse Norge

Antall påmeldte har for mange av tilbudene langt oversteget det estimerte antallet plasser fra institusjonene. Vi har i analysene valgt å bruke *estimert antall deltakere*, som er beregnet ut fra antall tilgjengelige plasser på søketidspunktet og antall påmeldte til et tilbud. Estimert antall deltakere er da det laveste tallet av disse to. I de videre tabellene (tabell 5.3 og tabell 5.4) er det dette tallet som benyttes for å anslå blant annet gjennomføringsrate. I noen tilfeller har institusjonen økt antall tilgjengelige plasser underveis, og deltakelse kan derfor komme opp i over 100 prosent. Gjennomføringsraten er gjennomgående ganske høy, men har vist seg å være noe varierende. Det varierer også hvordan institusjonene her definerer *gjennomført*, fra fullført tilbud og bestått eksamen, til gjennomførte enkeltmoduler eller andre lavterskeltilbud. Totalt rapporterer institusjonene at 74 prosent av estimert antall deltakere har gjennomført utdanningstilbudet.

Tilbudene som her er rapportert omfatter både korte, nettbaserte tilbud som gjennomføres særskilt for målgruppen ledige og permitterte, og oppskalering av tilgjengelige plasser på allerede eksisterende tilbud. For sistnevnte er det vanskelig å forutsi hvilke tilbud som vil være mest interessante for studentene, men denne typen oppskalering var også etterspurt som en del av Utdanningsløftet. Enkelte institusjoner har derfor et høyt antall tilbud med relativt lavt antall studenter per tilbud, mens andre har færre tilbud med et høyt antall plasser.

Omfang

Det er i all hovedsak korte, nettbaserte tilbud rettet mot ledige og permitterte som er finansiert, og disse varierer i omfang fra 0 til 30 studiepoeng, se tabell 5.3. Om lag en tredel av tilbudene er uten studiepoeng. Av tilbudene med studiepoeng har 13 over 10 studiepoeng. De to tilbudene med 30 studiepoeng er et tilbud i ernæring ved Bjørknes høyskole og et tilbud i religion, kultur og samfunn ved Høgskulen i Volda. Begge har hatt god deltakelse og høy gjennomføring.

Tabell 5.3 Antall fleksible utdanningstilbud i Utdanningsløftet etter antall studiepoeng, 2020

Studiepoeng	Antall tilbud	Est. deltakere	Gjennomført
0	66	3 986	3 506
3,75	2	11	9
5	53	3 312	2 164
6	2	42	43
7,5	58	2 385	1 711
10	30	1 307	766
15	11	435	214
30	2	190	185
Totalsum	224	11 668	8 598

Kilde: Diku og kompetanse Norge

En liten andel tilbud har vært tilbudt både med og uten studiepoeng. Her har institusjonene rapportert at tilbud med studiepoeng er mer attraktivt for studenter enn tilbud uten. Små, korte tilbud uten studiepoeng har imidlertid en høyere andel gjennomføringer enn korte tilbud med studiepoeng: av om lag 6 000 påmeldte til tilbud uten studiepoeng er 88 prosent rapportert som gjennomført, mens tilsvarende tall for de av de om lag 5 700 påmeldte til tilbud mellom 3,75 og 7,5 studiepoeng er 68 prosent gjennomføring.

Type institusjon – offentlig/privat

Både offentlige og private utdanningsinstitusjoner har tatt del tiltakene i Utdanningsløftet. Her står de private institusjonene for 17 prosent av tilbudene og 25 prosent av de estimerte deltakerne, se tabell 5.4. figur 5.17 viser hvordan studiepoengproduksjonen i Utdanningsløftet er fordelt over UH-institusjonene.

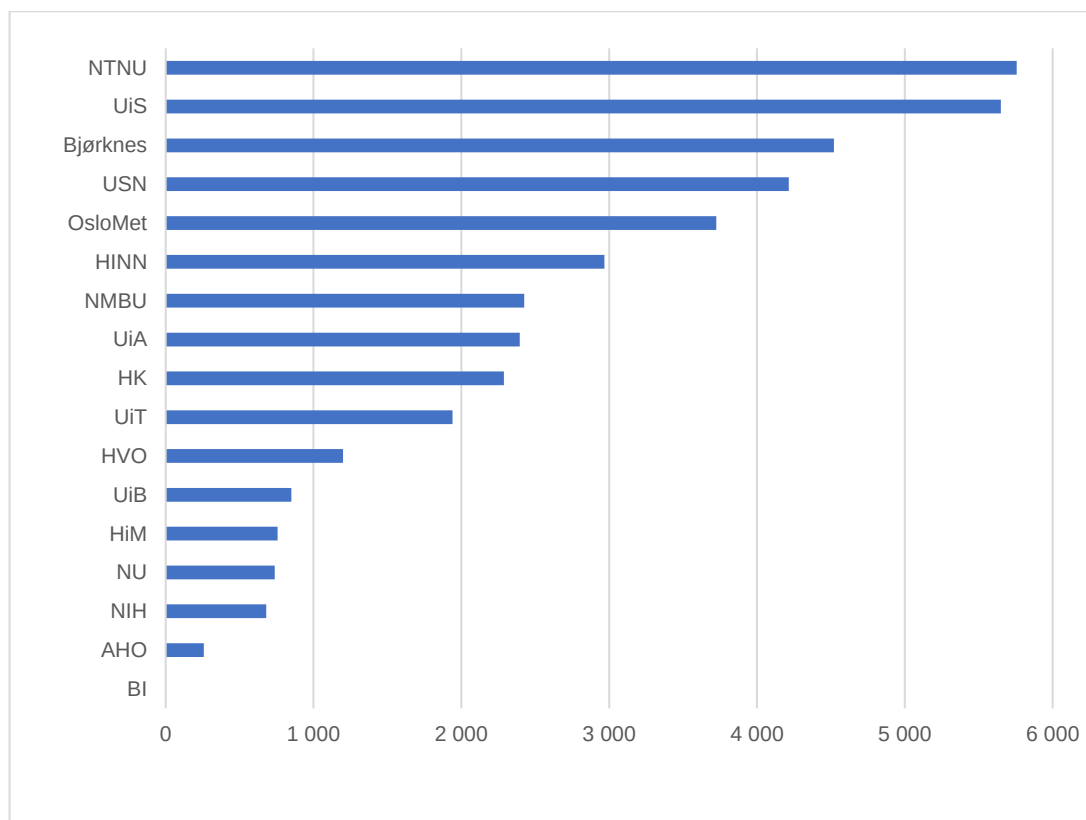
Tabell 5.4 Fleksible utdanningstilbud i Utdanningsløftet per institusjonstype, 2020

Type institusjon	Antall tilbud	Est. deltakere	Gjennomførte
Privat høyskole	38	2 938	2 722
Statlig høyskole	25	1 387	1 046
Universitet	160	7 343	4 830
Totalsum	224	11 668	8 598

Data fra rapporter sendt inn fra utdanningsinstitusjonene til Diku og Kompetanse Norge som en del av Utdanningsløftet. Statlig høyskole omfatter både høyskole og vitenskapelig høyskole.

Kilde: Diku og Kompetanse Norge

Figur 5.17 Utdanningsløftet: studiepoengproduksjon per institusjon. 2020

Studiepoengproduksjonen er beregnet som summen av studiepoengproduksjon fra alle tilbud ved en gitt institusjon. Studiepoengproduksjonen fra et tilbud er produktet av antall studenter som har gjennomført og antall studiepoeng tilordnet kurset.

Kilde: Diku og Kompetanse Norge

Av institusjonene som har produsert flest studiepoeng, finner vi at NTNU har hatt høy gjennomføring på sine tilbud med 7,5 og 10 studiepoeng, mens UiS har et høyere antall studenter som har gjennomført tilbud med 5 studiepoeng. Bjørknes har kun to utdanningstilbud, men ett av dem har 30 studiepoeng som 145 studenter har gjennomført, og det gir høy studiepoengproduksjon også der. BI er den institusjonen som rapporterer høyest andel studenter som gjennomført, men de har ingen tilbud med studiepoeng.

Fagområder

Utdanningsløftet har prioritert bransjer og fagområder som har vært særlig hardt rammet av pandemien, har økt arbeidsledighet eller er etterspurt i lokalt arbeidsliv. Dette omfatter blant annet økonomi- og ledelsesfag, ingeniørfag, reiseliv og helse, men også kultursektoren og idrett/frivillig sektor. Figur 5.18 viser studiepoengproduksjon under Utdanningsløftet fordelt på fagområder på et noe mer detaljert nivå.

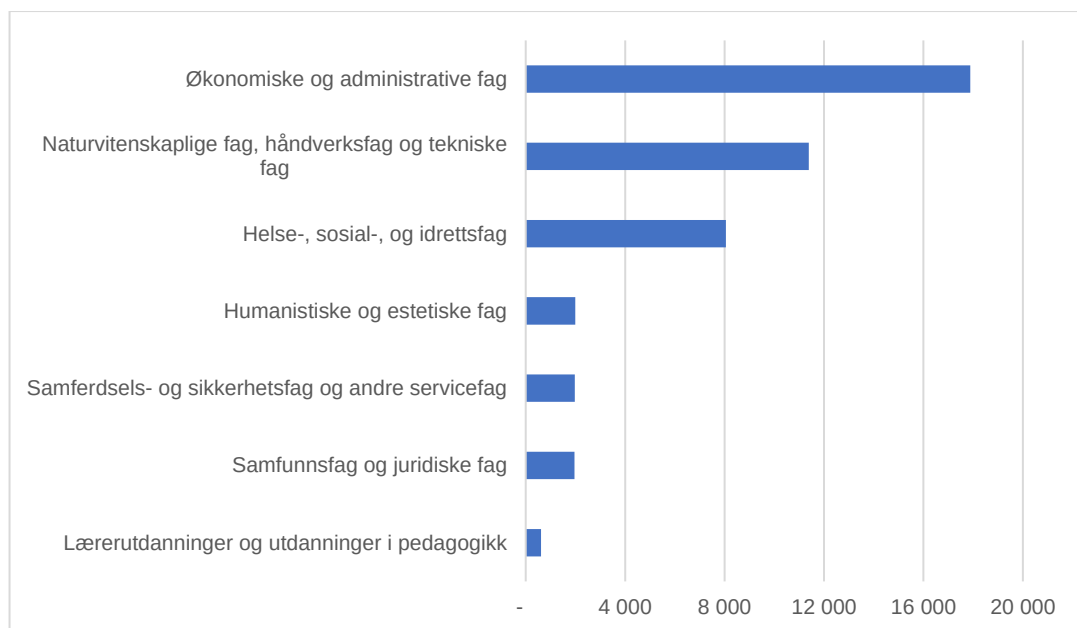
Tabell 5.5 Utdanningsløftet: Antall fleksible utdanningstilbud per fagområde, 2020

Fagområde	Ant. tilbud	Est. deltakere	Gjennomførte
Helse-, sosial-, og idrettsfag	15	749	695
Humanistiske og estetiske fag	11	275	166
Lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	4	114	99
Naturvitenskaplige fag, håndverksfag og tekniske fag	80	3 427	2 291
Samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag	4	621	345
Samfunnsfag og juridiske fag	4	218	154
Økonomiske og administrative fag	106	6 264	4 848
Totalsum	224	11 668	8 598

Fagområder oppgitt i rapportering til Diku og Kompetanse Norge, oversatt til SSBs standard for utdanningsgruppering (NUS)

Kilde: Diku og Kompetanse Norge

Figur 5.18 Utdanningsløftet: studiepoengproduksjon levert fra ulike fagområder

Studiepoengproduksjonen for et fagfelt er beregnet som summen av studiepoengproduksjon fra alle tilbud gjennomført i et fagfelt. Studiepoengproduksjonen fra et tilbud er produktet av antall studenter som har gjennomført og antall studiepoeng tilordnet tilbudet. Fagområdene er selvrapportert og omkodet til fagfeltekoder tilsvarende ellers i tilstandsrapporten (NUS).

Kilde: Diku og Kompetanse Norge

Nesten halvparten av tilbudene er innenfor fagområdet økonomiske og administrative fag (41 prosent av studiepoengproduksjonen). Dette inkluderer økonomifag og regnskap, fag innen organisasjon og ledelse, markedsføring og reiseliv. Dette fagområdet er størst i antall fag, antall påmeldte og antall gjennomførte, men har også en høy andel påmeldte som ikke har gjennomført, med 65 prosent.

Økonomi og ledelse er et fagområde hvor det også før pandemien fantes et velutviklet etter- og videreutdanningstilbud, også nettbaserte, som kunne skaleres opp relativt enkelt. Det er

også et fagområde som ifølge utdanningsinstitusjonene har vært etterspurt av lokalt og regionalt næringsliv. Faglig påfyll innenfor økonomi eller ledelse er relevant for mange typer arbeidsliv og bransjer og for mange ulike typer ansatte. Ut fra dette kan vi anta at det høye antallet tilbud innenfor økonomi og administrasjon både reflekterer et høyt antall tilgjengelige tilbud, og etterspørsel som kunne møtes relativt raskt.

Et annen fagområde med høy tilgjengelighet av tilbud er naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag (23 prosent av studiepoengproduksjonen). Dette er i høy grad utdanningstilbud innenfor IKT og digitalisering, men også ulike ingeniørfag og en del andre realfag. Digitalisering og informasjonssikkerhet har vært etterspurt på tvers av ulike bransjer og fagene har hatt god påmelding. Pandemien sammenfalt også med en periode med lav oljepris og økt ledighet i olje- og energibransjen, og en del av disse tilbudene er rettet spesielt mot denne bransjen.

Det er noe variasjon i hvorvidt påmeldte deltakere har gjennomført utdanningen innenfor de ulike fagområdene. Lærerutdanninger og pedagogikk, samt helse-, sosial- og idrettsfag, har gjennomgående høy gjennomføringsgrad, med henholdsvis 83 og 87 prosent av estimert antall deltakere. Disse to fagområdene representerer imidlertid en relativt liten andel av det totale antall tilbud og studenter, og det er til sammen litt under tusen studenter som har gjennomført utdanningstilbud innen disse fagene.

Til sammenligning har de to store fagområdene naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag og økonomiske og administrative fag henholdsvis 67 og 77 prosent gjennomføring fra estimert antall studenter. Selv om frafallet er større tilsvarer dette likevel nærmere syv tusen studenter som har fullført.

Gjennomføring og kvalitet

Alle utdanningstilbudene har vært nettbaserte og det har vært tatt i bruk digitale plattformer som Canvas, Zoom, Blackboard, Teams og tilsvarende. Ut over dette er det stor variasjon i gjennomføringen, fra helt asynkrone tilbud hvor studenten selv styrer progresjonen, til tilbud som krever oppmøte til digitale samlinger på bestemte tidspunkt. Teori har blitt presentert i forhåndsinnspilte videoer eller i direktesendte forelesninger, og undervisere har tatt i bruk ulike gruppeoppgaver, refleksjonsøvelser, quiz og andre digitale studentaktive læringsformer hvor studentene har blitt oppfordret til aktivt å søke kunnskap. Veiledning har også i stor grad foregått digitalt.

Utdanningstilbudene varierer i størrelse. Omtrent halvparten av de 224 gjennomførte tilbudene hadde inntil 30 deltakere, mens to tilbud hadde over 250 deltakere, se tabell 5.6.

Tabell 5.6 Utdanningsløftet: Antall fleksible utdanningstilbud etter størrelse, 2020

Planlagt antall deltakere	Antall tilbud	Deltakere	Gjennomført
Opp til 30 deltakere	119	2 254	1 747
31-60 deltakere	52	2 137	1 277
61-100 deltakere	28	1 965	1 260
101-250 deltakere	23	4 405	3 420
251-500 deltakere	2	907	894
Totalt	223	11 668	8 598

Kilde: NSD og Kompetanse Norge

Institusjonene rapporterer at kvaliteten på de gjennomførte nettbaserte tilbudene gjennomgående har vært god, og det har ikke vært særlige utfordringer knyttet til gjennomføringen av tilbudene. Der hvor det er gjennomført studentevalueringer eller institusjonene har mottatt uformelle tilbakemeldinger viser disse at studentene også er fornøyde med tilbudene og opplever dem som relevante og læringsutbyttet som godt. Enkelte institusjoner melder om noen utfordringer knyttet til oppskalering og kapasitet, samt at rekruttering til tilbud som skulle gjennomføres veldig raskt har vært krevende. Nettbaserte utdanningstilbud kan i utgangspunktet gjennomføres av studenter fra hele landet, men den lokale og regionale tilknytningen ser ut til å ha vært viktig for rekrutteringen.

Tekstboks 5.2 Oppskalering av fleksible tilbud ved UiA

Forankring i det lokale og regionale arbeidslivet har vært en viktig faktor for å lykkes med de nettbaserte kursene rettet mot ledige og permitterte. Ved UiA tok de i starten av oppskaleringen kontakt med NAV, LO, NHO, alle næringsklyngene og alle næringsforeningene i regionen for å få mer kunnskap om hvilke yrkesgrupper som hadde størst behov for utdanningstilbud. Responsen var at det var behov for tilbud hovedsakelig innen bygg og anlegg, og innen digitalisering. UiA utviklet til sammen 26 ulike utdanningstilbud, ti av disse innen de to etterspurte fagområdene.

Ett av tilbudene var Prosjektledelse og byggekontrakter, som var etterspurt i det lokale arbeidslivet. Temaet var aktuelt i en bransje som følte seg utsatt for konsekvenser av koronapandemien, inkludert permitteringer. Kurset hadde raskt over 100 interesserte til de 25 plassene som var tilgjengelig. Kurset ble godt mottatt av studentene, som synes det var godt gjennomført og ga relevant kompetanse.

Bortimot alle kursene UiA satte opp har vært fulltegnet, og til sammen har over fem hundre studenter har gjennomført utdanningene. Deltakerne kom fra mange ulike yrkesgrupper – bygg og anlegg, hotell- og reiselivsbransjen, petroleumsrelaterte bransjer, transport, skole, handel, frisør, hudpleie og salg. Responsen fra arbeidslivet har vært positiv til at universitetet tilbyr kortere kurs og moduler innenfor fagområder som det er behov for. Mange av deltakerne hadde lang erfaring fra yrkeslivet og hadde ikke studert på flere tiår, og da er det ekstra utfordrende at utdanningen ble gjennomført digitalt med mange nye verktøy. Kursene har fått gode tilbakemeldinger fra studentene, som oppgir å være fornøyde med oppfølgingen de har fått.

Treffer tiltakene ledige og permitterte?

En viktig målsetting for tiltakene i Utdanningsløftet har vært å hjelpe ledige og permitterte til å øke sin kompetanse mens de er utenfor arbeid. Da tiltakene ble satt i gang i april 2020, hadde Norge over 400 000 ledige og permitterte (NAV, 2020). Tilsvarende tall for april 2021 viser om lag 200 000 ledige og permitterte (NAV, 2021a).

Alle utdanningstilbudene som omtales her er i utgangspunktet utviklet og promotert med ledige og permitterte som målgruppe. Tilbudene ble offentliggjort på institusjonenes hjemmeside, på utdanning.no og gjennom ulike bransjeorganisasjoner og lokale/regionale parter fra arbeidslivet. Institusjonene har med andre ord i utgangspunktet ivaretatt målsettingen om tilbud for ledige og permitterte. Det er imidlertid slik at registreringssystemene for opptak til høyere utdanning hos utdanningstilbyderne ikke på kort tid kunne endres til å inkludere informasjon om deltakernes arbeidsmarkedsstatus. Det

ville også være i strid med opptaksforskriften å inkludere et slikt krav som grunnlag for opptak uten at dette på forhånd var definert som oppdragsfinansierte tilbud.

På grunn av det høye tempoet i utrulling av utdanningstilbudene ble det derfor krevende å be om arbeidsmarkedsstatus i forkant, og denne informasjonen er i stor grad hentet inn gjennom frivillige spørreskjema etter oppstart. Enkelte institusjoner har også valgt å ikke be om denne informasjonen av hensyn til personvern. Dette gir flere feilkilder i tallmaterialet om arbeidsmarkedsstatus. Det er ikke alle påmeldte som faktisk starter utdanningen, det er ikke alle deltakere som svarer på undersøkelser om arbeidsmarkedsstatus og informasjonen er ikke etterspurt i alle tilbud. I tabell 5.7 oppsummeres antall deltakere som oppgir å være ledige eller permitterte i Utdanningsløftet, fordelt på fagområde.

Tabell 5.7 Utdanningsløftet: Antall registrert ledige/permitterte. Per fagområde. 2020

Fagområde	Est. deltakere	Arbeidsledige og permitterte
Helse-, sosial-, og idrettsfag	749	486
Humanistiske og estetiske fag	275	160
Lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	114	76
Naturvitenskaplige fag, håndverksfag og tekniske fag	3 427	1 803
Samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag	621	109
Samfunnsfag og juridiske fag	218	34
Økonomiske og administrative fag	6 264	2 868
Totalsum	11 668	5 536

Deltakere i utdanningstilbud registrert som arbeidsledig eller permittert, oppgitt i rapportering til Diku og Kompetanse Norge.

Kilde: Diku og Kompetanse Norge

Rapportene viser at to tredeler av tilbudene har etterspurt informasjon om arbeidsmarkedsstatus i en eller annen form, men svarprosenten på spørsmål om arbeidsmarkedsstatus er ikke kjent. Av det totale antallet estimerte deltakere rapporterer til sammen om lag 47 prosent at de er ledige eller permitterte. Det betyr ikke at de øvrige ikke tilhører denne gruppen, men at vi ikke har informasjon om hvorvidt de gjør det. Det er ikke tilgjengelige data på hvor mange ledige og permitterte som har gjennomført utdanningen de er påmeldt til.

Andelen bekreftet ledige eller permitterte som har studert med midler fra Utdanningsløftet kan virke lav, særlig dersom utgangspunktet var at dette skulle være tilbud kun for ledige og permitterte. Samtidig er det viktig å se dette i sammenheng med populasjonen ellers, hvor under ti prosent er ledige i den perioden tilbudene ble gjennomført. I en tid med stor usikkerhet, er det sannsynlig at ansatte både i utsatte bransjer og i arbeidslivet generelt ønsker å styrke sin kompetanse for å stille mer forberedt på endringer i arbeidsmarkedet. Kompetanseheving er sjelden bortkastet, enten man er arbeidsledig, arbeidstaker eller i en annen livssituasjon.

Årsaker til frafall

I rapporteringen oppgir institusjonene ulike grunner til at gjennomføringen for noen tilbud er relativt lav. Den første er at situasjonen for studentene endret seg underveis slik at det ble vanskelig å gjennomføre planlagt utdanning. Situasjonen på arbeidsmarkedet endret seg vesentlig på relativt kort tid, fra rekordhøy ledighet i april da 15,4 prosent av arbeidsstyrken

var registrert som arbeidssøkere hos NAV, til september da dette var redusert til 7,4 prosent. Andelen permitterte gikk også ned i denne perioden. Det betyr at underveis i gjennomføringen av utdanningen var mange på vei til eller kommet tilbake i jobb. Selv om det i stor grad var lagt opp til fleksibel gjennomføring som kunne kombineres med jobb, valgte mange å ikke gjennomføre likevel.

En annen årsak til frafall oppgis å være at utdanningen er gratis og dermed lite forpliktende. Det var mulig for studenter å melde seg på flere ulike tilbud selv om de ikke planla å gjennomføre alle, og sto på den måten i veien for studenter på venteliste som ikke fikk plass. Gratis tilbud kombinert med usikkerhet knyttet til arbeidssituasjon og tid tilgjengelig til studier kan ha bidratt til lav gjennomføringsprosent noen steder. Ettersom informasjonen om hvilke grupper av studenter som har gjennomført tilbudene er noe usikker, kan det ikke utelukkes at en del av studentene er ordinære studenter som tar fleksible og nettbaserte utdanninger de ellers ville ha betalt studieavgift for.

Tilbakemeldinger institusjonene har samlet inn fra studentene samsvarer med dette, og viser at det var utfordrende for mange å finne tid til å gjennomføre studiene. Flere av de påmeldte kom raskt tilbake i jobb, men da til en arbeidshverdag preget av pandemien, med nye krav og tilpasningsbehov knyttet til smitteverntiltak, endret kundegrunnlag og utfordringer med drift. Kombinasjonen koronatiltak, hjemmekontor og familie utgjorde en tilleggsbelastning. Andre peker på at det er utfordrende å studere ved siden av jobbsøk eller deltidsjobb.

Oppsummering – Utdanningsløftet

Koronasituasjonen medførte et betydelig merarbeid for både akademisk og administrativt ansatte ved høyere utdanningsinstitusjoner. Våren 2020 ble det innført pålagt hjemmekontor og campusene stengte ned, noe som innebar en helt ny situasjon med omlegging fra fysisk til digital undervisning, overgang til digital veiledning og bortfall av alle de vanlige møteplassene med kolleger og studenter. I tillegg gjennomførte institusjonene gjennom Utdanningsløftet en ekstraordinær innsats for å identifisere utdanningstilbud med kapasitet som kunne oppskaleres og tilbys til ledige og permitterte slik at de kunne få styrket sin kompetanse.

Resultatet er en betydelig økning i tilgjengelige utdanningstilbud, som et høyt antall personer har valgt å benytte seg av. Totalt er det utviklet, oppskalert og gjennomført over to hundre ulike utdanningstilbud, gjennomført av til sammen over åtte tusen studenter. Institusjoner med allerede godt utviklede nettbaserte tilbud og fagområder med etablert etterspørsel og som egner seg for hurtig oppskalering står for en vesentlig del av denne produksjonen, men rapportene viser også at store deler av sektoren har bidratt til å tilgjengeliggjøre sine tilbud på en måte som ikke har vært gjort tidligere. Mye av dette arbeidet har vært gjort i tett samarbeid med arbeidslivet, slik at tilbudene i stor grad har vært tilpasset lokale behov. Situasjonen har vært svært krevende, men erfaringene kan være positive for den fremtidige utviklingen av livslang læring. Det blir viktig å ta med disse erfaringene fremover, slik at man kan holde oppmerksomheten oppe på livslang læring, men da mindre dugnadspreget og mer som en del av ordinær virksomhet.

5.4 Fremtidsutsikter – mer fleksibilitet og digitalisering

Tilnærmingen til livslang læring i høyere utdanning er i endring, både i Norge og internasjonalt. Utdanning og kompetanse ses på som kritiske faktorer for å løse store samfunnsutfordringer og bygge bærekraftige samfunn. For eksempel løfter Europakommisjonens kompetansepolitiske agenda (EU, 2020) frem tilgjengeliggjøring av utdanning og økt kompetanse for å fremme vekst og innovasjon, digital og grønn omstilling og bidra til en bærekraftig gjenoppbygging etter pandemien. Dette samsvarer godt med trendene vi ser i Norge innenfor livslang læring.

Minikvalifikasjoner

Målsettingen om å tette kompetansegapet mellom det arbeidslivet trenger og det arbeidstakerne kan fordrer at tilbudet av relevante og fleksible utdanningstilbud økes. Med stadig skiftende behov og nye kompetansekrav må utdanningstilbudene være enda mer tilpasset både arbeidslivets behov og den lærende sin situasjon. Flere utredninger, blant andre EVU-utvalget (NOU 2019:12) anbefaler tilgjengeliggjøring av kunnskap og kompetanse gjennom korte emner og mindre læringsenheter som en løsning.

Dette samsvarer med utviklingen internasjonalt, hvor *microcredentials* eller *minikvalifikasjoner* er på dagsorden både hos OECD, i Bologna-samarbeidet og i Europakommisjonen. Minikvalifikasjoner er bevis eller dokumentasjon på kompetanse oppnådd gjennom fullføring av små opplæringsmoduler eller -enheter. De kan være både formelle og uformelle, og skal være fleksible og overførbare uavhengig av plattform og hvor og når i livet den lærende befinner seg. Disse kvalifikasjonene skal så kunne benyttes i forbindelse med jobbsøking, karriereutvikling eller opptak til studier og lignende.

Minikvalifikasjoner er et av satsningsområdene i Europakommisjonens arbeid for å oppnå det europeiske utdanningsområdet (ERA) innen 2025 for å gjøre utdanning mer fleksibel og tilgjengelig for flere, og bidra til sosial, økonomisk og pedagogisk innovasjon. Her er det også et initiativ knyttet til individuelle læringskontoer, hvor rettigheter til etter- og videreutdanning skal kunne samles og så benyttes på opplæring. I Bologna-samarbeidet, som Norge er forpliktet til, undersøkes det hvordan de eksisterende Bologna-verktøyene som ECTS og kvalifikasjonsrammeverkene kan brukes av høyere utdanningsinstitusjoner i arbeidet med å definere, utvikle, iverksette og anerkjenne minikvalifikasjoner. Spørsmål knyttet til felles standarder for kvalitetssikring av både utdanningstilbud og utdanningstilbydere, samt gjensidig godkjenning og anerkjennelse av kvalifikasjonene blir viktige her.

Minikvalifikasjoner er relativt nytt i Norge, og arbeidet med å finne ut hvordan dette kan gjøres i en norsk kontekst er i startfasen. Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk er bygd opp rundt gradsstrukturer, og tilpasninger kan være nødvendig for at også minikvalifikasjoner kan innpasses. Andre utfordringer knyttet til minikvalifikasjoner handler om kvalifikasjoner gitt av andre tilbydere enn utdanningsinstitusjoner, hvordan disse skal kvalitetssikres og anerkjennes, og eventuelt innpasses i det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket.

Arbeidet med minikvalifikasjoner og hvordan de kan innpasses i det norske utdanningslandskapet er særlig relevant for institusjonene som deltar i allianser gjennom EU-initiativet Europeiske universitet.

Flere av alliansene har minikvalifikasjoner som en sentral leveranse, blant annet som en del av oppfølgingen av EUs kompetanseagenda og den digitale grønne omstillingen. ECIU University, hvor Universitetet i Stavanger er partner, arbeider for eksempel med å utvikle minikvalifikasjoner for å gjøre utdanning mer fleksibel og tilpasset arbeidslivets behov. Kvalifikasjonene oppnås ved å fullføre opplæringsaktiviteter, som mikromoduler (kurs) og utfordringer. Sistnevnte er team-baserte læringsaktiviteter der man jobber sammen med andre studenter, forskere og deltakere fra offentlige og/eller private aktører for å løse reelle utfordringer meldt inn fra partnere i arbeids- og samfunnsliv.

Mikromoduler og utfordringer fra arbeids og samfunnsliv henger tett sammen ettersom modulene utvikles og tilpasses behovene knyttet til den enkelte utfordringen. Modulene kan tas uavhengig av om den lærende er i jobb eller i et studium. Det gjenstår utviklingsarbeid knyttet til blant annet anerkjennelse av kvalifikasjonene og portabilitet ut i arbeidslivet eller til videre studier. ECIU University arbeider derfor med et kompetansepass og utvikling av et akkrediteringssystem for mikromoduler og utfordringer på et felles europeisk nivå, innenfor det europeiske rammeverket for kvalitetssikring av studier.

Digitalisering

I rapportene fra Utdanningsløftet ser vi at universiteter og høyskoler klarer å tilgjengeliggjøre korte og fleksible utdanningstilbud for konkrete behov i arbeidslivet dersom forholdene ligger til rette for det, og at det finnes et marked for slike tilbud. Utviklingen peker mot at små læringsenheter blir en viktig komponent i et samfunn hvor man skal lære hele livet. Det er viktig at tilbudene er forskningsbaserte og av god kvalitet, og det kreves tett kobling mellom den ordinære utdanningsvirksomheten og livslang læring.

Et sentralt punkt for å ivareta kvaliteten i digitale og fleksible studier er tilstrekkelig utdanningsfaglig kompetanse hos de akademisk ansatte som skal gjennomføre undervisningen. Sammenhenger mellom digitalisering og utdanningskvalitet har fått økt politisk prioritet de seinere årene, og vil få ytterligere oppmerksomhet når den kommende digitaliseringsstrategien for UH-sektoren legges frem våren 2021.

NIFUs undersøkelse *Et akademisk annerledesår* (Solberg et al., 2021) viser at før pandemien hadde to av tre studenter og ansatte ingen form for nettbasert undervisning, men at dette har endret seg i rekordhastighet det siste året. Undersøkelsen viser at et flertall av akademisk ansatte sier at koronasituasjonen har styrket deres digitale kompetanse (sannsynligvis i betydningen verktøykompetanse), og én av tre studenter mener manglende digital kompetanse hos underviser har påvirket undervisningskvaliteten negativt. Samtidig mener flertallet av både undervisere og studenter at studentene ville lært mer med fysisk undervisning.

Studiebarometeret høsten 2020 og studentenes helse- og trivsels- undersøkelse SHoT-2021 viser store utfordringer med kvaliteten i nettbasert undervisning, spesielt ved institusjoner som ikke hadde mye erfaring med nettbasert undervisning fra før (NOKUT, 2021; Sivertsen, 2021). Det kommer blant annet frem at studenter som helt eller delvis hadde nettbasert undervisning før 12. mars 2020 er noe mer fornøyde med den nettbaserte undervisningen enn de øvrige studentene, og studenter ved institusjoner som hadde mye

nettbasert undervisning fra før var også mer fornøyd etter den raske omleggingen til digital undervisning etter 12. mars. Videre oppgir åtte av ti studenter at den største utfordringen med digital undervisning er at de mangler kontakt med medstudenter og over halvparten savner kontakt med faglæreren. Dette bildet samsvarer ikke helt med resultatene fra Utdanningsløftet, hvor studentene i stor grad oppgir å være fornøyd med den nettbaserte undervisningen. Dette kan skyldes ulikheten i livssituasjon for unge heltidsstudenter og noe eldre studenter i livslang læring, hvor den siste gruppen i liten grad tilbringer tiden isolert på en hybel. Det sosiale aspektet ved utdanning er likevel viktig å ivareta også i livslang læring.

Etter annerledesåret 2020 vil det være behov for å se nærmere på hvordan økningen i digital verktøykompetanse også kan være med å bidra til styrking av helhetlig utdanningsfaglig kompetanse. En av anbefalingene til universiteter og høyskoler i *Digital tilstand 2018* (Diku, 2019), er å systematisk styrke kompetansehevingen blant ansatte og studenter. De fagansatte trenger bred digital og pedagogisk kompetanse for å se teknologiens muligheter i egen undervisning. En ny kartlegging av digital tilstand er nå under arbeid og retter seg mot støttemiljøer for undervisning og læring i UH-sektoren. En viktig utfordring videre vil være å sikre at potensialet i digitaliseringen utnyttes for å fremme god læring, og vurderingsformer som er godt samstemt med undervisning. Det må tilrettelegges for at det pedagogiske mulighetsrommet i digitaliseringen skal kunne utforskes og utnyttes videre.

Da pandemien traff, oppsto det et stort behov for både digital og pedagogisk kompetanse ettersom ingen hadde prøvd nettundervisning i en slik skala tidligere. Her viste sektoren et stort engasjement og kultur for deling av alt fra erfaring med verktøy til læringsressurser, og behovet for mer strukturerte rammer for deling ble tydelig. I pandemitiden foregikk læring og deling i stor grad gjennom egen prøving og feiling og kontakt med «nære kilder» som kolleger og samarbeidspartnere (Solberg et al., 2021).

Digitaliseringen gir imidlertid mulighet for mer systematisk deling, og verktøy for økt deling er under utvikling. Unit har utviklet en skybasert tjeneste for digitale læringsressurser (DLR), med mål om å gjøre det enklere å benytte de samme ressursene flere steder, på tvers av emner, programmer, systemer og institusjoner. DLR skal i løpet av 2021 videreutvikles og rulles bredere ut i sektoren.

Utviklingstrekkene viser at digitalisering kan legge til rette for mer tilgjengelig utdanning for større målgrupper, gjøre utdanning mer behovstilpasset gjennom fleksible læringsenheter og fremme deling av kunnskap og ressurser. Mangel på informasjon kan imidlertid føre til at tilbud og etterspørsel ikke møtes, og at kompetanseutviklingen blir mindre treffsikker. For å få de ulike elementene til å virke sammen har regjeringen i Kompetansereformen *Lære hele livet* (Meld. St. 14 (2019-2020)) foreslått at det skal utvikles en digital kompetanseplattform som skal koble sammen tilbydere av kompetanseutvikling med de som trenger mer utdanning og opplæring. En slik plattform skal gjøre det enklere for enkeltpersoner å finne relevante tilbud og informasjon om hvilke rettigheter og muligheter man har og hjelpe utdanningstilbydere å få oversikt over hvilken opplæring det er behov for. Den skal også hjelpe virksomheter med oversikt over tilgjengelige kompetansetilbud.

Utvikling av relevant analyse og informasjon

Både i Arbeidslivsrelevansmeldingen (Meld. St. 16 2020–2021) og Styringsmeldingen (Meld. St. 19 (2020-2021)) slår regjeringen fast at den som et ledd i det kompetansopolitiske arbeidet har en klar ambisjon om å sikre god dekning av studietilbud for befolkningen i hele landet. Dette er blant annet begrunnet i stadig økende krav til utdanning og kompetanse i

arbeidslivet. For å være i stand til å dimensjonere høyere utdanning i tråd med kompetansebehovene er det en forutsetning å ha god informasjon om hva behovene består i, og om hvordan eksisterende tilbud treffer etterspørselen fra studenter og arbeidsliv.

Styringsmeldingen varsler at KD vil gi det nye Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse i oppdrag å utvikle et helhetlig analyse- og informasjonssystem som skal legge til rette for balanserte fremskrivninger i kombinasjon med spørreundersøkelser, registerdata og stordata. Systemet vil omfatte informasjon om generelle utviklingstrekk så vel som spesifikk informasjon om profesjoner, programmer, sektorer og bransjer. Systemet skal utvikles i dialog med berørte parter og sektorinteresser, slik at det får allmenn tilslutning som en kvalitetssikret kilde til informasjon.

Dagens mangelfulle data- og kunnskapsgrunnlag knyttet til livslang læring som vi har påpekt i dette kapittelet, vil kunne adresseres og utvikles i forbindelse med etableringen av det helhetlige analyse- og informasjonssystemet i det nye direktoratet som blant andre vil inkludere DBH og deler av Unit og NOKUT, samt hele Universell, Kompetanse Norge og Diku.

6 Litteraturliste

- Asplan Viak. (2019a). *Grønne indikatorer for universitets- og høyskolesektoren*.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/252875566e394126b194fe1edec4ab70/gronne-indikatorer-for-universitets--og-hogskolesektoren.pdf>
- Asplan Viak. (2019b). *Klima- og miljøfaktorer for universitets- og høyskolesektoren*
- Danielsen, Å., Grepperud, G., & Roos, G. (2015). "Levende studie – og læringssentra?"
Rapport nr. 1: Funksjoner og framvekst (Septentrio Reports No 2 (2015)).
- Diku. (2019). *Digital tilstand 2018. Perspektiver på digitalisering for læring i høyere utdanning* (Diku rapport 6/2019).
- Diku. (2020). *Tilstandsrapport for høyere utdanning 2020* (Diku rapport 3/2020).
- Diku. (2021a). *Kartlegging av studiesentre. Organisering og rammebetingelser* (Diku Rapport 5/2021).
- Diku. (2021b). *Språkstrategier i høyere utdanning* (Dikus rapportserie, Issue.
<https://diku.no/rapporter/dikus-rapportserie-03-2021-spraakstrategiar-i-hoegare-utdanning>
- EU. (2020). *European skills agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience* (European Commission Communication_30June_v2, Issue.
<https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22832&langId=en>
- Forskningsrådet. (2020). *Indikatorrapporten*.
<https://www.forskningsradet.no/indikatorrapporten/indikatorrapporten-dokument/>
- Gunnes, H., Madsen, A. Å., Ulvestad, M. E. S., Wendt, K. K., & Langfeldt, L. (2020).
Kartlegging av postdoktorstillingen : Mål, praksis og erfaringer (NIFU-rapport Issue.
<https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2724011/NIFUrapport2020-31.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hegerstrøm, T. (2018). *Til glede og besvær – praksis i høyere utdanning* (NOKUTs utredninger og analyser, Issue.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2018/hegerstrom_turid_til_glede_og_besvar_praksis_i_hoyere_utdanning_3-2018.pdf

- Høst, H., Aamodt, P. O., Hovdhaugen, E., & Lyby, L. (2019). *Styrt eller søkerstyrt? En undersøkelse av hvordan universiteter og høyskoler dimensjonerer sine studietilbud* (NIFU Rapport 2019, Issue. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2608250/NIFURapport2019-15.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Innst. 2 S (2015–2016). *Nasjonalbudsjettet 2016*. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2015-2016/inns-201516-002/6/1/>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Digitaliseringsstrategi for universitets- og høyskolesektoren*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/779c0783fee461b88451b9ab71d5f51/no/pdfs/digitaliseringsstrategi-for-universitets--og-hoysk.pdf>
- Mark, M. S., Børing, P., & Fevolden, A. M. (2018). *Forstudie om avkastning av kompetanseinvesteringer i arbeidslivet* (NIFU Rapport 2018, Issue.
- Meld. St. 5 (2019–2020). (2019). *Levende lokalsamfunn for fremtiden — Distriktsmeldingen*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- Meld. St. 14 (2019-2020). (2020). *Kompetansereformen – Lære hele livet*. Kunnskapsdepartementet.
- Meld. St. 16 2020–2021. *Utdanning for omstilling — Økt arbeidslivsrelevans i høyere utdanning* <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20202021/id2838171/>
- Meld. St. 19 (2020-2021). *Styring av statlige universiteter og høyskoler*. . <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20202021/id2839431/>
- NAV. (2020). *21 000 flere arbeidssøkere siste uke*. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/arbeidssokere-og-stillinger-statistikk/nyheter/21-000-flere-arbeidssokere-siste-uke>
- NAV. (2021a). *3 200 færre arbeidssøkere enn før påske*. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/arbeidssokere-og-stillinger-statistikk/nyheter/3-200-faerre-arbeidssokere-enn-for-paske>
- NAV. (2021b). *NAVs omverdensanalyse 2021 Utvikling, trender og konsekvenser fram mot 2035* (Rapport, Issue. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/nav-rapportserie/nav-rapporter/omverdensanalyse-2021>
- Nesje, K., Skjelbred, S.-E., & Madsen, A. Å. (2020). *Tilfredshet med utdanningen og situasjonen på arbeidsmarkedet blant nyutdannede mastere : Resultater fra*

Kandidatundersøkelsen 2019 (NIFU Rapport 2020, Issue.
<https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/handle/11250/2681870>

NHO. (2018). Verden og oss. Næringslivets perspektivmelding 2018.
<https://www.nho.no/publikasjoner/p/naringslivets-perspektivmelding/>

NOKUT. (2021). Studiebarometeret. <https://www.studiebarometeret.no/no/>

NOU 2019:12. (2019). *Lærekraftig utvikling. Livslang læring for omstilling og konkurranseevne*. Kunnskapsdepartementet.

NOU 2020:3. (2020). *Ny lov om universiteter og høyskoler*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-3/id2690294/>

NOU 2020:15. (2020). *Det handler om Norge. Bærekraft i hele landet. Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

NOU 2020: 2. *Fremtidige kompetansebehov III — Læring og kompetanse i alle ledd*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-2/id2689744/>

Prop. 108 L (2019/2020). *Lov om språk (språklova) - Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)*.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/92c0cb2b20ba4d2aac3c397c54046741/n-no/pdfs/prp201920200108000dddpdfs.pdf>

Regjeringen. (2020). *Utdanningsløftet 2020: Her kommer de nye studieplassene* (Pressemelding, Issue. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/utdanningsloftet-2020-her-kommer-de-nye-studieplassene/id2703859/>

Sivertsen, B. (2021). *Studentenes helse og trivselsundersøkelse. Hovedrapport (SHoT, Issue. <https://khrono.no/files/2021/04/26/SHOT2021.pdf>*

Skjelbred, S.-E., & Ulvestad, M. E. S. (2021). *Vanskeligere inngang på arbeidsmarkedet for nyutdannede under koronapandemien* (NIFU Innsikt 2021, Issue. https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2737598/NIFU-innsikt2021-06_Arbeidsmarkedet.pdf?sequence=6&isAllowed=y

Solberg, E., Hovdhaugen, E., Gulbrandsen, M., Scordato, L., Svartefoss, S. M., & Eide, T. (2021). *Et akademisk annerledesår: Konsekvenser og håndtering av koronapandemien ved norske universiteter og høyskoler* (NIFU-rapport 2021, Issue. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/handle/11250/2737339>

Tica, S. (2021). *Fra visjon til praksis En surveyundersøkelse om likestillings- og mangfoldsarbeidet ved forskningsinstitutter, høyskoler og universiteter*.
https://kifinfo.no/sites/default/files/rapport_fra_visjon_til_praksis_les_april21.pdf

ⁱ Organisasjonsendringer

- Norges dansehøyskole og Musikkteaterhøyskolen er fra 01.09.2019 fusjonert med Høyskolen Kristiania (HK). Tall er oppgitt for fusjonert institusjon, men før 2017 inngår kun deler av virksomheten i datagrunnlaget. For tidligere Westerdals Oslo ACT inngår kun data for NITH før 2012. For Høyskolen Kristiania inngår kun data for Markedshøyskolen før 2015. I perioden 2015–17 ble rapportering fra HK utvidet til å gjelde hele virksomheten (studentdata f.o.m. 2015, personaldata f.o.m 2016 og økonomidata f.o.m. 2017).
- Westerdals Oslo ACT er fra 01.08.2018 fusjonert med Høyskolen Kristiania (HK). Tall er oppgitt for fusjonert institusjon, men før 2017 inngår kun deler av virksomheten i datagrunnlaget (se over).
- Høgskolen i Sørøst-Norge er fra 04.05.2018 gitt universitetsstatus. Nytt navn er Universitetet i Sørøst-Norge (USN).
- Høgskolen i Oslo og Akershus er fra 12.01.2018 gitt universitetsstatus. Nytt navn er OsloMet – storbyuniversitetet.
- Kunsthøgskolen i Oslo er fra 12.01.2018 gitt status som vitenskapelig høyskole.
- Høyskolen Diakonova er fra 01.01.2018 fusjonert med VID vitenskapelige høyskole (VID). Tall er oppgitt for fusjonert institusjon.
- Universitetet i Bergen og Kunst- og designhøgskolen i Bergen organiseres fra 01.01.2017 som ett universitet med navnet Universitetet i Bergen (UiO). Tall er oppgitt for fusjonert institusjon.
- Høgskolen i Bergen, Høgskulen i Sogn og Fjordane og Høgskolen Stord/Haugesund organiseres fra 01.01.2017 som én høyskole med navnet Høgskulen på Vestlandet (HVL). Tall er oppgitt for fusjonert institusjon.
- Høgskolen i Lillehammer og Høgskolen i Hedmark organiseres fra 01.01.2017 som én høyskole med navnet Høgskolen i Innlandet (HINN). Tall er oppgitt for fusjonert institusjon.
- Universitetet i Tromsø - Norges arktiske universitet, Høgskolen i Narvik og Høgskolen i Harstad organiseres fra 01.01.2016 som ett universitet under navnet Universitetet i Tromsø - Norges arktiske universitet (UiT). Tall er oppgitt for fusjonert institusjon.
- Universitetet i Nordland, Høgskolen i Nord-Trøndelag og Høgskolen i Nesna organiseres fra 01.01.2016 som ett universitet under navnet Nord universitet (NU). Tall er oppgitt for fusjonert institusjon.
- Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Høgskolen i Gjøvik, Høgskolen i Sør-Trøndelag og Høgskolen i Ålesund organiseres fra 01.01.2016 som ett universitet under navnet Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU). Tall er oppgitt for fusjonert institusjon.
- Høgskolen i Buskerud og Vestfold og Høgskolen i Telemark organiseres fra 01.01.2016 som én institusjon under navnet Høgskolen i Sørøst-Norge (HSN). Tall er oppgitt for fusjonert institusjon.
- Den norske Eurytmihøyskole ble lagt ned med virkning fra 01.08.2015. Høyskolen er derfor utelatt fra alle tabeller.

Se også oversikt på nettsiden: <https://dbh.nsd.uib.no/dokumentasjon/organisasjonsendringer.action>.

ⁱⁱ Informasjon om resultater fra tilsyn med systematisk kvalitetsarbeid:

<https://www.nokut.no/utdanningskvalitet/kvalitetsoppsummeringer--hoyere-utdanning/systematisk-kvalitetsarbeid/>

Informasjon om prosessen rundt tilsyn med systematisk kvalitetsarbeid:

<https://www.nokut.no/utdanningskvalitet/tilsyn-med-det-systematiske-kvalitetsarbeidet/>

Tilsynsrapporter fra tilsyn med systematisk kvalitetsarbeid: <https://www.nokut.no/publikasjoner/akkreditering-og-tilsyn--hoyere-utdanning/>

Direktoratet for
internasjonalisering
og kvalitetsutvikling
i høyere utdanning

+47 55 30 38 00 | post@diku.no | diku.no